

DET KONGELEGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2019–2020)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2020

Utgiftskapittel: 1100–1161

Inntektskapittel: 4100–4150, 5576, 5652

DET KONGELEGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2019–2020)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2020

Utgiftskapittel: 1100–1161

Inntektskapittel: 4100–4150, 5576, 5652

Innhald

Del I	Innleiande del	9	Kap. 4140	Haustbare viltressursar	88
1	Oversikt over budsjett- framlegget på program- område 15 Landbruk og mat ...	11	Kap. 1141	Haustbare viltressursar – jegerprøve, tilskott til organisasjonar m.m.	89
1.1	Status og hovudprioriteringar	11	Kap. 4141	Haustbare viltressursar	90
1.2	Målstrukturen for Landbruks- og matdepartementet	14	Kap. 1142	Landbruksdirektoratet	90
1.3	Hovudtrekk ved budsjettframlegget	19	Kap. 4142	Landbruksdirektoratet	98
1.4	Oversiktstabellar	20	Kap. 1148	Naturskade – erstatningar	98
1.5	Oppfølging av oppmodings- og utgreiingsvedtak	23	Kap. 1149	Verdiskapings- og utviklings- tiltak i landbruket	100
1.6	Bruk av stikkordet «kan overførast»	30	Kap. 1150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	102
Del II	Budsjettframlegg	31	Kap. 4150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	132
2	Nærare omtale av løyvingsforslaga	33	Kap. 1151	Til gjennomføring av reindrifftsavtalen	133
Programområde 15 Landbruk og mat		33	Kap. 1161	Myndigheitsoppgåver og sektorpolitiske oppgåver på statsgrunn	136
<i>Programkategori 15.00 Administrasjon m.m.</i>		33	Kap. 4162	Statskog SF – forvaltning av statleg eigarskap	139
Kap. 1100 Landbruks- og matdepartementet		34	Kap. 5576	Sektoravgifter under Landbruks- og matdepartementet	139
Kap. 4100 Landbruks- og matdepartementet		35	<i>Programkategori 15.40 Forretningsdrift</i>		143
<i>Programkategori 15.10 Matpolitikk</i>		36	Kap. 5652	Statskog SF – renter og utbytte	145
Kap. 1112 Kunnskapsutvikling og beredskap m.m. på matområdet ...		40	Del III	Rapportering på dei landbruks- og matpolitiske måla	147
Kap. 1115 Mattilsynet		42	3	Nærare om dei ulike landbruks- og matpolitiske måla	149
Kap. 4115 Mattilsynet		49	3.1	Matsikkerheit og beredskap	149
<i>Programkategori 15.20 Forsking, innovasjon og kunnskapsutvikling</i>		51	3.2	Landbruk over heile landet	152
Kap. 1136 Kunnskapsutvikling m.m.		54	3.3	Auka verdiskaping	158
Kap. 4136 Kunnskapsutvikling m.m.		57	3.4	Berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar	166
Kap. 1137 Forsking og innovasjon		57	3.5	Ei effektiv landbruks- og matforvaltning	170
<i>Programkategori 15.30 Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak</i>		66	3.6	Forsking, innovasjon og kompetanse skal bidra til å nå hovudmåla i landbruks- og matpolitikken	175
Kap. 1138 Støtte til organisasjonar m.m.		78	3.7	Vareta norske interesser og sikre framgang i internasjonale prosessar	179
Kap. 1139 Genressursar, miljø- og ressursregistreringar		82			
Kap. 1140 Haustbare viltressursar – forvaltning og tilskott til viltformål (Viltfondet) m.m.		85			

Del IV	Særlege tema	183	8	Oversikt over lønsvilkåra o.a. til leiarar i heileigde statlege verksemdar	198
4	Ein sektorovergripande klima- og miljøpolitikk	185			
5	Nasjonal oppfølging av berekraftmål 2	190	9	Standardiserte nøkkeltal for forvaltningsorgan med særskilde fullmakter	199
6	Fornye, forenkle og forbetre	192	Forslag		208
7	Likestilling	194			

Figuroversikt

Figur 1.1	Målstrukturen for Landbruks- og matdepartementet	14	Figur 3.5	Endring i produksjonsvolum 2010–2019, ifølgje normalisert rekneskap	160
Figur 2.1	Tematisk fordeling av BIONÆR si portefølje i 2018	58	Figur 3.6	Driftsoverskott frå ulike former for andre landbruksbaserte næringar. Bruk med omsetnad over 20 000 kroner i andre landbruksbaserte næringar, 2015–2017	163
Figur 3.1	Målstrukturen for Landbruks- og matdepartementet	149	Figur 3.7	Utviklinga i BIONÆR sin portefølje 2014–2018	175
Figur 3.2	Endringa i produsert mengde fordelt på produksjonar og landsdel, 2014–2018	155			
Figur 3.3	Jordbruksverksemdar etter jordbruksareal i drift, 2017	156			
Figur 3.4	Landbrukseigedommar med minst 5 dekar eigd jordbruksareal, 2017	157			

Tabelloversikt

<p>Tabell 1.1 Oversikt over oppmodings- og utgreiingsvedtak, ordna etter sesjon og nummer 24</p> <p>Tabell 2.1 Økonomiske nøkkeltal for landbruks- og matforskningsinstitutta for 2018 61</p> <p>Tabell 2.2 Oversikt over personale og publisering ved landbruks- og matforskningsinstitutta for 2018 62</p> <p>Tabell 2.3 Oversikt over støtte til organisasjonar i 2018 79</p> <p>Tabell 2.4 Oversikt over støtte til organisasjonar i 2019 og budsjettframlegg for 2020 80</p> <p>Tabell 2.5 Budsjett for kap. 1139, post 71 i 2019 og budsjettframlegg for 2020 84</p> <p>Tabell 2.6 Budsjettframlegg for kap. 1141, post 75 i 2020 89</p> <p>Tabell 2.7 Tilsegningsfullmakt naturskadeerstatningar i 2020 99</p> <p>Tabell 2.8 Tilsegningsfullmakt til infrastrukturtiltak i 2020 101</p> <p>Tabell 2.9 Framføring av kapital-situasjonen for LUF 2018–2020 med prognosar over framtidige utbetalingar 107</p> <p>Tabell 2.10 Tilskottsramme for LUF 2020 108</p> <p>Tabell 2.11 Fylkeskommunar som blir tildelte ansvar for regionale kompetansenettverk 118</p> <p>Tabell 2.12 Framlegg om jeger- og fellingsavgifter i 2020 140</p> <p>Tabell 2.13 Berekning av kapital i Viltfondet i 2020 141</p> <p>Tabell 2.14 Samla ressursbruk finansiert av inntekter til Viltfondet i 2020 141</p>	<p>Tabell 3.1 Jordbruksareal i drift, 1989–2018 153</p> <p>Tabell 3.2 Sysselsette personar i landbruket, 2018 154</p> <p>Tabell 3.3 Gjennomsnittleg brutto-investering per bruk innanfor driftsgranskningane i jordbruket, 2017, fordelt på regionar 165</p> <p>Tabell 3.4 Årsverk i den statlege landbruks- og matforvaltninga .. 171</p> <p>Tabell 7.1 Registreringsskjema for tilstandsrapportering (kjønn) – del 1..... 196</p> <p>Tabell 7.2 Registreringsskjema for tilstandsrapportering (kjønn) – del 2 197</p> <p>Tabell 9.1 Utgifter og inntekter fordelt etter art – Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) 199</p> <p>Tabell 9.2 Inntekter etter inntektskjelde – Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) 201</p> <p>Tabell 9.3 Forholdet mellom kontant-beholdning, oppsamla kostnader og avsetjingar i perioden 2016–2018 – Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) 201</p> <p>Tabell 9.4 Utgifter og inntekter fordelt etter art – Veterinærinstituttet (VI) 203</p> <p>Tabell 9.5 Inntekter etter inntektskjelde – Veterinærinstituttet (VI) 204</p> <p>Tabell 9.6 Forholdet mellom kontant-beholdning, oppsamla kostnader og avsetjingar i perioden 2016–2018 – Veterinærinstituttet (VI) 205</p>
---	--

DET KONGELEGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2019–2020)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2020

Utgiftskapittel: 1100–1161

Inntektskapittel: 4100–4150, 5576, 5652

*Tilråding frå Landbruks- og matdepartementet 20. september 2019,
godkjend i statsråd same dagen.
(Regjeringa Solberg)*

Del I
Innleiande del

1 Oversikt over budsjettframlegget på programområde 15 Landbruk og mat

1.1 Status og hovudprioriteringar

Norsk landbruk er viktig for å halde oppe matvaresikkerheit, verdiskaping, busetjing og kulturlandskap. Regjeringa vil ta vare på det unike ved norsk matproduksjon, slik som låg medisinbruk, god dyrevelferd og ei lang verdikjede, i tillegg til bruk av norske ressursar for å leggje til rette for landbruk over heile landet. Dette inneber mellom anna ein variert bruksstruktur som er basert på regionale og lokale føresetnader for ulike produksjonar.

Landbrukspolitikken skal framleis byggje på desse fire berebjelkane: eit velfungerande importvern, samvirkebaserte marknadsordningar, forhandlingsinstituttet med årlege jordbruksopp- gjer, og ein eigedomspolitik for å sørge for den sjølveigande bonden.

Den internasjonale matvaresituasjonen gjer det viktig å sørge for produksjon av basisvarer, i Noreg så vel som i alle land, i ei tid då klimaendringar endrar på føresetnadene for landbruksproduksjon.

Det er nær samanheng mellom dyrka areal og matvareproduksjon. Noreg er eit av landa i verda med minst dyrka areal per innbyggjar. Regjeringa vil følgje opp jordvernstrategien for å sørge for nasjonal matforsyning også for framtidige generasjonar. Matvareproduksjonen i Noreg skal baserast på miljø- og ressursvennleg bruk av lokale ressursar. Difor må grovførbaserte produksjonar prioriterast i husdyrhaldet.

Viktige delar av dei jordbrukspolitiske verke- midla blir utforma i dei årlege jordbruksforhand- lingane. Regjeringa legg vekt på forenkling og målretting av verkemidla slik at dei samla med- verkar til auka verdiskaping. Årets jordbruksav- tale inneber ei sterk satsing på grøntsektoren og korn. Målet er å møte auken i etterspørselen med mest mogleg norskprodusert vare. Satsinga inne- held tiltak for innovasjon og vekst i grøntsektoren, som mellom anna auke i investeringstilskott, tiltak for fornybar energi og teknologi, presisjonsjord- bruk, forskning og utvikling. Vidare tek avtalen vare på omsynet til distrikta og til små og mellomstore

bruk, og beiteordningane blei ytterlegare styrkte. Samstundes blei det klima- og miljøarbeidet ytter- legare forsterka.

All matproduksjon startar med fotosyntesen. I utgangspunktet er difor all jordbruksproduksjon basert på opptak av CO₂. Gjennom jordbruksakti- vitetar, og særleg husdyrhald, oppstår biologiske prosessar som òg fører til utslepp av klimagassar, hovudsakleg i form av metan og lystgass. Jord- bruket er samstundes ein viktig bidragsytar til det grøne skiftet, både gjennom binding av karbon og produksjon av fornybar biobasert energi og driv- stoff. I juni 2019 underskreiv staten og jordbruks- organisasjonane ein klimaavtale. Jordbruken er ei av dei første næringane i Noreg som inngår ein slik avtale med regjeringa. Det er sett eit mål om at utsleppa skal reduserast med 5 mill. tonn CO₂- ekvivalentar for perioden 2021–2030.

Regjeringa vil stimulere til auka matproduksjon. Den norske matproduksjonen har særskilde utfordringar med ein kort vekstsesong, spreidde landbruksareal, eit kaldt klima og eit høgt kost- nadsnivå. Landbruks- og matpolitikken må difor leggje til rette for eit effektivt landbruk, styrkt konkurransekraft for norske jordbruksprodukt og innovasjon og nyskaping i heile sektoren.

Den jordbruksbaserte næringsmiddelindu- strien foredlar i hovudsak norskproduserte jord- bruksråvarer. Industrien er i aukande grad eks- ponert for internasjonal konkurranse, særleg den delen av industrien som produserer foredla jord- bruksvarer. Heimemarknadsdelen for norsk næringsmiddelindustri utanom fiskeribransjen er om lag 80 pst. målt i verdi.

Regjeringa vil leggje til rette for betre utnytting av skogressursane. Norsk skog- og trenæring er grøn og berekraftig, med gode utsikter til å spele ei viktig rolle i bioøkonomien framover. Eit aktivt skogbruk som tek omsyn til miljøverdiar og fri- luftsliv, saman med ein lønnsam foredlingsindu- stri, gir ei rekkje positive nærings-, energi- og klimabidrag. Betre skogsvegnett og tømmerkaier, saman med vidareutvikling av offentlege vegar og jernbane, bidreg sterkt til reduserte transport- kostnader, auka lønnsemd og større konkurranse-

kraft i skog- og trenæringa. I perioden 2014–2019 er det løyvd rundt 950 mill. kroner til infrastrukturtiltak i skogbruket, fordelt med om lag 660 mill. kroner til skogsvegar og 290 mill. kroner til tømmerkaier. Regjeringa legg òg i 2020 opp til eit høgt ambisjonsnivå for vidareutvikling av infrastrukturtiltak i skogbruket. Ei ordning for utbeiring av flaskehalsar for tømmertransport i det offentlege vegnettet blir ført vidare i 2020. Forynging er avgjerande for å sikre dei framtidige skogressursane og bidreg til større opptak av CO₂ i skog. Regjeringa vil leggje vekt på at krava til forynging etter hogst blir oppfylte. Klimatiltaka i skog, slik som tettare planting etter hogst, gjødsling av skog og styrking av skogplanteforedlinga, har vore ei satsing i nokre år, og blir førte vidare i 2020. Desse tiltaka vil bidra til større volumproduksjon og dermed større CO₂-opptak, samstundes som dei gir grunnlag for å auke verdiskapinga i skognæringa.

Det er eit potensial for å auke verdiskapinga i dei landbruksbaserte næringane utanom tradisjonelt jord- og skogbruk. Regjeringa har dei siste åra følgd opp Meld. St. 31 (2014–2015) *Garden som ressurs – marknaden som mål*. Granavolden-plattformen legg opp til vidare satsing på dette feltet, mellom anna gjennom å halde fram med satsinga på lokal mat og drikke og forenkle regelverket for foredling på eigen gard. Politikken skal leggje til rette for vekst og utvikling uavhengig av storleiken på gardsbruket, slik at landbruksgründerar kan utnytte det samla ressursgrunnlaget i inn- og utmark utan unødige hinder. Meldinga er òg følgd opp med ein eigen strategi for reiseliv basert på ressursane i landbruket og reindrifta, *Opplevingar for ein kvar smak*, der hovudmålet er auka verdiskaping for mat- og reiselivsaktørar i landbruket og reindrifta. For å skape vekst og verdiskaping i mat- og drikkenæringa skal matnasjonen Noreg vere ei sams politisk ramme for arbeidet med å sjå mat og reiseliv i samanheng. Regjeringa vil utfordre aktørane i heile næringskjeda, og andre aktørar som kan vere interesserte, til å delta i bygginga av Noreg som ein matnasjon fram mot 2030.

Regjeringa vil auke verdiskapinga frå haustbare viltressursar. Avsetjinga til *Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping* under Landbrukets utviklingsfond skal mellom anna nyttast til tiltak som bidreg til næringsutvikling og verdiskaping basert på haustbare viltressursar og andre utmarksressursar. Ei ordning for å stimulere barn og unge til forståing og bruk av utmarksressursane er òg etablert.

Den tredelte målsetjinga om ei økologisk, økonomisk og kulturelt berekraftig reindrift er vidare-

ført i reindriftspolitikken. I delar av Finnmark har ein i lang tid hatt for mange rein i forhold til beitegrunnlaget. Dette har gitt svak produksjon og overbelasta beiter. Gjennom dei siste åra har ein lukkast med å få redusert reintalet i desse områda til eit berekraftig nivå. Eit redusert reintal gir betre kvalitet på produkta og større inntening per dyr. Dette styrkjer òg den kulturelle berekrafta. For å leggje til rette for ei vidare positiv utvikling vil det vere viktig å sikre eit stabilt reintal i samsvar med beiteressursane.

I reinbeiteområda sør for Finnmark er utfordringane særleg knytte til tap av rein på grunn av rovilt. Framover vil det vere sentralt å få redusert tapa. Det vil òg vere nødvendig med auka merksemd på tiltak som sikrar reindriften tilgang på nødvendige areal for auka produksjon og lønnsemd.

Regjeringa vil leggje til rette for eit kunnskapsbasert og innovativt landbruk. Forsking, innovasjon og kompetanse er nødvendig for å nå målet om auka berekraftig produksjon av nok og trygg mat og for å ta ut potensialet i bioøkonomien og verdiskaping basert på norske skogressursar. Ny kunnskap og tett kopling mellom forskning og næringsliv skal bidra til eit meir lønnsamt og klimavennleg landbruk. I tillegg vil kunnskap som gjer oss i stand til å tilpasse matproduksjon til eit klima i endring vere sentralt. Ein må tenkje nytt omkring driftsmetodar, og ein treng auka kunnskap om plante- og dyrehelse i eit endra klima. Knytt til regjeringas langtidspan for forskning og høgare utdanning vil forskning på dette område bli prioritert i 2020. Kunnskap er òg nødvendig for å nå målet om utvida vekstsesong for norskproduert frukt, grønt og bær. Forsking på dette området blei styrkt i årets jordbruksavtale.

Landbruk er ein kompetansekreivjande sektor. Forventningar om auka produksjon, betre lønnsemd og evne til gründerskap krev rett kompetanse. Rekruttering av kompetente næringsutøvarar til landbruket er viktig, og det er difor nødvendig å ha eit godt tilbod av landbruksfagleg utdanning og etter- og vidareutdanning av god kvalitet. Det er etablert ein nasjonal modell for *vaksenagronomen*, eit tilbod om agronomopplæring for vaksne, i regi av dei fylkeskommunale naturbruksskolane. Frå 2019 omfattar også vaksenagronomen gartnaropplæring. Det er eit viktig tiltak for å møte utfordringane med svak rekruttering til gartnaryrket. I årets jordbruksavtale blei innsatsen knytt til kompetansehevide tiltak og rekruttering ytterlegare styrkt gjennom ei auka løyving til vaksenagronomen, innføring av ei nasjonal mentorordning i landbruket og løyving av midlar til eit nasjonalt rekrutteringsprosjekt. I

årets jordbruksavtale er det òg sett av midlar til ei utgreiing om samanhengen mellom utdanningstilbod og kompetansebehov i landbruket.

Regjeringa vil bruke matpolitikken til å sikre trygg mat og god dyrehelse. Forvaltninga arbeider for å vere førebudd på hendingar som kan utgjere eit trugsmål mot trygg mat og mot matsikkerheita. God dyrehelse og god dyrevelferd er viktig for produksjon av trygg mat og for omdømmet til norsk matproduksjon. For å halde den gode statusen ved lag blir det lagt vekt på kontinuerleg overvaking, slik at tiltak kan setjast inn i tide. Helse-situasjonen i norsk husdyrhald er god. Det er svært få tilfelle av salmonellainfeksjon hos norske husdyr samanlikna med mange andre land. Smitte til menneske frå norskprodusert kjøtt og kjøttprodukt skjer difor svært sjeldan.

Regjeringa har vedteke ein nasjonal strategi mot antibiotikaresistens for perioden 2015–2020. Dei overordna måla i strategien er mindre bruk av antibiotika, meir kunnskap om kva som driv utvikling og spreiding av resistens, og at Noreg skal vere ein pådrivar internasjonalt for utvikling av nye antibiotika og vaksinar. Noreg er blant dei landa som har lågast antibiotikabruk i husdyrproduksjonen. I strategien er det eit mål å redusere forbruket av antibiotika til kjæledyr med minst 30 pst. og til matproduserande dyr med minst 10 pst. i perioden 2013–2020. Desse måla er i hovudsak nådde. Departementet arbeider vidare for redusert og rett bruk av antibiotika i tråd med ein eigen handlingsplan for dette.

Regjeringa vil arbeide for å hindre at hjortevilt sjukdommen chronic wasting disease (CWD) får fotfeste i Noreg. Det er etablert vernetiltak mot spreiding innanlands og mot utlandet. Heile den smitta villrein flokken i Nordfjella sone 1 blei teken ut vinteren 2018, og det blir gjennomført omfattande prøveuttak for å kartlegge om sjukdommen finst andre stader. Det er fram til 1. september 2019 undersøkt meir enn 76 000 prøver frå ulike artar av hjortedyr. Arbeidet med å planleggje reetablering av villrein i dette området etter ein brakkleggingsperiode på minst fem år er godt i gang. Den omfattande kartlegginga er òg viktig for å sikre at dei dyra som blir nytta til å byggje opp ein ny villreinstamme i Nordfjella, er friske.

Utbreiinga av villsvin i Noreg og dei andre nordiske landa uroar landbruksmiljøa, særleg dei som driv svinehald. Den viktigaste årsaka til dette er frykta for utbrott av afrikansk svinepest. Landbruksmiljøa er urolege grunna frykt for afrikansk svinepest og avlingsskade. I dag er Russland, store delar av Kina, fleire austeuropeiske land og

ni av EUs medlemsland ramma av afrikansk svinepest. Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet har gitt Mattilsynet og Miljødirektoratet i oppgåve å lage ein handlingsplan mot villsvin som etter planen skal vere ferdig hausten 2019. Landbruks- og matministeren tok opp spørsmålet om ei sams nordisk tilnærming for å møte utfordringane med villsvin på eit ministermøte på Island hausten 2019. Ministrane vedtok å følgje opp villsvinproblematikken i Norden fram mot neste ministermøte i Danmark i 2020.

Mattilsynet forvaltar regelverk og har tilsynsansvar langs heile matproduksjonskjeda frå jord og fjord til bord. Mattilsynet gjennomfører årleg 60 000–70 000 tilsyn langs heile matproduksjonskjeda, inkludert tilsyn med dyrevelferd hos dyr som ikkje skal bli mat. Mattilsynet gjer eit viktig arbeid til beste både for forbrukarar og produsentar. Mattilsynet har i fleire år gjort det godt i omdømmeundersøkingar blant offentlege verksemder. Det er stor merksemd på kvaliteten på Mattilsynets tilsynsverksemd. Landbruks- og matdepartementet har difor sett i verk ei uavhengig og ekstern gransking av Mattilsynets tilsynsarbeid i grøn og blå sektor. Granskinga omfattar planlegging, gjennomføring og oppfølging av tilsyn i heile landet. Resultata frå granskinga vil inngå i arbeidet med å styrkje forvaltningskvaliteten i Mattilsynet.

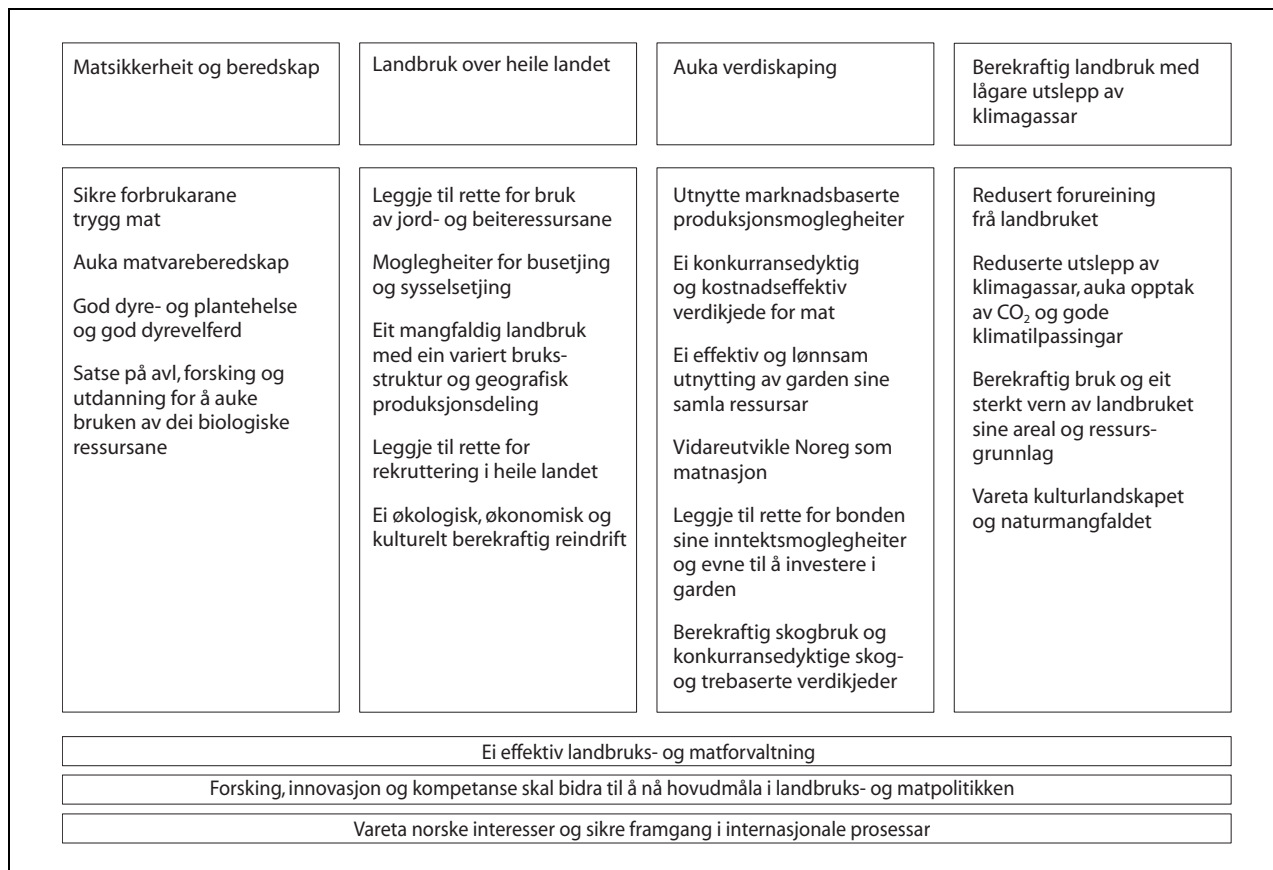
Rovviltpolitikken skal vareta både levedyktige rovviltbestandar og berekraftige beitenæringar. Dei områda som er prioriterte til ein eller fleire rovviltartar, utgjer om lag 55 pst. av landarealet og 60 pst. av jordbruksarealet i Noreg. Halvparten av arealet som blir nytta av samisk reindrift, er òg prioritert for rovvilt. Rovviltbestandane og korleis rovviltet blir forvalta, har difor stor innverknad på jordbruket og reindriften. Utnytting av utmarksbeite er òg viktig for å ta vare på det biologiske mangfaldet i det beiteskapte kulturlandskapet.

Rammene for rovviltpolitikken er lagde gjennom rovviltforlika i 2004 og 2011, Stortingets handsaming av Meld. St. 21 (2015–2016) og seinare stortingsvedtak. Regjeringa legg vekt på gjennomføring av rovviltpolitikken i tråd med føringane frå Stortinget. Dei dokumenterte tapa av sau og lam til rovvilt er kraftig reduserte dei siste åra, men det er framleis store tap og høgt konfliktnivå i fleire beiteområde for sau og i fleire reinbeitedistrikt. Regjeringa legg vekt på å redusere konfliktnivået ytterlegare og få ned tapa til rovdyr, og har framleis stor merksemd på den todelte målsetjinga i rovviltpolitikken der det òg skal leggjast til rette for levedyktig næringsdrift. For å sikre ei god jordbruks- og reindrifsfagleg

vurdering av forvaltningsplanane for rovvilt, har regjeringa vedteke at Landbruksdirektoratet på same måte som Miljødirektoratet skal gi fråsegn

før regional rovviltnemnd fastset forvaltningsplanane.

1.2 Målstrukturen for Landbruks- og matdepartementet

Figur 1.1 Målstrukturen for Landbruks- og matdepartementet

I del III er det gjort nærare greie for resultatane under dei landbruks- og matpolitiske måla.

Matsikkerheit og beredskap

Sikre forbrukarane trygg mat

Hovudoppgåva til jordbruket er å produsere mat som forbrukarane etterspør. Matsikkerheit inneber at innbyggjarane til kvar tid har fysisk og økonomisk tilgang til nok og trygg mat. Matsikkerheita blir teken vare på gjennom nasjonal produksjon, handel og sikring av produksjonsgrunnlaget. Regjeringa har som mål å auke matproduksjonen og styrkje konkurransekrafta til jordbruket. Dei landbrukspolitiske verkemidla skal innrettast slik at dei innanfor økonomiske, miljømessige og handelspolitiske rammer bidreg til

auka produksjon der det er moglegheiter og marknad for det.

All mat som blir seld i Noreg, skal vere trygg. Produksjonen av trygg mat skaper tillit, sikrar omsetnad av varer og gir legitimitet for eit levande landbruk og for næringsmiddelindustrien.

Auka matvareberedskap

Dei viktigaste føresetnadene for matsikkerheita i Noreg er kontinuerleg produksjon av mat, varetaking av produksjonsgrunnlaget og eit velfungerande handelssystem. Gjennom handel på verdsmarknaden er Noreg dermed sikra tilgang til matvarer og innsatsvarer, også i år der norsk produksjon ikkje strekk til. Regjeringa vil betre matvareberedskapen gjennom å medverke til auka

innanlands produksjon av landbruksvarer i produksjonar med marknadsmoglegheiter og ved å medverke til å halde ved lag forsyning av nødvendige matvarer gjennom import også i kriser. Matvareberedskaper byggjer på eit samspel mellom departement, myndighetsorgan og private aktørar.

God dyre- og plantehelse og god dyrevelferd

Noreg har liten førekomst av matboren sjukdom samanlikna med andre land. Regjeringa vil bidra til å halde denne situasjonen ved lag. God plante- og dyrehelse er viktig for mattryggleik, kostnads-effektivitet og berekraftig matproduksjon.

Det er òg gjennomgåande god dyrevelferd i Noreg. Regelverket stiller klare krav til dyrehald, og Mattilsynet prioriterer tilsyn med dyrevelferd. Arbeidet med å fremje god dyrevelferd og gode haldningar til dyr er viktig. Det er nødvendig å rette merksemda mot både produksjonsdyr- og kjæledyrhald og å fremje respekt for eigenverdien til dyra. Utvikling av kunnskap om verknaden av avstiltak og ulike driftsformer på dyrevelferda er òg viktig.

Ei viktig satsing i arbeidet for god dyrevelferd har vore å etablere prosjekt med ei eiga dyrekrigruppe i politiet (dyrepoliti) som no omfattar fem politidistrikt. Regjeringa legg opp til å utvide ordninga med endå ei eining i 2020.

Satse på avl, forskning og utdanning for å auke bruken av dei biologiske ressursane

Systematisk avls- og foredlingsarbeid er viktig for ein berekraftig og klimatilpassa landbruks- og matproduksjon. Noreg ligg langt framme innan avlsarbeid på både storfe og svin. Mange års målretta avlsarbeid er årsaka til at Norsk Raudt Fe er i ferd med å markere seg internasjonalt. Kombinasjonen av stor produksjonskapasitet og særleg god fruktbarheit og helse skaper merksemd i mange land. Det blir no arbeidd med å ta inn lågt utslepp av metan som ein ny avlseigenskap, noko som på sikt også vil styrkje konkurransekrafta til rasen.

Målretta avlsarbeid kan gi viktige bidrag til klimakutt i landbruket, i tillegg til eit plante- og dyremateriale som er godt tilpassa norske forhold, og som gir god avkastning. Forsking og teknologiutvikling står sentralt i vidareutviklinga av avls- og foredlingsarbeidet og i vidareutviklinga av norsk landbruk for å møte utfordringane i framtida. Ny kunnskap vil òg vere avgjerande for å utvikle nye produksjonsproses-

sar og produkt frå dei mange biologiske ressursane i landbruket.

Klimaendringar, den raske teknologiutviklinga og krav om større effektivitet og klimakutt i jordbruket gjer at matproduksjonen i framtida må bli endå meir kunnskapsbasert enn i dag. Det er difor viktig å leggje til rette for utdanningstilbod av høg kvalitet på alle nivå, inkludert etter- og vidareutdanning, for å få dekt kompetansebehova i heile verdikjeda.

Landbruk over heile landet

Leggje til rette for bruk av jord- og beiteressursane

Regjeringa ønskjer eit aktivt og lønnsomt jordbruk over heile landet, med produksjonar og næringsverksemd som byggjer på lokale jord-, beite-, skogs- og utmarksareal. Beiting i utmark utnyttar fôrressursane til matproduksjon. Det er eit vesentleg velferdsgode for dyra at dei får gå på utmarksbeite om sommaren. Det kan òg vere positivt for dyrehelsa. Samstundes medverkar det til eit ope og artsrikt kulturlandskap. Beite i utmark har òg eit stort potensial for å binde karbon i jord. Dette skjer ved at plantane bind karbonet i jordsmonet. Landrapporten frå FN's klimapanel i 2019 viser at det er potensial for opptak av karbon frå alle jordbruksareal, og i særleg grad i beitemark. Det trengst meir kunnskap om korleis ein kan få til dette. Prosentdelen av dyr som går på beite, er svært stabil. Regjeringa har i dei siste jordbruksoppgjera auka stønaden til utmarksbeite for å styrkje bruken av beiteressursane over heile landet.

Moglegheiter for busetjing og sysselsetjing

Ressursgrunnlaget i Noreg er spreidd, og vilkåra for jord- og skogbruksdrift varierer. Regjeringa arbeider for eit sterkt og konkurransedyktig landbruk i alle delar av landet. Landbruket bidreg med ei rekkje fellesgode og skaper grunnlag for sysselsetjing, verdiskaping, næringsutvikling og vekstkraftige distrikt. Det er difor viktig å bidra til utnytting av ressursane til landbruksproduksjon over heile landet. Som eit ledd i dette arbeidet vil regjeringa styrkje den sjøveigande bonden ved praktisering av jordlova og konsesjonslova og vidareføre bu- og driveplikta for å sikre at matjorda blir brukt til matproduksjon.

Eit mangfaldig landbruk med variert bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling

Føresetnadene for jordbruksproduksjon varierer mellom dei ulike delane av Noreg. Auka produkti-

vitet og styrkt konkurransekraft vil vere avgjerande for å kunne realisere Stortingets mål om auka produksjon. Dei små og mellomstore bruka blei prioriterte i jordbruksoppgjere i år, utan at produksjonstak og differensiering på areal blei gjeninnført. Desse grepa medverkar til å utnytte ressursane i heile landet. Den geografiske produksjonsfordelinga påverkar måloppnåinga i landbrukspolitikken. Gjennom årets jordbruksoppgjere blei inntektsmoglegheitene for planteproduksjon til mat i kornområdene auka, samstundes som distriktdifferensieringa i tilskott og fraktordningane blei styrkte. Avtalen styrker verkemidla for den geografiske produksjonsfordelinga, som er sentral for å unngå overgang frå korn til gras i kornområda.

Leggje til rette for rekruttering i heile landet

Stabil rekruttering av kompetente næringsutøvarar er viktig for å nå måla i landbrukspolitikken. Jordbruksavtalen er det viktigaste bidraget frå regjeringa si side til å gi gode rammevilkår og grunnlag for auka lønnsemd i landbruket. Avtalen er dermed det viktigaste verktøyet for å leggje til rette for rekruttering i heile landet. Særleg er ordninga med investerings- og bedriftsutviklingsmidlar målretta for å fremje rekruttering til næringa.

For å sikre og utvikle norsk matproduksjon og andre landbaserte næringar treng landbruksnæringa, som andre næringar, kunnskap og kompetanse. Det er difor viktig å leggje til rette for eit godt og fleksibelt opplærings- og utdanningssystem i landbruket. Innsatsen på området blei vektlegg i årets jordbruksoppgjere gjennom å styrkje kompetansehevande tiltak for næringa, i tillegg til å setje av midlar til rekrutterings- og utgreiingsprosjekt. Det er vidare avgjerande for landbruket å ha eit godt omdømme i det norske samfunnet og at omdømmet held seg over tid. Landbruket som heilskap og den enkelte næringsutøvararen er dei viktigaste og beste ambassadørane for rekruttering til næringa.

Ei økologisk, økonomisk og kulturelt berekraftig reindrift

Reindriften er ei urfolksnæring som er unik i både nasjonal og internasjonal samanheng og ein viktig eksponent for samisk kultur og levestil. Reindriften forvaltar òg ein sentral nasjonal og samisk kulturarv. I Granavolden-plattformen slår regjeringa fast at den samiske reindriften er ein viktig kulturberar for det samiske folket. Grunnlaget for reindriften blir sikra gjennom ein bruk av beiteom-

råda som er berekraftig og gir god dyrevelferd. Regjeringa vil, i samarbeid med reindriftsnæringa, leggje til rette for ei økologisk berekraftig reindriftsnæring som har god lønnsemd og er berekraftig i eit langsiktig perspektiv.

Auka verdiskaping

Utnytte marknadsbaserte produksjonsmoglegheiter

Regjeringa prioriterer inntektsmoglegheiter i produksjonar med marknadsmoglegheiter. I årets jordbruksoppgjere blei særleg inntektsmoglegheitene i produksjon av korn, frukt, grønnsaker og bær styrkte. I desse sektorane er det eit stort potensial for å auka norsk produksjon.

Ei konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat

Jordbruket skal vere ei effektiv næring som leverer det forbrukarane etterspør, og som tek omsyn til ein stadig meir krevjande nasjonal og internasjonal marknad. Regjeringa har lagt til rette for at næringa kan utvikle seg og få styrkt konkurransekraft gjennom ein enklare verkemiddelstruktur, færre offentlege inngrep i næringsdrifta, auka konkurranse og meir marknadsretting av produksjonen.

Ei effektiv og lønnsam utnytting av garden sine samla ressursar

Landbruket sine ressursar dannar utgangspunkt for eit mangfald av produkt og tenester. Lokale tradisjonar, kreativitet, innovasjon og gründerkap gir grunnlag for auka verdiskaping og sysselsetting. Ein liten eigedom kan vere eit like godt utgangspunkt for ein forretningsidé som ein større eigedom. Regjeringa arbeider for at det samla ressursgrunnlaget til landbrukseigedommen skal utnyttast betre, og vil stimulere til auka vekst og verdiskaping innan andre landbruksbaserte næringar enn tradisjonelt landbruk. Regjeringa har sett av vesentleg med midlar til dette over jordbruksavtalen, mellom anna til Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping forvalta av Innovasjon Noreg (IN), og gjennomført fleire forenklingar i regelverket for å stimulere til ei positiv utvikling. Innsatsen har medverka til auka profesjonalisering og vekst særleg innan lokalmatområdet, men òg innanfor område som reiseliv og Inn på tunet. Omsetnad av lokalmat gjennom daglegvarehandelen har auka med 63 pst. i perioden

2013–2017. Strategien for reiseliv basert på landbruket og ressursane i reindrifta, *Opplevingar for ein kvar smak*, skal medverke til ein meir heilskapleg og målretta innsats på området.

Vidareutvikle Noreg som matnasjon

Matnasjonen Noreg skal vere ei sams ramme for næringsutvikling og verdiskaping i mat- og drikkenæringa og skal omfatte både grøn og blå sektor. Regjeringa vil nytte ramma aktivt for å engasjere næringa til eit samarbeid om vidare utvikling og mellom anna å sjå mat og reiseliv i samanheng. Her vil det vere viktig å engasjere heile næringskjeda, og andre aktørar som kan vere interesserte, til å delta i bygginga av Noreg som ein matnasjon fram mot 2030. Hausten 2019 vil regjeringa lansere ein meir langsiktig plan for det vidare arbeidet med å byggje Noreg som ein matnasjon.

Leggje til rette for bonden sine inntektsmoglegheter og evne til å investere i garden

Utviklinga med større jordbruksbedrifter, høgare produktivitet og bruk av ny teknologi krev større investeringar. Nye krav til dyrevelferd, medrekna krav om lausdriftsfjøs, gir eit særleg investeringsbehov innan mjølk- og storfeproduksjon. Regjeringa har prioritert verkemiddel som stimulerer til investering og bedriftsutvikling i landbruket. Investerings- og bedriftsutviklingsmidlane er eit viktig risikoavlastande verkemiddel som medverkar både til modernisering og effektivisering innan tradisjonell landbruksproduksjon og til auka sysselsetjing og utvikling av ny næringsverksemd i andre landbruksbaserte næringer.

Berekraftig skogbruk og konkurransedyktige skog- og trebaserte verdikjeder

Regjeringa vil føre ein skogpolitikk som legg til rette for å skape større verdjar av norske skogressursar, og som bidreg til frivillig vern av skog. Regjeringa vil leggje til rette for skogbruk og trebasert industri gjennom gode generelle rammevilkår for næringslivet, mellom anna gjennom satsing på infrastruktur, forskning og utvikling og lågare skattar og avgifter. I Granavolden-plattformforma heiter det at regjeringa vil styrkje grunnlaget for skogbruket gjennom kostnadsreduserande tiltak, fjerning av flaskehalsar i infrastrukturen, utbygging av skogsvegar, tømmerkaier og skogplanting. Regjeringa la fram strategidokumentet *Skog- og trenæringa – ein drivar for grøn*

omstilling 12. mars 2019, jf. oppmodingsvedtak frå Stortinget nr. 445 og 448 (2016–2017). Som ledd i oppfølging av strategien, har Landbruks- og matdepartementet etablert eit forum for dialog mellom skog- og trenæringa, forskings- og utdanningsmiljø og sentrale verkemiddelaktørar. Innanfor investerings- og bedriftsutviklingsmidlane under Landbrukets utviklingsfond (LUF) kan det frå 2020 bli gitt eit ekstra tilskott ved bruk av tre som byggjemateriale.

Berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar

Redusert forureining frå landbruket

Å redusere vassforureininga frå mellom anna avrenning av jord, næringsstoff og plantevernmiddele er ein viktig del av miljøarbeidet i landbruket. Den samla gjennomføringa av ulike jordarbeidings-tiltak, grasdekte areal m.m. i kornområda har redusert erosjonsrisikoen på dei dyrka areala, men ikkje tilsvarande det som har vore den venta verknaden av tiltaka. Undersøkingar Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har gjennomført, viser at meir nedbør og ustabile vintrar har gitt avrenning som skjuler verknaden av tiltaka. Miljøprogramatsinga omfattar viktige verkemiddel for å stimulere til meir miljøvennleg drift. Det er difor viktig å vidareføre denne satsinga.

Reduserte utslepp av klimagassar, auka opptak av CO₂ og gode klimatilpassingar

All skog- og matproduksjon startar med fotosyntesen. I utgangspunktet er difor alt skog- og jordbruk basert på opptak av CO₂. Netto opptak i skog- og arealbrukssektoren i 2017 utgjorde 25,2 mill. tonn CO₂-ekvivalentar. Dette svarar til nesten halvparten av dei samla norske utsleppa av klimagassar. Skog står for storparten av karbonopptaket i sektoren. I Parisavtalen er det sett eit mål om å oppnå balanse mellom opptak og utslepp av klimagassar i andre halvdel av dette hundreåret. Opptak i skog og jord vil spele ei avgjerande rolle for å kunne nå denne balansen. Jordbruksaktivitetar, særleg husdyrhald, er òg opphav til utslepp av klimagassar, hovudsakleg i form av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Klimagassutsleppa frå jordbruket utgjorde 8,5 pst. av dei samla utsleppa i 2017. Jordbrukspolitikken skal leggast om i ei meir miljø- og klimavennleg retning. I jordbruksoppgjeret 2019 blei miljø- og klimainnsatsen styrkt ved å prioritere ordningar som skal medverke til å redusere utsleppa per produsert eining og tilpasse produksjonen til eit klima i endring. Lågare utslepp

per produsert eining vil medverke til å redusere klimaavtrykket frå den norske matproduksjonen. Det er likevel stor uvisse når det gjeld berekningane av utslepp frå jordbruket. Eit teknisk berekningsutval for klimagassutslepp frå jordbruket avslutta arbeidet sitt 1. juli 2019. Utvalet har vurdert moglege forbetringar i utsleppsrekneskapen. Klimaavtalen som blei inngått mellom regjeringa og organisasjonane i jordbruket i juni 2019, vil liggje til grunn for klimaarbeidet i sektoren framover. Regjeringa vil føre vidare tiltak i skogforvaltninga som medverkar til auka opptak av CO₂ og lagring av karbon.

Berekraftig bruk og eit sterkt vern av landbrukets areal og ressursgrunnlag

Rett bruk og vern av arealressursane er viktig for å nå målet om auka matproduksjon. Både mengda av og kvaliteten på jorda er avgjerande for matproduksjonen. Det er difor viktig å ta vare på gode jordbruksareal og matjord. Samstundes må jordvernet balanserast mot behova storsamfunnet har. Stortinget har fastsett det årlege målet for omdisponeringa av dyrka jord til under 4 000 dekar, og bedt regjeringa om at målet blir nådd gradvis innan 2020. Regjeringa utforma ein eigen strategi for å nå målet, og denne blei handsama av Stortinget i 2015. I 2018 oppdaterte regjeringa denne strategien, og målet for omdisponering blei nådd både i 2017 og 2018.

Klimaendringar og press på ressursgrunnlaget utgjør eit trugsmål mot målet om auka matproduksjon. Desse utfordringane krev gode tilpassingar i landbruket. Dei genetiske ressursane hos husdyr og matvekstar er ein vesentleg del av det biologiske grunnlaget for auka matproduksjon. God forvaltning av dei genetiske ressursane gjennom bruk og vern er viktig for god måloppnåing i landbruket. Departementet arbeider difor med ein strategi for genetiske ressursar for å styrkje forvaltninga av dei.

Vareta kulturlandskapet og naturmangfaldet

Jordbrukslandskapet, med sitt mangfald og variasjon av natur- og kulturverdiar, er ein viktig del av landskapet i Noreg. Kulturlandskapet blir halde ved like ved ei målretta forvaltning som også bidreg til målet om å stoppe tapet av biologisk mangfald og ta vare på kulturminne. Det viktigaste bidraget til eit levande kulturlandskap er å halde oppe eit levande, aktivt landbruk. Dei kommunale miljøverkemidla og dei regionale miljøprogramma over jordbruksavtalen skal særskild

bidra til å halde det biologiske mangfaldet og kulturminna i kulturlandskapet ved lag. I tillegg er det viktig at kommunane forvaltar landskapsverdiene i den kommunale planlegginga og utformar planar som kan liggje til grunn for ei god forvaltning.

Frå og med 2020 får dei aktuelle kommunane ansvaret for forvaltning av ordninga med tilskott til verdsarvområda Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap og utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Ei effektiv landbruks- og matforvaltning

Landbruks- og matforvaltninga skal vere effektiv og brukarvennleg og kjenneteikna av god kvalitet i alle ledd. Forvaltninga legg stor vekt på å gjere forbetringar og effektivisere drifta, og følgjer slik opp regjeringa si reform for avbyråkratisering og effektivisering (ABE-reforma). Effektiv bruk av ressursane inneber både å utføre oppgåvene rett og å prioritere dei rette formåla. Effektiv drift kan gi gevinstar i form av reduserte utgifter over statsbudsjettet, men effekten kan òg vise seg i høgare kvalitet og betre resultat.

Arbeidet med samfunnstryggleik og beredskap i Landbruks- og matdepartementet skal vere sporbart og integrert i planverk og styringssystem og i styringsdialogen med underliggjande verksemdar. Departementet og underliggjande verksemdar samarbeider godt om samfunnstryggleik og beredskap. Det er eit mål at departementet og underliggjande verksemdar i størst mogleg grad kan drive verksemda vidare, uavhengig av uønskte hendingar og kriser. Ansvaret departementet har for samfunnstryggleik og beredskap i eigen sektor, er hovudsakleg knytt til matproduksjon og mattryggleik.

Forskning, innovasjon og kompetanse skal bidra til å nå hovudmåla i landbruks- og matpolitikken

For at vi skal nå dei landbruks- og matpolitiske hovudmåla, må løyvingane til forskning, innovasjon og kompetanse vere så målretta som mogleg. Det er viktig at resultatata frå forskinga er tilgjengeleg for næring og forvaltning, og at instituttsektoren er effektiv og har eit godt samspel med andre.

Forskning, innovasjon og teknologiutvikling skal danne grunnlag for effektiv og berekraftig produksjon og utnytting av fornybare biologiske ressursar. Ei tett kopling mellom forskning og næringsliv er sentralt for å utnytte potensialet. Tilsvarande er internasjonalt forskningssamarbeid viktig for å heve kvaliteten på forskinga. Landbruks- og matforskninga må følgjast opp med målretta formidling, slik

at ny kunnskap på ein rask og effektiv måte når ut til aktørane som kan ta kunnskapen i bruk. For å lukkast med dette er det nødvendig å sikre eit godt samarbeid mellom dei ulike aktørane i landbruks- og matnæringa.

God rekruttering av fagpersonar med rett kompetanse er viktig for å sikre eit aktivt landbruk, verdiskaping og busetjing i heile landet.

Vareta norske interesser og sikre framgang i internasjonale prosessar

Utviklinga i norsk landbruk og matindustri heng nøye saman med utviklinga internasjonalt. Ei rekkje internasjonale avtalar dekkjer mellom anna handel, plante- og dyrehelse, skog og klima. Mange avtalar blir fornya med jamne mellomrom. Noreg har i fleire av desse særlege nasjonale interesser som må inkluderas i avtaleverket, mellom anna med grunnlag i naturgitte forhold, kostnadsnivå og nasjonale landbruks- og matpolitiske mål.

Regelverket til Verdas handelsorganisasjon (WTO), inkludert landbruksavtalen, legg ram-

mer for utforminga av verkemidla i landbrukspolitikken. Vidare legg EØS-avtalen klare føringar på regelverket for mat og innsatsfaktorar i Noreg. Det norske regelverket er harmonisert med regelverket i EU på matområdet. Regjeringa legg vekt på å ta vare på norske interesser ved å medverke tidlegare i prosessar og politikktutforming i EU enn det dei formelle og uformelle foruma EØS-avtalen gir høve til. Regjeringa vil innanfor gitte rammer for landbrukspolitikken arbeide for ein friare handel med landbruksvarer. Arbeidet med multilaterale avtalar gjennom WTO og innanfor EØS-avtalen vil bli prioritert. Arbeidet med bilaterale frihandelsavtalar for EFTA-landa vil òg ha høg prioritet.

Noreg deltek òg i ei rekkje andre internasjonale forum på landbruks- og matområdet, både globale og regionale, og både innanfor og utanfor FN-systemet. Departementet deltek aktivt i desse foruma, mellom anna for å medverke til berekraftig utvikling, global matsikkerheit, berekraftig skogforvaltning, bevaring av genetiske ressursar og styrking av landbruket og bøndene si stilling i den tredje verda.

1.3 Hovudtrekk ved budsjettframlegget

	(i mill. kroner)		
	Saldert budsjett 2019	Gul bok 2020	Endring i pst.
<i>Programområde 15 Landbruk og mat</i>			
15.00 Administrasjon m.m.	180,3	182,2	1,0
15.10 Matpolitikk	1 465,4	1 507,2	2,8
15.20 Forsking, innovasjon og kunnskapsutvikling	820,1	837,3	2,1
15.30 Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak	17 030,0	17 940,2	5,3
Sum Landbruks- og matdepartementet	19 495,7	20 466,8	5,0

Hovedprioriteringar i budsjettframlegget for Landbruks- og matdepartementet:

- landbruk over heile landet
- kompensasjons- og omstillingsordning for pelsdyroppdrettere
- flytting av Veterinærinstituttet
- forskning på klimatilpassa og lønnsam matproduksjon

Innretninga av verkemidla over jordbruksavtalen skal leggje til rette for *landbruk over heile landet*. Som følge av jordbruksavtalen for 2019–2020 foreslås det 720 mill. kroner i auka budsjettstøtte. Årets avtale gir grunnlag for ein inntektsvekst for jordbruket på 6 ¼ pst. per årsverk frå 2019 til 2020. Avtalen legg mellom anna til rette for ein vesentlig betring av økonomien i kornproduksjonen og frukt- og grøntsektoren.

Regjeringen foreslår ei *kompensasjons- og omstillingsordning for pelsdyroppdrettere* for dei som avviklar som følge av forbod mot hald av pelsdyr vedteke av Stortinget.

Veterinærinstituttet etablerer og samlokaliserer seg med NMBU og øvrige forskningsmiljø på Ås i 2020. *Flytting av Veterinærinstituttet* medfører

auka utgifter i ein overgangsperiode. Regjeringa foreslår å auke Veterinærinstituttets budsjett for å handtere utgifter i samband med flyttinga og omstillingsprosessen dette medfører.

Regjeringen foreslår å auke løyvinga til *forskning på klimatilpassa og lønnsam matproduksjon*.

1.4 Oversiktstabellar

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
01-24	Driftsutgifter	1 847 177	1 850 731	1 860 263	0,5
30-49	Investeringar	24 354	9 032	14 771	63,5
50-59	Overføringar til andre statsrekneskap	2 099 707	2 090 663	2 252 603	7,7
60-69	Overføringar til kommune-sektoren	146 373	180 471	170 286	-5,6
70-89	Overføringar til private	16 063 043	15 364 831	16 168 895	5,2
	Sum under departementet	20 180 654	19 495 728	20 466 818	5,0

Utgifter fordelt på programkategoriar

(i 1 000 kr)					
Kat.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2020
15.00	Administrasjon m.m.	190 781	180 259	180 259	182 150
15.10	Matpolitikk	1 488 813	1 465 422	1 495 422	1 507 161
15.20	Forskning, innovasjon og kunnskapsutvikling	842 564	820 056	823 056	837 300
15.30	Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak	17 658 494	17 029 991	17 597 391	17 940 207
	Sum programområde 15	20 180 652	19 495 728	20 096 128	20 466 818

Inntekter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)

Kat.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2020
15.00	Administrasjon m.m.	19 428	1 071	1 071	1 098
15.10	Matpolitikk	192 899	204 578	204 578	205 790
15.20	Forskning, innovasjon og kunnskapsutvikling	17 658	18 081	18 081	18 533
15.30	Næringsutvikling, ressurs- forvaltning og miljøtiltak	242 430	301 654	301 654	308 913
15.40	Forretningsdrift	60 031	24 750	80 000	33 750
	Sum programområde 15	532 446	550 134	605 384	568 084

Utgifter fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
	Administrasjon m.m.				
1100	Landbruks- og matdepartementet	190 781	180 259	182 150	1,0
	<i>Sum kategori 15.00</i>	<i>190 781</i>	<i>180 259</i>	<i>182 150</i>	<i>1,0</i>
	Matpolitikk				
1112	Kunnskapsutvikling og beredskap m.m. på matområdet	97 061	97 976	120 606	23,1
1115	Mattilsynet	1 391 752	1 367 446	1 386 555	1,4
	<i>Sum kategori 15.10</i>	<i>1 488 813</i>	<i>1 465 422</i>	<i>1 507 161</i>	<i>2,8</i>
	Forskning, innovasjon og kunnskapsutvikling				
1136	Kunnskapsutvikling m.m.	233 940	227 909	233 816	2,6
1137	Forskning og innovasjon	608 624	592 147	603 484	1,9
	<i>Sum kategori 15.20</i>	<i>842 564</i>	<i>820 056</i>	<i>837 300</i>	<i>2,1</i>
	Næringsutvikling, ressurs- forvaltning og miljøtiltak				
1138	Støtte til organisasjoner m.m.	40 577	48 773	48 527	-0,5
1139	Genressursar, miljø- og ressurs- registreringar	22 994	29 059	30 205	3,9
1140	Haukbare viltressursar – forvaltning og tilskott til viltformål (Viltfondet) m.m.	82 815	95 791	79 278	-17,2

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
1141	Hautbare viltressursar – jegerprøve, tilskott til organisasjonar m.m.			11 389	
1142	Landbruksdirektoratet	435 096	501 105	674 637	34,6
1148	Naturskade – erstatningar	84 722	152 600	168 000	10,1
1149	Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket	191 687	134 705	122 206	-9,3
1150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	16 659 610	15 920 523	16 645 652	4,6
1151	Til gjennomføring av reindrifftsavtalen	116 537	123 100	136 100	10,6
1161	Myndigheitsoppgåver og sektorpolitiske oppgåver på statsgrunn	24 457	24 335	24 213	-0,5
	<i>Sum kategori 15.30</i>	<i>17 658 494</i>	<i>17 029 991</i>	<i>17 940 207</i>	<i>5,3</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>20 180 652</i>	<i>19 495 728</i>	<i>20 466 818</i>	<i>5,0</i>

Inntekter fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
	Administrasjon m.m.				
4100	Landbruks- og matdepartementet	19 428	1 071	1 098	2,5
	<i>Sum kategori 15.00</i>	<i>19 428</i>	<i>1 071</i>	<i>1 098</i>	<i>2,5</i>
	Matpolitikk				
4115	Mattilsynet	192 899	204 578	205 790	0,6
	<i>Sum kategori 15.10</i>	<i>192 899</i>	<i>204 578</i>	<i>205 790</i>	<i>0,6</i>
	Forskning, innovasjon og kunnskapsutvikling				
4136	Kunnskapsutvikling m.m.	17 658	18 081	18 533	2,5
	<i>Sum kategori 15.20</i>	<i>17 658</i>	<i>18 081</i>	<i>18 533</i>	<i>2,5</i>
	Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak				
4140	Hautbare viltressursar	4 029	4 500		-100,0
4141	Hautbare viltressursar			4 500	
4142	Landbruksdirektoratet	47 179	43 203	44 363	2,7
4150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	1 163	50	50	0,0

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
4162	Statskog SF – forvaltning av statleg eigarskap	25 000			
5576	Sektoravgifter under Landbruks- og matdepartementet	165 059	253 901	260 000	2,4
	<i>Sum kategori 15.30</i>	<i>242 430</i>	<i>301 654</i>	<i>308 913</i>	<i>2,4</i>
	Forretningsdrift				
5652	Statskog SF – renter og utbytte	60 031	24 750	33 750	36,4
	<i>Sum kategori 15.40</i>	<i>60 031</i>	<i>24 750</i>	<i>33 750</i>	<i>36,4</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>532 446</i>	<i>550 134</i>	<i>568 084</i>	<i>3,3</i>

1.5 Oppfølging av oppmodings- og utgreiingsvedtak

Tabell 1.1 nedanfor viser ei oversikt over oppfølginga av oppmodings- og utgreiingsvedtak under Landbruks- og matdepartementet. Oversikta inkluderer alle vedtak frå stortingssesjonen 2018–2019 og alle vedtaka frå tidlegare stortingssesjonar der rapporteringa ikkje blei avslutta i samband med handsaminga av Prop. 1 S (2018–2019) eller eventuelt i samband med handsaminga av meldinga til Stortinget om oppmodings- og utgreiingsvedtak. I enkelte tilfelle kan oppfølginga av vedtaka vere meir omfattande forklart under det aktuelle programområdet i proposisjonen. Det vil i desse tilfella vere ei tilvising til kvar denne teksten finst.

I kolonne 4 i tabell 1.1 går det fram om departementet planlegg at rapporteringa knytt til opp-

modingsvedtaket no blir avslutta, eller om departementet òg vil rapportere konkret på vedtaket i budsjettproposisjonen for neste år. Rapporteringa på vedtak som inneber at departementet skal leggje fram ei konkret sak for Stortinget, til dømes ein proposisjon, ei stortingsmelding, ei utgreiing eller liknande, vil normalt først bli avslutta når saka er lagd fram for Stortinget.

Sjølv om det i tabellen står at rapporteringa blir avslutta, vil det i ein del tilfelle kunne vere slik at oppfølginga av alle sider av vedtaket ikkje er endeleg avslutta. Dette kan til dømes gjelde vedtak med oppmoding til regjeringa om å ta hand om særlege omsyn i politikkkutforminga på eit område, der oppfølginga vil kunne gå over mange år. Stortinget vil i desse tilfella bli halde orientert om den vidare oppfølginga på ordinær måte, gjennom omtale av det relevante politikkområdet i budsjettproposisjonar og andre dokument.

Tabell 1.1 Oversikt over oppmodings- og utgreiingsvedtak, ordna etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering blir avslutta (ja/nei)
2018–2019	155	Generell søknads- og meldeplikt i jordlova	Nei
2018–2019	585	Kompensasjonsordning ved forbod mot pelsdyrhald	Nei
2018–2019	630	Gransking av Mattilsynets tilsynsverksemd	Ja
2017–2018	140	Sikring og finansiering av opplysningsverksemda i landbruket	Nei
2017–2018	141	Framlegging av endringar i verkemidla for marknadsbalansering	Nei
2017–2018	445	Etablering av nasjonale beredskapslager av korn	Ja
2016–2017	108	Forbod mot nydyrking av myr	Ja
2016–2017	445	Etterspørsel etter grønne trebaserte produkt	Ja
2016–2017	448	Forsking, utvikling og innovasjon i skog- og trenæringa	Ja
2016–2017	837	Fjellova i Nordland og Troms	Ja
2016–2017	878	Konsekvensar av liberalisering av konsesjonsplikta	Ja
2016–2017	885	Gjennomgang av hundelova	Nei

Oppmodings- og utgreiingsvedtak i stortings-sesjonen 2018–2019

Generell søknads- og meldeplikt i jordlova

Vedtak nr. 155, 11. desember 2018:

«Stortinget ber regjeringen utrede en generell søknads- og meldeplikt i jordloven for å regulere landbrukets egen nedbygging av dyrket og dyrkbar mark.»

Vedtaket blei gjort i samband med at Stortinget handsama Prop. 1 S (2018–2019), med Vedlegg 1 Oppdatering av nasjonal jordvernstrategi, jf. Innst. 8 S (2018–2019).

Tiltaket er i samsvar med eitt av to nye tiltak i den oppdaterte jordvernstrategien, jf. Prop. 1 S (2018–2019), vedlegg 1, kap. 3.2 Landbruket si eiga nedbygging, der det står at regjeringa vil greie ut ei generell søknads- eller meldeplikt i jordlova for å regulere landbruket si eiga nedbygging.

Departementet har følgd opp vedtaket ved å gi Landbruksdirektoratet i oppdrag å greie ut dette innan 20. desember 2019 og vil komme tilbake til Stortinget på eigna måte.

Kompensasjonsordning ved forbod mot pelsdyrhald

Vedtak nr. 585, 13. juni 2019:

«Stortinget ber regjeringen følge erstatningsordningen tett, og forventer at ordningen justeres dersom det blir urimelige utslag i samlet utmåling av kompensasjon, inkludert kompensasjonen for bokført verdi av ikke-realiserbar kapital, til enkeltutøvere knyttet til avvikling av næringsdriften. Stortinget holdes orientert om hvordan ordningen i tilfelle vil bli justert i lys av dette.»

Vedtaket blei fatta ved handsaming av innstilling frå næringskomiteen om lov om forbud mot hold av pelsdyr (Innst. 348 L (2018–2019)).

Oppmodingsvedtaket blir følgd opp ved at Landbruks- og matdepartementet i høyringsforslaget til forskrift om kompensasjon etter avvikling av hald av pelsdyr mv. har teke inn ei føresegn som inneber at det kan bli stilt krav om at søknad skal innehalde opplysningar som er nødvendige for å vurdere om den samla kompensasjonen til den enkelte er urimeleg låg, sjølv om opplysningane isolert ikkje er nødvendige for å utmåle kompensasjon etter forskrifta. Departe-

mentet har førebels vurdert at dette kan gjerast innanfor forskriftsheimelen i lov om forbod mot hald av pelsdyr § 3. Vidare oppfølging vil skje gjennom ei kontinuerleg og systematisk vurdering av den utmålte kompensasjonen.

Gransking av tilsynsverksemda i Mattilsynet

Vedtak nr. 630, 19. juni 2019:

«Stortinget ber regjeringen om å iverksette en uavhengig gransking av Mattilsynets tilsynsvirkosomhet innenfor både grønn og blå sektor.»

Vedtaket blei gjort ved handsaming av Dokument 8:157 S (2018–2019) og Innst. 413 S (2018–2019).

Oppmodingsvedtaket blir følgt opp ved at Landbruks- og matdepartementet har lyst ut eit oppdrag 15. juli 2019 om ei uavhengig gransking av Mattilsynets tilsynsverksemde i grøn og blå sektor. Det er forvaltningskvaliteten i Mattilsynets tilsynsverksemde i heile landet som skal granskast: planlegging, gjennomføring og oppfølging av tilsyn. Oppdraget har i utlysinga ein frist for å levere rapport desember 2019.

Oppmodings- og utgreiingsvedtak i stortings-sesjonen 2017–2018

Sikring og finansiering av opplysningsverksemda i landbruket

Vedtak nr. 140, 11. desember 2017:

«Stortinget ber regjeringen sikre opplysningsvirkosomheten i landbruket og finansieringen av denne frem til Omsetningsrådet har foretatt den varslede gjennomgangen av virkemiddelbruken.»

Vedtaket blei gjort i samband med at Stortinget handsama Prop. 1 S (2017–2018), jf. Innst. 8 S (2017–2018).

Omsetningsrådet har i brev til departementet av 19. mars 2018 informert om at det legg opp til ein endeleg gjennomgang av regelverk og ordningar innan 31. desember 2019.

Næringskomiteen har i samband med handsaminga av jordbruksoppgjeret 2019 følgjande merknad knytt til marknadsbalansering, jf. Innst. 414 S (2018–2019):

«Komiteen legger til grunn at eventuelle forslag til endringer i regelverket blir sendt på alminnelig høring slik at en ivaretar bred involvering.»

For å sikre omsynet til brei involvering og dei alminnelege høyringsfristane kan det vere at Omsetningsrådet bruker lengre tid på arbeidet enn det såg føre seg i brev av 19. mars 2018.

Mens ein ventar på gjennomgangen til Omsetningsrådet, er det ikkje gjort endringar i opplysningsverksemda eller finansieringa av denne.

Framlegging av endringar i verkemidla for marknadsbalansering

Vedtak nr. 141, 11. desember 2017:

«Stortinget ber om at endringer i virkemidlene for markedsbalansering som ikke er i tråd med Omsetningsrådets anbefalinger, legges frem for Stortinget.»

Vedtaket blei gjort i samband med at Stortinget handsama Prop. 1 S (2017–2018), jf. Innst. 8 S (2017–2018).

Omsetningsrådet har i brev til departementet av 19. mars 2018 informert om at det legg opp til ein endeleg gjennomgang av regelverk og ordningar innan 31. desember 2019.

Næringskomiteen har i samband med handsaminga av jordbruksoppgjeret 2019 følgjande merknad kring marknadsbalansering, jf. Innst. 414 S (2018–2019):

«Komiteen legger til grunn at eventuelle forslag til endringer i regelverket blir sendt på alminnelig høring slik at en ivaretar bred involvering.»

For å sikre omsynet til brei involvering og dei alminnelege høyringsfristane, kan det vere at Omsetningsrådet bruker lengre tid på arbeidet enn det såg føre seg i brev av 19. mars 2018.

Departementet vil komme tilbake til Stortinget ved behov.

Etablering av nasjonale beredskapslager av korn

Vedtak nr. 445, 6. februar 2018:

«Stortinget ber regjeringen fremme en egen sak for Stortinget i løpet av 2019 om etablering av nasjonale beredskapslagre av korn.»

Vedtaket blei gjort i samband med handsaming av Dokument 8:33 S (2017–2018) og Dokument 8:41 S (2017–2018), jf. Innst. 112 S (2017–2018).

I samband med oppmodingsvedtak frå Stortinget i perioden 2013–2017 er det laga tre rappor-

tar, to om beredskapslagring av korn frå dåverande Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), og ei risiko- og sårbarheitsanalyse av norsk matforsyning frå Direktoratet for samfunnssikkerheit og beredskap (DSB). NILF konkluderte med at beredskapslagring av matkorn ikkje er eit målretta og kostnadseffektivt tiltak for å styrkje norsk matsikkerheit. Heller ikkje DSB fann hendingar med høg risiko for norsk matforsyning, men peika på at klimaendringar på lengre sikt kan føre til at føresetnader i rapporten kan bli utfordra.

I *Analysen av krisescenarioer 2019* presenterer DSB 16 risikoområde som kan utløyse alvorlege hendingar for det norske samfunnet. Under området forsyningssvikt er eit av scenarioa global svikt i produksjonen av korn. DSB viser til at sviktande avlingar globalt vil føre til at kornprisane på verdsmarknaden vil auke, men så lenge verdsmarknaden fungerer, vil ei hending som dette først og fremst ha økonomiske konsekvensar i Noreg. DSB legg til grunn at avsperring av import til Noreg ikkje blir sett på som ein del av trusselbiletet. DSB vurderer dei samla konsekvensane til å vere svært små.

Det er eit viktig samfunnsansvar å sikre at innbyggjarane i landet får mat. Matsikkerheit i Noreg blir teke i vare gjennom nasjonal produksjon, handel og varetaking av produksjonsgrunnlaget. Forsyningsberedskapen innanfor matvaresektoren er basert på at både nasjonal produksjon og import langt på veg kan bli oppretthalde òg i kriser. Ei fullstendig avsperring av forsyningslinjene over noko tid blir ikkje sett på som realistisk. Noreg er avhengig av å importere viktige matvarer, men òg innsatsfaktorar, maskiner og utstyr. Noreg er òg i den heldige situasjonen at vi har ein stor sjømatsektor, som saman med matproduksjon frå landbruket sikrar eit solid fundament for nasjonal matsikkerheit.

Det er viktig å redusere risiko og sikre tilgangen på matkorn i Noreg. Å etablere statleg sentralisert beredskapslagring av matkorn vil innebere vesentlege kostnader til etablering og drift, tilnærma i underkant av 50 mill. kroner i årlege driftskostnader og 200 mill. kroner til innkjøp av korn frå verdsmarknaden for forbruk av matkorn i 3 månader. I tillegg kjem vesentlege kostnader til etablering av ny silokapasitet for dette kvantumet, tilnærma 230 mill. kroner. På bakgrunn av dette meiner Landbruks- og matdepartementet at sentralisert beredskapslagring av matkorn ikkje vil vere eit målretta og kostnadseffektivt tiltak for å styrkje norsk matsikkerheit.

Departementet meiner at det vil vere meir målretta og kostnadseffektivt å bruke ressursar på å

reduere risiko og sikre kontinuerleg norsk matkornproduksjon, der dei årlege jordbruksoppgjera vil vere den viktigaste arenaen for å drøfte tiltak på dette området. Som del av ei beredskaps-tenking vil det framleis vere viktig å leggje til rette for mindre og lokale private kornlager på gardsbruk. Regjeringa har ved dei siste jordbruksoppgjera stimulert til auka norsk kornproduksjon innanfor dei områda der det er rom for dette i marknaden, i hovudsak innan kveiteproduksjon. I tillegg er det i jordbruksoppgjera i 2018 og 2019 vedteke å prioritere tørke- og lageranlegg for korn innanfor LUF-midlane til investering og bedriftsutvikling i landbruket. I jordbruksoppgjeret 2019 blei òg ordninga med tilskott til beredskapslagring av såkorn styrkt vesentleg.

Tidlegare utgreiingar peikar på at nokre forhold, mellom anna forverra vekstforhold på grunn av klimaendringar, kan føre til både auka prisnivå på matkorn og større prisrisiko på lengre sikt. Sjølv om dei internasjonale kornmarknadene synest robuste, må styresmaktene ha merksemd på desse forholda og evna marknadene har til sjølv å handtere pris- og forsyningsrisiko. Landbruks- og matdepartementet har auka merksemd på dette, og har gitt Landbruksdirektoratet i oppdrag å overvake risikoen for internasjonal tilbodssvikt av korn og fórråstoff.

Kornarealet utgjer ein prosent av arealet i Noreg. Dette er areal det må takast vare på i størst mogleg grad. Tala for 2018 viser ein vesentleg nedgang i nedbygginga av dyrka jord dei siste åra, men det er framleis behov for stor merksemd på jordvern, jf. arbeidet regjeringa gjer med å følgje opp jordvernålet som Stortinget har vedteke.

På dette grunnlag meiner departementet at vedtak nr. 445 av 6. februar 2018 er følgd opp.

Oppmodings- og utgreiingsvedtak i stortings-sesjonen 2016–2017

Forbod mot nydyrking av myr

Vedtak nr. 108, pkt. 17, 5. desember 2016:

«Fremme forslag om forbud mot nydyrking av myr.»

Grunnlaget for vedtaket er innstilling frå finanskomiteen om nasjonalbudsjettet 2017 og forslag til statsbudsjett for 2017, jf. Innst. 2 S (2016–2017).

Regjeringa fremja i desember 2018 forslag om ei endring i jordlova § 11 andre ledd slik at det kan fastsetjast reglar om nydyrking i forskrift som er

grunnlagt ut frå behovet for reduserte utslepp av klimagassar, jf. Prop. 39 L (2018–2019) *Endringer i jordlova mv. (klimahensyn ved nydyrking)*. Lovforslaget blei vedteke av Stortinget 11. april 2019.

Etterspørsel etter grønne trebaserte produkt

Vedtak nr. 445, 31. januar 2017:

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en strategi som stimulerer etterspørselen etter grønne trebaserte produkter, og komme tilbake med denne i løpet av 2017.»

Grunnlaget for vedtaket er Meld. St. 6 (2016–2017) *Verdier i vekst – Konkurransedyktig skog- og trenæring*, jf. Innst. 162 S (2016–2017).

Vedtaket er følgt opp gjennom framlegging av strategidokumentet *Skog- og trenæringa – ein drivvar for grøn omstilling* i mars 2019. Strategidokumentet er todelt og følgjer òg opp vedtak nr. 448.

Strategidokumentet skal vise retning for arbeidet med å mobilisere til auka forskings-, utviklings- og innovasjonsaktivitet i skog- og trenæringa. Vidare peikar dokumentet på tiltak som kan bidra til å stimulere etterspørselen etter grønne trebaserte produkt. Dokumentet skal danne grunnlag for at skog- og trenæringa skal kunne gi auka bidrag til samla verdiskaping og grøn omstilling gjennom produktutvikling og større omsetnad i marknadene. Målet er auka sysselsetjing og framtidig verdiskaping, basert på berekraftig bruk av fornybare skogressursar, og bidrag til grøn omstilling i norsk økonomi.

For å mobilisere til auka forskings-, utviklings- og innovasjonsaktivitet i skog- og trenæringa legg strategidokumentet særleg vekt på tiltak og verkemiddel som kan bidra til tettare koplingar mellom dei ulike aktørane i verdikjeda for skog, og god dialog mellom næring og kunnskapsmiljø. Vidare peikar dokumentet på verdien av rett kompetanse på alle nivå og verkemiddel som er tilpassa det næringslivet treng. Landbruks- og matdepartementet vil, gjennom sine føringar overfor verkemiddelaktørane, leggje vekt på verkemiddel som er relevante for skog- og trenæringa. Det blir mellom anna sett på tiltak for å gjere det lettare for små og mellomstore bedrifter å nå fram innanfor Forskningsrådets program for Berekraftig verdiskaping i mat- og biobaserte næringar (BIONÆR).

Strategidokumentet peikar på fem innsatsområde for å stimulere etterspørsel etter grønne trebaserte produkt. Det er viktig å leggje til rette for eit berekraftig skogbruk for å sikre stabil og effektiv tilgang til trevirke. Auka etterspørsel etter grønne

trebaserte produkt er avhengig av at bruks-, klima- og miljøegenskapane til trevirket er godt dokumenterte. Aktørane i marknaden må ha god kompetanse på bruken av produkta. Standardisering og industrialisering kan medverka til at produkta blir meir kostnadseffektive og konkurransedyktige. Det offentlege kan spele ei viktig rolle som planleggjar, innkjøpar og byggherre og gjennom regulering der det er nødvendig for å sikre fellesgode som marknaden ikkje etterspør.

Verdien av styrkt samarbeid og kunnskapsoverføring blir understreka. I den vidare oppfølginga blir det difor lagt vekt på tiltak som understøttar dette. Landbruks- og matdepartementet har, som oppfølging av strategien, mellom anna etablert eit forum for dialog mellom skog- og trenæringa, relevante forskings- og utdanningsmiljø og sentrale verkemiddelaktørar. I tillegg vil ulike interessegrupper, t.d. byggherrar, arkitektar og rådgivande ingeniørar, bli inviterte til å delta. Formålet med forumet er å bidra til tettare koplingar i og mellom aktørar i heile verdikjeda frå skog til marknad og betre dialog mellom næring og kunnskapsmiljø.

Forskning, utvikling og innovasjon i skog- og trenæringa

Vedtak nr. 448, 31. januar 2017:

«Stortinget ber regjeringen om å utarbeide en strategi for en helhetlig styrket satsning på forskning, utvikling og innovasjon i skog- og trenæringen.»

Grunnlaget for vedtaket er Meld. St. 6 (2016–2017) *Verdier i vekst – konkurransedyktig skog- og trenæring*, jf. Innst. 162 S (2016–2017).

Vedtaket er følgt opp gjennom framlegging av strategidokumentet *Skog- og trenæringa – ein drivvar for grøn omstilling* i mars 2019. Strategidokumentet er todelt og følgjer òg opp vedtak nr. 445, jf. nærare omtale ovanfor.

Fjellova i Nordland og Troms

Vedtak nr. 837, 8. juni 2017:

«Stortinget ber regjeringen utrede å gi fjelloven samme anvendelse i Nordland og Troms som sør for Nordland grense. Utredningen skal legge til grunn at Statskog fortsatt skal beholde ansvaret for skogressursene. Utredningen skal videre legge til grunn at gjeldende finnmarkslov videreføres

innenfor dagens fylkesgrense for Finnmark, men ikke utvides til nye geografiske områder.»

Vedtaket blei gjort i samband med at Stortinget handsama Prop. 84 S (2016–2017) *Ny inndeling av regionalt folkevalt nivå*, jf. Innst. 385 S (2016–2017).

Statens grunn i Nordland og Troms blir i dag forvalta av statsføretaket Statskog SF. Statskog SF eig i alt om lag 27 000 kvadratkilometer i dei to fylka. Av dette er om lag 33 pst. verna etter naturmangfaldlova. Eigedommane består av både opphavleg og innkjøpt statsgrunn. Det er ikkje noko særskild lovverk for forvaltninga av desse areala, anna enn reglar for jakt og fiske etter viltlova og innlandsfiskelova med tilhøyrande forskrifter. For areal som er verna etter naturmangfaldlova gjeld i tillegg verneforskrifta for det enkelte verneområdet.

Lov 6. juni 1975 nr. 31 om utnytting av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane (fjellova) er gjort gjeldande for statsallmenningane i Sør-Noreg, som ligg i Trøndelag fylke og sørover. Statsallmenningane omfattar eit areal på om lag 26 000 kvadratkilometer. Statskog SF er grunneigar i statsallmenningane. Fjellova har mellom anna føresegner om bruksrettane til beite og seter som ligg til jordbrukseigedommar i allmenningsbygdene. Vidare har lova føresegner om retten til jakt og fiske, den lokale forvaltninga av statsallmenningane og oppnemning av fjellstyre. Lova har òg føresegner om utøving av den statlege grunneigarretten og forvaltning av økonomien i statsallmenningane. Statsallmenningslovutvalet leverte i juni 2018 eit forslag til ny fjelllov i NOU 2018: 11. Utgreiinga har vore på høyring og departementet arbeider no med den vidare oppfølginga av forslaget.

Fjellova er ikkje gjort gjeldande for statlege eigedommar i Nordland og Troms. Bakgrunnen for dette er at staten har meint at det i dei to fylka ikkje er allmenningar av same karakter som i Sør-Noreg, og at det er ulikt i kva omfang det finst bruksrettar i nord og i sør. Gjennom rettspraksis er det slått fast at det berre finst beiterettar på eit allmenningsrettsleg grunnlag på statens grunn i Nordland og Troms, ikkje andre allmenningsrettar som rett til seter eller trevirke. Ein har òg meint at reglane om jakt og fiske i viltlova og innlandsfiskelova høver betre for Nord-Noreg enn ordninga etter fjellova, der det er større høve til å forskjellshandsame innanbygds- og utanbygdsbuande jegerar og fiskarar.

Diskusjonen om fjellova bør gjerast gjeldande for statens grunn i Nordland og Troms har pågått

i fleire tiår. Forvaltninga av statens grunn i dei to fylka har òg blitt greidd ut av Samerettsutvalet, jf. NOU 2007: 13 *Den nye sameretten*. Utvalet foreslår nye ordningar for forvaltninga av statens grunn i Nordland og Troms.

Etter fjellova § 1 kan Kongen gjere lova gjeldande heilt eller delvis for andre område som høyrer til staten. No i det seinare har fleire kommunar sjølv gjort vedtak om å innføre fjellova. Landbruks- og matdepartementet har i brev til kommunane slått fast at dei ikkje har heimel til å gjere lova gjeldande.

Ei eventuell ny forvaltningsordning for statens grunn må etablerast i samsvar med Noregs folkerettslege plikter. Det er særleg omsynet til pliktene staten har overfor samane som urfolk som er viktig, særleg gjeld det kravet til deltaking, under dette konsultasjonar.

Innføring av fjellova på statens grunn i Nordland og Troms vil få ulike konsekvensar for ulike aktørar. Fordeling av inntektene frå statens grunn etter fjellova vil få økonomiske konsekvensar for Statskog SF. Inntektene frå Nordland og Troms vil dels gå inn i grunneigarfondet, som ikkje er ein del av Statskog SF sin økonomi, og dels til fjellstyra. Statskog SF vil etter det berre ha inntekter frå skogbruk i Nordland og Troms. Statens utbytte frå føretaket vil med det òg bli redusert. Vidare vil Statskog SF sine moglegheiter til å halde oppe den spisskompetansen dei har i dag når det gjeld jakt, fiske og næringsutvikling bli redusert. Statskog SF vil heller ikkje kunne ha den rolla føretaket har i dag som regional samarbeidspartnar for ulike aktørar.

Ved innføring av fjellova vil det bli oppretta fjellstyre i Nordland og Troms. Fjellstyra blir valde av kommunestyret, men er ikkje underlagt kommunen. Fjellstyra administrerer dei jordbrukstilknytte bruksrettane som finst i eit område. Innføring av fjellova gir i seg sjølv ikkje nye rettar. Fjellstyra vil òg administrere og få inntektene frå jakt og fiske. Fjellova gir fortrinnsrett til nokre former for jakt og fiske til dei som er busett innanfor eit gitt område. Innføring av fjellova vil difor i ein viss grad kunne redusere allmenta sin tilgang til jakt og fiske. Reindrifta sine rettar har eit sjølvstendig rettsgrunnlag, og vil ikkje bli endra. Innføring av fjellova kan i ein viss grad bli tilpassa lokale forhold, ved at lova kan innførast heilt eller delvis for nye områder av statsgrunn. Lova har òg reglar om at reindrifta kan givast representasjon i fjellstyra.

Innføring av fjellova vil styrkje lokal innverknad på forvaltninga av statens grunn gjennom fjellstyra, men har mindre å si for kommunane si rolle

og for lokal verdiskaping, fordi fjellstyra ikkje er kommunale organ. Fjellstyra betalar ikkje skatt og fjellova gir difor ikkje kommunane auka skatteinntekter.

Regjeringa arbeider med å følgje opp forslaga frå Samerettsutvalet II. Dersom det skal gjerast endringar i forvaltningsordninga for Nordland og Troms, må Sametinget og NRL konsulterast. Spørsmålet om å innføre fjellova i Nordland og Troms vil bli vurdert parallelt med oppfølginga av forslaget frå Samerettsutvalet. Regjeringa meiner dette er avgjerande for å komme fram til løysingar det er semje om. Dette vil òg gi grunnlag for ein betre prosess, som i større grad kan vareta alle dei ulike omsyna.

Regjeringa har følgelig ikkje teke stilling til spørsmålet om å innføre fjellova i Nordland og Troms. Regjeringa vil ta stilling til dette spørsmålet parallelt med at ein tek stilling til forslaget frå Samerettsutvalet II om ny forvaltningsordning for Nordland og Troms i NOU 2007: 13 *Den nye sameretten*. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Konsekvensar av liberalisering av konsesjonsplikta

Vedtak nr. 878, 13. juni 2017:

«Stortinget ber regjeringen utrede konsekvensen av en videre liberalisering av konsesjonsplikten utover de lovmessige endringer som nå vedtas for rene skogeiendommer.»

Vedtaket blei gjort i samband med at Stortinget handsama Prop. 92 L (2016–2017) *Endringer i konsesjonsloven, jordloven og odelsloven mv. (konesesjonsplikt, odlingsjord, priskontroll, deling og driveplikt mv.)*, jf. Innst. 427 L (2016–2017). I samband

med handsaminga av Prop. 1 S (2017–2018), jf. Innst. 8 S (2017–2018), uttalte næringskomiteen at utgreiing av eigedomsregelverket i jord- og skogbruk bør ha som siktemål å gjere omsyna bak lova mest mogleg effektive. Komiteen meinte at det blir feil utelukkande å peike på liberalisering av regelverket, og at utgreiingsarbeidet må få ei brei tilnærming.

Stortinget vedtok fleire endringar i eigedomslovgivinga i 2017. Det er for tidleg å fastslå kva følgjer desse endringane har hatt på eigedoms- og bruksstrukturen. Regjeringa vil difor ikkje gjennomføre ytterligare liberalisering i jord- og konsesjonslovgivinga no. Seinare vurderingar vil på vanleg måte bli lagde fram for stortinget.

Gjennomgang av hundelova

Vedtak nr. 885, 13. juni 2017:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte med en helhetlig gjennomgang av hundeloven av 2003 for å sikre at reglene om hundehold bygger på et godt og velfundert grunnlag.»

Stortinget ba ved oppmodningsvedtak den 13. juni 2017 om ein heilskapleg gjennomgang av hundeloven for å sikre at reglane om hundehald byggjer på eit godt og velfundert grunnlag.

Landbruks- og matdepartementet fekk ved kgl.res. den 15. februar 2019 overført ansvaret for hundeloven fra Justis- og beredskapsdepartementet.

Departementet har starta opp arbeidet, og vil i løpet av høsten 2019 etablere ei arbeidsgruppe og invitere til eit innleiande innspelssmøte med innsending av skriftlege innspel i etterkant.

1.6 Bruk av stikkordet «kan overførast»

Under Landbruks- og matdepartementet blir stikkordet «kan overførast» foreslått knytta til desse postane utanom postgruppe 30–49

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Nemning	Overført til 2019	Forslag 2020
1100	21	Spesielle driftsutgifter	3 621	15 738
1137	70	Innovasjonsaktivitet m.m.		1 000
1137	71	Bioøkonomiordninga	4 510	2 908
1138	71	Internasjonalt skogpolitisk samarbeid – organisasjonar og prosessar	930	1 298
1139	71	Tilskott til genressursforvaltning og miljøtiltak	13 487	30 205
1140	71	Tilskott til viltformål	4 023	41 278
1141	23	Jegerprøve m.m.		4 500
1142	71	Omstillingstiltak i Indre Finnmark	2 807	4 513
1142	77	Tilskott til kompensasjon ved avvikling av pelsdyrhald		160 000
1142	78	Tilskott til omstilling ved avvikling av pelsdyrhald		20 000
1142	80	Radioaktivitetstiltak		500
1149	71	Tilskott til verdiskapingstiltak i skogbruket	24	79 774
1149	73	Tilskott til skog-, klima- og energitiltak	19 645	38 944
1150	21	Spesielle driftsutgifter	7 385	14 533
1150	70	Marknadsregulering		303 747
1150	74	Direkte tilskott		9 404 044
1150	77	Utviklingstiltak		281 980
1150	78	Velferdsordningar		1 547 195
1151	75	Kostnadssenkande og direkte tilskott	5 645	88 200
1151	79	Velferdsordningar	312	4 000

Del II
Budsjettframlegg

2 Nærare omtale av løyvingsforslaga

Programområde 15 Landbruk og mat Programkategori 15.00 Administrasjon m.m.

Utgifter under programkategori 15.00 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
1100	Landbruks- og matdepartementet	190 781	180 259	182 150	1,0
	Sum kategori 15.00	190 781	180 259	182 150	1,0

Inntekter under programkategori 15.00 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
4100	Landbruks- og matdepartementet	19 428	1 071	1 098	2,5
	Sum kategori 15.00	19 428	1 071	1 098	2,5

Mål og strategiar

Departementets ansvarsområde dekkjer heile verdikjeda frå primærprodusent til forbrukar, medrekna juridiske og økonomiske verkemiddel for mat, jordbruk, skogbruk, reindrift, klima- og miljøtiltak i sektoren og nye landbruksbaserte næringer. Landbruks- og matdepartementet har som tverrgåande mål at forvaltninga skal vere effektiv. Det inneber at forvaltninga skal tilby enkle og brukarvennlege løysingar og vere kjenneteikna av god kvalitet, i tillegg til å ha gode system for samfunnstryggleik og beredskap. Sjå òg omtale av målstruktur for landbrukspolitikken i del I *Innleiande del* og målet om ei effektiv landbruks- og matforvaltning i del III *Rapportering på dei landbruks- og matpolitiske måla*.

Prioriteringar

Regjeringa innførte frå og med 2015 ei avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform (ABE-reforma). Kravet om mindre byråkrati og ein meir kostnadseffektiv bruk av statlege midlar vil gjelde det meste av statleg forvaltning, også landbruks- og matforvaltninga. Ei meir effektiv statleg drift skapar handlingsrom for prioriteringar i statsbudsjettet, noko som kjem samfunnet til gode. Arbeidet med forenkling av byråkratiske prosessar og oppgåver har som mål å gi effektive ringverkningar og reduserte samla kostnader for samfunnet. Det vil difor ha høg prioritet også i 2020. I tillegg vil viktige prioriteringar for departementet på det administrative området vere å vidareføre arbeidet med å utvikle god styring av underliggjande verk-

semder og vidareføre arbeidet med samfunns-tryggleik og beredskap. Sjå òg omtale av prioriteringane på dei ulike fagområda under dei respek-

tive budsjettkapitla i proposisjonen og under *Fornye, forenkle og forbedre* i del IV *Særskilde tema*.

Kap. 1100 Landbruks- og matdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Driftsutgifter	166 448	161 414	163 404
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	3 429	15 836	15 738
45	Større utstyrskjøp og vedlikehald – ordinære forvaltningsorgan, <i>kan overførast, kan nyttast under post 50</i>	20 613	2 720	2 720
50	Større utstyrskjøp og vedlikehald – forvaltningsorgan med særskilde fullmakter	291	289	288
Sum kap. 1100		190 781	180 259	182 150

Post 01 Driftsutgifter

Formål med løyvinga

Landbruks- og matdepartementet har ansvaret for å utvikle og setje i verk den overordna politikken innan områda mat, jordbruk, skogbruk, reindrift, klima- og miljøtiltak i sektoren og nye landbruksbaserte næringar. Posten skal dekkje lønns- og driftsutgifter i departementet. Dei tilsette utgjer den viktigaste ressursen for departementet.

Rapportering 2018

I 2018 blei det nytta 166,4 mill. kroner til drift av Landbruks- og matdepartementet. Av dette var om lag 70 pst. utgifter relaterte til løn og godtgjersler. Resten av løyvinga blei nytta til andre driftsutgifter, til dømes husleige, inventar, drift og utvikling av IKT, reiser, kurs, konferansar og tiltak for kompetanseutvikling. Departementet hadde 134 årsverk per 1. januar 2019. Departementet følgjer opp satsinga på lærlingar i staten og har i perioden 2017–2019 og samarbeidd med Fontenehuset for å gi arbeidsrøynsle til personar med psykiske utfordringar og/eller «høl i CV-en». Departementet har redusert talet på administrative stillingar, og effektiviserer drifta i tråd med *Strategi for betre og meir effektive administrative tjenester i departementsfelleskapet (2016–2020)*.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 163,4 mill. kroner til drift av departementet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Formål med løyvinga

Midlane på posten blir nytta til godtgjering til utgreiingsutval og andre særskilde prosjektrelaterte kostnader.

Rapportering 2018

Det blei i 2018 nytta 3,4 mill. kroner, i hovudsak til planlegging og gjennomføring av tiltak knytte til arbeid mot skrantesjuka (CWD).

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 15,7 mill. kroner for 2020. Midlane på posten skal nyttast til særskilde prosjekt og utgreiingar, mellom anna til å føre vidare kampen mot skrantesjuka.

Post 45 Større utstyrskjøp og vedlikehold – ordinære forvaltningsorgan**Formål med løyvinga**

Løyvinga kan nyttast til å finansiere store innkjøp og utgifter til vedlikehold i departementet og ved eigedommane til departementet og til delvis dekking av tilsvarende utgifter ved dei ordinære forvaltningsorgana under departementet. Løyvinga kan òg nyttast til utgifter i samband med sal og taksering av eigedommar. Institutta som er underlagde Landbruks- og matdepartementet, leiger fleire eigedommar av departementet. Ved avhending av heile eller delar av desse eigedommane kan utgifter til arbeid med dette òg førast over posten.

Rapportering 2018

I 2018 blei det nytta 20,6 mill. kroner, i hovudsak til kostnader knytte til etableringa av NIBIOs nye eining i Steinkjer og til vedlikehold på departementet sine eigedommar.

Budsjettframlegg 2020

Departementet vil gjennomføre nødvendig vedlikehold og reparasjonar ved departementets eigedommar. Departementet gjer framlegg om ei løyving over posten på 2,7 mill. kroner. Posten blir

sett i samanheng med og kan nyttast under post 50. Det kan òg i 2020 bli aktuelt med sal av eigedom, jf. forslag til vedtak II om meirinntekter og vedtak V om sal av eigedom. Eventuelle inntekter frå sal av eigedommar kan òg nyttast til å dekkje større utgifter som følgje av omorganiseringar og flytting, og behov for infrastruktur i samband med dette, i departementets underliggjande verksemdar.

Post 50 Større utstyrskjøp og vedlikehold – forvaltningsorgan med særskilde fullmakter**Formål med løyvinga**

Løyvinga kan nyttast til delfinansiering av store innkjøp og vedlikehold i dei nettobudsjetterte institutta under departementet.

Rapportering 2018

I 2018 blei det nytta 291 000 kroner over posten. Midlane blei stilt til disposisjon for Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), som nytta midlane til ekstraordinært vedlikehold av eigedommar som NIBIO leiger av departementet.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 0,3 mill. kroner over posten i 2020.

Kap. 4100 Landbruks- og matdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Refusjonar m.m.	96	123	126
30	Husleige	926	948	972
40	Sal av eigedom	18 406		
	Sum kap. 4100	19 428	1 071	1 098

Programkategori 15.10 Matpolitikk

Utgifter under programkategori 15.10 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
1112	Kunnskapsutvikling og beredskap m.m. på matområdet	97 061	97 976	120 606	23,1
1115	Mattilsynet	1 391 753	1 367 446	1 386 555	1,4
	Sum kategori 15.10	1 488 814	1 465 422	1 507 161	2,8

Inntekter under programkategori 15.10 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
4115	Mattilsynet	192 899	204 578	205 790	0,6
	Sum kategori 15.10	192 899	204 578	205 790	0,6

Mål og strategiar

Budsjettframlegget omfattar Mattilsynet og grunnløyvinga til oppgåver innanfor kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og beredskap ved Veterinærinstituttet. Sjå også nærare omtale av Veterinærinstituttet i Prop. 1 S (2019–2020) frå Nærings- og fiskeridepartementet. Budsjettframlegget er viktig for arbeidet med å nå matpolitiske mål og skal særleg bidra til å nå måla i matlova, dyrevelferdslova og dyrehelsepersonellova. Ein del av dette arbeidet har ikkje direkte samband med matproduksjon. Framlegget omfattar i tillegg Mattilsynets arbeid for å nå måla i kosmetikklova, husdyravslslova og plante-foredlarlova.

Det faglege ansvaret på matområdet er delt mellom Helse- og omsorgsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Matpolitikken til regjeringa dekkjer heile matproduksjonskjeda frå jord og fjord til bord. Målstrukturen på dette politikkområdet skil seg difor noko frå måla for landbruks-

og matpolitikken slik dei er omtalte i andre kapit-
tel i denne budsjettproposisjonen.

Hovudmåla på det matpolitiske området er

- å sikre trygg mat og trygt drikkevatt
- å fremje helse, kvalitet og forbrukaromsyn
- å fremje god plantehelse og god helse og vel-
ferd hos landdyr og fisk

Andre viktige omsyn er

- tilrettelegging for marknadstilgang for norske produkt
- sunt kosthald og gode matopplevingar
- nyskaping, mangfald, matkultur og verdiskaping
- langsiktig matforsyning og berekraftig og miljøvennleg produksjon

Regjeringa legg vekt på at maten skal vere trygg og tilfredsstillende ønskje og behov hos forbrukarane. Ein mangfaldig matmarknad og lovfesta matinformasjon som er rett, relevant og lett tilgjengeleg, er viktige føresetnader for at forbrukarane skal kunne gjere informerte val, setje saman eit sunt kosthald og utøve makt i matmarknaden.

Regjeringa legg vekt på at rammevilkåra for næringsaktørane, mellom anna regelverk og tilsyn, blir fastsette og følgde opp på ein slik måte at ein ikkje skaper konkurransevridingar, samstundes som verksemdene må kunne nytte den fleksibiliteten som ligg i regelverket.

Omfattande handel med innsatsvarer, plantar, dyr og mat over landegrensene krev eit sterkt internasjonalt samarbeid. Handelen må skje i samsvar med internasjonale avtalar og vere basert på internasjonale standardar. Det er viktig for å sikre at varene vi importerer er trygge og oppfyller krava frå forbrukarane. Det er òg viktig for å fremje god plante- og dyrehelse. For at norsk eksport ikkje skal bli hindra av urettvise krav frå importlanda, må Noreg vere leiande innan overvaking, risikovurderingar og forskning, særleg når det gjeld sjømat og fiskehelse. Aktiv norsk deltaking i internasjonale forum er nødvendig, både for å påverke innhaldet i standardar og regelverk og for å utveksle og utvikle kunnskap og erfaring.

Noreg tek aktivt del i internasjonalt samarbeid på matområdet, mellom anna i Codex Alimentarius Commission, FNs organisasjon for matvarestandardar under FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO) og Verdhelseorganisasjonen (WHO), Verdsdyrehelseorganisasjonen (OIE) og den internasjonale plantevernkonvensjonen (IPPC). Organisasjonane utviklar standardar som blir lagde til grunn i avtaleverket om mattryggleik, helse og miljø under Verdshandelsorganisasjonen (WTO) (SPS-avtalen og TBT-avtalen). Desse avtalane legg òg premisser for regelverket i EU/EØS.

Hovuddelen av regelverket på matområdet er harmonisert innanfor EØS. EØS-avtalen er basert på at regelverket i EU og Noreg så raskt som mogleg skal vere det same. Effektive og gode EØS-rutinar er difor svært viktige. Regjeringa legg vekt på ein open og aktiv Europa-politikk med tidleg involvering av interessentane, tydelege posisjonar og målretta innsats i regelverksutviklinga der EØS-avtalen gir Noreg best tilgang. Når det gjeld større eller viktige rammerettsakter som blir handsama i Europaparlamentet eller Rådet for den europeiske union, arbeider regjeringa inn mot desse organa for å fremje norske synspunkt.

Mattilsynet er ein sentral offentleg aktør i gjennomføringa av matpolitikken. Mattilsynet er avhengig av eit godt omdømme og høg tillit for å lykkast i samfunnsoppdraget sitt. Oppgåvene omfattar regelverksutvikling, tilsyn, rettleiing, kartlegging og overvaking i heile matproduksjonskjeda, frå innsatsvarer og primærproduksjon til omsetnad til forbrukarane.

Det er stor merksemd på kvaliteten på tilsynsverksemda i Mattilsynet. Landbruks- og matdepartementet har sett i verk ei uavhengig ekstern granskning av Mattilsynets tilsynsarbeid i grøn og blå sektor. Granskninga omfattar planlegging, gjennomføring og oppfølging av tilsyn i heile landet. Resultata frå granskninga vil inngå i arbeidet med å styrkje forvaltningskvaliteten i Mattilsynet.

God kunnskap og vitskapleg dokumentasjon er avgjerande for å nå måla i matpolitikken. Som ledd i regelverksutviklinga på matområdet utfører Vitskapskomiteen for mat og miljø (VKM) uavhengige faglege risikovurderingar for Mattilsynet. Arbeidet krev god samhandling med Mattilsynet og andre kunnskapsinstitusjonar og god kontakt med European Food Safety Authority (EFSA). Sjå òg Prop. 1 S (2019–2020) frå Helse- og omsorgsdepartementet kap. 745.

Kunnskapsstøtte frå institusjonar som Norsk institutt for bioøkonomi, Havforskningsinstituttet, Folkehelseinstituttet og Veterinærinstituttet er viktig for at forvaltninga skal vere godt fagleg og vitskapleg fundert.

Prioriteringar

Målet om å sikre trygg mat og trygt drikkevatt

Situasjonen i Noreg er god samanlikna med andre land når det gjeld førekomst av matboren sjukdom. Det kjem mellom anna av at førekomsten av smittestoff i mat og hos husdyr er relativt låg. Dette er nærare omtalt i kap. 1115 og i del III. Sjølv om mattryggleiken i Noreg generelt er god, er det nødvendig å arbeide kontinuerleg for å halde han oppe. Arbeidet for trygg mat må òg ta omsyn til at nye ressursar kan nyttast til mat og fôr.

Innsatsvarene og matvarene skal vere trygge, anten dei er framstilte i Noreg eller importerte. Regelverket og tilsynet skal leggast opp slik at ein gjennom innsats i alle ledd i matproduksjonskjeda bidreg til at sluttprodukta er trygge. I arbeidet for å sikre trygg mat er det viktig å redusere risikoen for sjukdom eller helseskade som kan oppstå på grunn av smittestoff eller framandstoff i innsatsvarer, mat eller drikkevatt.

Det er verksemdene som har ansvaret for at maten er trygg, og for å sikre god hygiene i heile matproduksjonskjeda. Verksemdar som produserer og omset innsatsvarer og mat, varierer mykje i storleik og karakter.

Effektive hygienetiltak og gode arbeidsrutinar i verksemdar som framstiller lettskjemd mat eller handterer mat som ikkje er innpakka, er særleg viktig.

Kvaliteten på drikkevannet i Noreg er generelt god, men mange vassforsyningsssystem er sårbare på grunn av gamle leidningsnett som er utsette for lekkasjar. Enkelte stader er det dessutan ikkje gode nok reservevassløysingar dersom hovudvassforsyninga sviktar. I mange tilfelle trengst det auka innsats frå vassverka for å sikre trygg vassforsyning i framtida, ikkje minst ved å auke utskiftingstakten for gamle vassrøyr. Hendingar som smitteutbrotet på Askøy i 2019 viser at det er viktig at kommunar og vassforsyningsverksemdar følgjer opp krava i drikkevassforskrifta for å sikre trygt vatn til innbyggjarane.

Fleire tilfelle dei siste åra viser den nære samanhengen mellom sjukdom hos dyr og sjukdom hos menneske. Tal frå WHO viser at om lag 75 pst. av nye eller kjende infeksjonar som har auka hos menneske dei siste 30 åra, kjem av smittestoff frå dyr. Å ta vare på den gode norske dyrehelsa, som er eit resultat av systematisk arbeid gjennom mange år, er viktig både for mattryggleiken og for god helsetilstand hos menneske og dyr.

Overvaking av inntaket av framandstoff og næringsstoff er viktig i folkehelsearbeidet og som grunnlag for faglege risikovurderingar. For å kunne overvake inntaket må ein ha kunnskap om kor mykje folk bruker av ulike matvarer, og om innhaldet av framandstoff og næringsstoff i matvarene. Mattilsynet samarbeider med Helse- og folkehelseinstituttet for å oppdatere eksisterande inntaksdata. I dette samarbeidet blir Matvaretabellen med opplysningar om innhald av næringsstoff i matvarer utvida og forbetra kontinuerleg. Det er òg viktig med kunnskap om innhaldet av framandstoff i innsatsvarer og råvarer, og om miljøforureining eller andre uønskte stoff i vatn eller jordsmonn som kan påverke innhaldet av framandstoff i fisk, dyr og plantar.

Målet om å fremje helse, kvalitet og forbrukaromsyn
Ernæringsarbeidet er omtalt i Prop. 1 S (2019–2020) frå Helse- og omsorgsdepartementet og ligg i hovudsak under Helsedirektoratet. Arbeidet følgjer opp måla i handlingsplanen for betre kosthald (2017–2021). Mattilsynet har òg ei viktig rolle i dette arbeidet, særleg når det gjeld merking av næringsinnhald, ernærings- og helsepåstandar og frivillig sunnheitsmerking. Den nordiske ordninga med frivillig sunnheitsmerking av mat, *Nøkkelhølet*, gir forbrukarane eit rikare tilbod av, og betre informasjon om, matvarer som kan bidra til eit sunnare kosthald.

Merking av mat er viktig for at forbrukarane skal få rett informasjon om matvarene, mellom anna om kva dei inneheld, korleis dei skal handterast, kvar dei kjem frå, og kor mykje næring dei gir.

Merking av mat er i hovudsak regulert i matinformasjonsforskrifta. Departementa vil arbeide vidare opp mot EU med sikte på at reglane i matinformasjonsforordninga om merking av ingrediensar og næringsinnhald òg skal gjelde for alkoholhaldige drikkevarer. Mattilsynet følgjer òg utviklinga i EU tett på området for opphavsmerking på tilarbeidde kjøttprodukt og meieriprodukt.

Målet om å fremje god plantehelse og god helse og velferd hos landdyr og fisk

Det er viktig med god overvaking og høg beredskap mot mange plante- og dyresjukdommar, planteskadegjerarar og sjukdommar som smittar mellom dyr og menneske (zoonosar). Noreg har generelt god plantehelse, men den aukande importen av plantar og plantemateriale kan auke risikoen for introduksjon av nye sjukdommar og skadegjerarar.

Regjeringa vil leggje vekt på å hindre at hjorteviltssjukdommen *chronic wasting disease (CWD)* får fotfeste i Noreg. Den omfattande kartlegginga vil bli ført vidare for å få best mogleg oversikt over situasjonen. Ei slik kartlegging er, saman med smitteførebyggjande tiltak, òg nødvendig for å sikre at vi har frisk villrein til å byggje opp igjen villreinstammen i Nordfjella sone 1.

Feil bruk av antibiotika til folk og dyr har ført til ein vesentleg auke av motstandsdyktige bakteriar som utgjer eit alvorleg helsetrugs mål globalt. Regjeringa er svært merksam på området og har mellom anna utarbeidd ein tverrsektoriell nasjonal strategi mot antibiotikaresistens for perioden 2015–2020. Strategien er særleg retta mot redusert bruk av antibiotika, rett bruk av antibiotika og utvikling av kunnskap. Aktiv deltaking i internasjonale forum er viktig for å bidra til betre tilgang til og ansvarleg bruk av antibiotika og utvikling av nye antibiotika, vaksinar og betre diagnostiske hjelpemiddel.

Landbruks- og matdepartementet fastsette i 2016 ein handlingsplan mot antibiotikaresistens innanfor sitt sektoransvar. Handlingsplanen skal mellom anna bidra til å nå relevante mål i den tverrsektorielle nasjonale strategien.

Salet av antibiotika til matproduserande landdyr er i perioden 2013–2018 redusert med 17 pst., mens salet av antibiotika til hund og katt er redusert med 34 pst. Nedgangen er på om lag 24 pst. når ein reknar med bruk av humane antibakterielle middel.

Evna til å løyse utfordringane med sjukdommar i havbruket er viktig for å kunne ta ut det langsiktige vekstpotensialet. Kontroll med sjukdom, inkludert lakselus, er òg viktig for å sikre god velferd, minke smittepresset i miljøet og redusere bruk og utslepp av medikament. Produksjonssvinn i oppdrettsnæringa er framleis høgt, og det er viktig å arbeide for å redusere dette tapet.

Det er innført eit trafikkløysystem for kapasitetsauke i havbruksnæringa. Systemet byggjer på ein indikator for påverknad av lakselus på villfisk og inndeling av kysten i spesifikke produksjonsområde. Oppfølging og utvikling av dette systemet vil bli prioritert.

Regjeringa styrkjer arbeidet for god dyrevelferd. Ei viktig satsing i dette arbeidet har vore å etablere prøveprosjekt med ei eiga dyrekrimguppe i politiet (dyrepoliti), som no omfattar fem politidistrikt. Dyrepolitiprojekta legg til rette for betre samhandling mellom Mattilsynet og politiet og betre system og klare rutinar for handsaming av alvorlege saker som gjeld mishandling og vanrøkt av dyr.

Arbeidet med å fremje god dyrevelferd og gode haldningar til dyr er viktig. Det er nødvendig med merksemd mot både produksjonsdyr- og kjæledyrhald. Utvikling av kunnskap om korleis avlstilltak og ulike driftsformer verkar på dyrevelferda, er òg viktig.

For produksjonsdyrehald med mange dyr eller der risikoen for dårleg dyrevelferd kan vere høg, blir det gjennomført tilsyn som i størst mogleg grad ikkje er varsla. Besetningar der risikoen for brott på regelverket er størst, blir prioriterte. Ved negative funn i slike dyrehald blir det også prioritert å gjennomføre oppfølgjande tilsyn. Auka tilsyn retta mot landdyr i primærproduksjon bidreg òg til å førebyggje dyretragediar ved at Mattilsynet tidlegare kan sjå faresignal om manglande stell og gi målretta rettleiing. Godt samarbeid mellom Mattilsynet og næringa, mellom anna landbrukets HMS-teneste og slakteria, og innføring av dyrevelferdsprogram for svinproduksjonen, bidreg òg til at dyrehald i risikosona kan bli oppdaga tidleg.

Andre omsyn

Tilrettelegging for marknadstilgang for norske produkt

Kontakt med aktuelle styresmakter i andre land er avgjerande for å betre marknadstilgangen.

Norsk sjømat skal vere trygg og av god kvalitet, slik at han blir føretrekt på den globale marknaden. Dei seinare åra har det vore ein auke i

krava til dokumentasjon på at produkta som blir eksporterte, er trygge. For Noreg som stor eksportør av sjømat er det avgjerande å kunne dokumentere mattryggleik og kvalitet gjennom heile produksjonskjeda og å skape føreseielege rammevilkår for eksport. Tilsynsarbeidet til Mattilsynet og kommunikasjon med styresmaktene i importlanda er avgjerande for tilliten.

Den gode norske dyrehelsa blir nytta i eksport-samanheng, mellom anna når det gjeld den aukande eksporten av avlsprodukt frå husdyr. Også for ein del andre landbruksprodukt er det viktig med marknadstilgang i utlandet.

Sunt kosthald og gode matopplevingar

Det er viktig at fagleg og vitskapleg basert informasjon om samanhengen mellom kosthald og helse når fram til forbrukarane på ein tenleg måte.

Folkehelsepolitikken legg mellom anna vekt på tiltak for å gjere det enklare å velje sunt, leggje til rette for gode måltid i barnehagar og skolar og hos eldre, og å styrkje kunnskapen om mat, matlaging, kosthald og ernæring. Regjeringa la våren 2017 fram *Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold (2017–2021)*. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2019–2020) frå Helse- og omsorgsdepartementet

Merksemd på matglede og god matkvalitet er òg viktig for at forbrukarane skal kjenne til kvar maten kjem frå, korleis han blir produsert, og samanhengen mellom mat og helse.

I Meld. St. 15 (2017–2018) presenterte regjeringa kvalitetsreforma *Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre*. Dette er òg ei reform for større matglede for eldre, anten dei bur heime eller er på sjukeheim eller sjukehus. Regjeringa ønskjer å gjere måltidet til ei god oppleving i kvardagen, sørgje for fleire måltid gjennom døgnnet og sikre god ernæring med gode kokkar og lokale kjøkken. Det har vore gode erfaringar med matgledekorps i Innlandet og stor interesse for besøk av liknande korps også i Trøndelag. Ein ser og at matgledeseminar, som i 2019 blir arrangert i fem byar, er populære. Begge tiltaka har vore i eit samarbeid mellom departementa og fylkesmannsembeta. Departementet vil arbeide vidare med tiltak for matglede i institusjonar.

Nyskaping, mangfald, matkultur og verdiskaping

Innovasjon og næringsutvikling knytt til produksjon av mat med lokal identitet er viktig for å kunne ha sterke og innovative små og store verksemder. Regjeringa vil bidra til å auke tilgangen til

lokale matprodukt for forbrukarane. Sjå nærare omtale under kat. 15.30.

Mattilsynet vil halde fram arbeidet med å informere betre om regelverket og gjere det meir tilgjengeleg. Å kommunisere og dele kunnskap med verksemdar, bransjeorganisasjonar og kompetansenettverk er viktig for utviklinga på lokalmatområdet.

Langsiktig matforsyning og berekraftig og miljøvennleg produksjon

Matsvinn er identifisert som ei av utfordringane på nasjonalt nivå for å oppfylle FN's berekraftsmål om å halvere matsvinnet per innbyggjar på verdsbasis innan 2030. Reduksjonen skal skje i produksjons- og forsyningskjeda, i detaljhandelen og hos forbrukarane. Ein bransjeavtale om redusert matsvinn blei underteikna i juni 2017 av fem departement og representantar for alle ledd i matverdikjeda. Formålet med avtalen er å samarbeide om å fremje betre utnytting av ressursar og råstoff gjennom førebygging og reduksjon av matsvinn i heile matkjeda. Avtalen skal dermed bidra til å redusere miljøkonsekvensane knytte til matproduksjon og forbruk i Noreg. I jordbruksoppgjeret 2018 blei det sett ned ei arbeidsgruppe som skulle drøfte problemstillingar knytte til statistikk for matsvinn i jordbrukssektoren. Arbeidsgruppa leverte sin rapport til jordbruksoppgjeret 2019.

Partane i jordbruksoppgjeret støtta tilrådinga frå arbeidsgruppa og blei samde om å setje av 1 mill. kroner til å følge opp arbeidet med statistikk.

Det vil bli arbeidd med å redusere bruk og risiko for negative helse- og miljøeffektar ved bruk av plantevernmidde, i tråd med *Handlingsplan for berekraftig bruk av plantevernmidler (2016–2020)*. I dette arbeidet er det viktig med integrert plantevern, der ein i størst mogleg grad nyttar alternativ til kjemiske plantevernmidde. Godt samarbeid mellom næringa, rådgivingstenesta, kunnskapsinstitusjonar og styresmakter er sentralt for å kunne nå måla i handlingsplanen.

Ytterlegare omtale av arbeidet for å sikre langsiktig matforsyning og berekraftig og miljøvennleg produksjon er å finne under kat. 15.30.

Omtale av sjømat finst i Prop. 1 S (2019–2020) frå Nærings- og fiskeridepartementet.

Forbod mot hald av pelsdyr

Som oppfølging av Stortingets lovvedtak (lov 21. juni 2019 nr. 63 om forbod mot hald av pelsdyr) og merknader frå næringskomiteen i Innst. 348 L (2018–2019) har departementet sendt på høyring eit forslag til forskrift om økonomisk kompensasjon til oppdrettarar som hadde pelsdyr 15. januar 2018. Høyringsfristen var 1. oktober 2019. Sjå og omtale under kap. 1142, post 77 og 78.

Kap. 1112 Kunnskapsutvikling og beredskap m.m. på matområdet

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap		Forslag 2020
		2018	Saldert budsjett 2019	
50	Kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og beredskap, Veterinærinstituttet	97 061	97 976	120 606
	Sum kap. 1112	97 061	97 976	120 606

Post 50 Kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og beredskap, Veterinærinstituttet

Formål med løyvinga

Veterinærinstituttet er eit biomedisinsk forvaltnings- og forskingsinstitutt innan dyrehelse, fiskehelse, dyrevelferd og fôr- og mattryggleik. For styresmaktene er Veterinærinstituttet den viktigaste kunnskapsleverandøren når det gjeld førebygging, oppklaring og handtering av alvorlege

smittsame sjukdommar hos fisk og landdyr og sjukdom som smittar mellom dyr og menneske (zoonosar). Veterinærinstituttet bidreg også i førebygging og handtering av kriser som kjem av smittestoff og andre helseskadelege stoff i fôr og mat. Kunnskapsutvikling og formidling innan fagområda er viktig som grunnlag for utvikling av lovverk. Instituttet har ei fri og uavhengig stilling i alle faglege spørsmål.

Veterinærinstituttet yter også tenester og formidlar kunnskap til næringa, til fagpersonell og til dyreeigarar, og arbeider for at ny kunnskap blir

teken i bruk. Instituttet samarbeider vidare med styresmaktene og næringslivet om å utvikle berekraftig bioøkonomi i Noreg.

Veterinærinstituttet skal arbeide mot følgjande mål:

Hovudmål: God helse hos dyr, fisk og menneske

Delmål: Kunnskapsbasert forvaltning

Delmål: God beredskap

Delmål: Konkurranseskraftige bionæringer

Veterinærinstituttet vil leggje stor vekt på å møte dei behova Mattilsynet har for kunnskap, råd og laboratoriestøtte på kjerneområda til instituttet.

Veterinærinstituttet får løyvingar til oppgåvene sine innan dyrehelse, fôrtryggleik, dyrevelferd og mattryggleik over budsjettet til Landbruks- og matdepartementet. Oppgåvene innan fiskehelse og enkelte område innan sjømattryggleik blir finansierte over budsjettet til Nærings- og fiskeridepartementet. Forsking er ein sentral del av verksemda til Veterinærinstituttet og er omtalt under kap. 1137.

Rapportering 2018

Helsa til norske landdyr er god, og det blir sjeldan påvist meldepliktige sjukdommar. Måla regjeringa har sett om å redusere bruken av antibiotika til husdyr og kjæledyr innan 2020, blei nådde i 2018.

I 2018 var det eit omfattande utbrott av salmonellasmitte hos hestar. Utbrotet avdekte veikskapar ved biotryggleikstiltaka i næringa. Det blei vidare funne antistoff mot B-sjukdommen PRCV (porcint respiratorisk coronavirus) i svinebesetningar. Uttaket av villreinstamma i Nordfjella sone 1 blei slutført, og til saman vel 33 000 hjortedyr blei testa for skrantesjuka (CWD). Veterinærinstituttet blei utnemnd til referanselaboratorium for CWD av Verdsdyrehelseorganisasjonen (OIE). Det blei ikkje påvist MRSA i svinebesetningar gjennom overvåkingsprogrammet for MRSA i 2018.

Veterinærinstituttet bidrog i 2018 til 110 vitenskaplege publikasjonar, mot 97 i 2017. Forskningsrådets evaluering av primærnæringsinstitutta stadfestar gjennom indikatorar som til dømes siteringar og publiseringsnivå at forskingskvaliteten ved instituttet er høg. Veterinærinstituttet er også ein av hovudaktørane i One Health European Joint Programme, eit stort prosjekt under EU-programmet Horizon 2020. Dette prosjektet har som mål å bidra til god helse hos menneske og dyr i Europa gjennom forskningssamarbeid innan trygg mat, antibiotikaresistens, biotryggleik og nye helse-trugsmål. Internasjonalt forskningssamarbeid også

utanfor Europa har auka i 2018, og instituttet vitja mellom anna Kina og Mongolia saman med NIBIO og Landbruks- og matdepartementet.

Veterinærinstituttet publiserte ein vitenskapleg artikkel om dei ulike typane skrantesjuka (klassisk og atypisk) som er påvist i Noreg. Artikkelen er viktig for at EU skal skilje mellom ulike typar CWD når det gjeld tiltak mot sjukdommen.

I ein ny studie frå Veterinærinstituttet blir den låge bruken av antibiotika i akvakulturnæringa stadfesta, og ein annan studie viser korleis antibiotikabruk og -resistensutvikling heng saman gjennom resistensfunn i prøver frå raudrev. Eit prosjekt utført på Svalbard dokumenterer at mus er mellomvert for parasitten *E. multilocularis* (dverg-bendelorm). Saman med Folkehelseinstituttet er det i 2018 vist at eit flåttbore virus kan overførast til mjølk.

Veterinærinstituttet har intensivert førebuingane av flyttinga frå Oslo til nye lokale på Ås i 2020. For instituttet er dette eit omfattande og ressurskrevjande arbeid som involverer mange tilsette.

Riksrevisjonen hadde i 2018 ikkje merknader til Veterinærinstituttets rekneskap for året før. Eit nytt økonomistyringssystem som blei innført i 2018, har styrkt styringa av verksemda.

Hausten 2018 og starten på 2019 har vore prega av krevjande økonomi på grunn av kostnader knytte til å førebu flyttinga til Ås, høge pensjonsutgifter og lågare eksterne inntekter enn budsjettert.

Budsjettframlegg 2020

Landbruks- og matdepartementet gjer framlegg om ei løyving på 120,6 mill. kroner. Regjeringa føreslår ein auke på 20 mill. kroner knytt til at hovudkontoret til Veterinærinstituttet skal flyttast til Ås i 2020.

Veterinærinstituttet skal utvikle kunnskap og hjelpe styresmaktene med beredskap mot sjukdom som trugar helse og velferd hos landdyr og fisk, og mot sjukdom som kan overførast frå dyr til menneske (zoonosar). For å kunne utføre samfunnsoppdraget fagleg solid og kostnadseffektivt, må instituttet vidareutvikle kompetanse, metodar, teknologi og annan infrastruktur.

Det er ein føresetnad at ny teknologi kontinuerleg kan takast i bruk dersom Veterinærinstituttet skal hevde seg nasjonalt og internasjonalt. Informasjonsteknologi og ulike bioteknologiske løysingar vil bli nytta til å etablere nye metodar innan forskning og diagnostikk.

Veterinærinstituttets nye hovudkontor på Ås skal takast i bruk i 2020. Dei nye fasilitetane gir nye høve til å fornye instituttet. Lokaliseringa av bygget og utstyret i dette skal bidra til auka samhandling med Noregs miljø- og biovitenskaplege universitet og dei andre institutta på Ås. Det er eit mål at Veterinærinstituttet skal vidareutvikle seg som eit sentralt beredskaps- og forskingsinstitutt som vil utgjere ein viktig del av Noregs høge nasjonale beredskap innan dyrehelse og mat, og eit viktig grunnlag for auka nasjonal vekst og verdiskaping basert på biologiske ressursar på land og til havs.

I 2020 vil oppgaveløysinga til Veterinærinstituttet bli noko påverka av arbeidet med flytting til nytt hovudkontor. Eit døme på dette vil vere behov for operative analyse- og diagnosesystem på to stader i ein periode.

Oppgaveporteføljen vil bli prega av auka globalisering og endringar i klimaet og skal sjåast i samanheng med FN's berekraftsmål.

Det blir stadig viktigare å overvake og ha god kunnskap om zoonosane. Kunnskapsutvikling, overvaking og rådgiving innan antibiotikaresistens og CWD vil framleis vere høgt prioritert.

Å hjelpe styresmakter og næringsliv med å vidareutvikle ei nasjonal bioøkonomisatsing er ei viktig samfunnsoppgåve for Veterinærinstituttet framover. Under dette kjem forskingsbasert kunnskapsstøtte til å ta hand om helse og velferd i samband med berekraftig produksjon og uttak av biomasse på land og i havet.

Det trengst forskning og kunnskapsutvikling som vidareutviklar konkurransevna til norsk husdyrproduksjon. Forskinga skal også leggje til rette for å vidareutvikle bruken av helsedata i næring og forvaltning til førebyggjande helsearbeid.

Veterinærinstituttet skal styrkje den internasjonale aktiviteten, gjerne bygd på tidlegare samarbeid med andre land.

Instituttet vil leggje vekt på å betre effektiviteten for å kunne kanalisere ressursar der styresmaktene og næringane har nye behov for bistand.

Veterinærinstituttet skal innarbeide digitale løysingar, auke bruken av interne og eksterne datakjelder og arbeide med metodeutvikling og -implementering. Dei administrative rutine og verksemdstyringa skal bidra til å auke effektiviteten i den faglege produksjonen og difor gjennomførast så effektivt som mogleg.

Kap. 1115 Mattilsynet

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Driftsutgifter	1 374 371	1 349 848	1 369 024
22	Reguleringspremie til kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser	12 898	13 398	13 331
71	Tilskott til erstatningar, <i>overslagsløyving</i>	4 484	4 200	4 200
Sum kap. 1115		1 391 753	1 367 446	1 386 555

Post 01 Driftsutgifter

Formål med løyvinga

Mattilsynet har hovudansvaret for å føre tilsyn med at regelverket om mattryggleik, plantehelse, dyrehelse, dyrevelferd, kvalitet og forbrukaromsyn blir etterlevd i heile matproduksjonskjeda. Mattilsynet har òg oppgåver knytte til regelverksutvikling og internasjonalt arbeid. Området er sterkt påverka av internasjonale rammevilkår.

Mattilsynet fører òg tilsyn med at regelverket blir etterlevd på område som ikkje har direkte

samanheng med matproduksjon. Det gjeld mellom anna regelverk om plantar og dyr som ikkje inngår i matproduksjon, husdyravl, kosmetikk eller kroppspeieprodukt, dyrehelsepersonell og omsetnad av reseptfrie legemiddel utanom apotek.

Den enkelte verksemda har ansvar for å kjenne til og etterleve regelverket. Aktiv rettleiing frå Mattilsynet om regelverket er viktig. Mattilsynet skal bruke dei verkemidla lovverket stiller til rådvelde, når det er nødvendig for å sikre etterleving av regelverket.

Mattilsynet skal arbeide etter desse måla:

- sikre helsemessig trygg mat og trygt drikkevatt
- fremje god helse hos plantar, landdyr og fisk
- fremje god dyrevelferd og respekt for dyr
- fremje helse, kvalitet og forbrukaromsyn
- vareta miljøvennleg produksjon

Innanfor rammene av dei måla som er sett i lovgivinga, skal Mattilsynet samstundes arbeide på ein slik måte at det tek omsyn til aktørane langs heile matproduksjonskjeda. Det omfattar òg marknadstilgang i utlandet.

Hovudverkemidla i arbeidet er å

- utvikle regelverk
- rettleie om regelverk
- handheve regelverk
- overvake status og utvikling på området
- ha god beredskap for handtering av hendingar og kriser

Norsk institutt for bioøkonomi, Havforskningsinstituttet, Folkehelseinstituttet og Veterinærinstituttet yter kunnskapsstøtte til Mattilsynet og har ein fagleg beredskap med grunnlag i løyvingar frå dei ansvarlege departementa.

Mattilsynet innhentar uavhengige risikovurderingar frå Vitskapskomiteen for mat og miljø når det er nødvendig i regelverksarbeidet og den utøvande forvaltninga.

Resultatrapport 2018

Rapportering etter effekt mål

Målet om helsemessig trygg mat og trygt drikkevatt

Generelt er maten trygg og drikkevattet trygt i Noreg. Lite smittestoff i norske husdyr og norskproduserte matvarer gjer at få blir sjuke av maten.

Dei fleste mataktørane følgjer reglane og produserer mat under gode hygieniske forhold. Overvakingsprogramma av ulik mat viser få funn av framandstoff.

Drikkevatt

Meir enn 90 prosent av befolkninga er knytt til vassforsyningssystem som leverer trygt drikkevatt.

Vassleidningsnettlet er framleis gammalt og dårleg halde ved like. I seinare år har det vore noko framgang i arbeidet med vedlikehald og fornying, men den årlege rapporteringa frå vassverkseigarane viser likevel at arbeidet ikkje går raskt nok.

Kjemiske stoff og smittestoff

Maten inneheld mange ulike kjemiske stoff. Nokre av dei er naturleg til stades. Andre er tilsette for å gi ein ønskt verknad. I tillegg kjem stoff frå miljøet, produksjonen eller emballasjen. Det er mengda som avgjer kva verknad stoffet har på kroppen.

I 2018 la EFSA (det europeiske organet for næringsmiddeltryggleik) fram nye risikovurderingar for dioksin og dioksinliknande PCB (polyklorerte bifenylyar) og for PFAS (per- og polyfluorerte akrylstoff). Mattilsynet følgde opp med ei bestilling til Vitskapskomiteen for mat og miljø (VKM) for å få vurdert kva dette har å seie for norske forhold, og om det er behov for å setje i verk nye tiltak.

Norsk og importert salat og krydderurter blei undersøkte for ulike smittestoff. Her blei det funne nokre høge verdiar av *E. coli*.

Resultata frå importert sjømat frå land utanfor EØS viste låge nivå av uønskte stoff, og ingen restar av ulovlege legemiddel, *Salmonella*, *Vibrio* eller *Listeria monocytogenes* i konsentrasjonar over gjeldande grenseverdi.

Hygiene

Mattilsynet førte i 2018 meir enn 23 000 tilsyn med produsentar og serveringsstader for å kontrollere at krava til hygiene, tillaging og oppbevaring blir følgde.

Matvarer med lang lagringstid som blir etne utan vidare varmebehandling, er risikoprodukt når det gjeld *Listeria monocytogenes*. Erfaring frå tilsynet er at ein del aktørar ikkje har god nok kontroll med *Listeria*. Mattilsynet melde inn ni vareparti med påvist *Listeria* i norske lakseprodukt til EUs meldesystem RASFF.

Mattilsynet har i fleire år hatt merksemd på kvitfisknæringa, men framleis er det for mange innan næringa som ikkje følgjer krava til hygiene og internkontroll. Mattilsynet vil framleis følgje med på denne delen av næringa, særleg under vinterfisket.

Over 7 500 restaurantar og kafear over heile landet inngår i smilefjesordninga. Etter tre år har talet på serveringsstader som har fått «smilefjes», auka frå 68 til 81 prosent. Berre to prosent av serveringsstadene fekk «sur munn». Dei fleste brott på regelverket var knytte til krav om allergenmerking og hygienisk standard på lokale og utstyr.

Kosmetikk

Biverknader og villeiande informasjon er dei største utfordringane knytte til kosmetikk og kroppspeieprodukt. I tillegg er kunnskapsmangel om stoff i kosmetikk som kan gi alvorlege helse-skadelege verknader, ei utfordring i denne bransjen.

Målet om å fremje god helse hos plantar, landdyr og fisk

Plante- og dyrehelsa i Noreg er stadig blant dei beste i verda. Talet på dyre- og plantesjukdommar er stabilt lågt, men import og handel over landegrensene trugar den gode statusen. Akvakulturnæringa har god kontroll med bakteriesjukdommar, men slit framleis med nokre virussjukdommar.

Plantehelse

Plantehelsa i Noreg er god samanlikna med andre europeiske land, men aukande handel gjer risikoen for å få inn nye alvorlege planteskadegjerarar høgare. Dette er eit trugsmål mot norsk plantehelse.

Også i 2018 blei nye skadegjerarar introduserte gjennom import. Det siste året blei det stadfesta funn av blodlus på seks nye lokalitetar. Påvisingane blei gjorde både i nyplantingar med importerte tre og i eldre «norske» tre. Blodlus kan angripe alle delar av eit tre og føre til store tap i fruktproduksjonen.

Thrips setosus, eit insekt som kan gi skade på mange veksthusplantar, blei påvist for første gong i Noreg.

Mattilsynet påviste laukkvitråte for første gong i stikklaukproduksjon. For å hindre at smitte blir spreidd med stikklauk eller jord frå den infiserte produksjonsstaden, blei all stikklauken destruert.

Den tørre og varme sommaren i Sør-Noreg gav rekordlåg spreing av pærebrann.

Landdyrhelse

Mattilsynet kartlegg og overvaker ei rekkje smittsame sjukdommar hos dyr. Nokre av sjukdommane kan òg smitte til menneske (zoonosar). Kampen mot skrantesjuke (CWD) er eit langsiktig arbeid i fleire fasar. Det blei påvist til saman 19 tilfelle av den klassiske forma av CWD hos villrein i Nordfjella sone 1. Heile denne villreinstammen blei teken ut. Mattilsynet vidareførte kartlegging for å få oversikt over mogleg utbreiing og leggje

til rette for eventuell friskmelding. I alt blei det teke om lag 33 000 prøver i 2018.

Noreg har framleis ein svært gunstig situasjon med omsyn til antibiotikaresistens samanlikna med mange andre land. Den unike situasjonen med ein svinebestand utan etablert LA-MRSA-smitte er viktig.

Afrikansk svinepest kjem stadig nærare Noreg. I samarbeid med Veterinærinstituttet og bransjeorganisasjonane Animalia og Norsvin utarbeidde Mattilsynet råd om smittevern til ulike målgrupper. Villsvin vil kunne vere reservoar for viruset, og det er difor uro for at ein villsvinstamme skal utvikle seg i Noreg.

Fiskehelse

Oppdrettsnæringa er viktig for Noreg. Det er vel 900 matfiskanlegg i sjø som til saman produserte 1,3 mill. tonn matfisk i 2018. God fiskehelse og fiskevelferd er viktig for at næringa skal vere berekraftig.

Sjukdomsbiletet er særleg prega av parasitten lakselus og virussjukdommane pankreassjukdom (PD) og infeksjøs lakseanemi (ILA). Mattilsynet har i hovudsak retta innsatsen mot å førebygge smittespreiing og setje i verk tiltak mot sjukdom.

Det var færre påviste tilfelle av PD enn tidlegare år. Talet på tilfelle av ILA er stabilt. Mesteparten av legemiddelbruken i oppdrettsnæringa er retta mot lakselus. I 2018 gjekk bruken av legemiddel mot lakselus ned med 38 pst.

Det blei ikkje påvist nye tilfelle av *Gyrodactylus salaris*. 11 elvar er i ferd med å bli friskmelde, mens parasitten framleis er påvist i 7 elvar i Driva- og Drammens-regionen.

Målet om å fremje god dyrevelferd og respekt for dyr

Landdyrvelferd

Mattilsynet rapporterer at velferda for norske landdyr er god, men det er framleis utfordringar med husdyrhald som ikkje oppfyller krava i regelverket.

På bakgrunn av høg førekomst av sjukdom og skadar hos slaktegris gjennomførte Mattilsynet eit tilsynsprosjekt retta mot slaktegrisprodusentar i Rogaland i 2017 og 2018. Tilsynsprosjektet avdekte at mange dyrehald hadde dårleg dyrevelferd. Mattilsynet avdekte fleire alvorlege avvik også etter at kampanjen var avslutta. Husdyrnæringa og slakteria som er varemottakarar, har følgt opp resultatata frå tilsynsprosjektet med fleire tiltak.

I 2018 blei om lag 17 000 sau erstatta på grunn av rovviltangrep, og det er det lågaste talet sidan

midten av 1990-åra, mens talet på erstatta rein har variert omkring 20 000 i fleire år og auka frå 17 400 i 2017 til 21 100 i 2018. Det er likevel fleire område med store tap av både sau og tamrein. Ulv og bjørn som kjem inn i prioriterte beiteområde og ikkje raskt blir felte, gjer stor skade på sau. Skadevaldar på rein som blir erstatta, fordeler seg relativt likt mellom jerv, gaupe og kongeørn.

Mattilsynet fekk 12 600 meldingar frå publikum om dårleg dyrevelferd. Dei fleste meldingane gjaldt kjæledyr, men tilsynet fekk òg mange meldingar om hestar og produksjonsdyr. Meldingane frå publikum er eit viktig grunnlag for kunnskap om dyrehald som treng tilsyn. Mattilsynet er merksam på avlsretningar innan hundeavl som kan føre til lidning, og har dialog med hundeorganisasjonar om dette.

Mattilsynet prioriterte tilsyn i dyrehald der det er størst risiko for at dyra ikkje har det bra. Det blei gjort 78 vedtak om avvikling (forbod mot aktivitet), 31 av desse gjaldt kjæledyr. Mattilsynet har inngått ein samarbeidsavtale med politiet. Det er etablert prosjekt om dyrekrim i fire av regionane i Mattilsynet (fem politidistrikt). Evaluering av prosjektet i Region Midt har vist at det gav betre samhandling mellom etatane og førte til strengare straffepåstandar i saker om dyrevelferd, i tråd med Høgsteretts praksis.

Fiskevelferd

Det er store mengder fisk som døyr i merdane før fisken er slakteklar. Om lag 14 prosent oppdrettslaks og regnbogeare gjekk tapt i fjor. Dette er noko lågare enn året før.

Mattilsynet fekk 1 036 meldingar om fiskevelferdshendingar, mot 936 året før. 629 meldingar gjaldt mekanisk behandling. Bruk av reinsefisk blir difor stadig viktigare i kampen mot lakselus, samstundes som velferda hos reinsefisken må sikrast.

Målet om å fremje helse, kvalitet og forbrukaromsyn

I «Merkesjekken 2018» undersøkte Mattilsynet merking av 209 produkt innan matvaregruppa brød og brødvarer. Bruken av Nøkkelhol-merking og ernærings- og helsepåstandar var i hovudsak rett. Det blei likevel avdekt andre typar merkefeil i åtte av ti produkt. Dette er følgt opp overfor produsentane.

I det årlege overvakings- og kartleggingsprogrammet auka Mattilsynet talet på prøver av genmodifisert mat. Mattilsynet tok ut til saman 170 prøver av mat-, fôr- og såvarer av eller med mais, soya, raps, ris og papaya til GMO-analyse. Det blei

ikkje funne ulovleg innhald av GMO i nokon av prøvene.

Målet om å vareta miljøvennleg produksjon

Mattilsynet har delegert avgjerdsretten til å føre tilsyn med produksjon og omsetnad etter økologi-regelverket til Debio, som fører tilsyn med alle verksemdene som er med i kontrollordninga. Resultata viser at dei fleste verksemdene har gode kvalitetssystem og rutinar for dokumentering.

Det har i 2018 vore ein nedgang på 8 pst. i mengd omsett plantevernmiddel målt i mengd aktivt stoff. Helse- og miljørisikoen blei redusert, mens miljørisikoen er uendra frå 2017 til 2018. Nedgangen i omsetnaden kan truleg forklarast med at det blei brukt langt mindre middel mot soppsjukdommar, på grunn av den varme og tørre sommaren i Sør-Noreg.

Resultat av meir generell karakter

Internasjonalt arbeid og regelverksutvikling

Mattilsynet deltok på om lag 250 møte i Brussel, ein auke på over 30 pst. frå året før. Auka aktivitet heng mellom anna saman med at det blir laga underliggjande regelverk til ny kontrollforordning og ny dyrehelseforordning i EU.

Mattilsynet er norsk kontaktpunkt for Codex Alimentarius (FAO og WHO's organ for mattryggleik og handel med mat). Mattilsynet deltok på relevante møte og har representert Europa i Codex' eksekutivkomité sidan 2015.

Det nordiske samarbeidet skal leggje vekt på strategiske tema og oppgåver som gir meirverdi på tvers av landegrensene. Mattilsynet arrangerte i februar 2018 ein nordisk tilsynskonferanse i Oslo.

Marknadstilgang

Mattilsynet skreiv i 2018 ut vel 54 000 attestar for sjømat, noko som er ein liten nedgang frå 2017, og 5 600 attestar for landbaserte produkt og dyr.

Brasil er ein viktig marknad for norsk klippfisknæring. Store endringar i brasiliansk regelverk dei siste åra har gitt uvisse. Mattilsynet arbeider for å styrkje samarbeidet med brasilianske styresmakter.

Mattilsynet har arbeidd med å leggje til rette for eksport av norsk fisk til Kina etter normaliseringa av handelen i desember 2016. Lakseeksporten til Kina har hatt ein verdivekst på 275 pst. frå om lag 300 mill. kroner i 2017 til 821 mill. kroner i 2018.

Mattilsynet har i fleire år arbeidd for at det skal bli mogleg å eksportere norsk reinsdyrkjøtt til Hongkong.

Tilsyn, rettleiing og områdeovervaking

Mattilsynet gjennomførte i 2018 74 ulike overvakings- og kartleggingsprogram. I tillegg hentar Mattilsynet informasjon om status og risiko frå andre kunnskapsinstitusjonar.

Mattilsynet gjennomførte i alt om lag 67 000 tilsyn i 2018. Dette er ein nedgang på 5,6 pst. frå 2017. Denne nedgangen har mellom anna samanheng med auka vektlegging av rettleiing og sterkare risikobasering av tilsynet.

Mattilsynet melde 86 saker til politiet mot 69 saker i 2017. Til saman 25 straffesaker er handsama av domstolane. 18 av sakene gjaldt dyrevelferd, 4 gjaldt dyrehelse og 3 gjaldt trugsmål/sjikaner mot offentleg tenestemann. Det blei gitt fellande dom i 24 saker.

Mattilsynet heldt fram med å styrkje arbeidet med rettleiing. Det blei rettleidd meir på tilsyn og arbeidd meir systematisk med brukarorientering. Mattilsynet nyttar også nettsidene i rettleiingsarbeidet. Slik får publikum og verksemdar raskt og einsarta svar på generelle spørsmål.

Mattilsynet gjennomførte 51 beredskapsøvingar, i tillegg til at Mattilsynet deltok på den store NATO-øvinga Trident Juncture.

Mattilsynet sende ut 92 pressemeldingar i 2018. Dei blei formidla via ulike lokale og nasjonale medium og har dermed nådd store delar av befolkninga. Nettsidene er den viktigaste kanalen for å nå brukarane. Det var om lag 1,5 mill. besøk på mattilsynet.no i 2018.

For å setje folk i stand til å gjere informerte val formidla Mattilsynet resultatane frå smilefestilsyn via mattilsynet.no, matportalen.no, media og sosiale medium.

Organisatoriske forhold

Mattilsynet arbeidde med å vidareutvikle delar av verksemdsstyringa, mellom anna knytt til risikostyring, styring av utviklingsarbeid og internkontroll.

ESA gjennomførte tre revisjonar i 2018. Dei peika på nokre manglar i korleis Mattilsynet planlegg, styrer og følgjer opp tilsynet.

Rapportar frå revisjonane til ESA, Riksrevisjonen og internrevisjon til Mattilsynet gir viktig informasjon som Mattilsynet nyttar til å forbetre verksemda.

Dei nye forskriftene om personvern stiller store krav til informasjonstryggleik og dokumen-

tasjon. Mattilsynet gjennomførte 25 analysar av risiko og sårbarheit knytt til fagsystema sine og 20 tilsvarende analysar innan IKT-området. Tiltak er sett i verk der det var nødvendig.

Budsjettframlegg 2020

Landbruks- og matdepartementet gjer framlegg om ei løyving på 1 369,0 mill. kroner. Løyvinga skal dekkje driftsutgiftene til Mattilsynet. Dette omfattar òg lønns- og prisveksten og avbyråkratiserings- og effektiviseringsreforma til regjeringa.

Regelverksutvikling og internasjonalt arbeid

Regelverket på matområdet er i stor grad harmonisert over landegrensene. Codex Alimentarius Commission, OIE og IPPC legg viktige premisser for regelverksutviklinga internasjonalt. Som følge av EØS-avtalen blir grunnlaget for det norske regelverket hovudsakleg utvikla i EU. Nærare 90 pst. av alle nye forskrifter og forskriftsendringar på Mattilsynets ansvarsområde er knytt til oppfølging av EØS-avtalen. Mattilsynet vil følgje aktivt med i dei sentrale delane av arbeidet i desse organisasjonane.

Helse- og omsorgsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet legg vekt på samordna og godt førebudd deltaking i alle internasjonale forum. I det internasjonale regelverksarbeidet er det viktig med tidleg og god dialog med relevante interessentar. Mattilsynet vil ta aktivt del i arbeidet i EU med å utvikle nytt regelverk i samsvar med norske synspunkt på utvalde område. Mattilsynet vil prioritere område med særlege norske interesser i regelverksarbeidet.

Mattilsynet skal òg bidra til å følgje opp dei internasjonale pliktene til rett tid, og at gjennomføringa i norsk rett skjer på ein mest mogleg formålstenleg og brukarvennleg måte.

Regjeringa legg vekt på forenkling for næringane og brukarane. Mattilsynet vil ha særleg merksemd på å forenkla og rydde i regelverket. Mattilsynet vil leggje vekt på å fremje desse omsyna når det deltek i internasjonal regelverksutvikling, mellom anna i arbeidsgruppene i EU og i dei aktuelle internasjonale organisasjonane på matområdet.

Rettleiing, tilsyn og områdeovervaking

Rettleiing og utøvande tilsyn i dei enkelte verksemdene er kjerneverksemda til Mattilsynet. Mattilsynet forvaltar eit omfattande regelverk, og det

kan vere krevjande for verksemdene å ha oversikt over alle krava som gjeld. God kjennskap til regelverket er viktig for å kunne etterleve det. Mattilsynet vil difor leggje større vekt på god rettleiing til næringsutøvarane. Mattilsynet vil i den samanhengen leggje større vekt på å gjere brukarane kjende med regelverket og korleis Mattilsynet ventar at verksemdene følgjer opp. Dermed vil det òg bli tydelegare i kva situasjonar det kan komme reaksjonar frå Mattilsynet, og kva slags reaksjonar verksemdene kan vente frå Mattilsynet dersom dei bryt reglane.

Det vil òg bli lagt vekt på andre tiltak for å forbetre kvaliteten på utøvinga av tilsynsfunksjonen, mellom anna som oppfølging av den eksterne granskninga av Mattilsynet som skjer hausten 2019.

Mattilsynet har i 2019 utarbeidd ein ny strategi fram mot 2025 med sikte på å bli stadig meir bruksorienterte og kunnskapsbaserte og i større grad nytte data i arbeidet.

Nærleik til verksemdene og god kunnskap om lokale forhold og aktuell risiko skal sikre eit effektivt, målretta og godt synleg tilsyn. Mattilsynet vil ved bruk av fagleg skjønn vere løysingsorientert i møte med verksemdene og samstundes ta vare på omsynet til lik handsaming. Det er verksemdene sjølve som har ansvaret for å kjenne til og finne løysingar som gjer at dei etterlever regelverket. Mattilsynet fører tilsyn med at regelverket blir etterlevd.

Som eit ledd i arbeidet for å bli meir effektivt og synleg legg Mattilsynet vekt på å ha målretta inspeksjonar med færre kontrollpunkt. Slike tilsyn kan vere ein del av den faste tilsynsrutinen eller danne grunnlag for utvikling av store og små tilsynskampanjar. Smilefjestsyn i serveringsverksemdar er eit døme på dette.

Regelverket om kontroll krev at det skal vere eit effektivt, einskapleg og heilskapleg tilsyn. Ifølgje regelverket skal tilsynet vere risikobasert og skje på det leddet i matproduksjonskjeda der verkshaden er størst. Dette krev god kunnskap om tilstanden på dei ulike områda. Nasjonale kontrollplanar skal liggje til grunn for prioritering og rapportering.

Den nye kontrollforordninga i EU, som i samsvar med EØS-avtalen også vil gjelde i Noreg, vil føre til nye oppgåver og krevje auka ressursar og kompetanse i Mattilsynet. Mattilsynet deltek i arbeidet med å utvikle utfyllande regelverk.

Mattilsynet forvaltar òg regelverk som ikkje er direkte knytte til risiko for helsa til folk, plantar og dyr, til dømes at merking av mat ikkje villeier forbrukarane. Også på desse områda er det viktig med målretta og effektive tilsyn.

Mattilsynet vil innrette arbeidet med kartlegging og overvaking slik at det blir målretta og kostnadseffektivt. Overvåkings- og kontrollprogram som er knytte til plikter etter internasjonale avtalar eller norske tilleggsgarantiar, vil ha prioritet.

Mattilsynet vil arbeide vidare for å motverke matsvindal nasjonalt og internasjonalt. Arbeidet er prioritert i EU.

Målet om å sikre helsemessig trygg mat og trygt drikkevatt

Arbeidet med å halde oppe gode hygieniske forhold i alle verksemdar i matproduksjonskjeda krev kontinuerleg merksemd frå verksemdene og aktivt og målretta arbeid frå Mattilsynet.

Regelverket om hygiene og kontroll legg vekt på at verksemdene sjølve har ansvar for å etterleve krava og ha system og rutinar som sikrar mattryggleiken i heile matproduksjonskjeda frå og med primærproduksjon til og med omsetnad til forbrukarane. Dette gjeld òg ved import.

Tilsyn med at vassforsyningsverksemdene og kommunane følgjer opp krava i drikkevassforskrifta, er viktig for å sikre trygg vassforsyning til innbyggjarane. Dette er i samsvar med gjennomføringsplanen for nasjonale mål for vatn og helse, som blei fastsett av regjeringa i 2014, og FN's berekraftsmål 6. Mattilsynet skal delta i oppfølginga av Meld. St. 19 (2018–2019) *Folkehelsemeldinga*, mellom anna arbeidet med å evaluere og følgje opp gjennomføringsplanen for dei nasjonale måla for vatn og helse. Mattilsynet skal delta i arbeidet med rullering av vassforvaltningsplanane med sikte på at nasjonale føringar på drikkevassområdet blir følgde opp.

Mattilsynet vil halde fram arbeidet med å utvikle nytt regelverk og nye tilsynsmetodar som kan bidra til å skape tryggare forhold ved import og omsetnad av kosttilskott og liknande næringsmiddel.

Målet om å fremje god helse hos plantar, landdyr og fisk

God plante-, landdyr- og fiskehelse er viktige føresetnader for produksjon av trygg mat og for verdiskaping i næringane. Det er viktig å ha gode tiltak og rutinar hos næringsaktørane for å førebyggje introduksjon og spreiding av sjukdom og skadegjerarar.

Mattilsynet vil arbeide for at helsetilstanden hos plantar, landdyr og fisk skal vere god. Førebyggjande tiltak og god beredskap mot dei mest frykta planteskadegjerarane og smittsame sjuk-

dommane hos landdyr og fisk er viktig. Dette er òg viktig for å hindre utbrott av dyresjukdommar som òg kan gi sjukdom hos menneske (zoonosar).

Det er viktig å overvake og halde fram med tiltak som held antibiotikaresistensen i norsk husdyrhald på eit lågt nivå. Mattilsynet vil føre vidare arbeidet med overvaking, sanering og smitteførebbyggjande tiltak mot LA-MRSA (dyre-assosierte methicillinresistente *Staphylococcus aureus*-bakteriar) i svinebesetningar.

Mattilsynet vil prioritere arbeidet mot skrantesjuka (Chronic Wasting Disease). Viktige oppgåver er å kartleggje utbreiinga og leggje til rette for å etablere ein ny reinsdyrflokk i Nordfjella. Tiltaka er også av stor verdi for å hindre spreieing av smitte til ville hjortedyr og tamrein, slik at ein kan ta vare på næringsgrunnlaget til dei som utøver reindrift. God dokumentasjon av tilstanden i Noreg er òg viktig for at eventuelle vernetiltak frå EU ikkje blir meir inngripande og kostnadskrevjande enn det er fagleg grunnlag for.

Spreiinga av afrikansk svinepest er urovekkjande. Mattilsynet vil ta del i arbeidet med å følgje opp ein handlingsplan mot villsvin i Noreg og ha merksemd på tiltak som kan redusere smitterisikoen til produksjonsdyr.

Mattilsynet vil framleis prioritere arbeidet med fiskehelse og -velferd, mellom anna gjennom arbeidet for å redusere førekomsten av lakselus og nedkjemping av sjukdommane PD og ILA. Mattilsynet vil følgje opp den vidare tilsynsinnsatsen knytt til dei strengare miljøkrava ved større produksjon i havbruksnæringa. Mattilsynet vil òg bidra til å følgje opp Meld. St. 16 (2014–2015) *Forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørreoppdrett*.

Målet om å fremje god dyrevelferd og respekt for dyr
Mattilsynet vil leggje vekt på tilsyn med dyrevelferd. Mattilsynet vil utnytte verkemidla i dyrevelferdslova for å fremje god dyrevelferd.

Mattilsynet vil samarbeide med politiet om å gjennomføre prosjekta med dyrepoliti i politidistrikta Trøndelag, Sør-Vest og Aust og i tilsvarande prosjekt i politidistrikta Vest og Innlandet. Målet er best mogleg handsaming av saker som gjeld alvorleg omsorgssvikt og overgrep mot dyr, slik at alvorleg kriminalitet mot dyr fører til ei eventuell straffesak og domfelling. Regjeringa føreslår å utvide prosjektet med eit nytt distrikt i 2020.

Mattilsynet vil ha auka merksemd på risikobasert tilsyn med dyrevelferd hos gris i heile landet. Svinehald i næring er frå 1. juli 2019 omfatta av dyrevelferdsprogram for svin utarbeidd av Animalia

i samarbeid med næringa og kjøttbransjen. Dette inneber eit tettare samarbeid mellom produsentar og veterinærar for å sikre god dyrevelferd og gode rutinar og dokumentasjon av dyrehaldet. Departementet vil forskriftsfeste deltaking i velferdsprogrammet. Mattilsynet vil føre vidare den gode samhandlinga med miljøstyresmaktene ved tap på grunn av rovvilt, jf. rovviltforliket i Stortinget i 2011 og Meld. St. 21 (2015–2016) *Ulv i norsk natur*.

Mattilsynet vil prioritere arbeidet med fiskevelferd, spesielt i samband med tap i oppdrettsnæringa. Mattilsynet vil òg ha merksemd på å halde oppe god fiskevelferd når oppdrettarar tek i bruk nye behandlingsmetodar og produksjonsformer.

Målet om å fremje helse, kvalitet og forbrukaromsyn
Mattilsynet vil arbeide for at mat, drikkevatn og innsatsvarer har rett kvalitet og rett innhald, og at regelverket om merking og heiderleg omsetnad blir følgt. Regelverket om merking av mat skal sikre at forbrukarane har tilgang til rett informasjon mellom anna om eigenskapane til maten.

Mattilsynet har òg viktige oppgåver i ernæringsarbeidet, særleg når det gjeld tilsyn med merking, ernærings- og helsepåstandar, frivillig sunnheitsmerking (Nøkkelhølet) og arbeid med Matvaretabellen. *Nasjonale handlingsplan for bedre kosthold (2017–2021)* har tiltak på ansvarsområde til sju departement. Helsedirektoratet koordinerer arbeidet med oppfølginga av planen. Mattilsynet har ansvar for å følgje opp enkelte tiltak i handlingsplanen, mellom anna knytt til merking av matvarer og oversikt over næringsinnhaldet i matvarer. Handlingsplanen skal midtvegsevaluerast i 2019.

Mattilsynet vil føre vidare overvakinga av genmodifisert materiale i både fôr og næringsmiddel. Sporforureining av genmodifisert materiale synest å vere størst i fôrvarer.

Mattilsynet vil medverke i oppfølginga av den nasjonale strategien for økologisk landbruk på relevante område.

Målet om å vareta miljøvennleg produksjon

Mattilsynet vil bidra til at formålet i matlova om å vareta miljøvennleg produksjon blir oppfylt. Kvaliteten på innsatsvarer som såvarer, gjødsel, plantevernemiddel og fôrvarer er avgjerande for ein miljøvennleg produksjon og verkar òg inn på kvaliteten på maten.

Arbeidet for å redusere bruken av og risikoen ved bruk av plantevernemiddel vil bli ført vidare

med utgangspunkt i *Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler (2016–2020)*. Mattilsynet vil følgje opp aktuelle tiltak.

Marknadstilgang

Mattilsynet har ei viktig rolle i arbeidet med å leggje til rette for marknadstilgang for norske produkt, og godt samarbeid med matstyresmakter i andre land er avgjerande for å betre marknadstilgangen.

Dei seinare åra har det vore ein auke i krava til dokumentasjon på at norsk sjømat er trygg og har rett kvalitet. For Noreg, som stor eksportør av sjømat, er det avgjerande å kunne dokumentere mattryggleik og kvalitet gjennom heile produksjonskjeda.

Som eit ledd i effektiviseringa av utferding av eksportattestar sende Mattilsynet i mai 2019 på høyring eit forslag til mateksportforskrift som skal regulere utferding av attestar. Forskrifta vil gi produsentar og eksportørar større rettstryggleik og meir føreseielege vilkår. Målet er at forskrifta skal bli vedteken i 2020.

Andre område

Dyrehelsepersonell

Mattilsynet forvaltar lovgivinga som skal sikre forsvareleg yrkesutøving hos dyrehelsepersonell, og vil leggje vekt på at dyrehelsepersonell driv forsvareleg verksemd, særleg i samband med utlevering og bruk av antibiotika. Registeret over bruken av legemiddel til dyr er eit viktig verkemiddel

i overvakinga av bruken av antibiotika til dyr og korleis veterinærane føreskriv medisin.

Kosmetikk

Mattilsynet vil føre tilsyn og følgje opp arbeidet med å utvikle regelverket som skal sikre at kosmetikk og kroppspleieprodukt er helsemessig sikre for menneske og dyr. Mattilsynet vil samarbeide med Folkehelseinstituttet om å overvake helseskadelege biverknader ved bruk av kosmetikk og kroppspleieprodukt.

Post 22 Reguleringspremie til kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser

Departementet gjer framlegg om ei løyving på posten på 13.3 mill. kroner. Løyvinga skal dekkje utgiftene for Mattilsynet til reguleringspremie til kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser.

Post 71 Tilskott til erstatningar

Departementet gjer framlegg om ei løyving på posten på 4,2 mill. kroner. På posten vil det bli ført utbetalingar til personar som har gitt naudhjelp til dyr etter dyrevelferdslova § 4 om hjelpeplikt, og til veterinærar som har ytt naudhjelp til dyr etter dyrehelsepersonellova § 14 om naudhjelp. På posten vil det òg bli ført utbetalingar for tiltak som er sett i verk av Mattilsynet i medhald av matlova, dyrehelsepersonellova og dyrevelferdslova i dei tilfella der kostnaden ikkje kan drivast inn frå ein eigar.

Kap. 4115 Mattilsynet

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Gebyr m.m.	180 541	198 704	199 828
02	Driftsinntekter og refusjonar m.m.	12 358	5 874	5 962
	Sum kap. 4115	192 899	204 578	205 790

Post 01 Gebyr m.m.

På posten blir det ført inntekter frå gebyr for særskilde ytingar som Mattilsynet gjer for konkrete brukarar, og gebyr for visse tilsyns- og kontroll-

oppgåver der desse eintydig rettar seg mot konkrete brukarar.

Ved budsjetteringa er det lagt til grunn ordinar prisjustering av gebyrsatsane.

Post 02 Driftsinntekter og refusjonar m.m.

På posten blir det mellom anna ført diverse driftsinntekter frå oppgåver som Mattilsynet gjer for anna forvaltning, til dømes for tilsyn med omsetnad av reseptfrie legemiddel utanfor apotek, og

oppgåver knytte til miljøretta helsevern for kommunane. Her vil det òg bli ført inntekter frå gebyr for særskilde ytingar som Mattilsynet av omsyn til næringsutøvarane yter utanom ordinær arbeidstid.

Programkategori 15.20 Forsking, innovasjon og kunnskapsutvikling

Utgifter under programkategori 15.20 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
1136	Kunnskapsutvikling m.m.	233 940	227 909	233 816	2,6
1137	Forsking og innovasjon	608 624	592 147	603 484	1,9
	Sum kategori 15.20	842 564	820 056	837 300	2,1

Inntekter under programkategori 15.20 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
4136	Kunnskapsutvikling m.m.	17 658	18 081	18 533	2,5
	Sum kategori 15.20	17 658	18 081	18 533	2,5

Mål og strategiar

Nasjonale og internasjonale utviklingstrekk, som folkeauke, klimaendringar og behovet for omstilling, påverkar forskingsprioriteringane på landbruks- og matområdet. Forsking, innovasjon og kompetanse skal bidra til å nå dei landbruks- og matpolitiske hovudmåla: matsikkerheit og beredskap, landbruk over heile landet, auka verdiskaping og berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar.

For å nå måla legg departementet vekt på målretta og effektiv bruk av midlar til forskning og innovasjon. Vidare er det viktig at kunnskap og kompetanse er lett tilgjengeleg for næring og forvaltning. I tillegg er ein effektiv og sterk instituttsektor viktig for å sikre god, forskingsbasert forvaltning. Det krev eit godt samspel mellom instituttsektoren, andre relevante kunnskapsmiljø, ulike næringsaktørar og forvaltninga.

Målretta bruk av midlar til forskning og innovasjon

Midlar til forskning og innovasjon skal målrettast for at ny kunnskap bidreg til å nå dei landbruks-

og matpolitiske måla slik dei går fram av relevante meldingar og strategiar.

Landbruket rår over eit stort ressursgrunnlag. Det gir potensial for vekst og verdiskaping i heile verdikjeda, frå primærledd til forbrukar. Regjeringa har som mål å auke og effektivisere norsk matproduksjon, samstundes som klimagassutslappa frå landbruket skal reduserast i tråd med klimaavtalen som blei inngått mellom staten og jordbruket i juni 2019. Høg forskings- og innovasjonsaktivitet er viktig for å auke matproduksjonen, for dyrevelferda og for å styrkje konkurransekrafta i jordbruket og næringsmiddelindustrien på ein miljøvennleg og berekraftig måte. Eit framtidretta landbruk krev kunnskap og teknologi som bidreg til auka produktivitet og best mogleg utnytting av tilgjengelege ressursar, inkludert kunnskap om korleis matproduksjonen blir påverka av og best kan tilpassast til eit endra klima. Ny kunnskap, mellom anna innan avls- og foredlingsarbeid, er òg avgjerande for å halde ved lag den gode plante- og dyrehelsa og sikre god dyrevelferd i Noreg. I tillegg legg regjeringa vekt på å halde oppe innsatsen mot antibiotikaresistens, eit behov som mellom anna er stadfesta i

regjeringa sin nasjonale strategi mot antibiotikaresistens (2015–2020) og *Handlingsplan mot antibiotikaresistens* innanfor Landbruks- og matdepartementets sektoransvar.

I Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høgere utdanning 2019–2028* er det stadfesta at regjeringa legg vekt på forskning som kan bidra til grøn omstilling, konkurransekraft og innovasjonsevne, i tillegg til kunnskap som kan bidra til å møte dei store samfunnsutfordringane. Planen tek inn over seg Noregs tilslutning til Parisavtalen og FN's Agenda 2030, og generelle utviklingstrekk som teknologiske endringar, auka digitalisering og globalisering. Samfunnstryggleik og samhøyr i ei globalisert verd, der det mellom anna blir lagt vekt på globale helsetrugs mål og matsikkerheit, er kome inn som ei ny langsiktig prioritering. Ein nærare omtale av dette finst i del III kap. 5 i Prop. 1 S frå Kunnskapsdepartementet. Landbruks- og matforskninga skal bidra til å nå måla i langtidsplanen gjennom å vidareutvikle ein berekraftig og kunnskapsbasert landbruks- og matsektor, auka verdiskaping og nye grønne arbeidsplassar. Tett samarbeid mellom næring og forskingsmiljø, både nasjonalt og internasjonalt, vil vere ein viktig del av dette.

For å sikre tilgang til nok og trygg mat er det behov for kunnskap om korleis vi kan tilpasse matproduksjonen til eit endra klima. Det er behov for å tenkje nytt omkring driftsmetodar og utvikling av plantemateriell som toler eit våtare klima, og som er meir robust mot sjukdom og skadegjerarar. I tillegg til kunnskap innan agronomi og sortsutvikling vil utvikling og bruk av ny teknologi vere sentralt for å møte utfordringane vi står overfor. Auka kunnskap om plante- og dyrehelse under eit endra klima vil dessutan vere avgjerande for å ta vare på den gode statusen Noreg har når det gjeld mattryggleik. Regjeringa vil auke forskingsinnsatsen på område som gjer oss i stand til å tilpasse matproduksjonen til eit klima i endring, og med det meir lønnsam produksjon av nok og trygg mat. Gjennom årets jordbruksavtale blei det òg lagt opp til ei særskild satsing for å styrkje forskning innanfor grøntsektoren med mål om å auke norskprodusert del av frukt, grønt og bær. Ny kunnskap skal bidra til auka produksjon og utvida norsk sesong, i tillegg til lågare klimagassutslepp.

Dei utfordringane og kunnskapsbehova sektoren står overfor, er i stor grad dei same som i andre land, både i Europa og elles. Noreg har dessutan gode føresetnader for å bidra til ein global kunnskapsdugnad på område som berekraftig matproduksjon, klimarobuste produksjonsmetodar, mattryggleik og dyrehelse. I den nyleg fram-

lagde handlingsplanen for berekraftige matsystem i norsk utanriks- og utviklingspolitikk 2019–2023, *Mat, mennesker og miljø*, blir det slått fast at norsk utviklingspolitikk skal vere kunnskapsbasert, og at Noreg har mange sterke landbruks- og matfaglege kunnskapsmiljø som kan bidra til å sikre at matprodusentar i utviklingsland får tilgang på relevant kunnskap, og at det blir etablert samarbeid på tvers. Dei landbruks- og matfaglege kunnskapsmiljøa bidreg allereie i den internasjonale kunnskapsbygginga gjennom etablert samarbeid med forskingsinstitusjonar i Asia og Afrika. Det er òg etablert eit formalisert forskningssamarbeid med Kina på landbruks- og matområdet, mellom anna med utgangspunkt i ein underteikna avtale mellom Landbruks- og matdepartementet og det kinesiske landbruksdepartementet.

Norsk deltaking i internasjonal forskning på landbruks- og matområdet er dessutan nødvendig for å heve kvaliteten på forskinga, fornye norsk forskning og kunne forstå og nytte forskingsresultat frå andre land. Ei slik målsetjing krev ei omfattande mobilisering og eit godt samspel mellom nasjonale og europeiske forskingsmidlar, mellom anna EUs rammeprogram for forskning og innovasjon. Regjeringa sin Panorama-strategi for høgare utdannings- og forskningssamarbeid med Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika (2016–2020), legg òg eit viktig grunnlag for meir målretta og langsiktig forskningssamarbeid på landbruks- og matområdet.

Kunnskap er berebjelken i bioøkonomien, der dei mange biologiske ressursane frå landbruk, skogbruk, havbruk og fiskeri blir produserte og utnytta meir berekraftig og effektivt. I tråd med bioøkonomistrategien til regjeringa, *Kjente ressurser – uante muligheter*, skal forskingsinnsatsen innan bioøkonomi bidra til auka verdiskaping i biobaserte næringar gjennom ei marknadsorientert og berekraftig utnytting av bioressursane på tvers av sektorar og næringar. Bioøkonomien og skogens rolle i klimasamanheng har også fått ein sentral plass i strategien *Skog- og trenæringa – ein drivar for grøn omstilling*, som blei lagd fram i mars 2019. Strategien viser til ulike innsatsområde for at skog- og trenæringa skal kunne gi auka bidrag til samla verdiskaping og grøn omstilling gjennom produktutvikling og større omsetnad i marknadene. Tiltak for å mobilisere til auka FoU- og innovasjonsaktivitet i næringa står sentralt i strategien.

Regjeringa har dessutan utarbeidd ein nasjonal strategi for å sikre eit mangfald av villbier og andre pollinerande insekt også i framtida. *Nasjonal pollinatorstrategi* viser mellom anna til at sjølv om det finst nok kunnskap til å setje i verk

målretta tiltak, er det òg nødvendig med meir kunnskap, ikkje minst om utviklinga av pollinatorbestandar og leveområde og kva for tiltak som er mest effektive. Også *Nasjonale strategier for økologisk jordbruk 2018–2030* dannar grunnlag for prioriteringane innan landbruks- og matforskinga, jf. omtale i del IV.

Kunnskap og kompetanse er tilgjengeleg for næring og forvaltning

Primærlandbruket og industrien som foredlar mat og fiber er høgteknologisk og kunnskapskrevjande. Det stiller høge krav til kompetanse hos næringsutøvarar, rådgivarar og utdanningsinstitusjonar. God rekruttering til landbruks- og matfagleg utdanning på alle nivå frå vidaregåande skole til master- og doktorgradsutdanning er viktig for å få kompetent arbeidskraft til eit framtidsretta landbruk. Ved sida av det ordinære utdanningssystemet må det også leggjast til rette for livslang læring, mellom anna ved fleksible etter- og vidareutdanningstilbod. Det gjeld både for dei som er i næringa, og dei som ønskjer å gå inn i næringa.

Sektoren har lange tradisjonar for samarbeid mellom styresmakter, næringsaktørar og kunnskapsmiljø når det gjeld kunnskapsutvikling og forskings- og utviklingsarbeid. Det gjer at sektoren har eit godt utgangspunkt for at forskinga er relevant, og at ny kunnskap kjem til nytte. Samstundes er det viktig med eit omfattande samspel mellom landbruket og andre sektorar i arbeidet med å fremje forskning og innovasjon. Det vil leggje grunnlaget for synergjar mellom landbruks- og matnæringane og andre næringar gjennom utveksling av kunnskap, teknologi og idear. Ikkje minst vil ei vidareutvikling av bioøkonomien, der eitt av fortrinna til Noreg ligg i eit tett samarbeid mellom blå og grøn sektor, krevje samarbeid på tvers av fagområde og ulike næringar.

Ei målretta politikktutforming for landbruks- og matsektoren krev kontinuerleg tilgang på oppdatert kunnskap. Forskingsbasert kunnskap bør i størst mogleg grad liggje til grunn for politikktutvikling og forvaltning. Samfunnsvitskapleg forskning skal bidra med kunnskap om rolla til landbruket, fremje lokal og regional utvikling og gi kunnskap om korleis ulike drivkrefter påverkar utviklinga i landbruket. Det same gjeld forholdet mellom landbruket og samfunnet elles. Samfunnsvitskapleg forskning vil òg gi meir kunnskap om samspelet mellom politikk, forvaltning og næring.

For at kunnskapen skal nå ut til næringsaktørar, rådgivarar og andre som kan ha nytte av han,

må ein sikre ei rask og effektiv formidling av resultatane frå landbruks- og matforskinga.

Ein effektiv instituttsektor i samspel med andre

Forskingsinstitutta i sektoren må vere kostnadseffektive og bruke ressursane til dei viktigaste kunnskapsbehova i sektoren. I den samanheng er det viktig å ha god dialog med både næring og forvaltning om prioriteringar. Institutta må arbeide for forskning av høg kvalitet og relevans, eit godt omdømme og høg internasjonal konkurransekraft. Nasjonale og internasjonale konkurransearenaer, strategiske løyvingar og systematisk oppbygging av kompetanse skal leggje til rette for høg kvalitet i forskingsinstitutta i landbruket.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) skal kartleggje og ha kunnskap om biologiske ressursar og arbeide for at kunnskapen bidreg til berekraft og næringsutvikling i sektoren. Veterinærinstituttet har biomedisinsk kompetanse som må nyttast mest mogleg effektivt for å fremje høg beredskap, god dyrehelse og gode råd til forvaltninga. Veterinærinstituttet (VI) skal òg bidra til næringsutvikling og konkurranseevne, både i blå og grøn sektor.

Departementet ventar at NIBIO og VI samarbeider der det er mogleg, med sikte på å hente ut faglege og administrative synergjar for begge institutta.

Flyttinga av veterinærmiljøa frå Oslo til Ås i 2020 vil danne grunnlag for eit kunnskapsbasert kraftsentrum innanfor undervisning, forskning og innovasjon. Med dette blir Campus Ås samla sett viktigare enn nokon gong når det gjeld utvikling av både eksisterande og nye næringar.

Departementet legg også til grunn at den sams lokaliseringa av NIBIO, NMBU og VI på Ås skal bidra til eit endå betre samarbeid mellom desse miljøa og Nofima AS. Nofima AS har kompetanse som er sentral for å utvikle vidare og auke konkurranseevna i norsk næringsmiddelindustri. I tillegg er den tverrfaglege tilnærminga til Nofima AS viktig for å ta ut det potensialet som ligg i samarbeid mellom blå og grøn sektor på matområdet. Departementet vil også støtte opp under den samfunnsvitskaplege forskinga i sektoren, som mellom anna blir utført av stiftelsen Ruralis.

Landbruks- og matdepartementet vil føre vidare arbeidet med å utvikle fagleg sterke og økonomisk effektive forskingsinstitutt og bidra til eit godt samarbeid mellom miljøa innanfor landbruks- og matforskinga og andre relevante samarbeidspartnarar.

Kap. 1136 Kunnskapsutvikling m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
50	Kunnskapsutvikling, formidling og beredskap, Norsk institutt for bioøkonomi	233 940	227 909	233 816
	Sum kap. 1136	233 940	227 909	233 816

Post 50 Kunnskapsutvikling, formidling og beredskap, Norsk institutt for bioøkonomi**Formål med løyvinga**

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er eit statleg forvaltningsorgan med særskild fullmakt og Noregs største tverrfaglege forskingsinstitutt innanfor landbruk og miljø. Instituttet skal bidra til matsikkerheit, berekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping i verdikjeda for mat, skog og andre biobaserte næringer. Verksemda har hovudkontor på Ås og er representert på 17 stader i alle landsdelar. NIBIO skal vere nasjonalt leiande i arbeidet med å utvikle kunnskap om bioøkonomi.

Midlane over posten skal nyttast til kunnskapsutvikling, fagleg beredskap, utvikling av kompetanse, analyse og dokumentasjon og formidling av kunnskap på desse områda:

- mat- og planteproduksjon
- beredskap, plantehelse og mattryggleik
- skog og utmark
- areal- og genressursar
- kart og geodata
- føretaks-, nærings- og samfunnsøkonomi

Rapportering 2018

2018 var NIBIOs tredje fulle driftsår etter opprettinga i 2015. Verksemda framstår som eit samla, konsolidert institutt som markerer seg på mange fagområde, både nasjonalt og internasjonalt. Det omfattande regionale nærværet gir instituttet gode høve til kunnskapsutvikling som er tilpassa ulike produksjonsforhold i ulike landsdelar. Forskningsrådets evaluering av primærnæringsinstitutta stadfestar gjennom indikatorar som til dømes siteringar og publiseringsnivå at NIBIOs forskingskvalitet er høg.

Instituttet har eit stort og aukande internasjonalt engasjement både i Europa, India og Kina og i fleire afrikanske land. I 2018 inngjekk NIBIO ein

samarbeidsavtale med Norad. Avtalen har som formål å gjere NIBIOs fagkompetanse tilgjengeleg for Norad.

Tilpassing av planteproduksjonen til eit endra klima har vore eit viktig innsatsområde. Nye artar og sortar av korn og frøvekstar har vore prøvde ut. Det er òg gjennomført omfattande forsøk med frukt, grønt og bær. Ei rekkje prosjekt innan økologisk landbruk er utførte, mellom anna knytt til gjødsling. NIBIO har også, i samarbeid med Norsk landbruksrådgiving, hatt eit stort engasjement for å utvikle kunnskap i landbruket i Nord-Noreg. Innan berekraftig planteproduksjon har det vore utvikla digitale kalkulatorar for produsentar med sikte på å betre utnyttinga av mineralgjødsel. Instituttet har vidare eit omfattande samarbeid med Mattilsynet for å fremje berekraftig bruk av plantevernmidde. Instituttet har òg gjennomført ei rekkje prosjekt og omfattande formidlingsaktivitet innan økologisk landbruk. Andre viktige innsatsområde på plantesida har vore vasskvalitet, ny kunnskap om grøfting, drift av jordatabanken, reduksjon av klimagassutslepp og auka binding av karbon i jord.

God plantehelse er ein føresetnad for å halde oppe matforsyninga i Noreg. På dette området samarbeider NIBIO med Graminor AS og Saga-plant AS. Det har vidare vore eit godt samarbeid med produsentar av frukt, grønt og bær for å kartleggje planteskadegjerarar og for å gjennomføre førebyggjande tiltak. Instituttet formidlar kunnskap til produsentane på ulike digitale plattformer for å fremje godt plantevern.

NIBIO skal bidra til at maten i Noreg er trygg. På dette området utfører instituttet mellom anna analyseoppdrag for Mattilsynet. Formålet er å sikre at grenseverdiane for restar av plantevernmidde i importert mat ikkje blir overskridne. Innsats knytt til soppgift i korn har òg vore prioritert.

NIBIO har i 2018 vidareført rolla som landets leiande skogforskningsmiljø. Arbeidet med miljøregistreringar i skog og med Landsskogtakseringa har vore vidareført. Instituttet har også lagt

mykje innsats i auka bruk av tre, korleis skog kan binde karbon, og om auka bruk av bioenergi. Aukande etterspørsel etter bioenergi, biodrivstoff og andre biobaserte produkt har styrkt interessa for å nytte sekundærråstoff frå trebaserte verdikjeder. NIBIO har utvikla kunnskap om råstoff som er tilgjengeleg for denne industrien.

NIBIO har eit aktivt engasjement i internasjonalt skogsamarbeid og deltek i ei rekkje internasjonale forum. Instituttet har formidla kunnskap til planteskolalar og til produsentar av juletre og bidrege med råd om frø- og planteforsyning.

I 2018 har NIBIO vidareutvikla arealressurskartet AR5. Dette er særst viktig for verkemiddel- forvaltning, planarbeid, sakshandsaming, utgreiingar og næringsutvikling. I tett dialog med Landbruksdirektoratet har instituttet i 2018 utvikla og sett i drift ein ny versjon av jordregisteret. Løysinga er viktig for å fremje god kontroll av arealtilskott i landbruket. Innan området arealressursar har NIBIO kartlagt beiteressursar i utmarka og overvakt landskap med mellom anna biologisk mangfald og kulturminne.

Ei effektiv genressursforvaltning er viktig for berekraftig avl, foredling, matsikkerheit og klimatilpassing. NIBIO har hatt eit omfattande nasjonalt og internasjonalt engasjement på området i 2018. Engasjement kjem til uttrykk mellom anna ved å registrere, kartleggje og rapportere statusen til nasjonale genetiske ressursar innan plantar, husdyr og skogtre. Det er også vore eit seminar om bevaring av genressursar der dei delte ut den årlege plantearvprisen.

NIBIO bidrog òg med omfattande materiale til forvaltninga, mellom anna under arbeidet med erstatningar etter tørkesommaren 2018 og til jordbruksoppgjeret 2019. Nærare omtale av aktiviteten til NIBIO i 2018 er gitt i årsrapporten til instituttet.

Budsjettframlegg 2020

Landbruks- og matdepartementet gjer framlegg om ei løyving på 233,8 mill. kroner til kunnskapsutvikling, formidling og beredskap i NIBIO. Desse områda har særleg prioritet:

Mat og planteproduksjon

Løyvinga skal bidra til auka produktivitet, betre kvalitet og lønnsam planteproduksjon under ulike dyrkings- og klimaforhold i Noreg. I dette ligg òg utvikling av kunnskap for å fremje økologisk produksjon. Det skal dokumenterast korleis endringar i klima og dyrkingsmetodar verkar på erosjon,

forureining, biologisk mangfald og genetiske ressursar. Vidare skal innsatsen for å vidareutvikle eit berekraftig jordbruk ha høg prioritet. Mellom anna skal det utviklast kunnskap som kan gi redusert bruk av kjemiske plantevernmiddel og meir bruk av alternative metodar.

NIBIO skal òg utvikle kunnskap som kan bidra til redusert risiko ved bruk av plantevernmiddel. Det er behov for kunnskap om verknader av plantevernmiddel under norske forhold, og NIBIO skal bidra med kunnskap som styrkjer grunnlaget for vurdering av plantevernmiddel. Løyvinga skal òg bidra til å få fram effektive verkemiddel frå forvaltninga si side, slik at ein kan nå klimapolitiske mål for norsk jord- og skogbruk. Løyvinga skal bidra til å auke kompetansen om omfang og konsekvensar av klimagassutslepp frå landbruket og potensialet for opptak av CO₂ og lagring av karbon i jord og skog.

Beredskap, plantehelse og mattryggleik

År 2020 er av FN peika ut å vere internasjonalt plantehelseår (IYPH 2020), og NIBIO skal koordinere aktivitetar i samband med den nasjonale markeringa. NIBIO skal ha høg prioritet på kunnskap om planteskadegjerarar, og beredskapen for å kunne handtere sjukdommar og skadeorganismar som trugar den gode plantehelsa i Noreg, skal haldast oppe. Beredskapen skal bidra til ein høg nasjonal mat- og fôrproduksjon og hindre at nye skadegjerarar etablerer seg i Noreg. Vidare skal løyvinga bidra til beredskap og kompetanse om verkemåtar og verknader av ulike plantevernmiddel og andre innhaldsstoff i plantar som er potensielt skadelege. I det ligg mellom anna at NIBIO skal ha kapasitet til å utføre analysar som nasjonalt referanselaboratorium for restar av plantevernmiddel og for planteskadegjerarar.

Skog og utmark

NIBIO skal halde fram med å vidareutvikle kunnskap om klimaendringar og klimatilpassingar innanfor skogbruk, jordbruk og arealbruk. Kunnskapen skal gi grunnlag for å utvikle effektive tiltak og verkemiddel for å redusere klimagassutslepp, og vise økonomiske konsekvensar av tiltaka.

Landsskogtakseringa, som gir oversikt over skogressursane i Noreg, skal framleis ha høg prioritet i 2020. Arbeidet med å vidareutvikle ei kart- og innsynsløysing med data om skog- og arealressursar vil bli ført vidare. Det same gjeld FoU-arbeid knytt til miljøregistreringar i skog og utvikling av skogbruksplanlegginga.

Arbeidet med den nettbaserte kartløyninga Skogportalen, med miljøinformasjon for forvaltning, skal først vidare i 2020. Her blir det informert om skog og skogbruk, klima, biologisk mangfald og ulike miljøverdier. NIBIO vil òg få i oppgåve å halde fram med å publisere rapporten *Bærekraftig skogbruk i Norge*.

Langsiktige feltforsøk på viktige norske treslag skal framleis prioriterast. Feltforsøka er viktige for historisk dokumentasjon av skogutviklinga og bidreg til eit berekraftig skogbruk og kunnskap om kva rolle skogen har i klimapolitikken. Det er no nødvendig å etablere nye langsiktige forsøksfelt for skogproduksjonsforskning. Gjennom ei teknisk flytting av 1 mill. kroner frå kapittel 1149, post 73, legg departementet til rette for at NIBIO kan etablere nye felt framover. NIBIO skal delta i internasjonalt samarbeid om skog, og framleis ha ansvaret for internasjonal rapportering på området.

Høg beredskap for å oppdage skadar på skog i ein tidleg fase er viktig, både for å hindre at nye skadegjerande soppar og insekt etablerer seg i Noreg, og for å finne tiltak mot spreiding av dei som allereie har etablert seg. Stortinget har oppmoda regjeringa om å arbeide for tilstrekkelege beredskapsplanar i skogbruket, og NIBIO skal bidra med relevant kunnskapsutvikling på området.

Arbeidet knytt til berekraftig forvaltning og bruk av utmarksressursar og næringsutvikling skal først vidare. Tiltak som byggjer opp under departementet sitt arbeid med haustbare viltressursar, turisme og lokalmatsatsing, er ein viktig del av dette.

Areal- og genressursar

Vedlikehald av det nasjonale arealressurskartet AR5, Landsskogtakseringa og Arealrekneskapen for utmark er framleis prioriterte oppgåver. I dette arbeidet inngår mellom anna systematisk overvaking av kulturlandskapet og kulturminne, kartlegging av jordsmonn og eit internasjonalt forankra overvakingsopplegg for skogskadar. Vidare inngår vegetasjonskartlegging for å betre utnyttinga av beiteressursane. NIBIO vil òg få i oppgåve å føre vidare arbeidet med statistikk om utmarks- og landbrukseigedommar, til dømes ved å knyte data frå organisert beitebruk, vegetasjonskart og arealreknskap for utmark til eigedommane.

For norsk landbruk er det viktig å sikre at produsentane i framtida har eit tilstrekkeleg genetisk mangfald å hauste av når mat og andre landbruks-

produkt skal produserast. I den samanhengen skal NIBIO bidra med kunnskap for ei effektiv forvaltning av dei genetiske ressursane i landbruket og følgje opp den nye nasjonale strategien for genressursar. NIBIO vil overvake statusen til nasjonale genressursar og rapportere i saker som gjeld desse, både nasjonalt, nordisk og internasjonalt. Ferdigstilling av planteregister og oppgradering av kuregisteret vil vere prioriterte oppgåver for 2020.

Kart og geodata

NIBIO har over fleire år hatt eit stort ansvar for å utvikle nettbaserte kart- og geodatatenester ut frå behova til ei rekkje aktørar i samfunnet, både i og utanfor sektoren. Arbeidet blir vidareført i 2020. Ny statistikk og nye temakart vil bli utvikla i tråd med behova. Mellom anna skal NIBIO støtte Mattilsynet med å utvikle kartløyningar for registrering av skadegjerarar, og Landbruksdirektoratet med å gjere kartdata frå reindrifta tilgjengeleg.

For løyvinga vil landbruket sitt bidrag til Geovekst bli prioritert. Sektoren vil framleis få rett til å nytte alle kartdata som blir etablerte innanfor Geovekst-samarbeidet. Vedlikehald av arealressurskarta, løyvinga for Noreg i bilete og regelmessig nasjonal omløpsfotografering skal samla sett bidra til god dekning av detaljerte kart og flybilete over jord- og skogareala. Kommunane vil få kunnskapsstøtte til oppdatering og vedlikehald av karta.

Statens kartverk leier arbeidet med å etablere ein digital høgde- og terrengmodell for Noreg. NIBIO skal bidra i dette arbeidet i 2020.

Det internasjonale samarbeidet på kartområdet, som NIBIO deltek i, blir ført vidare. Det inneber mellom anna å støtte arbeidet til Statistisk sentralbyrå med nasjonal arealstatistikk og European Environmental Agency's arbeid med europeisk arealovervaking. Det vil òg bli gitt hjelp til internasjonale prosessar for auka samordning av og samhandling om geodata innanfor tema som instituttet har ansvar for.

Data som er samla inn frå satellittar, har potensial til å bli nytta i overvaking av skog- og arealressursar. Arbeidet med å delta i Copernicus, som er EUs program for jordobservasjon, blir ført vidare i 2020. NIBIO og Statens kartverk vil bidra i utviklinga av landtenesta i Copernicus. Noreg er òg med på utviklinga av Galileo, eit europeisk system for satellittnavigasjon. Instituttet skal i denne samanhengen yte kompetansestøtte innanfor landbruksrelaterte tema.

Føretaks-, nærings- og samfunnsøkonomi

NIBIO skal levere eit godt kunnskapsgrunnlag for økonomiske og politiske avgjerder i sektoren. Det gjeld særleg på område som produksjon og omsetnad av landbruksprodukt, næringsmiddelindustri og matvaremarknader, landbruksbaserte næringar og landbrukets rolle i samfunnet. NIBIO skal òg utarbeide materiale som grunnlag for arbeidet til Budsjettnemnda for jordbruket og ha rolla som sekretariat for nemnda etter avtale med Landbruks- og matdepartementet. Instituttet har i tillegg ein del særskilde utgreiingsprosjekt der departementet er oppdragsgivar.

Utviklinga i internasjonale råvaremarknader, endringar i handelspolitiske rammevilkår og konsekvensane dette har for norsk landbrukspolitikk og matproduksjon, er òg viktige tema for kunnskapsutvikling i 2019. Departementet legg vidare vekt på auka bruk av data frå driftsgranskningane til forskning og utgreiing.

I 2017 starta NIBIO arbeidet med å oppgradere og fornye IKT-systema knytte til Budsjett- nemnda for jordbruket. Systema er avgjerande for verksemda og må forbetrast med tanke på tryggleik, nedetid og informasjonstap. Arbeidet vil halde fram i 2020.

Kap. 4136 Kunnskapsutvikling m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
30	Husleige, Norsk institutt for bioøkonomi	17 658	18 081	18 533
	Sum kap. 4136	17 658	18 081	18 533

Kap. 1137 Forsking og innovasjon

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
50	Forskningsaktivitet, Noregs forskingsråd	242 029	248 878	241 761
51	Basisløyvingar m.m., Noregs forskingsråd	186 269	178 036	187 815
53	Omstillingsmidlar instituttsektoren m.m.	3 557		
54	Næringsretta matforskning m.m.	165 059	158 901	170 000
70	Innovasjonsaktivitet m.m., <i>kan overførast</i>	8 375	3 500	1 000
71	Bioøkonomiordninga, <i>kan overførast</i>	3 335	2 832	2 908
	Sum kap. 1137	608 624	592 147	603 484

Post 50 Forskningsaktivitet, Noregs forskingsråd

Formål med løyvinga

Løyvinga skal bidra til å nå hovudmåla på landbruks- og matområdet, inkludert dei forskingspolitiske delmåla. Løyvinga omfattar først og fremst forskningsaktivitet i regi av Noregs forskingsråd.

Rapportering 2018

Regjeringa har fastsett fem mål for Noregs forskingsråd. Rapportering på desse måla, og det samla resultatet av verksemda til Noregs forskingsråd i 2018, er omtalt i budsjettproposisjonen til Kunnskapsdepartementet for 2020.

Landbruks- og matdepartementet har eit breitt sektoransvar når det gjeld langsiktig kunnskapsbygging og bidrag til fagleg sterke forskingsmiljø

på vegner av sektoren, samstundes som departementet har behov for kunnskap for forvaltning og politikktutforming. Rapporteringa nedanfor gir ei oversikt over aktivitet og bruk av Landbruks- og matdepartementets forskingsmidlar via Noregs forskingsråd i 2018. Ei meir utfyllande rapportering på resultat og verknader av forskingsløyvingane frå departementet finst i del III.

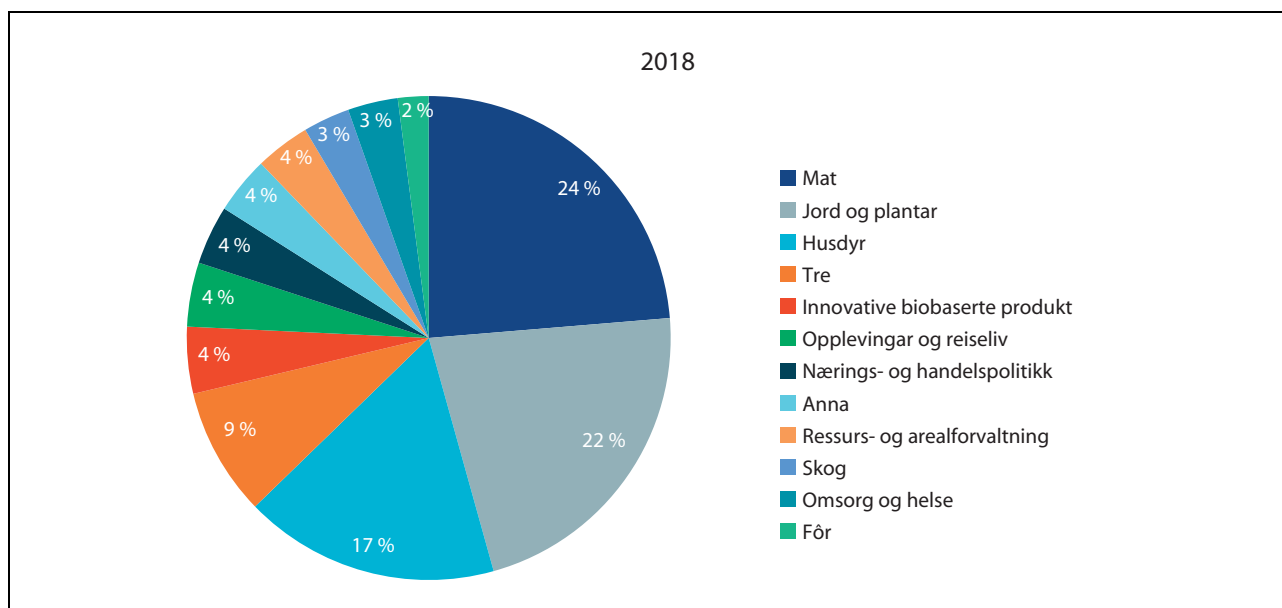
Løyvingar til forskning over Landbruks- og matdepartementets budsjett har i hovudsak blitt disponerte gjennom programmet *Berekraftig verdiskaping i mat- og biobaserte næringar* – BIONÆR i Forskningsrådet. Programmet skal bidra til å finansiere forskingsprosjekt innanfor jordbruk, skogbruk, reindrift og andre landbaserte bionæringar, inkludert nye bioressursar, nye måtar å bruke bioressursar på, matforedling og matindustri. I tillegg følger programmet opp forskingsinnsatsen på områda matsikkerheit, mattryggleik, dyrehelse og dyrevelferd, inkludert antibiotikaresistens, berekraftig sunn matproduksjon og redusert matsvinn. Ved å finansiere langsiktige kunnskaps- og kompetansebyggjande forskingsprosjekt bidreg programmet til å bygge opp kompetanse av stor

samfunnsverdi innanfor landbruks- og matsektoren, og på tverrfaglege område. BIONÆR finansierer både grunnleggjande og næringsretta forskning.

Departementet har òg bidrege med forskingsløyvingar til mellom anna programma Stort program energi (ENERGIX) og Miljøforskning for ei grøn samfunnsomstilling (MILJØFORSK), som følgjer opp ulike prioriterte område innan fornybar energi og miljø. Samla utgjer løyvingane til desse tre programma oppfølginga av departementets sektoransvar.

I 2018 tildelte Landbruks- og matdepartementet 198 mill. kroner til BIONÆR. Programmet finansierte 136 pågåande prosjekt med til saman 168 mill. kroner. 39 prosjekt blei avslutta og 43 nye starta opp.

Figuren under viser den tematiske fordelinga av BIONÆRs portefølje i 2018, og med dette den store breidda i departementets finansiering av forskinga innanfor dette programmet. Prosjekta kan vere tverrgåande og dekkje fleire tema. Mange av prosjekta i BIONÆR har element av klima- og miljøforskning i seg.

Figur 2.1 Tematisk fordeling av BIONÆR si portefølje i 2018

Tildelingar frå Landbruks- og matdepartementet til forskning skal leggje grunnlaget for stabil leveranse av trygg kvalitetsmat, auka lønnsemd og næringsutvikling. Figuren ovanfor viser at hovudinnsatsen i prosjektporteføljen til BIONÆR ligg innanfor matområdet, jordbruk og planteproduksjon og husdyr. Områda omfattar mellom anna næringsmiddelproduksjon, lagring og emballering av matvarer

baserte på jordbruksprodukt, matsikkerheit, mattryggleik, under dette antibiotikaresistens, og redusert matsvinn. Innsatsen dekkjer òg departementets prioritering i 2018 av grunnleggjande agromoni, sortsutvikling og avlsarbeid, i tillegg til plante- og dyrehelse og dyrevelferd. Regjeringa sin strategi mot antibiotikaresistens 2015–2020 har vore lagt til grunn på relevante fagområde.

Som ei oppfølging av regjeringas bioøkonomistrategi prioriterte departementet midlar til ei satsing på mogleggjerande teknologiar, som bioteknologi, nanoteknologi og IKT, for framtidens bioøkonomi og lågutsleppssamfunn. Satsinga blei følgd opp med ei utlysing av midlar i samarbeid med programma HAVBRUK, BIOTEK2021, ENERGIX og SAMKUL og resulterte i seks tverrgående prosjekt som skal ta for seg mogleggjerande teknologiar, spesielt bioteknologi for å analysere framtidig potensial og løyse problemstillingar knytte til bruk av ulike genredigeringsverktøy.

Bioøkonomistrategien blei også følgd opp gjennom innsats på området innovative biobaserte produkt. I 2018 blei tre prosjekt innvilga, og eitt av dei er finansiert av BIONÆR, etter ei fellesutlysing mellom fem program i Forskningsrådet. Prosjektet skal sjå på moglegheiter for innovativ vidareforedling av biologisk restråstoff og utvikling av nye produkt og prosessar.

Departementet prioriterte i 2018 òg forskning som skal gi meir kunnskap om klimautfordringar og samanhengar i jordbruket, mellom anna moglege tiltak for binding av CO₂ og lagring av karbon, tilpassing til eit endra klima og bidrag til utsleppsreduksjonar. Innanfor LAVUTSLIPP2030, ei samsatsing mellom Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet, er det sett i gang prosjekt på mellom anna biokol, myr, berekraftig husdyrproduksjon, lågare utslepp av lystgass frå gjødsel, klimanøytrale veksthus, fangst av metan i fjøs og moglegheiter for å redusere meta-utslepp frå storfe.

Når det gjeld tildelingane retta mot forskning for å redusere utslepp av CO₂, har dette vore dekt gjennom vidare innsats på områda biodrivstoff, biogass og biovarme. Desse områda blir forvalta av ENERGIX, som er det store programmet til Forskningsrådet innanfor miljøvennleg energi. Produksjon av fornybar energi er eit næringstungt område, og innovasjonsprosjekt dominerer porteføljen.

Det har òg vore innsats på området skog- og treforskning, mellom anna for å styrkje bidraget frå skogen til verdiskaping i heile landet og for å nå energi-, klima- og miljømål. Viktige innsatsområde har vore auka bruk av trevirke, energiproduksjon basert på tre og aktiv utnytting av skogen i nærings- og klimasamanheng. Det er i hovudsak BIONÆR som har hatt forskingsprosjekt på desse områda, men prosjekt i MILJØFORSK har òg gitt viktige bidrag. MILJØFORSK er Forskningsrådets hovudsatsing på miljøforskning, og dekkjer landbasert miljø, ferskvatn og luft. Programmet skal bidra med auka kunnskap om sentrale miljøutfor-

dringar, og gi forvaltning, næringsliv og samfunnet elles eit betre grunnlag for å ta avgjerder.

Tildelingane til Forskningsrådet går òg til forskning for å auke innovasjonsgraden og konkurransevna innanfor næringane i landbrukssektoren. Tematisk innretta program som BIONÆR og ENERGIX har vore viktige verkemiddel for å mobilisere næringslivet til å investere meir i FoU. Den brukarstyrte forskinga løyser ut vesentlege private midlar til forskning.

I BIONÆR blei det gitt midlar til kommersialisering av forskingsresultat til tre technology transfer offices (TTO), som saman med forskingsmiljøa fekk finansiering på til saman 5 mill. kroner.

Vidare er tildelingane nytta til programmet Forskningsbasert innovasjon i regionane (FORREGION), som har som mål at fleire bedrifter skal bruke forskning i innovasjonsarbeidet sitt, og at fleire fagmiljø i FoU-institusjonane blir relevante samarbeidspartnarar for næringslivet. FORREGION har fleire aktivitetar for å fremje utvikling av bioøkonomien innanfor jordbruk og skogbruk.

Auka internasjonalisering står sentralt i tildelingane over Landbruks- og matdepartementets forskingsbudsjett, og det gjer det mogleg for norske FoU-miljø å delta i konkurransen om internasjonale forskingsmidlar innanfor mange nettverk i European Research Area Net (ERA-NET), som er eit samarbeid mellom ulike forskingsprogram i Europa. Norske miljø deltek innanfor område som mat- og husdyrproduksjon, økologisk produksjon og forbruk, dyrehelse og skogbruk. På landbruks- og matområdet har fellesprogrammet (JPI) Agriculture, Food Security and Climate Change (FACCE) resultert i ei rekkje prosjekt med norsk deltaking innanfor bioøkonomi og klimaeffektar. Aktiviteten har auka kraftig dei siste åra. Norske aktørar har mellom anna stor suksess i prosjekt knytte til reduserte klimagassutslepp.

I 2017 blei det inngått intensjonsavtalar (MoU) mellom Landbruks- og matdepartementet og landbruksdepartementet i Kina, og mellom CAAS (Chinese Academy of Agricultural Sciences) og NIBIO om forskingssamarbeid på landbruks- og matområdet. Som ei oppfølging av dette blei det sett av midlar i BIONÆR til ei fellesutlysing med Kina (National Natural Science Foundation of China) på området berekraftig landbruk. Det blei løyvd 20 mill. kroner til fire prosjekt på berekraftige, miljøvennlege og klimasmarte produksjonsløysingar. Det blei òg gitt ei eigongsløyving på 4,6 mill. kroner til NIBIO, som i samarbeid med Veterinærinstituttet skal bygge opp forskingsaktivitet saman med Kina.

Veterinærinstituttet fekk i 2018 tildelt 7,4 mill. kroner til «HUNT Éi helse», eit prosjekt der instituttet samarbeider tett med Helseundersøkingane i Nord-Trøndelag (HUNT). Det skal leggjast til rette for forskingsprosjekt i skjeringa mellom folkehelse og dyrehelse med utgangspunkt i biologisk forskingsmateriale frå dyr som kan knytast til personar som deltek i HUNT. I 2018 er det samla inn meir enn 2000 avføringsprøver frå dyr. Det blir no lagt planar for vidare analyse av prøvene som skal gjere mikrobiomsekvensdata tilgjengelege for forskarar.

Dei handlings- og næringsretta programma til Forskningsrådet er retta mot kunnskapsbehov i sektoren og i forvaltninga. Forskningsprogramma BIONÆR, MILJØFORSK og ENERGIX er viktige verkemiddel for kunnskapsutvikling i forvaltninga og for å nå målet om høg kvalitet og relevans i forskninga. I tillegg til porteføljen av samfunnsfaglege prosjekt om rammevilkår og næringspolitikk blir det lagt vekt på at samfunnsfaglege problemstillingar må integrerast i prosjekt der det er relevant.

Forskningsrådet skal bidra til å auke kvaliteten på og relevansen av forskingsprosjekta. Kvaliteten på søknadene til BIONÆR er svært god, og i 2018 hadde om lag 65–80 pst. av søknadene om forskarprosjekt karakteren 5 eller betre (7 er det beste). Innovasjonssøknadene ligg på nivå med forskarprosjektsøknadene.

For å sørge for ei heilskapleg forvaltning av dei samla forskingsmidlane i landbrukssektoren samarbeider Forskningsrådet med styret for *Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter* (FFL) og styret for *Forskningsmidler over jordbruksavtalen* (JA), jf. omtale under kap. 1137, post 54 og kap. 1150, post 50.

Forvaltninga har behov for kunnskap for å sikre nok og trygg mat, god dyre- og plantehelse og god dyrevelferd, samstundes som ein tek omsyn til miljø og klima. I 2012 blei det etablert ei finansieringsordning for å styrkje forvaltningsretta forskning. Ordninga blei evaluert av Mattilsynet i 2018 og vurdert som svært vellykka. Departementet har vedteke å vidareføre ordninga for fem nye år.

God og tilpassa forskingsformidling er viktig for at resultatane frå forskninga kan takast i bruk både av primærprodusentane og dei andre ledda i verdikjeda. Formidling er i stor grad integrert i forskingsaktivitetane og programverksemda. Gjennom forskingsprogramma blir det arbeidd målretta med nyheiter om forskingsresultat gjennom heile året. Programma gir òg viktige bidrag til formidling av ny kunnskap, mellom anna gjennom konferansar, utlysing av konferansestøtte, og forskarsamlin-

gar. Forskingskommunikasjonen omfattar tiltak for å fremje dialog mellom forskning og samfunn, og for å bidra til at forskning blir brukt i politikk, forvaltning og næringsutvikling. Norsk Landbruksrådgiving, som er eit viktig bindeledd mellom forskninga og landbruket, spelar i så måte ei viktig rolle i å formidle kunnskap til næringsutøvarane.

Budsjettframlegg 2020

Landbruks- og matdepartementet gjer i 2020 framlegg om ei løyving på 241,8 mill. kroner over kap. 1137, post 50. Løyvinga skal bidra til å nå dei fire landbruks- og matpolitiske hovudmåla – mat-sikkerheit og beredskap, landbruk over heile landet, auka verdiskaping og berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar – og dei forskingspolitiske delmåla, som er omtalte i kat. 15.20.

Departementet vil i 2020 særleg rette merksemda mot kunnskap som gjer oss i stand til å tilpasse matproduksjon til eit klima i endring, og med det lønnsam produksjon av nok og trygg mat. Teknologeutvikling og auka kunnskap om plante- og dyrehelse i eit endra klima vil vere ein viktig del av dette. Knytt til oppfølginga av *Regjeringas langtidspan for forskning og høgere utdanning* vil det bli prioritert 10 mill. kroner retta mot desse områda.

I tillegg til forskning innanfor plante- og dyrehelse i eit endra klima vil Landbruks- og matdepartementet leggje vekt på område som bidreg til å ta vare på og vidareutvikle arbeidet med å sikre mattryggleik i Noreg. Kunnskap som kan bidra til at Noreg framleis har Europas lågaste forbruk av antibiotika i husdyrproduksjonen, er blant desse områda. I tillegg vil kunnskap innanfor dyrevelferd vere viktig.

Departementet vil framleis prioritere kunnskap som kan bidra til å styrkje skogen si rolle i klimasamanheng, både som karbonlager og som erstatning for produkt baserte på fossilt karbon. Innsatsen på området må sjåast i samheng med strategien *Skog- og trenæringa – ein drivvar for grøn omstilling*, som blei lagd fram i 2019.

Det er viktig at landbruks- og matforskninga bidreg til auka innovasjon, kommersialisering og konkurransekraft i dei mange næringane i landbruket. I dette arbeidet står den brukarstyrte forskninga og arbeidet innanfor bioøkonomi og mogleggjerande teknologiar sentralt.

Departementet vil også i 2020 leggje vekt på auka internasjonalisering av landbruks- og matforskninga. Noregs forskingsråd skal leggje til rette for at dei nasjonale forskingsprogramma utviklar vidare det strategiske, tematiske og finansielle

samspelet med EU-forskinga, inkludert Horisont 2020. Aktiviteten innanfor fellesprogrammet JPI FACCE (Agriculture, Food Security and Climate Change) skal førast vidare.

Forsking er viktig for å støtte opp under behovet for kunnskap i forvaltninga. Det gjeld på alle ansvarsområda til departementet. Offentlege og private aktørar står i stor grad overfor dei same kunnskapsbehova innanfor område som nok og trygg mat, betre ressursutnytting og auka verdiskaping og sysselsetjing i landbruks- og matnæringane. I denne samanhengen er det behov for både brukarstyrt forskning og forskning for forvaltninga. Det er viktig å sjå midlane i samheng med midlar tildelt frå Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt og forskingsmidlar over jordbruksavtalen (jf. kap. 1137, post 54 og kap. 1150, post 50).

Post 51 Basisløyvingar m.m., Noregs forskingsråd

Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet er ansvarlege for basisløyvingane til primærnæringsarenaen i Noregs forskingsråd. Arenaen omfattar Norsk institutt for bioøkonomi, Nofima AS, Veterinærinstituttet, SINTEF Ocean og Ruralis (Institutt for rural- og regionalforskning).

Forskningsrådet har ansvaret for fordelinga av basisløyvingane til forskingsinstitutta på Landbruks- og matdepartementets ansvarsområde:

Norsk institutt for bioøkonomi, Ruralis og Veterinærinstituttet. I tillegg får Nofima AS tildelt midlar til fleirårige strategiske program frå Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt, jf. kap. 1137, post 54.

Formål med løyvinga

Formålet med basisløyvingar er å sikre ein sterk instituttsektor som kan tilby brukarretta forskning av høg internasjonal kvalitet til næringslivet og forvaltninga. Løyvingane på posten skal nyttast til langsiktig kunnskaps- og kompetansebygging innan landbruks- og matområda og stimulere til høg vitenskapleg kvalitet, internasjonalisering og samarbeid. Løyvingane skal nyttast i tråd med retningslinene for statlege basisløyvingar til forskingsinstitutt.

Rapportering 2018

Samla blei det tildelt 289,2 mill. kroner i basisløyvingar til primærnæringsinstitutta i 2018. Av dette blei 179 mill. kroner gitt over budsjettet til Landbruks- og matdepartementet og 110,2 mill. kroner over budsjettet til Nærings- og fiskeridepartementet. I tillegg fekk Norsk institutt for bioøkonomi 2,0 mill. kroner til strategiske satsingar frå Klima- og miljødepartementet og Nofima AS grunnløyving på 74,1 mill. kroner til strategiske program frå Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt.

Tabell 2.1 Økonomiske nøkkeltal for landbruks- og matforskningsinstitutta for 2018

	Drifts- inntekter	Drifts- resultat	Basisløyving i 2018	Basis disponert til strategiske instituttsatsingar	Basisløyving per forskar- årsverk	Basisløyving i pst. av drifts- inntektene
	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Pst.
NIBIO	735,4	1,5	149,2	31,6 ¹	0,41	20
Veterinærinstituttet	405,6	1,6	31,4	6,4	0,23	8
Ruralis	48,0	0,3	8,7	2,6	0,32	18
Sum	1 189	3,4	189,3	40,6		

¹ Inkluderer strategiske midlar til NIBIO frå Klima- og miljødepartementet.
Kjelde: Tal frå Årsrapport 2018 Primærnæringsinstitutta, Noregs forskingsråd.

Tabell 2.2 Oversikt over personale og publisering ved landbruks- og matforskningsinstitutta for 2018

	Samla årsverk	Forskarårsverk som del av samla årsverk	Tilsette med dr. grad. per forskarårsverk	Publikasjonspoeng per forskarårsverk
		Pst.	Forh. tal	Forh. tal
NIBIO	634	56	0,72	0,66
Veterinærinstituttet	296	46	0,89	0,69
Ruralis	32	84	0,63	1,37
Sum	962			

Norsk institutt for bioøkonomi

NIBIO hadde eit driftsoverskott på 1,5 mill. kroner i 2018. Dette er knytt til oppdragsverksemda til instituttet. Tilsvarende for 2017 var eit underskot på 2,6 mill. kroner. Talet på årsverk var 634 i 2018, mot 633 i 2017.

I 2018 har instituttet brukt midlar av basisfinansieringa til 11 strategiske instituttsatsingar. Dette er fleirårige prosjekt som har som formål å byggje kompetanse på fagområde som vil bli viktige for instituttet framover. I 2018 har det vore slike satsingar til dømes innanfor auka matproduksjon, planteskadegjerarar, auka berekraft i bioøkonomien, innovative løysingar for grøntnæringa, plantevernmidde og auka verdiskaping i skogsektoren.

Midlane har òg blitt brukte til strategiske tiltak som mellom anna Senter for presisjonsjordbruk og til etablering av Senter for presisjonskogbruk. Det har vore gjennomført nettverksbygging og kompetanseutvikling for å styrkje samarbeidet med andre FoU-aktørar nasjonalt og internasjonalt. Andre tiltak innanfor løyvinga har vore oppbygging av instituttets eigenkompetanse, publisering og formidling og kvalitetssikring av resultat i ulike forskingsprosjekt.

Også deltaking i fleire internasjonale forskingsorgan er belasta basisløyvinga. Denne har dessutan dekt noko av den internasjonale prosjektutviklinga. Basisløyvinga bidrog vidare til å finansiere 18 stipendiatar ved NIBIO.

Veterinærinstituttet

Veterinærinstituttet hadde eit driftsoverskott i 2018 på 1,6 mill. kroner. I 2017 var overskottet på 1,2 mill. kroner. Instituttet rapporterer at talet på årsverk er 296. Det vil seie det same som i 2017.

I 2018 har om lag ein fjerdedel av basisløyvinga blitt brukt til strategiske instituttsatsingar. Dette er på viktige område som til dømes helse-

effektar av mykotoksinar hos dyr og menneske, og dyrevelferd. I tillegg har Veterinærinstituttet sidan 2018 vore ein del av eit stort europeisk prosjekt innanfor éi helse. Dette prosjektet er ei stor strategisk investering som blir styrt på same måte som dei strategiske instituttsatsingane.

Basisløyvinga har vidare blitt brukt som eigendel i 45 forskingsprosjekt finansierte av Forskningsrådet og EU. Andre tiltak under løyvinga har vore rettleiing av PhD-kandidatar og masterstudentar, finansiering av deltaking i internasjonale nettverk, og kompetanseoppbygging innanfor bioinformatikk.

Ruralis

Ruralis hadde eit driftsoverskott på 0,3 mill. kroner i 2018. Tilsvarende for 2017 var eit overskott på 0,6 mill. kroner. Talet på årsverk var 32 i 2018, mot 29 i 2017.

Delar av basisløyvinga har i 2018 blitt brukt til tre pågåande strategiske instituttsatsingar. Desse er knytte til tema som ruralsosiologisk kompetanse, rurale lokalsamfunn og bruk og utnytting av utmark. Løyvinga har vidare vore brukt som eigendel i forskingsprosjekt knytte til regionale forskingsfond og til internasjonalt samarbeid innan Cost. Andre tiltak har vore nettverksbygging, konferansedeltaking, kurs, utvikling av nye forskingsprosjekt og dekning av utgifter med doktorgradsstipendiatar.

Budsjettframlegg 2020

Landbruks- og matdepartementet gjer framlegg om ei samla løyving på 187,8 mill. kroner til basisløyvingar til forskingsinstitutt. Løyvinga blir fordelt på primærnæringsarenaen i tråd med formålet slik det går fram av *Retningsliner for statleg basisfinansiering av forskingsinstitutt*.

Av den føreslåtte auken over posten skal 5 mill. kroner innrettast mot langsiktig kunnskaps-

og kompetansebygging, infrastruktur og nettverksbygging for å støtte opp under langsiktige prioriteringar i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Løyvinga skal sjåast i samanheng med prioritering av midlar retta mot klimatilpassa og lønnsam matproduksjon, jf. omtale under kap. 1137, post 50. Midlane skal tildelast Veterinærinstituttet.

Forskningsinstitutta er ein sentral del av det norske forskings- og innovasjonssystemet. Instituttsektoren er samarbeidspartnar og leverandør av FoU-tenester til næringsliv og offentleg sektor og bidreg til å overføre teknologi og kompetanse mellom aktørar. Kunnskapsdepartementet har sett i gang ein prosess med sikte på å utvikle ein meir heilskapleg instituttpolitikk. Landbruks- og matdepartementet deltek i dette arbeidet.

Post 53 Omstillingsmidlar instituttsektoren m.m.

Formål med løyvinga

Løyvinga skal bidra til omstilling i instituttsektoren i landbruket i retning av meir faglege og økonomisk solide institutt. I første rekkje skal løyvinga bidra til å realisere formålet regjeringa hadde med å opprette Norsk institutt for bioøkonomi, og til å dekkje delar av kostnadene til Veterinærinstituttet i samband med flyttinga til Ås.

Rapportering 2018

I 2018 blei det tildelt 2,1 mill. kroner over posten til Norsk institutt for bioøkonomi. Midlane har vore brukte til å greie ut samlokalisering på Ås og å vidareutvikle regionalt nærvær. Vidare blei det tildelt 1,5 mill. kroner til Veterinærinstituttet for å førebu flyttinga til Ås i 2020.

Budsjettframlegg 2020

Posten er avvikla frå 2019.

Post 54 Næringsretta matforskning m.m.

Formål med løyvinga

Ordninga har bakgrunn i Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt, som blei oppretta i medhald av lov 26. juni 1970 om forskingsavgift på visse landbruksprodukt. I tråd med lova er formålet å sikre økonomisk grunnlag for forskning på landbruksprodukt som blir nytta til å framstille

nærings- og nyttingsmiddel og førkorn til husdyr. Løyvinga skal mellom anna gå til matforskningsinstituttet Nofima AS, som er eit næringsretta institutt innanfor utvikling av mat- og næringsmiddelproduksjon i grøn og blå sektor. I tillegg skal løyvinga gå til næringsrelevante forskingsprosjekt etter open utlysing og konkurranse.

Midlane blir kravd inn gjennom ei avgift på importerte og norskproduserte landbruksprodukt. Løyvinga skal forvalast av eit styre som er oppnemnt av departementet.

Løyvinga blir motsvart av inntekter frå forskingsavgifta på landbruksprodukt, jf. kap. 5576, post 70 Forskningsavgift på landbruksprodukt.

Rapportering 2018

Midlane i Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt blir forvalta av eit styre som er sett saman av seks representantar frå matområdet, i tillegg til ein styreleiar som er oppnemnt av departementet. Midlane skal støtte opp under formålet til lov om forskingsavgift. I tillegg har fondet eit særleg ansvar for grunnløyving til forskningsinstituttet Nofima AS. Midlar som ikkje går til grunnløyving til dette instituttet, går i hovudsak til finansiering av forskingsprosjekt etter open utlysing. Dette er prosjekt i heile verdikjeda frå primærleddet til industri- og forbrukarleddet. Dei ulike produksjonane skal komme rimeleg ut når avgiftsmidlar frå ordninga skal fordelast. Som hovudregel skal resultatane frå prosjekt som er støtta av fondet, vere opne for alle.

Utlysing av midlar frå fondet i 2018 var innretta mot auka berekraftig matproduksjon, auka og alternativ råstoffutnytting av biomasse, reduserte klimagassutslepp og klimatilpassa produksjon, teknologisk utvikling, mattryggleik, helse og samfunn. Styret for fondet tildelte midlar til 12 nye forskarprosjekt med ei samla ramme på 61,3 mill. kroner og 9 næringsretta innovasjonsprosjekt med ei samla ramme på 43,0 mill. kroner. Kvaliteten på søknadene til ordninga aukar frå år til år.

Matforskningsinstituttet Nofima AS er tildelt midlar til fleirårige strategiske program der inneverande periode er frå 2017 til 2020. For 2018 fekk instituttet 74,1 mill. kroner til desse programma. Dei tek for seg viktige område som sunnare mat, ein berekraftig matindustri, auka innovasjon i industrien og trygg og haldbar mat.

Fondet har også bidrege med 2 mill. kroner til miljøforskningsprogrammet i Noregs forskingsråd.

Budsjettframlegg 2020

Landbruks- og matdepartementet gjer framlegg om ei samla løyving på 170,0 mill. kroner på posten. Det vil vere uvisse knytt til inntektene frå forskingsavgifta på landbruksprodukt og til forbruk det enkelte året. Departementet legg difor opp til ei meirinntektsfullmakt mellom kap. 1137, post 54 og kap. 5576, post 70, jf. framlegg til romertalsvedtak II.

Post 70 Innovasjonsaktivitet m.m.

Formål med løyvinga

Løyvinga over posten skal nyttast til innovasjonsaktivitet i landbruks- og matsektoren.

Rapportering 2018

Siva – Selskapet for industrivekst SF

Løyvinga har gått til å støtte opp under gründerar på landbruks- og matområdet gjennom fire inkubatorar i regi av Selskapet for industrivekst SF (Siva). Ein inkubator gir støtte til verksemder som har etablert ny kommersiell aktivitet. Resultatforventningane til departementet har vore auka overleving og vekst blant deltakande verksemder samanlikna med dei som ikkje nyttar tilbodet. Både ei midtvegsevaluering av programmet og ein rapport frå SSB viser at verksemder som får hjelp frå inkubatorane, har høgare omsetnad og verdiskaping enn liknande verksemder. Deltakinga styrkjer òg samhandlinga mellom landbruksverksemder og andre næringar og sektorar. Til saman har det vore 87 verksemder i dei fire inkubatorane i 2018.

Validé AS i Stavanger har motteke 1 mill. kroner og ytt tenester til 14 verksemder. Nedslagsfeltet for inkubatoren er det meste av Rogaland. Inkubatoren leverer gode resultat, med mange spennande verksemder på landbruks- og matområdet. Klosser Innovasjon på Hamar har motteke 1 mill. kroner og har ytt tenester til 19 verksemder. Miljøet har lang erfaring med inkubasjon i mellom anna jordbruk og skogbruk. Med inkubatoren, innovasjonssenteret BioSmia og arenaprojektet Heidner er det samla sett etablert eit godt system for innovasjon og nyskaping i fylket. Proneo AS er lokalisert i Verdal og Stjørdal og har eit veksande nedslagsfelt i heile Trøndelag. Selskapet har motteke 1 mill. kroner og ytt tenester til 17 verksemder i 2018. Inkubator Ås AS har motteke 2 mill. kroner og ytt tenester til 47 verksemder.

BioSmia – Senter for marknadsdriven bioinnovasjon

Løyvinga til BioSmia skal mellom anna nyttast til innsamling av ny kunnskap og utviklingsarbeid, i tillegg til å leggje til rette for samarbeid og nettverksarbeid. I 2018 har BioSmia oppretta direkte kontakt med bedrifter, entreprenørar og potensielle samarbeidspartnarar. Nytt i 2018 er at BioSmia har arbeidd med kompetansemekling innan FORREGION-ordninga, eit verkemiddel i regi av Forskningsrådet som skal kople verksemder utan eiga forskingsavdeling med forskingspartnarar. I 2017 oppretta BioSmia nodar i dei ulike regionane i Hedmark, og senteret har med dette fått eit stort prosjekttilfang. Nodane har i 2018 blitt vidareutvikla, og spesielt samarbeidet med Sør-Østerdal-regionen har blitt tettare i 2018.

BioSmia samarbeider tett med dei andre avdelingane i Klosser Innovasjon (tidlegare Hedmark Kunnskapspark), med mål om at BioSmia skal fange opp idear frå NCE Heidner Biocluster og næringslivet elles, og foredle og utvikle desse til verksemder som kan gå inn i inkubatoren. I nokre tilfelle har BioSmia òg teke initiativ til prosjekt på spesifikke fagområde, slik som etablering av eit bedriftsnettverk for bioraffinering av insekt.

Ved utgangen av 2018 hadde BioSmia ein portefølje på 39 aktive og 42 avslutta prosjekt. Prosjekta har eit stort mangfald og breidd.

Mære landbruksskole – Landbrukets klima- og energisenter

Løyvinga til Landbrukets klima- og energisenter ved Mære landbruksskole er i 2018 blitt nytta til utgreiingsarbeid, bygging av nettverk og etablering av FoU-samarbeid, mellom anna knytt til demonstrasjonsanlegga, og spesielt for å nytte Mære som arena for formidling. Senteret har lagt vekt på samarbeid med FoU-miljø, og det har arrangert fleire fagdagar med deltakarar frå primærnæringar (gardbrukarar), rådgivarar og elevar. I 2018 er det særleg to samarbeid som kan få stor verdi for utviklinga av Landbrukets klima- og energisenter framover. Det eine er eit samarbeid med Institutt for husdyrfag ved NMBU og NIBIO for å etablere FoU omkring nullutsleppsgarden. Det andre er eit samarbeid med NIBIO, Sintef og Nord universitet om å utvikle Mære som FoU-arena. Det er òg lagt eit godt grunnlag for å jobbe breiare og meir aktivt med jord og karbonfangst.

Budsjettframlegg 2020

Landbruks- og matdepartementet gjer framlegg om ei løyving på 1,0 mill. kroner under posten, retta mot tilskott til Landbrukets klima- og energisenter ved Mære landbruksskole.

Midlane til BioSmia blei gitt for å gi miljøet høve til å utvikle verksemda si som pådrivarar for å skape ytterlegare verdiar og arbeidsplassar innan dei biobaserte næringane i Hamar-regionen. Det er ikkje foreslått å løyve midlar til BioSmia for 2020.

Post 71 Bioøkonomiordninga

Formål med løyvinga

Løyvinga skal fremje auka innovasjonsaktivitet og støtte opp under eit sterkare og meir framtidsretta landbruk. Midlane skal leggje grunnlag for auka verdiskaping i biobaserte næringar gjennom ei marknadsorientert og berekraftig utnytting av bioressursane. Sjå òg omtalen av ordninga under kap. 2421, post 50, i Prop. 1 S (2017–2018) frå Nærings- og fiskeridepartementet.

Regjeringa ser eit stort potensial i å stimulere til vidareutvikling av produksjonsprosessar og ny næringsverksemd med utgangspunkt i fornybar biomasse frå primærnæringane. Løyvinga skal leggje grunnlag for auka verdiskaping i biobaserte næringar gjennom ei marknadsorientert og berekraftig utnytting av bioressursane på tvers av sektorar og næringar.

Rapportering 2018

Bioøkonomiordninga fungerer som ein «paraply» over åtte ulike verkemiddel fordelte på oppdrag frå Nærings- og fiskeridepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet.

Målgruppa for ordninga er bedrifter (uavhengig av storleik) som utviklar og tek i bruk løysingar for produksjon, foredling og distribusjon av bioressursar. Ordninga dekkjer utviklingsstøtte både i og på tvers av eksisterande verdikjeder og er landsdekkjande.

Prosjekt som blir prioriterte, skal

- utvikle eller bidra til utvikling av løysingar i produksjon, foredling og/eller full utnytting i bruk av bioressursar, til dømes produktutvikling, prosessutvikling eller organisatorisk utvikling
- bidra til utvikling av marknadsretta strategi, nye marknader og/eller byggje opp merkevarer
- sannsynleggjere eit positivt klimabidrag
- bidra til auka og berekraftig matproduksjon

Tildelingar frå Landbruks- og matdepartementet har vore nytta til mobiliseringsarbeid knytt til landbruk. Prosjekta som er finansierte, er knytte til utvikling av nye produksjonsformer, teknologi for effektivisering (og auka matproduksjon) av produksjon innan landbruket. I fleire av prosjekta samarbeider bonde og leverandørindustri i utvikling av nye tenester og produkt.

Vidare har det vore lagt vekt på utvikling innan teknologidrive landbruk og spesifikt berekraftig og effektiv planteproduksjon.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving til Bioøkonomiordninga i Innovasjon Noreg med ei samla ramme på 2,8 mill. kroner for 2020. Det er òg overførte midlar på posten som det er gitt tilsegn til, og det vil ikkje alltid vere slik at løyvingane kjem til utbetaling same året som dei blir løyvde. Departementet legg difor òg opp til ei tilsegnsmakt på posten på 6,6 mill. kroner, jf. framlegg til romertalsvedtak IV.

Programkategori 15.30 Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak

Utgifter under programkategori 15.30 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
1138	Støtte til organisasjonar m.m.	40 577	48 773	48 527	-0,5
1139	Genressursar, miljø- og ressurs- registreringar	22 994	29 059	30 205	3,9
1140	Hautbare viltressursar – forvaltning og tilskott til viltformål (Viltfondet) m.m.	82 815	95 791	79 278	-17,2
1141	Hautbare viltressursar – jeger- prøve, tilskott til organisasjonar m.m.			11 389	
1142	Landbruksdirektoratet	435 096	501 105	674 637	34,6
1148	Naturskade – erstatningar	84 722	152 600	168 000	10,1
1149	Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket	191 687	134 705	122 206	-9,3
1150	Til gjennomføring av jordbruks- avtalen m.m.	16 659 610	15 920 523	16 645 652	4,6
1151	Til gjennomføring av reindrifts- avtalen	116 537	123 100	136 100	10,6
1161	Myndigheitsoppgåver og sektor- politiske oppgåver på statsgrunn	24 457	24 335	24 213	-0,5
Sum kategori 15.30		17 658 494	17 029 991	17 940 207	5,3

Inntekter under programkategori 15.30 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
4140	Haustbare viltressursar	4 029	4 500		-100,0
4141	Haustbare viltressursar			4 500	
4142	Landbruksdirektoratet	47 179	43 203	44 363	2,7
4150	Til gjennomføring av jordbruks- avtalen m.m.	1 163	50	50	0,0
4162	Statskog SF – forvaltning av statleg eigarskap	25 000			
5576	Sektoravgifter under Landbruks- og matdepartementet	165 059	253 901	260 000	2,4
Sum kategori 15.30		242 430	301 654	308 913	2,4

Mål og strategiar

Budsjettframlegget under kategori 15.30 omfattar næringsavtalar, verdiskaping og utviklingstiltak i skogbruket, miljøtiltak, Landbruksdirektoratet, erstatning for naturskade, forvaltning av statsgrunn i skog og utmark, forvaltning av haustbare viltressursar og støtte til organisasjonar. Sjå òg nærare informasjon om næringsavtalane i Prop. 120 S (2018–2019) *Endringer i statsbudsjettet 2019 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppjøret 2019)* og Prop. 117 S (2018–2019) *Endringer i statsbudsjettet 2019 under Landbruks- og matdepartementet (Reindriftsavtalen 2019/2020) m.m.* og handsaminga av desse i Stortinget.

Framlegget under kategorien rettar seg særleg mot hovudmåla *landbruk over heile landet, auka verdiskaping og berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar*.

Regjeringa vil stimulere til auka matproduksjon. Tilrettelegging for landbruk over heile landet krev framleis ei differensiering av verkemidla. Regjeringa vil sikre effektiv bruk av statlege overføringar, redusere kostnadsnivået og gi bonden nye og betre inntektsmoglegheiter. Det skal satsast på alternativ næringsutvikling for å gi grunnlag for ein framtidsretta landbruksproduksjon over heile landet.

Regjeringa vil i 2020 arbeide vidare med å følge opp stortingsmeldingane om jordbrukspolitikken, skog- og trenæringa, reindrifta og vekst og gründerskap. Bidrag frå landbruket til å løyse klimautfordringane har òg høg prioritet. Viktige

nasjonale strategiar innanfor bioøkonomi, reiseliv, økologisk jordbruk og jordvern er med på å gi retning for arbeidet. Det blei i 2019 lagt fram eit strategidokument med formål å mobilisere skog- og trenæringa til meir forskning, utvikling og innovasjonsaktivitet og bidra til større etterspørsel etter grønne, trebaserte produkt. Strategidokumentet blir følgt opp vidare i 2020, mellom anna gjennom eit dialogforum som blei etablert hausten 2019.

Landbruksdirektoratet, jf. kap. 1142, står sentralt i gjennomføringa av landbruks- og matpolitikken og er støtte- og utgreiingsorgan for Landbruks- og matdepartementet. Det blir lagt vekt på brukarretta og effektiv forvaltning av tilskottsordningar og gode juridiske verkemiddel i tillegg til kontroll og dokumentasjon.

God kunnskap og vitskapleg dokumentasjon er viktig i arbeidet med å nå dei landbrukspolitiske måla. Forvaltning av dyrka mark, skog og utmark krev god oversikt over areal- og genressursane, noko som er føresetnader for lønnsam drift og god kunnskap om berekraftig forvaltning med gode miljøomsyn. Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er ein viktig leverandør av kunnskap til forvaltning og næringsutøvarar, jf. kap. 1136 og 1137.

Prioriteringar

Internasjonale prosessar

Regjeringa vil innanfor gitte landbrukspolitiske rammer arbeide for ein friare handel med landbruksvarer. Noreg forhandlar om marknadstilgang for landbruksvarer innanfor Verdas handels-

organisasjon (WTO), EØS-avtalen og EFTA-samarbeidet.

Fram mot ministerkonferansen i Buenos Aires i desember 2017 drøfta medlemslanda i WTO ulike tema som kunne bidra til ein friare verds-handel med landbruksvarer. Ministerkonferansen gav ingen nye resultat på landbruksområdet. Regjeringa ser det som viktig å få på plass ein ny multilateral avtale og vil bidra aktivt framover gjennom ulike initiativ. Når det gjeld forpliktingane i den eksisterande WTO-avtalen og oppfølginga av ministererklæringa frå Nairobi i 2015 om avvikling av eksportsubsidiar for landbruksvarer innan utgangen av 2020, tilpassar regjeringa verkemiddelbruken i landbruket slik at Noreg held seg innanfor forpliktingane.

EØS-avtalen opnar for avtalar mellom Noreg og EU om handel med landbruksvarer. Det blei sett i verk ein ny artikkel 19-avtale 1. oktober 2018 om auka handel mellom Noreg og EU. Avtalen inneber auka kvotar inn til Noreg for mellom anna ost, kjøtt og blømande plantar. Vidare gir avtalen auka eksportkvotar inn til EU for kjøttvarer, mjølkeprodukt og blomar. EFTA forhandlar i 2019 med ei rekkje land om å inngå handelsavtalar, mellom andre Kina, India og Vietnam. I august 2019 blei EFTA og Mercosur (Brasil, Argentina, Paraguay og Uruguay) samde om ein frihandels-avtale. EFTA-forhandlingane omfattar handel med både uforedla og foredla landbruksvarer.

På FNs klimakonferanse i Fiji/Bonn i november 2017 blei partane samde om vidare arbeid med klima, jordbruk og matsikkerheit fram mot klimakonferansen hausten 2020. Partane samlar seg no om kunnskap og tiltak innanfor praktiske og overordna tema som jordsmonn, gjødselhandtering, husdyrhald, klimatilpassing og matsikkerheit. I 2019 har det komme rapportar frå FNs klimapanel (IPCC) og FNs naturpanel (IPBES) som viser at jordbruket står i kjernen av vår tids store utfordringar med å brødfø verda, sikre klimaet og ta vare på naturmangfaldet. Jordbruket har difor ei sentral stilling i mange internasjonale forhandlingar og i arbeidet med berekraftig utvikling. Departementet vil halde fram med å engasjere seg i internasjonalt samarbeid om landbruk og klima. Det er viktig å sikre eit godt samarbeid mellom sekretariatet for FNs klimakonvensjon (UNFCCC), FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO), Verdsbanken og aktuelle samarbeidsland på dette området.

Mandatet til FAO omfattar global matsikkerheit, reduksjon av fattigdom og berekraftig bruk og forvaltning av naturressursar, inkludert jordbruk, skogbruk, arealforvaltning, vatn og gene-

tiske ressursar. Arbeidet med ernæring vil vere eit prioritert område for FAO i 2020 og 2021. Noreg vil følgje opp dette i fagkomiteane og dei andre styrande organa. Noreg vil òg følgje og påverke det internasjonale arbeidet mot antibiotikaresistens innanfor One Health-rammeverket og oppfølging av berekraftsmåla. Noreg er ein pådrivar både gjennom FAO og Verdshelegeorganisasjonen (WHO).

I tillegg er standardsetjing for mattryggleik under Codex Alimentarius, den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressursar (plantetraktaten), fagkomiteane innan landbruk, skog og fiske i FAO og kommisjonen for genetiske ressursar prioriterte område.

2030-agendaen har sett ambisiøse mål – berekraftsmåla – for arbeidet med økonomisk, sosial og miljømessig utvikling fram mot 2030. Regjeringa vil føre vidare ein aktiv innsats for å følgje opp måla.

Regjeringa la i juni 2019 fram ein handlingsplan for berekraftige matsystem, som er eit prioritert område innan utviklingspolitikken.

Departementet vil framleis støtte opp om FAOs arbeid med berekraftig skogforvaltning. FAO har ei særleg viktig rolle i samarbeidet med andre land om kartlegging av og utvikling i forvaltning av skogressursane. Departementet vil òg ta aktivt del i arbeidet under FAOs kommisjon for genetiske ressursar og den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressursar for mat og landbruk. Det inneber òg vidareutvikling av det globale frølageret på Svalbard. Departementet arbeider spesielt for forbetringar av det multilaterale systemet for tilgang og fordelsdeling knytt til genressursar i plantetraktaten og styrking av bønders rettar til såvare. Dette vil bidra til ei meir effektiv planteforedling og større matproduksjon både i Noreg og i andre land.

Det er behov for eit forpliktande internasjonalt samarbeid for å løyse grenseoverskridande skogpolitiske utfordringar og for å sikre ei berekraftig forvaltning av skog internasjonalt. FNs skogforum (UNFF) legg overordna premisser for berekraftig skogforvaltning globalt og vedtok i 2017 ein strategisk plan for alt arbeid som blir gjort i FN på skogområdet. I Europa samarbeider landa om berekraftig skogforvaltning og utvikling av skog- og trenæringa gjennom FOREST EUROPE, FNs økonomiske kommisjon for Europa (UNECE) og FAOs regionale skogkommisjon for Europa (EFC). Noreg deltek aktivt i dette arbeidet. Noreg er medlem av European Forest Institute (EFI), eit europeisk forskingsinstitutt som er oppretta ved ein internasjonalt avtale. Noreg

bidreg økonomisk til den delen av EFI som arbeider med å kople forskning og politikktutvikling, noko som gir eit kunnskapsgrunnlag for nasjonal og europeisk skogpolitikk. Noreg er òg medlem av to regionale skogsamarbeid, skognettverket Barents Forest Sector Network innanfor Barentsamarbeidet med Finland, Russland og Sverige, og eit Sirkumborealt samarbeid der også Canada og USA deltek. Noreg vil ha formannskapet i Barents Forest Sector Network frå oktober 2019 til oktober 2021.

Nordisk ministerråd for fiskeri, jordbruk, næringsmiddel og skogbruk (MR-FJLS) arbeider for ein berekraftig og konkurransekraftig bruk av naturressursar, mellom anna dei genetiske ressursane. Det er eit mål å skape meirverdi og nordisk nytte for dei enkelte nordiske landa og innbyggjarane deira gjennom sams nordisk innsats. Det fireårige samarbeidsprogrammet utgjer, saman med dei årlege formannsprogramsprogramma og overordna initiativ, handlingsrommet for samarbeidet. Departementet vil også i tida framover leggje vekt på det nordiske samarbeidet innanfor bioøkonomi og grøn omstilling. Under ministermøtet i Haparanda sommaren 2018 blei det vedteke ein bioøkonomistrategi som skal vere retningsgivande for det nordiske ministersamarbeidet på dette området. I dette samarbeidet er både skogbruk og jordbruk sentrale element for å bidra til utviklinga mot det grønne skiftet. Ministerrådet vedtok også at det nordiske samarbeidet må finne gode og langsiktige løysingar for det nordiske genressursarbeidet gjennom NordGen. Det skogtregenetiske samarbeidet i Norden, som nå er organisert inn i NordGen, har halde på i 50 år. Arbeidet har gitt vesentleg nytte for det nordiske skogbruket. Dette vil bli markert på ein konferanse i Noreg i 2020. Samarbeidsministrane (MR-SAM) har nyleg starta arbeidet med revisjon av dei overordna måla for samarbeidet og har så langt peika på strategiske prioriteringar for eit grønt, konkurransekraftig og inkluderande Norden.

Utbreiinga av villsvin i Noreg og dei andre nordiske landa uroar landbruksmiljøa, særleg svinehaldet. Landbruksmiljøa er urolege grunna frykt for afrikansk svinepest og avlingsskade. I dag er Russland, store delar av Kina, fleire austeurpeiske land og ni av EUs medlemsland ramma av afrikansk svinepest. Landbruks- og matministeren tok opp spørsmålet om ei sams nordisk tilnærming for å møte utfordringane med villsvin på eit ministermøte på Island hausten 2019. Ministrane vedtok å følgje opp villsvinproblematikken i Norden fram mot neste ministermøte i Danmark i 2020.

Hovudtrekk i jordbruksoppgjeret

Det lokale ressursgrunnlaget, marknadsmoglegheiter og kompetansen til bonden bør i stor grad vere avgjerande for produksjonen, ikkje offentlege avgrensingar og komplekse tilskottsordningar. Utøvarar i alle produksjonar og på alle typar bruk skal, som sjølvstendige næringsdrivande, ha reelt høve til inntektsutvikling på line med andre i samfunnet. Gode inntektsmoglegheiter for dei som bruker heile eller mesteparten av arbeidskrafta si i næringa, er ein føresetnad for auka matproduksjon, for at næringa skal rekruttere kompetent arbeidskraft, og for at unge menneske skal satse på ei framtid i jordbruket. Ei berekraftig kostnadsutvikling, god marknadstilpassing og produktivitetutvikling vil vere ein føresetnad for inntektsutviklinga. Målet er at inntekter for bonden i størst mogleg grad blir henta frå marknaden.

Utforminga av verkemidla er basert på ei prioritering mellom måla og at måla skal bli nådde effektivt. Målkonfliktar inneber at auka måloppnåing innanfor eitt område kan gi lågare måloppnåing på eit anna område. Auka matproduksjon på norske ressursar har i fleire år vore hovudmålet for jordbrukspolitikken. Saman med målet om landbruk over heile landet krev det ei tydeleg prioritering i bruken av jordbruksareala mellom område som er eigna til grasproduksjon, og område som er eigna til produksjon av plantevekstar til mat.

Jordbruket la fram kravet sitt 29. april, og tilbodet frå staten blei lagt fram 7. mai. Den 9. mai melde jordbruket at dei ville gå i forhandlingar. I kravet prioriterte Jordbrukets forhandlingsutval reduksjon i inntektsgapet, auka bruk av norske ressursar, styrkt lønnsemd i kornproduksjon og ei innovasjons- og vekstpakke for grøntnæringa. Dei la òg vekt på å betre økonomien for små og mellomstore bruk, og føreslo å innføre strukturdifferensierte satsar for arealtilskott, som blei fjerna i 2014. Statens forhandlingsutval la vekt på å styrkje inntektsmoglegheitene for dei som bruker heile eller mesteparten av arbeidskrafta si i næringa, og for produksjonar med marknadsmoglegheiter, som korn, poteter, frukt, grønsaker og bær. Tilbodet la òg opp til fleire tiltak for innovasjon og vekst i grøntsektoren. Den 16. mai inngjekk staten jordbruksavtale med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag for perioden 2019–2020.

Ramma i jordbruksoppgjeret i 2019 la til rette for ein inntektsauke i den normaliserte rekneskapa på 6,5 pst. frå 2019, før oppgjeret, til 2020, gitt ein føresetnad om forbetring i marknadsbalansen

tilsvarende 195 mill. kroner. Dette utgjør om lag 20 600 kroner per årsverk, som er 600 kroner høyere enn lønsmottakarar. Delar av ramma kan få inntektseffekt frå 1.7.2019 dersom prisauken blir realisert fullt ut. Beløpsgrensa for fullt jordbruksfrådrag aukar innanfor ei provenyramme på 90 mill. kroner, noko som har ein inntektsverknad før skatt på om lag 150 mill. kroner.

Jordbruksoppgjøret i 2019 la stor vekt på å prioritere inntektsmoglegheiter i produksjonar med marknadsmoglegheiter, å styrkje grunnlaget for små og mellomstore bruk og samstundes ta omsyn til at større bruk får størst inntektsreduksjon dersom det er svak prisutvikling på landbruksprodukt og auke i kostnader og renter. Vidare blei den geografiske produksjonsfordelinga, som i fleire av dei siste oppgjøra har blitt styrkt, ytterlegare forsterka, til liks med miljø- og klimaarbeidet og arbeidet rundt forskning og utvikling, kompetanse og velferdsordningane.

Det blir etablert ei særskild satsing på grønsektoren, med mål om å auke delen norskproduserte varer og å møte auka etterspørsel med mest mogleg norsk vare. Satsinga omfattar forsterking av eksisterande verkemiddel frå FoU og rekruttering til produktivitetutvikling og omsetnad, og at det blir etablert eit rådgivande utval av aktørane i verdikjeda, avtalepartane og verkemiddelapparatet. Utvalet skal innan 15. mars 2020 leggje fram ein langsiktig plan for styrkt innovasjon, vekst og auka norsk del av grøntproduksjonar. Økonomien i produksjonen av korn, poteter og grønnsaksproduksjon er vesentleg styrkt, særleg for areal som er best eigna til slik produksjon. I tråd med måla i Granavolden-plattformen blei tilskott til det grasbaserte husdyrhaldet ytterlegare differensiert for å treffe betre områda med utfordringar i produksjonsforhold.

Som følgje av WTO-avtalen frå Nairobi i 2015 må Noreg avvikle eksportsubsidiene innan 2021. Det inneber at produksjonen av mjølk må reduserast med om lag 100 mill. liter. I jordbruksoppgjøret 2019 var partane samde om ein prosess hausten 2019 for å utarbeide eit opplegg for korleis dette skal gjennomførast. Eit samla opplegg skal vere klart seinast 1. oktober 2019. Partane var òg samde om at nedskaleringa skal gjennomførast ved bruk av forholdstalet på disponibel kvote og oppkjøp av mjølkekvotar finansiert over omsetningsavgifta for mjølk.

Innsatsen retta mot miljø og klima blir styrkt med 236 mill. kroner. Dette omfattar mellom anna ein sterk auke i løyvingane til regionale miljøprogram, beitetilskott og areal- og kulturlandskaps-tilskottet.

I tillegg blir løyvingane til forskning og rådgiving auka for å sikre eit godt kunnskapsgrunnlag.

Velferdsordningane i jordbruket blir styrkte, mellom anna gjennom ein auke på 6 pst. i tilskott til avløyssing ved ferie og fritid.

Oppgjøret gir ein auke i målprisar på 249 mill. kroner frå 1.7.2019. Regjeringa gjer framlegg om å auke løyvinga til gjennomføring av jordbruksavtalen over kap. 1150 med om lag 720 mill. kroner i 2020. I tillegg blir om lag 49 mill. kroner overførte frå 2019. Verknaden av utvida jordbruksfrådrag er 150 mill. kroner og endra inntektsverdi av jordbruksfrådraget er 72 mill. kroner.

Regjeringa vil halde fram med å styrkje landbruket gjennom forenkling av lover, reglar og stønadsordningar. Ei forenkling av verkemiddelapparatet gjer kvardagen enklare for bonden og bidreg til effektivitet og ei betre forvaltning.

Matsikkerheit, beredskap og landbruk over heile landet

Regjeringa vil stimulere til auka matproduksjon i produksjonar med marknadsmoglegheiter, av omsyn til mellom anna norske forbrukarar og beredskapen. Verkemidla skal innrettast slik at dei bidreg til auka produksjon. Tilrettelegging for landbruk over heile landet krev framleis differensiering av verkemidla. Regjeringa vil sikre ein effektiv bruk av statlege overføringar, redusere kostnadsnivået og gi bonden nye og betre inntektsmoglegheiter. Det skal satsast på alternativ næringsutvikling for å gi grunnlag for ein framtidsretta landbruksproduksjon over heile landet.

Leggje til rette for bruk av jord- og beiteressursane

På same måte som åra før blei det i årets jordbruksoppgjøret lagt stor vekt på å stimulere til auka bruk av utmarksressursane. Beiting i utmark utnyttar fôrressursane til matproduksjon og bidreg samstundes til å halde ved like eit ope og artsrikt kulturlandskap. Om lag 90 pst. av sau oppfyller vilkåra for beitetilskott, det vil seie at dei går på beite minst 16 eller 12 veker avhengig av arealsone, og får størstedelen av det daglege grovfôropptaket sitt frå beiting. Prosentdelen sau på utmarksbeite aukar etter som besetningane blir større. Delen storfe på utmarksbeite har auka dei siste åra og var 29 pst. i 2018. For storfe går prosentdelen på beite ned med storleiken på buskape. Tilskotta til utmarksbeite har blitt vesentleg auka i dei tre siste jordbruksoppgjøra.

Eigedomslovgivinga

Dei om lag 150 000 landbrukseigedommane med bustadhus i Noreg utgjer eit viktig grunnlag for sysselsetjing og busetjing og for utvikling og produksjon av varer og tenester med utgangspunkt i landbruket.

Etter forslag frå regjeringa vedtok Stortinget i 2017 fleire endringar i konsesjonslova, jordlova og odelslova. Det er for tidleg å fastslå kva følgjer desse endringane har hatt på eigendoms- og bruksstrukturen. Regjeringa meiner difor at det bør gå noko tid før konsekvensane av ei vidare liberalisering av konsesjonsplikta blir greidd ut. Bu- og driveplikta skal først vidare for å sikre at matjordar blir brukt til matproduksjon. Regjeringa vil styrkje den sjøveigande bonden ved praktiseringa av jordlova og konsesjonslova.

Moglegheiter for busetjing og sysselsetjing

Ressursgrunnlaget i Noreg er spreidd, og vilkåra for jord- og skogbruksdrift varierer. Regjeringa arbeider for eit sterkt og konkurransedyktig landbruk i alle delar av landet. Landbruket bidreg med ei rekkje fellesgode og gir grunnlag for sysselsetjing, verdiskaping, næringsutvikling og vekstkraftige distrikt. I tillegg til aktiviteten i landbruket og tilhøyrande foredlingsindustri gir kjøp av varer og tenester ringverknader for andre næringar lokalt og regionalt. Omfanget av landbruk varierer mellom ulike delar av landet, og sysselsetjing og verdiskaping i landbruket er størst i Hedmark, Oppland, Rogaland og Trøndelag. Samstundes spelar landbruksnæringa relativt sett ei større rolle for sysselsetjinga i distrikta enn i meir sentrale strøk av landet. Det er difor viktig å ha verke-middel som stimulerer til utnytting av ressursane til landbruksproduksjon over heile landet, og som legg til rette for busetjing, sysselsetjing og verdiskaping i distrikta.

For å stimulere til landbruk og landbruksbaserte næringar innanfor arktisk landbruk og fjellandbruk er det i jordbruksoppgjæret 2019 avsett 8 mill. kroner til områderetta innsats.

Eit mangfaldig landbruk med ein variert bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling

Føresetnadene for jordbruksproduksjon varierer mellom dei ulike delane av Noreg. Naturgitte vilkår og klimatiske forhold påverkar både produksjonsmoglegheitene og nivået på avlingane. Topografien er avgjerande for kor store og samanhen-gande jordbruksareala kan vere. Små og mellom-

store bruk er viktige for å utnytte produksjons-potensialet i alle delar av landet. Auka produktivitet og styrkt konkurransekraft vil vere avgjerande for å realisere målet om auka produksjon og høgare heimemarknadsdelar. I jordbruksavtalen prioriterast difor eit stønadssystem som kompenserer for ein del av dei ulempene mindre bruk har. Tilskottet til små og mellomstore mjølkebruk, som blei innført i 2018, blei ytterlegare styrkt i jordbruksoppgjæret i år. Tilskottet er utforma slik at satsen aukar per ku, til og med ku nummer 23, og blir deretter redusert slik at bruk med 51 og fleire kyr ikkje får dette tilskottet.

I tråd med måla i Granavolden-plattformen, der det heiter at regjeringa ønskjer eit aktivt og lønnsamt jordbruk over heile landet der inntektsmoglegheita blir sikra for ulike bruksstorleikar, er grunnlaget for den geografiske produksjonsfor-deinga styrkt. Økonomien i produksjon av korn, poteter og grøntsektoren er styrkt vesentleg, særleg for dei areala som er best eigna for slik produksjon. Tilskotta til det grasbaserte husdyrhaldet blir ytterlegare differensierte for å treffe område med produksjonsutfordringar og driftsvanskar; mellom anna er arealtilskottet til grovfôr auka med 44 mill. kroner i områda med mest krevjande dyrkingsforhold. Tilskotta til beite er òg auka.

Leggje til rette for rekruttering i heile landet

Ei stabil rekruttering av kompetente næringsutøvarar er viktig for å nå måla i landbrukspolitikken. Jordbruksavtalen er det viktigaste bidraget frå regjeringa for å halde ved like gode rammevilkår og grunnlag for auka lønnsemd i landbruket, og for å leggje til rette for rekruttering til landbruket over heile landet. Investeringsverkemidla er eit særleg målretta verkemiddel, fordi yngre næringsutøvarar investerer i større grad enn eldre, og dels fordi mange eldre som investerer, gjer det for å leggje til rette for neste generasjon. Unge under 35 år er prioriterte i delar av regelverket.

Landbruksnæringa har behov for kunnskap og kompetanse for å utvikle norsk matproduksjon og andre landbruksbaserte næringar. Eitt av måla i Granavolden-plattformen er å styrkje landbruksutdanninga og setje i verk kompetanseretta tiltak for å stimulere til rekruttering i næringane. I den samanhengen er det viktig å leggje til rette for gode og fleksible opplærings- og utdannings-system. Det er etablert ein nasjonal modell for vaksenagronomen i regi av dei fylkeskommunale naturbrukskolane. I jordbruksoppgjæret 2019

blei det gjort ei rekkje grep for å styrkje innsatsen knytt til rekruttering til landbruket. Løyvinga til vaksenagronomen auka med 2 mill. kroner til 17 mill. kroner. Forsøk med ei mentorordning som har eksistert i nokre fylke sidan 2017, blir frå 2020 utvida til ei nasjonal ordning forvalta av Norsk Landbruksrådgiving. I tillegg blei det avsett 2 mill. kroner til eit nasjonalt prosjekt for rekruttering til naturbruksutdanninga, opp til landbruks- og gartnerutdanninga. Det blei òg sett av særskilt 1 mill. kroner til utgreiing av samanhengen mellom utdanningstilbod og kompetansebehovet i verdikjeda til landbruket.

Det er avgjerande for landbruket å ha eit godt omdømme i det norske samfunnet og at dette kan haldast ved lag over tid. Landbruket som heilskap og den enkelte næringsutøveren er den viktigaste og beste ambassadøren for å rekruttere til næringa.

Ei økologisk, økonomisk og kulturelt berekraftig reindrift

Reindrifta er ei urfolksnæring som er unik både i nasjonal og i internasjonal samheng. Reindrifta er ein del av eit levande landbruk gjennom beitebruk i fjellområde og utmark, og har eit stort potensial for auka verdiskaping.

Regjeringa har eit mål om å utvikle reindriftsnæringa som ei rasjonell og marknadsorientert næring som er berekraftig i eit langsiktig perspektiv. I det ligg det mellom anna at dei som har reindrift som hovudnæring, skal sjåast på og handsamast som næringsutøvarar.

Regjeringa arbeider vidare med å følge opp Meld. St. 32 (2016–2017) *Reindrift – Lang tradisjon – unike muligheter* og handsaminga av denne i Stortinget. Det er lagt til grunn at økologisk berekraftig drift og auka produksjon dannar grunnlaget for dei unike moglegheitene reindrifta gir. Meldinga presenterte også strategiar og tiltak for at næringa betre skal kunne utnytte potensialet sitt i ei rasjonell og marknadsorientert retning. Inntektene frå reindrifta skal i størst mogeleg grad skapast ved å selje etterspurde produkt og tenester på marknaden. Det vil gi grunnlag for den unike næringa og kulturberaren som reindrifta er.

Våren 2019 blei det fremja forslag om endringar i reindriftslova som gjeld offentleggjering av reintal internt i næringa og obligatorisk individmerking. Forslaga blei vedtekne av Stortinget i juni 2019. Endringa som gjeld offentleggjering av reintal tek til å gjelde 1.1.2020, men obligatorisk individmerking vil ikkje ta til å gjelde før det er laga ei forskrift for ordninga. I forskriftsprosessen

vil ulike sider ved individmerking bli vurdert nøye. Departementet har også etablert ei arbeidsgruppe som skal utarbeide kriterium for måla i reindriftspolitikken om økologisk, økonomisk og kulturell berekraft. Arbeidsgruppa skal ferdigstille arbeidet i 2020. Økologisk berekraft er ein grunnleggjande føresetnad for å ta vare på reindriftskulturen framover, for utvikling av næringa og for potensialet for auka lønnsemd. Reindrifta er ei viktig og tradisjonsrik matproduserande næring i Noreg. Trygg mat, god dyrevelferd og marknadsorientert produksjon står sentralt i landbruks- og matpolitikken. Det er utgangspunktet for regjeringa sitt mål om å fremje ei rasjonell og marknadsorientert utvikling av næringa. Innanfor desse rammene er det eit mål å auke produksjonen og lønnsemda i næringa.

I dag er det meste av beitekapasiteten utnytta. Reindriftsnæringa må auke produksjonen og lønnsemda gjennom andre driftstilpassingar enn gjennom å auke talet på dyr. Skal reindrifta framleis ha eit økonomisk grunnlag for heiltidsutøvarar og samstundes halde fram med den familiebaserte reindrifta, er det sentralt å sjå på alternative verksemder knytte til reindrifta, til dømes innanfor reiseliv, lærings- og omsorgsbaserte tenester, vidareforedling, lokalmat og anna. Desse verksemdene er prioriterte over reindriftsavtalen 2019/2020.

Vinteren og våren 2017 var krevjande for reindrifta. Særleg for reindrifta i Aust-Finnmark var store delar av beiteområda nedisa. Det er mange år sidan det var ein tilsvarande vanskeleg beitesituasjon. Erfaringane frå den vanskelege beitesituasjonen i 2017 resulterte i ein ny gjennomgang av beredskapsarbeidet på reindriftsområdet. Med bakgrunn i framlegg frå ei partssamansett arbeidsgruppe blei det etablert eit kriseberedskapsfond i reindriftsavtalen 2018/2019. Det er òg sett av 1 mill. kroner til dette fondet i reindriftsavtalen 2019/2020.

Reintalet er no nede på det fastsette nivået, etter ein prosess som har vore krevjande både for næringa og for styresmaktene. Dei tala som no ligg føre, viser at ein i all hovudsak har lukkast i dette arbeidet. Sjølv om innrapporterte tal viser at ein no har eit reintal som er tilnærma i samsvar med det talet som er fastsett i bruksreglane, er det nødvendig å følge nøye med på utviklinga for å unngå at reintalet aukar på nytt.

Tap av rein til rovvilt er ei stor utfordring. I enkelte reinbeitedistrikt har det over tid blitt erstatta opp mot halvparten av kalveproduksjonen som tap til rovvilt. Sjølv om tapet blir erstatta, vil det gi negative konsekvensar for den enkelte

siidaandel og reindriftsfamilie. Først og fremst fordi endra aldersstruktur i simleflokken kan gi lågare kalvetilgang det etterfølgjande året, med tapte produksjonsinntekter.

Rovviltpolitikken har innverknad på samisk reindrift. Det er difor viktig at tiltak som blir sette i verk når det gjeld rovvilt, også blir vurderte opp mot dei forpliktingane staten har overfor samane som urfolk. Dette gjeld både materielle forpliktingar til å sikre mellom anna naturgrunnlaget for den samiske reindrifta og prosessuelle forpliktingar som gjeld konsultasjonar og deltaking i avgjerder som kan påverke samiske interesser direkte.

Auka verdiskaping

Utnytte marknadsbaserte produksjonsmoglegheiter

Regjeringa vil prioritere dei marknadsbaserte produksjonsmoglegheitene. Til dømes har regjeringa gjennom fleire jordbruksoppgjjer styrkt verke- midla for å stimulere område med underdekning av norske produkt. Regjeringa har prioritert produksjonen av storfekjøtt, korn og grønnsaker der det er potensial for auka norsk produksjon.

Ei konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat

Heile verdikjeda i norsk jordbruk må i større grad tilpasse seg sterkare konkurranse i framtida. Det betyr at jordbruket skal vere ei effektiv næring som leverer det forbrukarane etterspør, og som tek inn over seg ein stadig meir krevjande internasjonal marknad. Det krev eit framtidsretta jordbruk som er mindre politisk styrt og meir forbrukar- og marknadsretta. Det er òg ein føresetnad for auka norsk matproduksjon og for at det framleis kan vere eit mangfaldig jordbruk over heile landet.

Norsk jordbruk har mange konkurransefortrinn og eit godt utgangspunkt for produksjon av konkurransedyktige kvalitetsprodukt. Regjeringa har som mål å auke og effektivisere norsk matproduksjon, og har lagt til rette for at næringa kan utvikle seg og få styrkt konkurransekraft. Enklare verkemiddelstruktur, færre offentlege inngrep i næringsdrifta, auka konkurranse og meir marknadsretting av produksjonen har stått sentralt i denne omstillinga.

Ei effektiv og lønnsam utnytting av garden sine samla ressursar

Meld. St. 31 (2014–2015) *Garden som ressurs – marknaden som mål* tydeleggjer ambisjonane

regjeringa har for vekst og gründerskap i dei landbruksbaserte næringane utanom tradisjonelt jord- og skogbruk. Meldinga peikar på generelle tiltak knytte til stimulering til gründerskap, vekst og innovative næringsmiljø, stimulering til vidare vekst og utvikling innanfor områda lokalmat og -drikke, landbruks- og utmarksbasert reiseliv, Inn på tunet, bioenergi og juletreproduksjon. Meldinga peikar òg på kva rolle verkemiddelapparatet spelar for å skape ei positiv utvikling. Ein vesentleg del av løyvingane under Landbrukets utviklingsfond (LUF) er prioritert til ordningar som skal stimulere til næringsutvikling i landbruket, der investerings- og bedriftsutviklingsmidlane i landbruket (IBU-midlane) og Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping er dei største ordningane.

Arbeidet med landbruksbasert næringsutvikling er eit samspel mellom nasjonal innsats og nasjonale verkemiddel og regional innsats og tiltak. I jordbruksoppgjjeret 2019 blei det avsett 8 mill. kroner til nasjonale tilretteleggingsmidlar, og 3 mill. kroner per år i tre år til eit nytt Inn på tunet-løft. Dette er nasjonale verkemiddel som må sjåast i samanheng med allereie eksisterande verkemiddel på både nasjonalt og regionalt nivå i form av til dømes regionale tilretteleggingsmidlar, IBU-midlar og Utviklingsprogrammet.

Som ei oppfølging av Meld. St. 31 (2014–2015) la regjeringa i 2017 fram ein strategi for reiseliv basert på ressursane i landbruket og reindrifta. Strategien er dei siste åra følgd opp med eit tverrdepartementalt samarbeid om å utvikle Noreg som matnasjon. I 2020 vil ein sjå nærare på potensialet for vidare utvikling av opplevingar og aktivitetar knytte til utmark, kulturlandskap og reindrift. Heile 44 område er omfatta av ordninga for Utvalde kulturlandskap i jordbruket. Områda utgjer eit representativt utval av verdifulle jordbrukslandskap over heile landet. Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet samarbeider om denne ordninga. I mange av områda blir det satsa på næringsutvikling og betre tilrettelegging for allmenta og turistar.

Landbruks- og matdepartementet overtok i 2018 ansvaret for forvaltninga av haustbare viltressursar frå Klima- og miljødepartementet, jf. Prop. 48 S (2017–2018). Det blei i 2019 laga ein handlingsplan for næringsutvikling basert på haustbare viltressursar, som blei lagd fram for partane i jordbruksoppgjjeret i 2019. Handlingsplanen gir ei overordna oversikt over jakt som opplevingsprodukt, verdiskaping basert på jakt, og verdikjeda for viltkjøtt. Handlingsplanen omtaler trendar, utfordringar og eksisterande verkemiddel.

Handlingsplanen gir grunnlag for det vidare arbeidet med næringsutvikling basert på haustbare viltressursar og blir følgd opp gjennom Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping under LUF. Sentrale tiltak er kompetanse- og produktutvikling for aktørar som ønskjer å selje jaktopplevingar, og for dei som ønskjer å vidareforedle og selje viltkjøtt.

Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet har gitt Mattilsynet og Miljødirektoratet i oppgåve å lage ein handlingsplan mot villsvin som etter planen skal vere ferdig hausten 2019. Departementa vil følgje opp planen i 2020.

Vidareutvikle Noreg som matnasjon

Reiselivsstrategien *Opplevingar for ein kvar smak* frå januar 2017 skal bidra til at ressursane frå landbruket og reindriften i større grad kan nyttast i reiselivssamanheng. Eitt av to delmål i strategien er å utvikle Noreg som ein internasjonalt kjend matnasjon med tydeleg lokal og regional identitet. Målsetjinga om å nå ein samla omsetnad av lokalmat gjennom alle salskanalar på 10 mrd. kroner innan 2025 står vidare ved lag som ein sams ambisjon for heile matnæringa og alle salskanalar. Utviklinga innanfor daglegvarehandelen har så langt vore svært god, og kan tene som inspirasjon til innsats i andre salskanalar. Det er nødvendig med ein forsterka innsats i reiselivssamanheng, slik at mat og drikke av god kvalitet blir ein integrert del av det samla produktet som turistar i Noreg får tilbod om.

Regjeringa har bestemt at Matnasjonen Noreg skal vere ei sams ramme for næringsutvikling og verdiskaping med utgangspunkt i sunn og trygg norsk mat frå land og sjø. Det skal bidra til vekst i matnæringa også i framtida og til at lokalt og regionalt engasjement får ein sams nasjonal overbygning. Ramma er utforma etter innspel frå ei samla matnæring, inkludert råvareprodusentar, industri, lokalmataktørar, kokkar og reiseliv.

Visjonen for Matnasjonen Noreg i 2030 er:

«I 2030 er mat ei kjelde til matglede, stoltheit og fellesskap i heile befolkninga og eit synleg element i turistlandet Noreg. Noreg er internasjonalt kjend for ein spennande matkultur, sin store sjømateksport og mat- og drikkeopplevingar i verdsklasse.»

Matnasjonen Noreg byggjer på

1. stor tilgang på gode råvarer
2. berekraftig ressursforvaltning og produksjon av mat

3. trygg og sunn mat
4. god plante-, dyre- og fiskehelse
5. god velferd for landdyr og fisk
6. kvalitet i heile matkjeda som kan dokumenterast
7. heiderleg omsetnad og omsyn til forbrukarane

I det vidare arbeidet vil regjeringa arbeide langs fire hovudspor: 1) Utvalde næringsorganisasjonar og andre organisasjonar vil bli inviterte til å gå inn i eit meir forpliktande samarbeid om å utvikle Noreg som matnasjon. 2) Det skal lagast ein konkret oppfølgingsplan for det vidare arbeidet for å nå visjonen om Matnasjonen Noreg med ein mekanisme for oppfølging. 3) Næringsdelegasjonen som var med til IGW 2018, er utpeika som ambassadørar for Matnasjonen Noreg i 2019. 4) Ei tverrdepartemental gruppe skal konkretisere og utvikle rammene for regjeringa sitt samarbeid med næringa om Matnasjonen Noreg.

Leggje til rette for bonden sine inntektsmoglegheiter og evne til å investere i garden

Som i andre sektorar er det nødvendig å fornye driftsapparatet med jamne mellomrom. Utviklinga, med større jordbruksføretak, høgare produktivitet og bruk av ny teknologi, krev auka investeringar. Nye krav til dyrevelferd, medrekna krav om lausdriftsfjøs, gir eit særskild investeringsbehov innan mjølke- og storfeproduksjon. Regjeringa har prioritert verkemiddel til både investering og bedriftsutvikling i jordbruksoppgjera dei siste åra. Verkemidla bidreg til å redusere risikoen og betre kapitaltilgangen ved investeringane. For 2020 er det lagt til rette for ei særskild prioritering av frukt- og grøntnæringa, veksthusnæringa og kornproduksjonen. Prosjekt med energi- og klimaeffektive løysingar skal prioriterast. Ved bruk av tre som byggjemateriale kan det frå 2020 bli gitt eit ekstra tilskott.

Berekraftig skogbruk og konkurransedyktige skog- og trebaserte verdikjeder

Eit aktivt og lønnsamt skogbruk og ein konkurransedyktig skogindustri er viktig for busetjing, sysselsetjing og næringsutvikling i store delar av landet. Skogsektoren er ein del av ein open, global marknad. Ein konkurransedyktig skogindustri i Noreg er difor avgjerande for velfungerande verdikjeder og for størst mogleg verdiskaping knytt til norsk tømmer.

Meld. St. 6 (2016–2017) *Verdier i vekst – Konkurransedyktig skog- og trenæring* blei handsama

av Stortinget i januar 2017. Her går det mellom anna fram at auka vidareforedling av norsk tømmer i lønnsame foredlingsbedrifter i Noreg vil vere viktig for auka verdiskaping og for positive nærings-, miljø- og klimabidrag frå sektoren. Departementet vil følgje opp denne og strategidokumentet *Skog- og trenæringa – ein drivar for grøn omstilling*, lagt fram i 2019, for å leggje til rette for å auke oppbygginga av skogressursane og styrkje lønnsmda i næringa.

Dei viktigaste verkemidla i skogpolitikken er skogfond, tilskott til nærings- og miljøtiltak, tilskott til skogbruksplanlegging med miljøregistreringar, tilskott til skogplanteforedling og tilskott til produksjon av bioenergi. Verkemiddelbruken knytt til forbetring av skogsvegnettet og tømmerkaier i skogbruket har høg prioritet. Ein god infrastruktur i form av vegar, jernbane og kaier er viktig for å auke verdiskapinga og styrkje konkurransekrafta til fastlandsindustrien.

Skogbruksplanlegging med miljøregistreringar gir eit godt grunnlag for berekraftig skogbruk. Departementet vil prioritere dette framover og føre vidare kunnskapsprosjektet Miljøregistreringer i skog (MiS-prosjektet) ved NIBIO.

Under handsaminga av Meld. St. 6 (2016–2017) uttalte Stortinget at det er behov for å skaffe fram betre kunnskap om den eldste skogen i Noreg for å sikre god forvaltning av han. Statistikk frå Landsskogtakseringa viser eit aukande omfang av gammal skog og døde tre. Landsskogtakseringa og databasane for skogbruksplanar gir god informasjon om gammal skog.

Departementet vil vurdere korleis ein kan bruke denne kunnskapen for å synleggjere kvar den eldste skogen finst. Bruk av tydelege definisjonar og kriterium blir viktige oppgåver, jf. arbeidet med Natur i Norge (NiN).

Stortinget gav òg støtte til planen om å vurdere tiltak for auka varetaking av nøkkelbiotopar. Nøkkelbiotopane blir etablerte etter miljøregistrering i samband med skogbruksplanlegginga, og blir forvalta av skogeigarane som frivillige miljøomsynsområde. Frå år 2000 til i dag er det sett til side eit samla areal på om lag 1 mill. dekar. Nøkkelbiotopane blir ikkje hogne, og i fleire tilfelle blir dei i dag òg vurderte til å inngå i verneområde etter opplegget for frivillig skogvern. Vidareføringa av miljøregistreringane i skogbruksplanlegginga vil auke omfanget av nøkkelbiotopar framover.

Departementet har saman med miljøstyremaktene og skognæringa starta arbeidet med å gå gjennom status for nøkkelbiotopane for å sjå på kor mykje som er teke vare på, og kva for

utviklingsarbeid som skjer på området. Målet er å vurdere behovet for ei meir langsiktig varetaking av nøkkelbiotopane, slik det mellom anna kjem fram i Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet*.

Skogen har ei viktig rolle i klimapolitikken. Noreg har forhandla fram eit forslag til avtale med EU om sams oppfylling av klimamåla for 2030. Avtalen er no til godkjenning i EU-systemet. Skog og annan arealbruk er éin av tre pilarar i EUs klimamammeverk. Det er sett eit mål om at sektoren skal gå i netto null for perioden 2021–2030. Det vil seie at CO₂-utsleppa frå sektoren ikkje skal overstige opptaket etter reknereglane EU har fastsett i sum for denne perioden. Forvalta skog er den viktigaste av fem arealkategoriar i sektoren skog og annan arealbruk. EU-landa hadde frist for å levere ein referansebane til Kommisjonen ved utgangen av 2018, og dei har no ein prosess for teknisk vurdering og godkjenning. Noreg har òg utarbeidd ein referansebane for forvalta skog, og ESA skal starte ein prosess for teknisk vurdering hausten 2019. Referansebana for Noreg gir rom for auka hogst fram mot 2030. For Noreg er det sett eit mål om 40 pst. reduksjon av utsleppa i ikkje-kvotepiktig sektor i 2030. Utslepp av andre klimagassar enn CO₂ frå jordbrukssektoren er omfatta av ikkje-kvotepiktig sektor, den såkalla innsatsfordelingsforordninga. Kor mykje dei ulike sektorane, inkludert jordbruket, må redusere sine utslepp med, vil bli fastsett nasjonalt, sjølv om Noreg inngår ein avtale med EU.

Regjeringa vil føre vidare tiltak som bidreg til auka opptak av CO₂ og lagring av karbon, og leggje til rette for meir bruk av fornybart skogråstoff som kan erstatte fossile utslepp i andre sektorar. Regjeringa vil føre vidare tilskott til tettare plantering ved forynging av skog, gjødsling av skog og skogplanteforedling. Skogplanteforedling er eit viktig område for å sikre auka verdiskaping, klimatilpassing og auka opptak av CO₂ i skog. Regjeringa vil halde fram med å forbetre rutineane for kontroll og handheving av plikta til å foryngje skogen etter hogst.

Statsallmenningslovutvalet blei oppnemnt ved kgl. res. 4. mars 2016 for å gå gjennom lovverket for statsallmenningane med mål om modernisere og forenkle det. Utvalet fekk mellom anna i oppgåve å vurdere om det var mogleg å slå saman dei to lovene som finst i dag, til éi lov. Utvalet fremja forslaget sitt i NOU 2018: 11 *Ny fjellov* i juni 2018. Her la utvalet fram forslag til ei ny lov om statsallmenningane som erstattar fjellova og statsallmenningslova. NOU 2018: 11 har vore til høyring i 2018/2019, og departementet arbeider no med å summere opp høyringa og vurdere oppfølginga.

Berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar

Redusert forureining frå landbruket

Reduksjon av vassforureining frå mellom anna avrenning av jord, næringsstoff og plantevernmidde er ein viktig del av miljøarbeidet i landbruket. Den samla gjennomføringa av ulike jordarbeidingsiltak, grasdekte areal m.m. i kornområda har redusert erosjonsrisikoen på dei dyrka areala, men ikkje tilsvarende den venta verknaden av tiltaka. Undersøkingar frå NIBIO viser at meir nedbør og ustabile vintrar har ført til auka avrenning, og det skjuler verknaden av tiltaka. Verknadene nedstraums er òg påverka av andre prosessar, som spreidde avløp frå bustader. Etter vassforskrifta skal alle vassførekomstar ha god økologisk status. Det er framleis utfordringar med å tette gapet mellom dagens tilstand og miljømåla som er sette etter vassforskrifta. Gjeldande vassforvaltningsplanar med tilhøyrande tiltaksprogram for åra 2016–2021 skal no oppdaterast for planperioden 2022–2027, i samsvar med ny kunnskap, endra føresetnader, krava i vassforskrifta og nasjonale føringar.

Noregs rapporterte utslepp av ammoniakk (NH₃) overstig forpliktingane etter Göteborg-protokollen, og det er også av den grunn nødvendig med tiltak for å få ned utsleppa.

Reduserte utslepp av klimagassar, auka opptak av CO₂ og gode klimatilpassingar

All matproduksjon startar med fotosyntesen. I utgangspunktet er difor alt jordbruk basert på opptak av CO₂. Jordbruksaktivitetar, særleg husdyrhald, er biologiske prosessar som òg er opphav til utslepp av klimagassar, hovudsakleg i form av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Utsleppet av klimagassar frå jordbruket var i 2017 på 4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar, og utgjorde om lag 8,5 pst. av dei samla norske utsleppa. Det er ikkje mogleg å produsere mat utan utslepp av klimagassar. Ved handsaminga av Meld. St. 11 (2016–2017) i Stortinget uttalte næringskomiteen at klimagassutslepp frå biologiske prosessar ikkje kan jamstillast med utslepp frå fossile kjelder. Utsleppa frå jordbruket er reduserte med 4,2 pst. frå 1990 til 2017. Samstundes har det vore ein auke i dei nasjonale utsleppa samla sett i perioden 1990–2017. Redusert bruk av gjødsel og færre storfe på grunn av auka effektivitet i mjølkeproduksjonen er hovudårsakene til nedgangen i utsleppa frå jordbruket.

Jordbrukspolitikken skal leggjast om i meir miljø- og klimavennleg retning. I jordbruksoppge-

ret 2019 blei styrkinga av miljø- og klimainnsatsen ført vidare, ved at ein prioriterte ordningar som skal bidra til å redusere utsleppa per produsert eining og tilpasse produksjonen til eit klima i endring. Lågare utslepp per produsert eining vil bidra til å redusere klimaavtrykket frå den norske matproduksjonen. Berekningane av utsleppa frå jordbruket har stort forbettringspotensial.

Teknisk berekningsutval for klimagassutslepp frå jordbruket avslutta arbeidet sitt 1.7.2019. Utvalet har vurdert moglege forbetringar i utsleppsrekneskapen.

I juni 2019 underteikna regjeringa og jordbruksorganisasjonane ein klimaavtale. Det er sett eit mål om at utsleppa skal reduserast med 5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar for perioden 2021–2030. Jordbruksaktivitetar, og særleg husdyrhald, er biologiske prosessar som òg er opphav til utslepp av klimagassar, hovudsakleg metan og lystgass. Jordbruket er samstundes ein viktig bidragsytar til det grøne skiftet, både gjennom binding av karbon og gjennom produksjon av fornybar biobasert energi og drivstoff. Klimaavtalen mellom regjeringa og organisasjonane i jordbruket vil liggje til grunn for klimaarbeidet i sektoren framover.

Ved ein avtale med EU om sams oppfyljing av klimamåla for 2030, jf. Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*, vil EUs reglar for å bokføre opptak og utslepp frå skog og andre areal og gjelde for Noreg. EU-regelverket for skog og annan arealbruk som gjeld frå 2021, inneber avgrensingar i kva som kan inngå av faktiske opptak og utslepp i vurderinga av om sektoren vil oppfylle målet om netto null utslepp. Førebelse utrekningar viser at Noreg truleg må bokføre eit netto utslepp frå sektoren på 15 mill. tonn CO₂ i sum i perioden 2021–2030, før kategorien «forvalta skog» er rekna inn, jf. Meld. St. 41 (2016–2017). Dette utsleppet kjem særleg frå avskoging.

Meld. St. 41 (2016–2017) og klimaforliket legg opp til ei aktiv forvaltning av skogressursane for å sikre eit høgt opptak av CO₂ i skog, slik at karbonlageret i skogen stadig aukar. Tilveksten i skogen er no på sitt høgaste, men tilveksten og CO₂-opptaket vil gå ned i tida framover. Hovudårsakene til det er at mykje av skogen har nådd hogstmoden alder, og at det har vore ein periode på 1990- og 2000-talet med låge investeringar i skogen. Vidareføring av arbeidet med skogplantevedling, tettare planting og gjødsling av skog skal bidra til auka opptak av karbon og at trea i størst mogleg grad er tilpassa eit klima i endring. Regjeringa vil arbeide med å vidareutvikle desse verkemidla og vurdere andre verkemiddel og tiltak som kan

bidra til reduserte utslepp og auka opptak i skog- og arealsektoren. Pilotprosjektet for planting av skog på nye areal over budsjettet til Klima- og miljødepartementet er avslutta og sluttrapport blei lagd fram våren 2019. Departementa skal no vurdere resultat og anbefalingane i rapporten og utvikle verkemiddel for å utløyse eit eigna nivå av tiltaket. Regjeringa vil halde fram med å forbetre rutiane for kontroll og handheving av plikta til å forynge skogen etter hogst.

Meir bruk av fornybar bioenergi og meir bruk av tre framfor innsatsfaktorar som er baserte på fossile ressursar, kan gi viktige bidrag til energiforsyninga og byggsektoren og minke utsleppa av klimagassar. Regjeringa vil i 2020 føre vidare satsinga på bioenergi gjennom Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi i landbruket. Programmet blir finansert over jordbruksavtalen. Meir bruk av tre i bygg og andre tiltak som aukar lageret av karbon i ulike produkt laga av tre, bidreg òg positivt i klimasamanheng. I Meld. St. 41 (2016–2017) går det fram at regjeringa vil bidra til meir bruk av tre i bygg. Eit viktig verkemiddel i 2020 vil vere Bioøkonomiordninga under Nærings- og fiskeridepartementet som Innovasjon Noreg forvaltar.

Av bioøkonomistrategien til regjeringa går det mellom anna fram at fornybare biologiske ressursar må erstatte fossile ressursar i eit låg-utsleppssamfunn. Verdiskaping basert på berekraftig hausting av biomasse frå jord-, skog- og havbruk – bioøkonomien – kan difor få ein større plass i næringslivet i framtida. Noreg har god tilgang på bioråstoff. Basert på fornybar energi og relevant kompetanse frå prosessindustri og petroleumsrelatert verksemd kan norsk biomasse frå jordbruk, skog og hav omdannast til eit breitt spekter av høgverdige produkt. I tillegg må ein vente gjennombrutt for nye bruksmåtar for bioteknologi.

Klimaendringar aukar risikoen for at nye plante- og dyresjukdommar og zoonosar etablerer seg i Noreg. Det venta smittepresset må møtast med god beredskap og førebyggjande tiltak. Departementet vil òg prioritere midlar til plante-foredling og utvikling av sortar med sikte på betre klimatilpassing. Det er eit særst langsiktig arbeid å prøve ut eller utvikle nye sortar til bruk i landbruket i Noreg.

Noreg skal vere mellom dei leiande landa i arbeidet med å produsere kunnskap for eit klimatilpassa landbruk, jf. mellom anna Meld. St. 33 (2012–2013) *Klimatilpassing i Norge*. Departementet legg opp til ein koordinert og målretta innsats innanfor forskning og utvikling (FoU). Depar-

tementet vil arbeide med å utvikle det internasjonale samarbeidet om forskning vidare.

Berekraftig bruk og eit sterkt vern av landbruket sine areal og ressursgrunnlag

Berre 3 pst. av arealet i Noreg er jordbruksareal. Det er viktig å ta vare på gode jordbruksareal og matjord. Samstundes må jordvernet balanserast mot behova samfunnet har. Regjeringa la i 2015 fram ein nasjonal jordvernstrategi for å redusere omdisponeringa av dyrka jord, og omdisponeringa har gått ned dei siste åra. I 2018 oppdaterte regjeringa denne strategien, og målet for omdisponering blei nådd både i 2017 og 2018.

Aktiv drift i landbruket er den viktigaste føresetnaden for å ta vare på kulturlandskapet. Kulturlandskap forma av landbruket er viktige for identitet og tilknytning. Kulturlandskapet gir ei ramme for satsing på kultur, lokal mat, friluftsliv, busetjing og turisme og er leveområde for mange artar av plantar og dyr.

Det genetiske mangfaldet av plantar, husdyr og skogtre er ein viktig ressurs for landbruket, ikkje minst i møte med nye utfordringar som til dømes klimaendringar. Landbruks- og matdepartementet vil følgje opp ein ny strategi for bevaring og berekraftig bruk av genetiske ressursar for mat og landbruk.

Departementet har ansvaret for drifta av Svalbard globale frøhvelv, som har som mål å lagre sikkerheitskopiar av frø frå dei viktigaste matvekstane i verda. Frølageret har òg ei viktig rolle i arbeidet med å auke forståinga for genetiske ressursar og det internasjonale samarbeidet om dette. Departementet vil leggje vekt på å sikre eit effektivt nordisk samarbeid om å ta vare på genetiske ressursar i Nordisk genressurscenter (Nord-Gen) og den nordiske partnerskapen for frøforedling, som har som mål å styrkje planteforedlinga og nytte dei nordiske genressursane betre.

Vareta kulturlandskapet og naturmangfaldet

Mangfaldet og variasjonen av natur- og kulturverdier i jordbrukslandskapet er ein karakteristisk og viktig del av landskapet i Noreg. Dei kommunale miljøverkemidla og dei regionale miljøprogramma over jordbruksavtalen skal bidra til å halde det biologiske mangfaldet og kulturminna i kulturlandskapet ved lag. I tillegg er det viktig at kommunane forvaltar landskapsverdiene i den kommunale planlegginga og lagar planar som kan liggje til grunn for ei god forvaltning. Frå og med 2020 får dei aktuelle kommunane ansvar for for-

valtning av ordninga med tilskott til verdsarvområda Vegaøyane og Vestnorsk fjordlandskap og utvalde kulturlandskap i jordbruket, der det blir gitt støtte til skjøtsel av viktige jordbrukslandskap med store miljøverdiar.

Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet samarbeider om ordninga.

I jordbruksavtalen 2019 auka midlane til Utvalde kulturlandskap i jordbruket med 4,5 mill. kroner på bakgrunn av at talet på utvalde kulturlandskap skal auke, mens midlane til verdsarvområda Vegaøyane og Vestnorsk fjordlandskap blir uendra, slik at det i alt er avsett 23,0 mill. kroner for 2020.

Kap. 1138 Støtte til organisasjonar m.m.

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
70	Støtte til organisasjonar	32 509	39 500	39 302
71	Internasjonalt skogpolitisk samarbeid – organisasjonar og prosessar, <i>kan overførast</i>	1 000	1 305	1 298
72	Stiftinga Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK)	7 068	7 968	7 927
Sum kap. 1138		40 577	48 773	48 527

Post 70 Støtte til organisasjonar

Formål med løyvinga

Formålet med løyvinga er å bidra til å halde oppe aktiviteten i organisasjonar som arbeider innanfor landbruks- og matpolitiske satsingsområde. Departementet gir støtte til organisasjonar på nasjonalt nivå innanfor landbruks- og matområdet som

- formidlar kunnskap, interesse og positive haldningar til landbruks- og matsektoren
- fremjar forståing for grønne verdiar hos ungdom spesielt og allmenta generelt
- bidreg til å synleggjere yrkesmoglegheiter knytte til gardsbruk og bygdenæringar
- fremjar miljøarbeid, verdiskaping og næringsutvikling knytte til grøn tenesteproduksjon
- fremjar likestilling i arbeidet sitt

Storleiken på tilskotta blir fastsett ut frå ei vurdering av aktivitetsnivået til organisasjonane, den finansielle situasjonen deira og eventuelle andre tilskott organisasjonane har fått.

Innsende årsmeldingar og revisorgodkjende rekneskavar er grunnlag for oppfølging og kontroll.

Rapportering 2018

Landbruks- og matdepartementet gjer framlegg om løyvingar til organisasjonar direkte i budsjettproposisjonen. I 2018 blei det fordelt i overkant av 32,5 mill. kroner i støtte til 30 mottakarar, jf. tabell 2.3.

Tabell 2.3 Oversikt over støtte til organisasjoner i 2018 (i kroner)

Organisasjonar	Støtte 2018
Biologisk-dynamisk Forening	152 000
Bondens marked Norge	505 000
Det norske Skogselskap	1 200 000
Det norske Hageselskap	1 111 000
Dyrebeskyttelsen	404 000
Dyrevern Ung	101 000
Dyrevernalliansen	754 000
Folkeaksjonen ny rovdyrpolitikk	1 615 000
Geitmyra matkultursenter for barn	2 404 000
HANEN	2 171 000
Hest og Helse	232 000
Kvinner i skogbruket	174 000
Matsentralen Oslo	800 000
Matvett	415 000
Nettverk for GMO-fri mat og fôr	1 500 000
NOAH – for dyrs rettigheter	750 000
Norges Birøkerlag	250 000
Norges Bygdekvinnelag	404 000
Norges Bygdeungdomslag	140 000
Norges Vel	2 020 000
Norsk Gardsost	280 000
Norsk Seterkultur	180 000
Norsk Kulturarv	355 000
Norske Lakseelver	550 000
Oikos – Økologisk Norge	2 929 000
Slipp oss til – ungdom inn i landbruket (Norsk Bonde- og Småbrukarlag)	255 000
Spire	101 000
TreSenteret	303 000
Vitenparken Campus Ås	3 283 000
4H Norge	7 171 000
Sum	32 509 000

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 39,3 mill. kroner for 2020. Landbruks- og matdepartementet har handsama søknader frå 38 organisasjonar.

Landbruks- og matdepartementet varsla i Prop. 1 S (2018–2019) at departementet vil ha ein gjennomgang av kap. 1138, post 70 Støtte til orga-

nisasjonar, med tanke på ei omlegging av ordninga frå 2020. Departementet ser at det er behov for meir tid til arbeidet med ordninga, og ny ordning vil difor gjelde frå søknadsåret 2021. Omlegginga vil bli sett i lys av Meld. St. 10 (2018–2019) *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig – Den statlege frivilligheitspolitikken.*

Løyvinga er fordelt på 29 organisasjonar, jf. tabell 2.4.

Tabell 2.4 Oversikt over støtte til organisasjonar i 2019 og budsjettframlegg for 2020 (i kroner)

Organisasjonar	Støtte 2019	Forslag 2020
Biologisk-dynamisk Forening	152 000	0
Bondens marked Norge	505 000	500 000
Det norske Skogselskap	1 200 000	1 190 000
Det norske Hageselskap	1 111 000	1 090 000
Dyrebeskyttelsen	404 000	400 000
Dyrevernalliansen	754 000	740 000
Folkeaksjonen ny rovdyrpolitikk	1 615 000	1 600 000
Geitmyra matkultursenter for barn	2 404 000	2 380 000
HANEN	2 171 000	2 150 000
Hest og Helse	232 000	230 000
Kvinner i skogbruket	174 000	170 000
Matsentralen Oslo	800 000	-
Matsentralen Norge	7 000 000	7 800 000 ¹
Matvett	415 000	410 000
Nettverk for GMO fri mat og fôr	1 500 000	1 490 000
NOAH – for dyrs rettigheter	750 000	730 000
Norges Birøkerlag	250 000	250 000
Norges Bygdekvinnelag	404 000	400 000
Norges Bygdeungdomslag	140 000	130 000
Norges Vel	2 020 000	1 900 000
Slipp oss til – ungdom inn i landbruket (Norsk Bonde- og Småbrukarlag)	255 000	250 000
Norsk Gardsost	372 000	370 000
Norsk Seterkultur	180 000	180 000
Norske Lakseelver	550 000	540 000
Spire	101 000	100 000
Norsk Kulturarv	355 000	350 000
TreSenteret	303 000	300 000

Tabell 2.4 Oversikt over støtte til organisasjonar i 2019 og budsjettframlegg for 2020 (i kroner)

Organisasjonar	Støtte 2019	Forslag 2020
Ungt Entreprenørskap		350 000
Vitenparken Campus Ås	3 283 000	3 200 000
Økologisk Norge	2 929 000	3 002 000
4H Norge	7 171 000	7 100 000
Sum	39 500 000	39 302 000

¹ Matsentralen Norge er paraplyorganisasjon for matsentralane i Noreg og står som søkjar for 2020.

Post 71 Internasjonalt skogpolitisk samarbeid – organisasjonar og prosessar

Formål med løyvinga

Posten omfattar midlar for medverknad i internasjonale skogpolitiske prosessar og anna internasjonalt skogsamarbeid. Noreg arbeider for eit forpliktande internasjonalt samarbeid for å løyse grenseoverskridande skogpolitiske utfordringar og for å sikre ei berekraftig forvaltning av skog internasjonalt. FNs skogforum (UNFF) er ein viktig arena for dette globalt, mens FOREST EUROPE er den sentrale arenaen for samarbeid om skogpolitikk på regionalt nivå i Europa. FOREST EUROPE samlar dei europeiske landa og ei rekkje internasjonale og frivillige organisasjonar om strategiar for å møte utfordringar og moglegheiter som skogsektoren i Europa står overfor. Det europeiske instituttet for skogforskning (EFI) er ein internasjonal organisasjon der Noreg er medlemsstat og deltek i møte i styrande organ. EFI driv forskning og utgreiing av europeiske skogspørsmål og er ein sentral aktør i å skaffe fram kunnskapsgrunnlag for utvikling av skogpolitikk både nasjonalt og internasjonalt. Det regionale skogsamarbeidet i FN-regi skjer gjennom United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) og FAOs europeiske skogkommisjon. Noreg deltek også her. Noreg er òg medlem i andre regionale skogsamarbeid, skognettverket Barents Forest Sector Network innanfor Barents-samarbeidet med Finland, Russland og Sverige, og eit Sirkumborealt samarbeid der også Canada og USA deltek. Noreg skal ha formannskapet i Barents Forest Sector Network frå oktober 2019 til oktober 2021. Vidare er skog og skogbruk ein del av det nordiske ministerrådsamarbeidet.

Løyvinga skal òg nyttast til norsk medverknad i andre forum for internasjonalt samarbeid om

skogspørsmål, til dømes FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO). Løyvinga må sjåast i samanheng med løyvinga til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) frå kapittel 1136 post 50, som skal dekkje bidrag frå instituttet til internasjonalt skogpolitisk samarbeid.

Rapportering 2018

Noreg har i 2018 bidrege med 1 mill. kroner til eit fond som finansierer verksemda i Policy Support Facility under EFI. Dette programmet skal kople forskning og politikktutvikling, og er eit godt bidrag til kunnskapsgrunnlag i utviklinga av nasjonal skogpolitikk og europeisk skogpolitisk samarbeid. I 2018 har fondet finansiert to rapportar om klima og skog. Think Forest har arrangert seminar om bioøkonomi knytt til klima og skogbrann. Det har vore stor merksemd om desse arrangementa.

NIBIO er ein viktig aktør i oppfølginga av det internasjonale skogsamarbeidet, mellom anna i FOREST EUROPE, FAO og UNECE. Ein viktig del av dette er å sikre rapportering til internasjonale organisasjonar og prosessar som dokumenterer berekraftig skogforvaltning globalt og regionalt. Arbeidet blir i hovudsak gjort av FAO og United Nations Economic Commission for Europe UNECE, mens arbeidet med å vidareutvikle indikatorar for rapporteringa blir gjort i FOREST EUROPE. Noreg tok i 2016 på seg ansvaret for å arrangere eit arbeidsmøte under FOREST EUROPE om bioøkonomi i løpet av 2018. Arbeidsmøtet blei gjennomført i mai 2018. NIBIO hadde ei sentral rolle i planlegginga og utarbeidinga av materiale. Resultatet vil bli brukt vidare i arbeidet til FOREST EUROPE.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 1,3 mill. kroner til internasjonalt skogsamarbeid. Løyvinga skal nyttast til vidare oppfølging av internasjonale prosessar, til å føre vidare bidraget til arbeidet i EFI og til gjennomføringa av det norske formannskapet i Barents Forest Sector Network innanfor Barents-samarbeidet.

Post 72 Stiftinga Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK)

Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK) er ei privat, sjølvstendig stifting som arbeider med forskning, rådgiving og formidling av kunnskap innan fagområda økologisk landbruk og matproduksjon, miljø, berekraft og fornybar energi.

Formål med løyvinga

Midlane skal gå til utvikling og formidling av kunnskap om produksjon og forbruk av økologisk mat.

Rapportering 2018

Det blei løyvd 7,068 mill. kroner til arbeid med utvikling og formidling av kunnskap om produk-

sjon og forbruk av økologisk mat. Stiftinga har drive både munnleg og skriftleg formidling til bønder, landbruksrådgivarar, studentar, offentleg forvaltning, forbrukarar og storhushald gjennom ulike nettstader, fagtidsskrift, foredrag og ulike arrangement. Innanfor økologisk forbruk har hovudvekta vore lagd på økologisk mat til sjukehus og til elevar i vidaregåande skole. NORSØK har hjulpet ulike organisasjonar og styresmakter, mellom anna gjennom å svare på spørsmål, formidle relevant litteratur, lage utgreingar og vise til aktuelle fagpersonar. Stiftinga har lagt vekt på dialog og samarbeid med andre organisasjonar for økologisk landbruk. Innanfor løyvinga har NORSØK òg arbeidd med å samle og utvikle kunnskap innan temaa jord og jordkvalitet, dyrevelferd og driftsopplegg i økologisk husdyrhald og plantevern.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 7,9 mill. kroner. Aktuelle tiltak blir avklart i dialog mellom stiftinga og departementet, mellom anna bidrag i oppfølginga av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk.

Kap. 1139 Genressursar, miljø- og ressursregistreringar

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
71	Tilskott til genressursforvaltning og miljøtiltak, <i>kan overførast</i>	22 994	29 059	30 205
	Sum kap. 1139	22 994	29 059	30 205

Post 71 Tilskott til genressursforvaltning og miljøtiltak**Formål med løyvinga**

Over post 71 blir det gitt støtte til tiltak innanfor delmålet *berekraftig bruk og eit sterkt vern av areal og ressursgrunnlag i landbruket*, som ligg under hovudmålet om berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar. Løyvingar over posten omfattar tiltak for å styrkje nasjonalt og internasjonalt arbeid med å ta vare på og sikre berekraftig bruk av genressursar i jord- og skogbruket. Mid-

lar til prosjektet Miljøregistreringar i skog ved Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) inngår òg i denne posten.

Rapportering 2018

Koordineringa av det nasjonale arbeidet med genressursforvaltning er lagd til Norsk genressurscenter under NIBIO. Det er gjort greie for verksemda i senteret under kap. 1136, post 50.

Tilskott til bevaring og berekraftig utvikling og bruk av husdyr-, plante- og skogtre genetiske ressursar som har eller kan få innverknad på mat

og landbruk i Noreg, blir forvalta av Landbruksdirektoratet. Over post 71 blei det i 2018 løyvd tilskott på 6,8 mill. kroner, fordelt på i alt 66 prosjekt. Tilskottet blir gitt til tiltak som bidreg til å nå nasjonale mål og til å oppfylle Noregs internasjonale forpliktingar. Prioriteringar og satsingsområde i gjeldande handlingsplanar for bevaringsverdige husdyrrasar og plante- og skogtregenetiske ressursar er difor lagde til grunn for løyvingane. Som tidlegare år gjekk dei fleste tilskotta i 2018 til aktivitetar for å sikre genressursane på lang sikt. Døme på dette er tilskott til avslag, bevaringsbesetningar og klonarkiv, som tek hand om truga husdyrrasar og plantegenetiske ressursar i samarbeid med Norsk genressurscenter. Det er òg gitt støtte til drifta av genbanken for verpehøns på Hvam, der dei tidlegare kommersielle verpehønelinene er bevarte i ein levande genbank. I 2018 blei det òg gitt tilskott til fleire prosjekt som har som mål å leggje til rette for berekraftig bruk av dei genetiske ressursane, som etablering av Norsk Bruksgenbank og tilskott til drift av foreininga KVANN (Kunnskap og Vern av Nyteplanter i Norge), som skal fremje deling av sunt og sortsekte formeringsmateriale mellom private hobbybrukarar. Det er gitt tilskott til prosjekt som bidreg til formidling og kunnskapsutvikling om genetiske ressursar, som utstilling av dei bevaringsverdige husdyrrasane og kunnskapsinnhenting og formidling om bevaringsverdig løk, mellom anna gamle matløk frå Noreg. På skogtreområdet har midlane bidrege til prosjekt for å registrere spreidde treslag i Landsskogtakseringa, og til prosjekt for å finne nye generasjonar av ask som er meir resistent mot askeskottsjuke. Eit anna døme er eit prosjekt for å auke kunnskapen om den genetiske variasjonen i villeple på Jomfruland.

Det blei utbetalt 0,858 mill. kroner til den internasjonale plantetraktaten sitt fond for nyttefordeling (Benefit Sharing Fund) over posten. Det svarer til 0,1 pst. av verdien av omsett såvare i Noreg i 2017.

Svalbard globale frøhvelv er etablert for å ta vare på mest mogleg av det plantemangfaldet som har vore nytta i landbruket. Særskilde vekstar av stor verdi for den globale matforsyninga er sikra i kvelvet. Dette spesialbygde fryselageret, som er lagt inn i permafrosten i fjellet, husar sikkerheitskopiar av frø frå heile verda. 30 institusjonar la til saman inn 92 638 nye frøprøver i 2018. Ved utgangen av 2018 har 76 institusjonar verda over lagra 1 075 954 sikkerheitskopiar i kvelvet på Svalbard. Frølageret spelar ei viktig rolle i det internasjonale samarbeidet om genetiske ressursar. Mid-

lane i 2018 gjekk til drift av frølageret, som mellom anna inkluderer husleige, kapitalkostnader, driftsutgifter til NordGen for arbeid med deponering av frø og informasjonsarbeid. I februar 2018 blei tiårsjubileet for drifta av Svalbard globale frøhvelv markert med mellom anna internasjonalt seminar og nye deponeringar. I 2018 starta Statsbygg opp nødvendige tekniske oppgraderingar for å sikre Svalbard globale frøhvelv mot verknaden av framtidige klimaendringar på Svalbard.

I skogpolitikken har regjeringa som mål å leggje til rette for berekraftig forvaltning av skogressursane. Landbruks- og matdepartementet gir støtte til prosjektet Miljøregistreringer i Skog (MiS), som gir eit fagleg fundament for eit standardisert og godt dokumentert opplegg for registrering av areal som er spesielt viktige for biologisk mangfald i skog. Det blei løyvd 4,550 mill. kroner til dette arbeidet for 2018. Skogeigarane tek sjølve stilling til når dei ønskjer nye skogbruksplanar med miljøregistreringar. Registreringane gir grunnlag for miljøomsyn i skogbruket, for miljøsertifiseringa i skogbruket, og blir nytta av skogeigarane for å finne område som kan vere aktuelle for frivillig vern. Stortinget har vedteke at det er typesystemet Natur i Norge (NiN) i Artsdatabanken som skal brukast ved offentleg kartlegging av natur. NiN er eit verktøy for å beskrive variasjon i naturen og sikrar mellom anna eit sams omgrepsapparat og eit objektivt og etterprøveleg kunnskapsgrunnlag til bruk i vurderingar av bruk og vern.

Landbruksdirektoratet lanserte i 2017 ei rettleiing for MiS-kartlegging med bruk av omgrepsapparatet i NiN. Alle prosjekt med oppstart etter juni 2017 skal bruke den reviderte MiS-metodikken.

Norsk Fjordhestsenter og Nord-Norsk Hestesenter fekk til saman tildelt 4,947 mill. kroner i 2018. Sentera har ansvar for å fremje dei to nasjonale rasane fjordhest og nordlandshest/lyngshest. Det blir fødd urovekkjande få føl av dei nasjonale rasane, og denne tendensen har vart i ein del år. Fjordhest og nordlandshest/lyngshest har hatt ein svak auke i talet på paringar i 2018. Fjordhest og nordlandshest/lyngshest har ei stabil innavlsutvikling i siste generasjon. Fagutvalet for avl og bevaring av nasjonale hesterasar leverer årleg ei tilråding til Landbruks- og matdepartementet om oppfølging av handlingsplan for bevaring, til støtte for dei prioriteringane av midlar som departementet gjer.

Over posten blei det òg løyvd 0,4 mill. kroner til stiftinga Det norske arboret til arbeidet med samlingar av tre og buskar som eignar seg for norske forhold, og til formidlingsverksemd.

Stiftinga Norsk Hjortesenter fekk i 2018 tildelt 1,124 mill. kroner for å halde fram og utvikle seg vidare som kompetansesenter for hjort – både viltlevande og i oppdrett. Hjortesenteret bidreg til kunnskapsutvikling og auka kompetanse om hjort som ressurs, hos private, hos rettshavarar og i forvaltninga.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 30,2 mill. kroner på post 71. Departementet legg opp til ei fordeling av løyvinga om lag slik tabell 2.5 viser.

Tabell 2.5 Budsjett for kap. 1139, post 71 i 2019 og budsjettframlegg for 2020 (i 1 000 kroner)

Tiltak	Budsjett 2019	Forslag 2020
Genressurstiltak	7 040	7 040
Svalbard globale frøhvelv	9 103	10 249
Nordisk genressurscenter (NordGen)	1 850	1 850
Prosjektet Miljøregistreringer i skog (MiS-prosjektet)	4 550	4 550
Nord-Norsk Hestesenter og Norsk Fjordhestesenter	4 947	4 947
Stiftinga Det norske arboret og Norsk Hjortesenter	1 569	1 569
Sum genressursforvaltning og miljøtiltak	29 059	30 205

Dei genetiske ressursane er ein vesentleg del av det biologiske grunnlaget for auka matproduksjon og tilpassing til nye behov og utfordringar for landbruket.

I eit internasjonalt perspektiv vil trugsmåla mot genetisk variasjon hindre utvikling av eit berekraftig landbruk. Avskoging, marginalisering av populasjonar, sjukdomsutbrott og klimaendringar trugar dei skogtregenetiske ressursane. Endra klima er ei utfordring som vil krevje tilpassa plante- og dyremateriale.

Midlane på posten bidreg til å oppfylle pliktene Noreg har i Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressursar for mat og jordbruk og i dei vedtekne sektorvise handlingsplanane for husdyr, plantar og skogtre under FAOs kommisjon for genetiske ressursar for mat og landbruk.

Vidare vil arbeidet som blir finansiert over denne posten, bidra til å oppfylle Noregs bidrag til FNs mål for berekraftig utvikling. Sidan dette arbeidet er viktig, har Landbruksdirektoratet utarbeidd eit utkast til nasjonal strategi for bevaring og berekraftig bruk av genetiske ressursar for mat og landbruk. Strategiutkastet synleggjer og godkjenner den innsatsen som blir lagd ned på genressursfeltet i dag, men peikar samstundes på eit behov for vidareutvikling og nye tiltak. Ein ny strategi for forvaltninga av genressursar innanfor landbruket skal leggjast til grunn for tilskott til genressurstiltak og genressursforvaltninga elles.

Det er ei sentral målsetjing for bruken av desse midlane å sikre langsiktig bevaring av genetiske ressursar ved å stimulere til forplikande eigeninnsats frå private, lokale og offentlege samarbeidspartnarar. Midlane skal òg bidra til å stimulere til auka bruk og næringsutvikling basert på dei genetiske ressursane, og i møte med nye utfordringar, til dømes klimaendringar.

Departementet vil aktivt følge opp samarbeidet under Nordisk ministerråd og i NordGen, mellom anna det nordiske samarbeidet om frøforordning, som er eit viktig langsiktig tiltak for å utvikle klimatilpassa plantemateriale. Innanfor NordGen er den faglege verksemda knytt til husdyr og skogtre lokalisert i Noreg. Det er eit mål å utnytte synergieffektar som ligg i samlokalisering med Norsk genressurscenter, og departementet gjer framlegg om støtte til denne verksemda i NordGen med 1,85 mill. kroner. Det er òg sett av midlar på posten til Plantetraktatens fond for nyttefordeling til oppfølging av lovnaden Noreg gav ved opninga av Svalbard globale frøhvelv, om å gi ei årleg støtte som svarer til 0,1 pst. av verdien av årleg omsett såvare. Midlane går til bønder i utviklingsland og deira berekraftige bruk av plantemangfald for å sikre lokal matsikkerheit.

Over posten vil det bli gitt tilskott til drift av Svalbard globale frøhvelv som inkluderer husleige for investeringa i anlegget, driftsutgifter, koordinering av frømottak og informasjon til depositørar og til omverda. Statsbyggs arbeid

med gjennomføring av nødvendige tiltak som følge av klimaendringar på Svalbard er på det næraste ferdigstilt. For departementet inneber dette ei auka husleige på til saman 3,619 mill. kroner i 2020, basert på ein kostnad på 30 mill. kroner for forprosjekta og ei oppjustert styringsramme på 193,1 mill. kroner for sjølv ombyggingssjessjektet. Departementet har i samband med den tekniske oppgraderinga styrkt driftssikkerheita og utarbeidd ein ny kommunikasjonsstrategi for frøkvelvet på Svalbard i samarbeid med NordGen og CropTrust. Det globale tryggingsslageret for frø på Svalbard har god oppslutning frå genbankane i verda, og det er innleidd langsiktig samarbeid med mange av dei aller viktigaste institusjonane. Det er framleis stor interesse for det globale frøslageret i internasjonale medium og hos allmenta. Internasjonale aktørar, det internasjonale panelet for frøkvelvet og partsmøte i Den internasjonale plantetraktaten er viktige støttespelarar i drifta av frøkvelvet.

Kunnskapsoppbygging i MiS-prosjektet om biologisk mangfald og miljøregistreringar i skogbruksplanlegginga held fram i 2020, og departementet gjer framlegg om ei løyving på 4,6 mill. kroner til dette. Prosjektet skal følgje opp resultat og erfaringar i vidare arbeid med å utvikle gode og konkrete råd om miljøomsyn i skogbruket som kan innarbeidast i registreringsopplegget. Registreringane vil framleis bli nytta i arbeidet med å finne område som kan vere aktuelle for frivillig vern.

Oppdaterte ressurs- og miljødata frå skogbruksplanlegginga blir forvalta av NIBIO på oppdrag frå Landbruksdirektoratet. I karttenesta Kilden hos NIBIO skal framleis MiS-data og annan relevant miljøinformasjon frå ulike kjelder samlast og tilpassast behova til næringa og offentleg forvaltning.

Landbruksdirektoratet skal sørge for at Natur i Norge (NiN) blir vidareført i skogbruksplanlegginga. Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet har gitt Artsdatabanken i oppdrag å greie ut forhold omkring skogbestandsdynamikk og omgrepet naturskog for å få eit meir standardisert registreringsopplegg og eit betre og meir eintydig kunnskapsgrunnlag. NiN blir halde ved lag og vidareutvikla av Artsdatabanken.

Departementet skal bidra til å greie ut tenlege tiltak for betre varetaking av nøkkelbiotopar og sikre god forvaltning av den eldste skogen, jf. Meld. St. 6 (2016–2017) *Verdier i vekst- og konkurransedyktig skog- og trenæring*. Departementet følgjer opp dette arbeidet i kontakt med Klima- og miljødepartementet. Data frå Landsskogtakseringa viser at det er meir gammal skog og meir dødt trevirke i skogane våre enn det nokon gong før er målt. Dette er dels eit resultat av auka miljøomsyn i skogbruket, og dels eit resultat av at skogbruket hogg langt mindre enn den årlege tilveksten, slik at skogen veks langt ut over normal hogstmoden alder.

Departementet gjer òg framlegg om ei løyving på 4,947 mill. kroner til Norsk Fjordhestsenter og Nord-Norsk Hestesenter, mellom anna til oppgåver dei utfører i samarbeid med raselaga for å fremje og bevare dei to nasjonale rasane fjordhest og nordlandshest/lyngshest.

Departementet vil føre vidare støtta til stiftingane Det norske arboret og Norsk Hjortesenter. Norsk Hjortesenter skal, som kompetansesenter, arbeide vidare for at både viltlevande hjort og hjort i oppdrett kan gi grunnlag for auka næringsutvikling og verdiskaping generelt og i landbruket spesielt.

Kap. 1140 Haustbare viltressursar – forvaltning og tilskott til viltformål (Viltfondet) m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Driftsutgifter	14 935	16 000	16 000
21	Spesielle driftsutgifter	29 496	22 000	22 000
23	Jegerprøve m.m., <i>kan overførast</i>	4 027	4 500	
71	Tilskott til viltformål, <i>kan overførast</i>	34 357	46 289	41 278
75	Organisasjonar – haustbare viltressursar		7 002	
	Sum kap. 1140	82 815	95 791	79 278

Formål med løyvinga

Kapittelet omfattar utgifter til tiltak innanfor viltforvaltninga. Midlane under kap. 1140 er primært retta mot målet om auka verdiskaping under Landbruks- og matdepartementet, og resultatområda Naturmangfald og friluftsliv under Klima- og miljødepartementet.

Kvart år betaler jegerane inn jeger- og fellingsavgifter til Viltfondet. Viltfondsmidlar blir inntektsførte på kap. 5576 Sektoravgifter under Landbruks- og matdepartementet, post 72 Jeger- og fellingsavgifter, og blir nytta til tiltak som fremjar viltforvaltninga, jf. viltlova § 43.

Inntektsløyvingane over kap. 5576 finansierer utgifter over kap. 1140, post 01, 21 og 71 (Landbruks- og matdepartementets proposisjon), utgifter til viltforskning over kap. 1410, post 50 (Klima- og miljødepartementets proposisjon), og utgifter til forvaltning av ordninga under kap. 1420, post 01 (Klima- og miljødepartementets proposisjon). Nærare omtale av avgiftene og forholda mellom kap. 1140, 1410, 1420, 5576 og inntektene til Viltfondet, er å finne under kap. 5576.

Frå og med 2020 er det gjort ei teknisk flytting av kap. 1140, post 23 og 75, som ikkje er finansierte ved avgifter knytte til jakt, til eit nytt kap. 1141, med tilsvarande postar.

Lønn og godtgjersler til fast tilsette innanfor det statlege verksemdsområdet blir ikkje dekte over kap. 1140, men over kap. 1100 Landbruks- og matdepartementet, kap. 1420 Miljødirektoratet og kap. 525 Fylkesmannsembeta.

Bruken av midlane i Viltfondet blir drøfta med representantar for brukarinteressene. Dette må sjåast i samanheng med at arbeidet med konkrete tiltak i mange tilfelle krev innsats frå dei frivillige organisasjonane, og at dei sentrale ledda i desse organisasjonane skal kunne ha synspunkt på disponeringa.

Løyvingane skal kunne nyttast til oppgåver under Landbruks- og matdepartementet når tiltaka er retta mot dei haustbare viltartane, men òg til oppgåver under Klima- og miljødepartementet når tiltak er retta mot artar som ikkje er rekna som haustbare. Landbruks- og matdepartementet stiller årleg midlar til ikkje-haustbare artar til disposisjon for Klima- og miljødepartementet. Budsjettmidlane blir fordelte mellom haustbare og ikkje-haustbare artar basert på erfaringstal.

Post 01 Driftsutgifter

Formål med løyvinga

Midlane under posten er i hovudsak retta mot dei haustbare viltressursane.

Posten dekkjer utgifter til lønn og godtgjersler for dei statlege villreinnemndene og andre driftsutgifter knytte til viltforvaltninga, som det nasjonale Jegerregisteret i Brønnøysund, utarbeiding av jaktstatistikk, utvikling og drift av betalingstenesta for jegeravgifta, informasjonstiltak og møte.

Rapportering 2018

I 2018 blei arbeidet med å avgrense skrantesjuka hos villrein vidareført. Arbeidet i villreinnemndene har blitt meir komplisert fordi skrantesjuka er påvist i Noreg, og innsamling av prøver har kravd auka innsats. Det blei starta eit samarbeid med Jegerregisteret om å digitalisere jegerdokumentasjon som må visast fram under jakt, felling og fangst. Dette er òg ei tilpassing til nye rutinar ved Statistisk sentralbyrå for å hente inn statistikk over jegerar og utbyttet deira, og jegerane bidreg òg til ei betre overvaking av viltet.

Budsjettframlegg 2020

Framlegg til løyving på posten er på 16,0 mill. kroner, uendra frå 2019 til 2020.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Formål med løyvinga

Midlane under posten er retta mot større nasjonale tiltak, mellom anna kjøp av tenester.

Posten dekkjer utgifter til faglege prosjekt og oppdrag som blir sikra gjennomførte av Miljødirektoratet. Der regionale eller sentrale styresmakter set i verk oppdrag hos andre, eller kjøper tenester der det er krav om ulike leveransar, skal utgiftene dekkjast over post 21. Det gjeld mellom anna nasjonale overvåkingsprogram, forskning og utgreiing. Større tiltak som blir dekte over posten, blir konkurranseutsette.

Rapportering 2018

Innanfor viltforvaltninga er det eit skilje slik at tilskott til enkeltpersonar og organisasjonar blir løyvde over post 71. Der det er behov for å gjennomføre eigne utgreiingar eller setje ut oppdrag, blir kostnaden ført på post 21. I 2018 er det gjort

eit omfattande arbeid for å modernisere innsamlinga av data frå hjortevilt som kan jaktast, og det er innarbeidd gode rutinar for informasjonsutveksling med mellom anna Veterinærinstituttet om skrantesyuka. Vidare er utgreiingar knytte til strategiar for avskyting, informasjonskanalar og drift av Hjorteviltregisteret førte på posten. Arbeidet med å utvikle gode prosessar med andre land omkring gåseforvaltninga er ført vidare, og det er også samarbeidet med grunneigarar om hønsefuglportalen. Utgifter til ulike forskingsprosjekt på haustbare artar i regi av forskingsinstitusjonar er ført på post 21.

Budsjettframlegg 2020

Framlegg til løyvinga på posten er på 22,0 mill. kroner, uendra frå 2019 til 2020. Løyvinga må òg sjåast i samanheng med midlane som blir tildelte som tilskott under post 71.

Post 23 Jegerprøve m.m.

Formål med løyvinga

Løyvinga skal gå til å drifte ordninga med den obligatoriske jegerprøva.

Rapportering 2018

Gebyrinntektene frå kap. 4140 post 01 gjekk til å dekkje utgiftene under kap. 1140, post 23 til å drifte jegerprøveordninga. Inntektene dekkjer vedlikehald av undervisningsmateriell, utdanning av jegerprøveinstruktørar, drift av e-læring, eksamensordninga og elektronisk betalingsløysing for eksamensgebyret, i tillegg til vidareutvikling av jegerprøva. I 2018 blei utdanninga for jegerprøveinstruktørar evaluert og justert.

Budsjettframlegg 2020

Frå og med 2020 er det er det lagt opp til ei teknisk flytting av posten til nytt kap. 1141.

Post 71 Tilskott til viltformål

Formål med løyvinga

Midlane under posten er retta mot auka verdiskaping og oppbygging av kunnskapsgrunnlaget for forvaltning av viltressursane. Målet for tilskottsordninga er å medverke til at det blir eit haustingsverdig overskott av vilt, og til å ta vare på produktiviteten og mangfaldet i naturen regio-

nalt og nasjonalt. Tiltaka som blir sette i verk, skal gi betre kunnskap om artar og bestandar og korleis dei kan haustast på beste måten.

Det kan bli gitt tilskott innanfor område som jakt og jaktmoglegheiter, viltkartlegging, innarbeiding av leveområde for vilt og viltinteresser i kommunale planar etter plan- og bygningslova, samarbeid om viltforvaltninga lokalt og oppretting og drift av lokale samarbeidsråd, forskings- og studentoppgåver og andre særleg prioriterte viltformål. Søknader om tilskott til tiltak som inngår som ein del av eit planbasert arbeid, blir prioriterte.

Innanfor desse rammene skal posten dekkje tiltak i samband med forvaltning av hjortevilt, under dette tiltaksretta undersøkingar, metodeutvikling, tilskott til praktiske tiltak, medverknad til å løyse oppgåver og stimulerings- og informasjonstiltak i regi av organisasjonar og andre.

Vidare skal posten dekkje tiltak i villreinforvaltninga som drift av villreinområda, teljing av bestandar, overvaking, styrking av oppsyn og registrering i villreinområda, og utvikling av driftsplanar. Innbetalte fellingsavgifter skal tilbakeførast til det enkelte villreinområdet, og midlane skal disponerast av villreinnemnda.

Midlar under posten kan også gå til tilskott i form av vilttiltak og prosjekt i regi av regionale og landsomfattande organisasjonar, og lokale vilttiltak og utviklingstiltak som er nødvendige for seinare å kunne setje i verk praktiske tiltak i distrikta. I tillegg er tilskottsmidlane som fylkeskommunane nyttar til haustbart vilt. Den enkelte fylkeskommunen gir etter søknad midlar frå posten til praktiske tiltak knytte til desse artane. Ettersom fylkesmennene på same tid forvaltar tilskottsmidlar innanfor kvar sitt forvaltningsområde, er det eit krav om god samordning av bruken av midlane.

Det vil også kunne bli gitt tilskott til sentrale organisasjonar som utfører oppgåver for viltforvaltninga. Fleire av dei store landsdekkjande organisasjonane utfører eit omfattande frivillig arbeid innanfor viltforvaltninga.

I tillegg skal posten dekkje utgifter til overvaking for å sikre kontinuerleg oversikt over bestandsstatus og utvikling av artar og grupper av viltartar. Overvakingsprosjekta skal gi eit årleg oppdatert datagrunnlag for å setje i verk sentrale, regionale og lokale tiltak for forvaltning og justering av verkemiddel og avdekkje kunnskapsbehov.

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at mottakarane av tilskott leverer sluttrapportar, rekneskap og eventuelt framdriftsrapportar med rekneskap. Det blir gjort ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportane og rekneskapane. Den faktiske verknaden av tilskotta kan ikkje vur-

derast frå år til år, men må vurderast i eit langsiktig perspektiv og i samanheng med andre verke-middel og årsaksforhold.

Rapportering 2018

Løyvingane blei i 2018 nytta om lag som tidlegare år. For 2018 blei det levert 832 ulike søknader i Miljødirektoratets elektroniske søknadssenter. Av desse var 158 stila til Miljødirektoratet, 393 var stila til dei ulike fylkesmannsembeta, og 281 var stila til ulike fylkeskommunar. Det har vore ytt tilskott til dei fleste aktørar og grupperingar som arbeider med viltforvaltning. Ordninga med elektronisk innlevering av søknader fungerer godt, og ordninga fører til støtte til ulike tiltak i regi av enkeltpersonar, organisasjonar og lag. Løyvingane over posten har òg ført til at søkjarar kan medverke i prosjekt der andre har ansvar for hovudfinansieringa, til dømes prosjekt under Noregs forskingsråd. Ordninga er vidare nytta til støtte til studentprosjekt, der slik støtte inneber at det blir gjennomført prosjekt med fagleg relevans for viltforvaltninga.

Ordninga er òg med på å auke tiltaksvolumet og stimulere ungdom og andre til friluftsliv og uteaktivitet, og ho fører til eit auka kunnskapsgrunnlag for både økosystem og artar. Det er eit mål at resultatane frå bruken av tilskottsmidlane skal bli tilgjengelege for alle interesserte og slik auke kunnskapen om og spreinga av vellykka former for tiltak. Frå 2013 er alle rapportar frå prosjekt og oppnådde resultat lagde inn i Miljødirektoratets elektroniske søknadssenter. Løyvingane til tilskott og handsaminga av den enkelte søknaden skal samla sett underbygge dei nasjonale måla. Ettersom det er fleire ulike styresmakter og mange tiltakshavarar, vil det vere ei stor breidd i type tiltak, og i kva ein kan oppnå på eitt enkelt år. Det er for ein stor

del dei same som betaler avgift, som nyttar høvet til å søkje om tilskott, og som nyttar resultatane. Dette fører til ein god samanheng mellom tiltakstypar og årlege behov for resultat. Det er vidare slik at ressurstilgangen samla sett er vurdert å vere god nok i forhold til dei prioriterte tiltaka. Dei som nyttar tilskottsordningane eller resultatane, har eigeninteresse i å oppnå dei nasjonale måla, ettersom måloppnåinga er nødvendig for å kunne halde oppe haustinga og ha eit godt nok kunnskapsunderlag for forvaltninga.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 41,3 mill. kroner for 2020. Det er ein reduksjon på 5,0 mill. kroner jamført med 2019. I 2019 var det endra avgifter og uttak av opparbeidd kapital i Viltfondet som gav rom for auka refusjon. Også i 2020 vil opparbeidd kapital i Viltfondet bli nytta, men i mindre grad enn i 2019.

Post 75 Organisasjonar – haustbare viltressursar

Formål med løyvinga

Løyvinga skal leggje til rette for tiltak som fremjar jaktbasert friluftsliv.

Rapportering 2018

Løyvinga blei etablert i 2019.

Budsjettframlegg 2020

Frå og med 2020 er det gjort ei teknisk flytting av posten til nytt kap. 1141.

Kap. 4140 Haustbare viltressursar

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Jegerprøve, gebyr m.m.	4 029	4 500	
	Sum kap. 4140	4 029	4 500	

Formål med løyvinga

Inntektene på posten skal dekkje utgiftene til den obligatoriske jegerprøva, jf. forskrift 2. april 2002 nr. 313 om utøving av jakt, felling og fangst.

Rapportering 2018

Talet på gjennomførte eksamenar i kalenderåret 2018 er 12 826.

Budsjettframlegg 2020

Frå og med 2020 er det gjort ei teknisk flytting av posten til nytt kap. 4141.

Kap. 1141 Haustbare viltressursar – jegerprøve, tilskott til organisasjonar m.m.

(i 1 000 kr)				
Post	Nemning	Rekneskap		Forslag 2020
		2018	Saldert budsjett 2019	
23	Jegerprøve m.m., <i>kan overførast</i>			4 500
75	Organisasjonar – haustbare viltressursar			6 889
	Sum kap. 1141			11 389

Kapitlet er nytt frå 2020 og inneber ei teknisk flytting av kap. 1140, post 23 og kap. 1140, post 75 til nytt kapittel 1141, med tilsvarende postar.

Post 23 Jegerprøve m.m.**Formål med løyvinga**

Løyvinga skal gå til å drifte ordninga med den obligatoriske jegerprøva.

Rapportering 2018

Sjå kapittel 1140, post 23.

Budsjettframlegg 2020

Utgiftene til å drifte den obligatoriske jegerprøva blir venteleg om lag 4,5 mill. kroner, jf. inntekter under kap. 4141, post 01. Løyvinga på posten kan overskridast mot tilsvarende meirinntekter under kap. 4141, post 01.

Post 75 Organisasjonar – haustbare viltressursar**Formål med løyvinga**

Løyvinga skal leggje til rette for tiltak som fremjar jaktbasert friluftsliv. Ordninga blei etablert for 2019 under kap. 1140, post 75.

Rapportering 2018

Sjå kap. 1140, post 75.

Budsjettframlegg 2020

Løyvinga skal dekkje grunnstønad til Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) til aktivitetar knytte til jakt og fangst på haustbare viltressursar og tiltak for stimulere barn og unge til forståing og bruk av utmarksressursane. Midlane som er knytte til NJFFs aktivitetar innanfor jakt og fangst, blei rammeoverførte frå Klima- og miljødepartementet til Landbruks- og matdepartementet frå 2019.

Departementet tek sikte på at fordelinga på tiltak vil vere om lag slik:

Tabell 2.6 Budsjettframlegg for kap. 1141, post 75 i 2020 (i 1 000 kroner)

Tiltak	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Grunnstønad til Norges Jeger- og Fiskerforbund	4 861	4 861
Tiltak for barn og unge – bruk av utmarksressursar	2 141	2 028
Sum kap. 1141, post 75	7 002	6 889

Kap. 4141 Haustbare viltressursar

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Jegerprøve, gebyr m.m.			4 500
	Sum kap. 4141			4 500

Post 01 Jegerprøve, gebyr m.m.

Formål med løyvinga

Inntektene på posten skal dekkje utgiftene til den obligatoriske jegerprøva, jf. forskrift 2. april 2002 nr. 313 om utøving av jakt, felling og fangst.

Rapportering 2018

Sjå kap. 1140, post 4140.

Budsjettframlegg 2020

Venta inntekter på posten er 4,5 mill. kroner. Kvar jeger som går opp til jegerprøva, må betale eit eksamensgebyr på 300 kroner. Eksamensgebyret er uendra frå 2019 til 2020.

Gebyrinntektene skal dekkje dei tilsvarande utgiftene under kap. 1141, post 23 til å drifte ordninga med jegerprøva. Kap. 1141, post 23 kan overskridast mot tilsvarande meirinntekter under denne posten.

Kap. 1142 Landbruksdirektoratet

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Driftsutgifter	229 542	243 702	241 733
45	Større utstyrskjøp og vedlikehald, <i>kan overførast</i>	3 741	6 312	12 051
50	Arealressurskart	7 643	7 715	7 676
60	Tilskott til veterinærdekning	146 373	180 471	170 286
70	Tilskott til fjellstover	799	819	816
71	Omstillingstiltak i Indre Finnmark, <i>kan overførast</i>	6 268	4 524	4 513
72	Erstatningar ved ekspropriasjon og leige av rett til reinbeite, <i>overslagsløyving</i>	467	452	452
73	Tilskott til erstatningar m.m. etter offentlege pålegg i plante- og husdyrproduksjon, <i>overslagsløyving</i>	32 179	55 610	55 610
74	Kompensasjon til dyreeigarar som blir pålagde beitenekt		1 000	1 000
75	Tilskott til klimarådgiving på gardar	7 175		
77	Tilskott til kompensasjon ved avvikling av pelsdyrhald, <i>kan overførast</i>			160 000
78	Tilskott til omstilling ved avvikling av pelsdyrhald, <i>kan overførast</i>			20 000
80	Radioaktivitetstiltak, <i>kan overførast</i>	909	500	500
	Sum kap. 1142	435 096	501 105	674 637

Post 01 Driftsutgifter

Formål med løyvinga

Hovudformålet med løyvinga er drift av Landbruksdirektoratet.

Landbruksdirektoratet er eit utøvande forvaltningsorgan for dei sentrale landbrukspolitiske verkemidla og eit støtte- og utgreiingsorgan for Landbruks- og matdepartementet. Landbruksdirektoratet er òg sekretariat for Omsetnadsrådet, styret for Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt, styret for forskingsmidlar over jordbruksavtalen, styret for Utviklingsfondet for skogbruket, Reindriftsstyret, styret for Reindriftas utviklingsfond og Marknadsutvalet for reinsdyrkjøtt.

Hovudoppgåva til Landbruksdirektoratet er samordna, heilskapleg og effektiv forvaltning av økonomiske og juridiske verkemiddel retta mot primærlandbruket, landbruksbasert næringsmiddelindustri og handel. Verkemidla på området, som Landbruksdirektoratet skal forvalte i samsvar med lov, forskrift og/eller regelverk for ordningane, skal bidra til god måloppnåing innanfor hovudmåla for landbruks- og matpolitikken. Landbruksdirektoratet skal gjennom kontroll og oppfølging av avvik bidra til å sikre at verkemidla blir forvalta trygt og effektivt i samsvar med regelverket.

Landbruksdirektoratet skal, i tillegg til å administrere dei ulike ordningane, vere eit støtte- og utgreiingsorgan for Landbruks- og matdepartementet. Landbruksdirektoratet skal ha oversikt over utviklingstrekk i ressursgrunnlaget og heile verdikjeda, bidra til erfaringsutveksling med næringa og samarbeid med anna forvaltning, ha god kunnskap om resultatoppnåing opp mot gjeldande politiske mål og gi innspel til Landbruks- og matdepartementet om utvikling av verkemiddel, under dette forenkling. Landbruksdirektoratet skal drive formidling av fag- og forvaltningskompetanse og av landbruks- og matpolitikk til regional og lokal forvaltning.

Landbruksdirektoratet skal samarbeide med fylkesmennene for å bidra til god lov- og tilskottsforvaltning på regionalt og lokalt nivå, mellom anna kontroll.

Landbruksdirektoratet har desse forvaltningsområda:

- areal, skogbruk, ressursforvaltning og økologisk landbruk
- reindrift
- inntekts- og velferdspolitiske tiltak
- marknadstiltak, handel og industri
- digitalisering og organisasjon

Rapportering 2018

Landbruksdirektoratet er lokalisert i Oslo og Alta. Vedtaket hausten 2017 om å flytte 30 årsverk frå Oslo til ei ny eining i Steinkjer, kravde mykje merksemd i direktoratet i 2018. Eininga i Steinkjer skal vere etablert innan oktober 2020.

Direktoratet la i 2018 vekt på å vidareutvikle verksemda og tenestene direktoratet tilbyr. I 2018 leverte Landbruksdirektoratet eit omfattande utgreiingsmateriale til jordbruksoppgjeret og forhandlingane om reindriftsavtalen. Direktoratet har òg vore ein sentral bidragsytar i ulike utval og arbeidsgrupper.

Tørkesommaren 2018 medførte omfattande avlingssvikt i store delar av landet. I Landbruksdirektoratet blei det lagt ned ein stor innsats gjennom sommaren og hausten for å sikre rask søknadshandsaming og smidig utbetaling av tilskott og erstatningar. 15 000 søknader om erstatning for avlingsskade gjorde det nødvendig å fornye fagsystema og setje inn ekstra ressursar. Det blei òg gjennomført ei ekstra utbetaling av tilskott til grovfôrbasert husdyrhald og til grønsaksareal i enkelte område. Utbetalinga blei basert på opplysningane i søknadene om produksjonstilskott. Om lag 10 000 føretak fekk utbetalt ekstratilskott i november. Godt samarbeid mellom sentrale styresmakter, fylkesmenn, kommunar og næringa sørge for at den ekstraordinære situasjonen blei handtert på ein god måte. Vidare blei det sett i verk ei rekkje tiltak for å motverke dei marknadsmessige konsekvensane av tørken. Blant desse var tollfritak for høy og halm, ekstraordinære importkvotar for råvarer til kraftfôr og auka tak for innfrysing av storfekjøtt på reguleringslager.

Arbeidet med å sikre at reintalet er tilpassa beitegrunnlaget, blei vidareført i 2018. Innrapporterte reintal viser at talet er tilnærma i samsvar med det styresmaktene har fastsett. Talet på rein i Finnmark ligg no samla sett under det øvre reintalet som Reindriftsstyret har fastsett. Også i 2018 blei beitekvaliteten kartlagd gjennom overvakingsprogrammet for Finnmarksvidda. For driftsåret 2017/2018 blei det slakta 63 200 dyr. Dette er ein auke på 3 600 rein samanlikna med 2017. Gjennomsnittsprisen for reinkjøtt auka frå 75,46 kroner i 2017 til 76,68 kroner i 2018.

Det har vore ei prioritert sak å få på plass gode bruksreglar som skal sikre sjølvstyret for reinbeitedistrikta i Finnmark. Arbeidet har vore leidd av Fylkesmannen i Finnmark. Direktoratet har laga ein ny rettleiar for bruksreglar og øvre reintal som blei send på høyring til fylkesmennene i slutten av 2018.

Kritiske feil i reindriftssystema gjorde det nødvendig å stengje dei digitale tenestene for reindriftsutøvarane i 2017. Melding om reindrift og søknad om tilskott blei difor leverte på papir i 2018. I andre halvår 2018 arbeidde direktoratet med å utvikle ei mellombels digital løysing for sjølvbeteningstenester for melding om reindrift og søknad om tilskott til siidaandelar. Tenestene blei lanserte i første halvår 2019.

I IKT-prosjektet Agros blei det i 2018 utvikla eit nytt søknads- og sakshandsamingssystem for tilskott til avløyning ved sjukdom og fødsel. Søknadsprosessen har som følgje av dette blitt enklare og sikrere. Det har òg blitt ei meir effektiv forvaltning av ordninga. Vidare har direktoratet arbeidd med utvikling av regelverket for velferdsordningane for å forenkle dei og gjere dei tydelegare.

Overproduksjon av svin prega 2018. Bruken av eingongspurker medverka til auka tilførsel av smågris i marknaden. Ved jordbruksoppgjeret 2018 fekk Landbruksdirektoratet i oppdrag å greie ut endringar i regulering av smågrisproduksjonen. Landbruksdirektoratet kom med forslag til innstramming i regelverket. Landbruks- og matdepartementet sende forslag til endring i regelverk på høyring i desember 2018.

I 2018 blei avtalen med Mattilsynet om utveksling av informasjon i saker om dyrevelferd revidert. Det blei gjort tydeleg kva for saker ein skal informere om, og korleis ein skal samarbeide om desse. Den reviderte avtalen omtaler også reindriftsområdet og utveksling av informasjon i saker om transport og slaktning av produksjonsdyr.

Landbruksdirektoratet har fleire verkemiddel som bidreg til å sikre matforsyninga og stabile prisar. Gjennom importvern og tollnedsetjing har Landbruksdirektoratet lagt til rette for avsetnad av norsk produksjon, samstundes som det er lagt til rette for supplerande import og oppfylling av internasjonale forpliktingar.

Tolletaten og Landbruksdirektoratet fullførte i 2018 eit arbeid med å betre informasjonsoverføringa mellom IKT-systema hos dei to etatane. Det har gjort det enklare å overvake importen av landbruksvarer. Direktoratet bidrog òg til å utforme ny tollov i 2018.

Landbruksdirektoratet har ei rådgivande og rettleiande rolle på jordvernområdet. I 2018 følgde direktoratet opp den nasjonale jordvernstrategien ved å lansere nye nettsider om jordvern med kommunane som viktigaste målgruppe. Her blir det informert om nasjonale mål, føringar og råd om korleis jordvern kan inkluderas i kommunal og regional planlegging.

Ordninga med utvalde kulturlandskap i jordbruket blei i 2018 utvida med ni nye område. Det er no til saman 41 utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Tilskott til klimatiltaka gjødsling og tettare planting av skog blei ført vidare i 2018. Auka løyvingar til infrastrukturtiltak i skogbruket er følgde opp. Landbruksdirektoratet samarbeider med miljøforvaltninga i areal- og miljø saker. I 2018 har Landbruksdirektoratet på fleire område levert utgreiingar saman med Miljødirektoratet. Ei stor oppgåve som er gjennomført i samarbeid med Miljødirektoratet og Mattilsynet, har vore utgreiing av nytt regelverk om husdyrgjødsel og andre organiske gjødselvarer.

2018 var prega av høg aktivitet i forbetring og utvikling av dei ulike IKT-systema. Det blei lagt stor vekt på utvikling av ny systemløyning for importvern og RÅK og utvikling av Agros, som er ei sams løysing for ulike ordningar. Produksjons-tilskott til 40 000 bønder blei utbetalt over det nye fagsystemet eStilPT i 2018.

Innføringa av den nye personvernforordninga (GDPR) har òg prega arbeidet med IKT gjennom heile året. Ei ny personvernerklæring er gjort tilgjengeleg for brukarar på Altinn og internett-sidene til direktoratet. IKT-tryggleik blei prioritert og arbeidet med å verne systema, dataa og tenestene mot uautorisert tilgang, skade eller misbruk heldt fram. Landbruksdirektoratet har sett ut drift, vedlikehald og utvikling av IKT, og i 2018 bytte direktoratet leverandørar på alle desse områda.

Landbruksdirektoratet har i 2018 halde fram arbeidet med målretta og effektiv kontroll med tilskottsforvaltninga i landbruket. Risikovurderingar har danna grunnlaget for kontrollarbeidet. Samstundes har rutine og kvaliteten på saks-handsaminga blitt vidareutvikla.

Landbruksdirektoratet følgjer opp at fylkesmennene stettar det regionale ansvaret sitt for forvaltning og kontroll på landbruksområdet på ein god måte. Fylkesmennene følgjer opp at kommunane gjer sine oppgåver knytte til forvaltning og kontroll på landbruksområdet på ein god måte.

Nærare omtale av aktiviteten i Landbruksdirektoratet i 2018 finst i årsrapporten på landbruksdirektoratet.no.

Budsjettframlegg 2020

Løyvinga skal dekkje driftsutgiftene til Landbruksdirektoratet. Departementet gjer framlegg om ei løyving på 241,7 mill. kroner. Det omfattar òg ei ekstra løyving på 11,7 mill. kroner for å dekkje kostnader til rekruttering, dobbel bemanning i

kritiske roller, drift og leige av lokale i Steinkjer. Dette gjeld særskild for fagområda skogbruk, landbruks- og naturskadeerstatning, rekneskap og arkiv.

Det blir prioritert høgt å sikre etablering av eit stabilt drifts- og fagmiljø i Steinkjer, samstundes med at direktoratet utfører dei andre oppgåvene på ein tilfredsstillande måte.

Nedanfor følgjer ein nærare omtale av viktige oppgåver på dei enkelte forvaltningsområda i 2020.

Areal, skogbruk, ressursforvaltning og økologisk landbruk

Landbruksdirektoratet vil i 2020 vidareføre arbeidet med å bidra til eit berekraftig skogbruk og ein effektiv infrastruktur i skogen. Iverksetjinga av klimatiltak i skog vil bli følgd opp i samarbeid med Miljødirektoratet.

Når det gjeld klima- og miljøomsyn i jordbruket, vil Landbruksdirektoratet utvikle tiltaka vidare med sikte på forenkling og målretting til beste for klima, miljø og næring. Regional og lokal oppfølging av vassforskrifta og arbeid med kulturlandskap vil òg vere viktige oppgåver for Landbruksdirektoratet i 2020.

Landbruksdirektoratet skal bidra til at interessene til landbruket blir tekne vare på i saker knytte til naturmangfaldlova. Det er nødvendig med merksemd på jordvern både lokalt, regionalt og sentralt for å ta vare på god matjord. Direktoratet samarbeider med Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) i oppfølginga av den nasjonale jordvernstrategien.

På klima- og miljøområdet vil Landbruksdirektoratet føre vidare samarbeidet med Miljødirektoratet. Direktoratet vil òg følgje opp den nasjonale strategien for økologisk jordbruk.

Landbruksdirektoratet skal ta hand om den landbruksfaglege sida i rovviltpolitikken og leggje til rette informasjon om utviklinga i beitenæringane (husdyr, rein).

Landbruksdirektoratet vil i 2020 arbeide for å sikre ei god og effektiv forvaltning av naturskadeerstatningsordninga.

Reindrift

Innrapportert samla reintal i Finnmark er no tilnærma på det nivået som er fastsett i bruksreglane. Landbruksdirektoratet vil i 2020 arbeide for å halde oppe grunnlaget for ei økologisk berekraftig reindrift. Å sikre eit stabilt reintal og følgje opp siidaandelane og distrikta som har for mange

rein, har difor framleis høg prioritet. Landbruksdirektoratet vil saman med fylkesmannsembeta følgje opp dei siidaandelane som har auka reintalet utover det som er fastsett, ved å nytte føresegnene i reindriftslova. Landbruksdirektoratet vil vurdere behovet for offentleg kontrollerte teljingar i heile reinbeiteområdet i samråd med fylkesmennene.

Landbruksdirektoratet vil føre vidare arbeidet med å stimulere til best mogleg produksjon i reindriften. For å ha kontroll med utviklinga i reindriften vil Landbruksdirektoratet hente inn og gjere tilgjengeleg nødvendige grunnlagsdata.

Landbruksdirektoratet vil halde fram med å etablere samarbeid med andre offentlege organ om aktuelle reindriftsfaglege tema. Vidareutvikling av sjølvstyret i reindriften står sentralt i arbeidet for å nå dei reindriftpolitiske måla. Direktoratet vil i nær dialog med departementet arbeide aktivt med ulike tiltak for å styrkje sjølvstyret og internkontrollen i reindriften.

Landbruksdirektoratet vil bidra med å følgje opp Meld. St. 32 (2016–2017) *Reindrift. Lang tradisjon – unike muligheter*. Dette gjeld mellom anna obligatorisk individmerking av rein, tilgjengeleggjering av reintal internt i næringa og utvikling av kriterium for berekraftsmåla.

Landbruks- og matdepartementet ber om fullmakt til å overskride løyvinga under posten med opp til 0,5 mill. kroner ved forskottering av utgifter til tvangsflytting av rein, jf. framlegg til vedtak III.

Inntekts- og velferdspolitiske tiltak

Innspel til forenkling og forbetring av verkemiddel i jordbruksavtalen er viktige også i 2020.

Landbruksdirektoratet vil i 2020 arbeide vidare med å styrkje grunnlaget for ei god forvaltning av produksjonstilskott i jordbruket og tilskott til avløyning ved ferie og fritid. I tillegg vil direktoratet arbeide med å vidareutvikle fagsystemet eStil PT. Eit anna stort prosjekt er utvikling av nytt IKT-system for kvoteordninga for mjølk med mål om å forenkle forvaltningsprosessane.

Landbruksdirektoratet vil i 2020 arbeide vidare med å styrkje grunnlaget for ei god forvaltning av husdyrkonsesjonsregelverket og med å tilpasse mjølkekvotegrunnlaget til eit minka mjølkebehov som følgje av bortfall av eksportstøtta.

Landbruksdirektoratet vil arbeide for å betre forvaltninga av pristilskotta, der meieria, slakteria og andre mottaksanlegg er tilskottsformidlarar. Direktoratet vil utvikle forvaltninga av verkemiddel til næringsutvikling og kompetanseutvikling vidare.

Landbruksdirektoratet skal forvalte forskrift om kompensasjon ved avvikling av pelsdyrhald. Innføringa av ordninga vil krevje mykje merksemd i 2020.

Landbruksdirektoratet er sekretariat for to forskingsstyre, styret for Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt og styret for forskingsmiddele over jordbruksavtalen, og det vil i 2020 halde fram arbeidet med å bidra til at nærings- og forskingsmiljøa saman fremjar gode søknader på prioriterte tema.

Landbruksdirektoratet vil i 2020 ha merksemd retta mot kontroll med dei ulike ordningane og oppfølging av kontrollarbeidet til fylkesmennene og kommunane.

Marknadstiltak, handel og industri

Landbruksdirektoratet vil i 2020 arbeide for å sikre god forvaltning av dei ulike marknadsordningane for jordbruksråvarer, der like konkurransevilkår for aktørane står sentralt.

Direktoratet vil som sekretariat for Omsetningsrådet følgje opp endringane etter gjennomgangen av regelverket for marknadsbalansering.

Landbruksdirektoratet vil forvalte importvernet for landbruksvarer i tråd med unilaterale, bilaterale og multilaterale forpliktingar, der avsetnad for norske landbruksvarer er eit viktig mål.

Landbruksdirektoratet vil føre vidare arbeidet med faglege analysar og grunnlagsmateriale til bruk i internasjonale forhandlingar (WTO, EU, EFTA). Direktoratet vil òg bidra med analysar i samband med Brexit.

Landbruksdirektoratet vil halde fram med å følgje med på konkurransesituasjonen til den mest konkurransesette industrien som foredlar jordbruksråvarer (RÅK-industrien). Marknads- overvaking med rapportering og analyse av nasjonale og internasjonale marknader for jordbruksråvarer er òg viktige oppgåver.

Digitalisering og organisasjon

Landbruksdirektoratet vil i 2020 slutføre arbeidet med å gjennomføre vedtaket om å flytte 30 årsverk til Steinkjer. Direktoratet er godt i gang med etableringa. Mange av medarbeidarane som skal ha kontorstad i Steinkjer, er tilsette.

Landbruksdirektoratet vil vidareutvikle styringssystema i verksemda og halde fram arbeidet med å effektivisere verksemda og tenestene.

Digitaliseringsplanen i Landbruksdirektoratet skal bidra til gode prioriteringar av tiltak som gir nytte og gevinst for brukarane, samarbeidspartna-

rane og direktoratet. I 2020 vil arbeidet med å digitalisere tenestene halde fram.

I 2020 vil arbeidet med å utvikle nye nettsider vere ei av dei sentrale satsingane. Målet er å skape nettsider som tek utgangspunkt i behovet til brukarane. Nettsidene og dei digitale tenestene skal vere effektive, lett tilgjengelege og trygge å bruke.

Arbeidet med tryggleik og beredskap vil vere eit viktig område også i 2020. I tillegg vil direktoratet halde fram arbeidet med å integrere den nye personvernforordninga (GDPR) i dei ulike saks- handsamings- og IKT-systema.

Post 45 Større utstyrskjøp og vedlikehald

Formål med løyvinga

Løyvinga skal dekkje utgiftene til oppfølging av Noregs ansvar ved gjennomføringa av ny reingjerdekonvensjon med Finland, og for konvensjonsgjerda mot Sverige, Finland og Russland. Posten skal òg dekkje utgiftene til oppfølging av reinbeiteavtalar i Røros-regionen og til vedlikehald av gjerda i Hemsedal og Lærdal.

I tillegg skal posten dekkje eventuelle erstatningskrav frå finske og russiske styresmakter i samsvar med gjeldande reingjerdekonvensjon og avtalar.

Rapportering 2018

Det er gjennomført kulturminnesynfaring på tre av fire delstrekningar, og stikking og skogrydding på den andre delstrekninga ut frå gjeldande reingjerdekonvensjon med Finland. Vidare er det gjennomført vedlikehald av konvensjonsgjerda mot Sverige, Finland og Russland og vedlikehald av gjerda i Hemsedal og Lærdal.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 12,1 mill. kroner.

Våren 2016 ratifiserte Noreg ny reingjerdekonvensjon mellom Noreg og Finland. Hausten 2016 ratifiserte også Finland konvensjonen. Avtalen inneber mellom anna at det er norsk ansvar å føre opp gjerde på strekninga Karigasniemi–Levajok. Kostnaden for dette er berekna til 17,6 mill. kroner i perioden 2018–2021. Løyvinga skal dekkje oppføring av den andre og tredje delen av gjerdestrekninga og skogrydding på den fjerde og siste delstrekninga i 2020, i tillegg til dei ordinære oppgåvene på denne posten.

Post 50 Arealressurskart

Formål med løyvinga

Over posten blir det gitt støtte til vedlikehald av eit arealressurskart (AR5) som gir næringsdrivande og forvaltninga tilgang til arealinformasjon av høg kvalitet.

Rapportering 2018

Løyvinga er brukt til arbeidet med oppdatering og vedlikehald av arealressurskarta (AR5) hos NIBIO. Karta blir viste mellom anna i løysinga Gårdskart på nett og er viktige i samband med kontroll av tilskottsordningar.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 7,7 mill. kroner.

Post 60 Tilskott til veterinærdekning

Formål med løyvinga

Tilskottet skal bidra til tilfredsstillande tilgang på tenester frå dyrehelsepersonell.

Tilskott til veterinærdekning har sidan 2008 blitt gitt som eit øyremerkte tilskott. Hovuddelen av posten har gått til klinisk veterinær vakt utanom ordinær arbeidstid.

Posten blir òg nytta til stimuleringsiltak for å bidra til tilfredsstillande tilgang på tenester frå dyrehelsepersonell i næringssvake distrikt. I tillegg blir eit mindre beløp nytta til veterinærtenester på Svalbard.

Rapportering 2018

Midlane er fordelte til kommunane. Eit mindre beløp har vore nytta til veterinærtenester på Svalbard.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om 170,3 mill. kroner i tilskott til veterinærdekning i kommunane.

I kommuneproposisjonen, Prop. 113 S (2019–2020), varsla departementet at det vil bli føreslått å innlemme den delen av tilskottet på posten som gjeld klinisk veterinær vakt, i rammetilskottet til kommunane. Etter ei heilskapleg vurdering føreslår departementet likevel å vidareføre ordninga

med øyremerkte tilskott over Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Hovuddelen av den føreslåtte løyvinga på posten, om lag 133,2 mill. kroner, er tilskott til klinisk veterinær vakt utanom ordinær arbeidstid. Midlane blir fordelte til kommunane ut frå ei fastsett vaktinndeling.

Framlegget til løyving omfattar òg om lag 31,4 mill. kroner som kommunane kan bruke til stimuleringsiltak for å sikre tilfredsstillande tilgang på tenester frå dyrehelsepersonell i næringsvake distrikt. Midlane vil bli prioriterte til kommunar som har problem med å få stabil tilgang på veterinærtenester, og som legg planar for gode lokale løysingar. Departementet legg til grunn at om lag ein firedel av kommunane vil oppfylle kriteria for å kunne søkje om midlar frå denne delen av løyvinga. Eit mindre beløp kan tilsvarende brukast på Svalbard.

I framlegget er det òg sett av om lag 5,7 mill. kroner til administrative kostnader for kommunane. Landbruksdirektoratet fordeler midlane til kommunane.

Post 70 Tilskott til fjellstuer

Formål med løyvinga

Formålet med løyvinga er å halde oppe tryggleiken i veglaust terreng for mellom andre reingjetarar. Departementet har i dag tre statseigde fjellstuer – Joatka, Mollisjok og Ravnastua. Fjellstuene blir drivne på kontrakt med Landbruksdirektoratet. Fjellstuene har plikt til å halde ope heile året.

Rapportering 2018

Det er gitt tilskott til alle fjellstuene.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 0,8 mill. kroner.

Post 71 Omstillingstiltak i Indre Finnmark

Formål med løyvinga

Formålet med løyvinga er å finansiere ulike tilpassingar og tiltak for å leggje til rette for ei berekraftig reindrift i Indre Finnmark. Reinteljing og oppfølging av godkjende bruksreglar er sentrale tiltak. Utgifter til teljing av rein i enkelte distrikt sør for Finnmark vil òg bli dekt over posten.

Auka kunnskap om produksjon og tap vil vere viktig, både for å dempe konflikter og for ei berekraftig forvaltning av reindriftsnæringa. Kostnader knytte til slik kunnskapsutvikling blir dekte over denne posten. Utover dette er formålet med løyvinga å dekkje ei rekkje tiltak for å følgje opp reindriftslova av 2007, overvakingsprogrammet for Finnmarksvidda, enkelte utviklings- og utgreiingskostnader og digitalisering av arealbrukskart for reindriften.

Rapportering 2018

Det er gjennomført reinteljing i Finnmark, Troms og Nordland. Vidare er overvakingsprogrammet for Finnmarksvidda gjennomført. Digitalisering av arealbrukskart for reindriften og utarbeiding av mellombels digital løysing for melding om reindriften og søknad om tilskott til siidaandelar og tamreinlag, er utførte etter planen.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 4,5 mill. kroner til omstillingstiltak i Indre Finnmark.

Utfordringa med å følgje opp fastsett reintal og godkjende bruksreglar er størst i dei distrikta i Finnmark der talet på rein ikkje er i samsvar med beiteressursane, og der talet på utøvarar er for høgt til at målet om økonomisk berekraft blir nådd. Det krev ekstra innsats å følgje opp desse distrikta. Utover bruk av reglane etter reindriftslova inneber oppfølginga mellom anna at ein skal leggje til rette for fellestiltak for betre infrastruktur, og at ein framleis stimulerer aktivt til auka slakting og omsetnad av reinkjøtt. Kva for tiltak som blir sette i verk og finansierte over posten, vil vere avhengig av mellom anna situasjonen i det enkelte distriktet og den gjeldande marknads-situasjonen. Oppfølging av fastsett reintal og godkjende bruksreglar er prioriterte oppgåver både for direktoratet og for fylkesmannen i 2020.

Ved sida av oppfølging av reintal og bruksreglar er posten i 2020 planlagd brukt til vidareføring av prosjektet digitalisering av arealbrukskart for reindriften og enkelte utviklings- og utgreiingstiltak, mellom anna innanfor IKT.

Post 72 Erstatningar ved ekspropriasjon og leige av rett til reinbeite

Formål med løyvinga

Løyvinga skal dekkje erstatningar ved ekspropriasjon av rett til reinbeite i Trollheimen, jf. føreset-

nadene i overskjønnet heimla av Frostating lagmannsrett 2. september 1999, og beiteleige ut frå inngåtte reinbeiteavtalar.

Rapportering 2018

Det blei i 2018 utbetalt fastsette årlege erstatningar til 45 personar.

Utgifter til beiteleige til Trollheimen/Igelfjellet Reinbeiteforening for driftsåret 2017/2018 er dekt over denne posten.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei overslagsløyving på 0,5 mill. kroner.

Post 73 Tilskott til erstatningar m.m. etter offentlege pålegg i plante- og husdyrproduksjon

Formål med løyvinga

Formålet med ordninga er å gi produsentar erstatning for tap og dekning av visse utgifter i samband med pålagde tiltak mot sjukdommar, smittestoff og skadegjerarar hos dyr og plantar, jf. § 22 i Ot.prp. nr. 100 (2002–2003) *Om lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matlova)*. Tilskottet skal òg dekkje tap i samband med tiltak som blir sette i verk som følgje av antibiotikaresistente bakteriar (MRSA) i svinehaldet, tiltak for å redusere innhaldet av radioaktivitet i storfe og småfe og enkelte andre kompensasjonar for å lette etterleving av krava i matlova og plikter i primærproduksjonen, jf. matlova § 31.

Rapportering 2018

Skadegjerarar i planteproduksjon

Det var i 2018 låge utbetalingar av erstatning som følgje av offentlege pålegg om sanering i planteproduksjon. Årsaka til den største delen av erstatningsutbetalingane var påvising av tomatmøll i eit veksthus i 2017. Hausten 2018 fekk ein jordbærbonde i Østfold pålegg frå Mattilsynet etter påvising av bakteriebladflekk, og tilkjent erstatning blei utbetalt i januar 2019.

Pålagd slakting

I 2018 er årsaka til kostnadene erstatning etter pålagd sanering for multiresistente stafylokokkar i svinebesetningar (MRSA). Alle utbetalingar for MRSA-sanering er knytte til påvising av smitte

føregående år. Andre husdyrsjukdommar medførte 9,6 mill. kroner i erstatning i 2018. Dette gjaldt i hovudsak sanering av salmonella i svinebesetningar og fotrøte i småfebesetningar i Rogaland og Agder.

MRSA-kompensasjon

Kompensasjon etter pålagd sanering av MRSA i svinebesetningar kjem i tillegg til vanlegerstatning ved pålagd nedslaktning. I 2018 blei det utbetalt MRSA-kompensasjon til tre føretak i Hordaland, Vestfold og Trøndelag som følgje av påvisingar føregående år.

Radioaktivitet

Forureininga etter atomulykka i Tsjernobyl skaper framleis problem for beitebruken enkelte stader på Indre Austlandet og i Midt-Noreg. For å motverke dette blir det brukt Giesesalt, som reduserer opptaket av radioaktivt cesium i dyr på beite. For høge verdiar av radioaktive stoff kan føre til at slaktet ikkje kan brukast til mat. Giesesalt blir kjøpt inn av Landbruksdirektoratet, og utgiftene til innkjøp er om lag 4 mill. kroner annakvart år. Utbetalinga er i stor grad knytt til omfanget av sopp på utmarksbeite seint i beitesesongen og til omfanget av kontrollmåling av radioaktivitet. Det var som vanleg mest nedføring i Oppland, og utbetalt kompensasjon var under gjennomsnittet for dei siste fem år i alle fylke med unntak av Nordland.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei overslagsløyving på 55,6 mill. kroner.

Post 74 Kompensasjon til dyreeigarar som blir pålagde beitenekt

Formål med løyvinga

Løyvinga på posten blir brukt til å gi dyreeigarar økonomisk kompensasjon når Mattilsynet som følgje av fare for rovviltangrep, har gjort vedtak om beiterestriksjonar for storfe og småfe med heimel i dyrevelferdslova.

Rapportering 2018

Mattilsynet gjorde ingen vedtak om restriksjonar i bruk av utmarksbeite i 2018 som førte til utbetalingar av kompensasjon same år.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 1,0 mill. kroner.

Post 75 Tilskott til klimarådgiving på gardar

Formål med løyvinga

Tilskottsordninga omfattar både etablering av metodar for datafangst og eit system for klimarådgiving på gardar i regi av Noregs Bondelag. Prosjektet blir drive av Landbrukets Klimaselskap.

Rapportering 2018

Prosjektet er gjennomført i tråd med planane, men enkelte aktivitetar er utsette. Årsaka til mindreforbruket i 2018 er at utgifter til aktivitetar i siste del av 2018 vil komme til utbetaling i 2019. Prosjektet er frå 2019 tildelt midlar over LUF.

Post 77 Tilskott til kompensasjon ved avvikling av pelsdyrhald

Formål med løyvinga

Formålet med løyvinga er å gi kompensasjon for avvikling av pelsdyrhald. Stortinget vedtok 13. juni 2019 lov om forbod mot hald av pelsdyr, jf. Prop. 99 L (2018–2019). Med dette har Stortinget vedteke eit forbod mot hald av pelsdyr etter 1. februar 2025 og at departementet kan gi forskrifter om økonomisk kompensasjon og om tilskott til omstilling til oppdrettarar som heldt pelsdyr 15. januar 2018.

Framlegg til løyving er midlar til kompensasjon som er omtalt i Prop. 99 L (2018–2019) og dei tillegga til kompensasjonsordninga som følgjer av merknadene til næringskomiteen. Dette omfattar mellom anna kompensasjon basert på bokført verdi av ikkje-realiserbar drifts- og anleggskapital som har blitt brukt i pelsdyrverksemda, eit tillegg basert på talet på avlstisper i produksjonen, full dekning av kostnader til riving og opprydding etter avvikling, og ein kompensasjon for lågare årleg alderspensjon som følgje av uttak av alderspensjon tidlegare enn fylte 67 år dersom vedkommande ikkje har anna lønns- eller næringsinntekt.

Ein mindre del av løyvinga kan bli brukt til administrative kostnader i samband med ordninga.

Kompensasjonen er ei regelstyrt ordning, og framlegget til løyving vil bli tilpassa nødvendige utbetalingar. Den enkelte pelsdyroppdrettaren vil

få utmålt og utbetalt kompensasjon etter fastsett regelverk. I praksis er difor kompensasjonsordninga å rekne som ei overslagsløyving.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 160,0 mill. kroner.

Post 78 Tilskott til omstilling for pelsdyroppdrettarar

Formål med løyvinga

Posten er ny. Framlegget til løyving er midlar til omstilling for pelsdyroppdrettarar i samband med forbod mot hald av pelsdyr, jf. Prop. 99 L (2018–2019). Ordninga skal forvaltast av Innovasjon Noreg.

Ein mindre del av løyvinga kan bli brukt til administrative kostnader i samband med ordninga.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 20,0 mill. kroner.

Kap. 4142 Landbruksdirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
01	Driftsinntekter, refusjonar m.m.	47 179	43 203	44 363
	Sum kap. 4142	47 179	43 203	44 363

Post 01 Driftsinntekter, refusjonar m.m.

Posten gjeld driftsinntekter som Landbruksdirektoratet har i samband med mellom anna sekretariatet for Omsetnadsrådet, styret for Fondet for

Post 80 Radioaktivitetstiltak

Formål med løyvinga

Statens ansvar for å dekkje kostnader som følgje av radioaktivt nedfall etter Tsjernobyl-ulykka har som prinsipielt utgangspunkt det vedtaket som regjeringa gjorde om økonomisk skadesløyse 31. juli 1986. Regelverket for radioaktivitetstiltak i reindrifta blir fastsett etter dei same prosedyrane som forskriftene etter reindriftsavtalen.

Rapportering 2018

I 2018 er det utbetalt kompensasjon for ekstrakostnader til oppføring av anlegg for gjennomføring av utsett slakting som følgje av radioaktivitet i reinkjøtt. Utover dette har det ikkje vore behov for tiltak.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 0,5 mill. kroner.

forskningsavgift på landbruksprodukt og Utviklingsfondet for skogbruket, administrasjon av ulike fond, prisutjammingsordninga og kvoteordninga for mjølk. Inntekter frå gebyr blir òg førte på posten.

Kap. 1148 Naturskade – erstatningar

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
22	Naturskade, administrasjon, <i>kan overførast</i>	70		
71	Naturskade – erstatningar, <i>overslagsløyving</i>	84 653	152 600	168 000
	Sum kap. 1148	84 723	152 600	168 000

Post 22 Naturskade, administrasjon

Formål med løyvinga

Løyvinga er blitt brukt til å utvikle eit nytt elektronisk søknads- og sakshandsamingssystem for erstatningssaker etter Statens naturskadeordning i samband med at naturskadeerstatningslova tok til å gjelde 1.1.2017. Dette arbeidet er gjort, og departementet gjer ikkje framlegg om vidare løyving under posten.

Rapportering 2018

I 2018 blei det brukt om lag 69 500 kroner til vidareutvikling av det nye søknads- og sakshandsamingssystemet for ordninga.

Post 71 Naturskade, erstatningar

Formål med løyvinga

Statens naturskadeordning gir erstatning for dei naturskadane det ikkje er mogleg å forsikre seg mot gjennom ei alminneleg forsikringsordning, og løyvinga skal brukast til å dekkje desse utgiftene. Søknader om erstatning for naturskadar etter naturskadeerstatningslova blir handsama etter ein rein forvaltningsmodell. Landbruksdirektoratet avgjer sakene i førsteinstans, mens klagenene blir avgjorde av Klagenemnda for naturskadesaker som klageinstans.

Rapportering 2018

I 2018 blei det handsama 567 saker. Det blei gitt tilsegner om erstatning for om lag 80 mill. kroner. Utbetalingane i 2018, som var på om lag 83,1 mill. kroner, gjeld erstatningssaker for 2018 og tidlegare år. Tilsegner om erstatning blir gitt med ein utbetningsfrist på tre år.

Ansaret som utgjer gitte, men ikkje innfridde tilsegner om erstatning, var 31.12.2018 på om lag 83,5 mill. kroner.

Budsjettframlegg 2020

Klimaframskrivingar viser at vi i Noreg må rekne med meir ekstremvær. Med ei slik utvikling kan det bli fleire og meir omfattande naturskadar i åra framover.

Dei som blir råka av naturskade, har på visse vilkår rett til erstatning over Statens naturskade-

ordning etter naturskadeerstatningslova. Det knyter seg uvisse til budsjetteringa for ordninga. Dette kjem av at omfanget av naturulykker varierer frå år til år, og at erstatninga blir utbetalt etter at skaden er utbetra. Vidare er fristen for utbetring tre år, noko som òg verkar inn på den årlege utbetalinga. Ved budsjetteringa blir difor normalt eit gjennomsnittsår for naturskadar lagt til grunn.

Direktoratet skal sørge for at krav om erstatning for naturskadar blir handsama raskt og forsvareleg. Direktoratet skal dessutan raskt kunne setje inn målretta og utvida innsats når det skjer store naturulykker.

Landbruks- og matdepartementet følgjer opp ordninga på bakgrunn av mellom anna styringsdialog, rapportar og informasjon om økonomi.

Løyvinga skal dekkje innfriing av både tilsegner som blir gitt i 2020, og uteståande tilsegner frå tidlegare år. Vidare skal løyvinga dekkje kostnader ved taksering av skadar, informasjonstiltak og andre tiltak som bidreg til å redusere skadeverknadene av framtidige naturulykker eller aukar verknaden av ressursane som blir nytta på naturskadeområdet. Løyvinga skal òg dekkje nødvendige utgifter til ekstrahjelp, og vedlikehald og vidareutvikling av IKT-systemet for ordninga. I tillegg skal utgifter til Klagenemnda for naturskadesaker dekkjast av posten. Departementet gjer framlegg om ei løyving på 168,0 mill. kroner og ei tilsegnfullmakt på 90,5 mill. kroner for 2020, jf. tabell 2.7 og framlegg til vedtak IV.

Tabell 2.7 Tilsegnfullmakt naturskadeerstatningar i 2020

	(i mill. kr)
Ansvar 1.1.2019	83,5
+ Venta tilsegner i 2019	150,0
= Sum	233,5
- Venta erstatningsutbetalingar i 2019	131,0
= Venta ansvar 31.12.2019	102,5
+ Takseringskostnader, IKT-vedlikehald o.a.	6,0
+ Venta nye tilsegner i 2020	150,0
= Sum	258,5
Forslag til løyving i 2020	168,0
Forslag til tilsegnfullmakt i 2020	90,5

Kap. 1149 Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
51	Tilskott til Utviklingsfondet for skogbruket	3 523	3 506	3 488
71	Tilskott til verdiskapingstiltak i skogbruket, <i>kan overførast</i>	71 007	92 300	79 774
73	Tilskott til skog-, klima- og energitiltak, <i>kan overførast</i>	42 157	38 899	38 944
75	Tilskott til investeringsstøtte for landbruket	75 000		
	Sum kap. 1149	191 687	134 705	122 206

Post 51 Tilskott til Utviklingsfondet for skogbruket**Formål med løyvinga**

Vedtektene for Utviklingsfondet for skogbruket blei fastsette ved kgl.res. datert 25. februar 1977, med endringar sist av 4. desember 2014. Fondet har til oppgåve å støtte opp om forskning, utvikling, informasjon og opplæring innanfor skogbruket. I styret for fondet er offentleg forvaltning og private organisasjonar innanfor skogsektoren representerte. Landbruksdirektoratet er sekretariat for fondet.

Rapportering 2018

I 2018 blei det løyvd 3,5 mill. kroner til fondet. I alt fekk åtte nye prosjekt tilskott.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 3,5 mill. kroner for 2020. Midlane frå fondet vil i første rekkje gå til brukarretta FoU-verksemd med klare problemstillingar og mål. Fondet skal bidra til prosjekt som utviklar og styrkjer skogbruket som ei rasjonell, økonomisk og berekraftig næring.

Post 71 Tilskott til verdiskapingstiltak i skogbruket**Formål med løyvinga**

Skogen og eit aktivt skogbruk gir viktige bidrag til sysselsetjing og verdiskaping i heile landet, i

t tillegg til viktige klimagevinstar. For å styrkje desse bidraga vil regjeringa leggje til rette for at ein større del av det produktive skogarealet som kan drivast lønnsamt, blir teke i bruk, mellom anna ved auka hogst, hausting av virke til biobrensel og oppbygging av ny skog. Ein formålstenleg infrastruktur, med samanhengande betre standard frå skog til industri og vidare til marknadene, er eit satsingsområde for regjeringa. Som det går fram av Meld. St. 6 (2016–2017) *Verdier i vekst – Konkurransedyktig skog- og trenæring*, og strategidokumentet *Skog- og trenæringa – ein drivar for grøn omstilling* (2019), er ein god infrastruktur avgjerande for konkurransekrafta til skogsektoren og for det positive bidraget til verdiskaping for distrikta og landet som skogsektoren gir. Løyvinga skal bidra til modernisering og vidareutvikling av infrastruktur for transport i tillegg til andre verdiskapingstiltak i skogbruket.

Rapportering 2018

Det blei utbetalt om lag 71 mill. kroner til infrastrukturtiltak i skogbruket over posten i 2018. Det blei gitt tilsegn om midlar til åtte tømmerkai-prosjekt langs kysten: Lierstranda i Buskerud, Eydehavn i Aust-Agder, Saudasjøen i Rogaland, Marøystrand i Hordaland, Fjaler i Sogn og Fjordane, Håjem i Møre og Romsdal, Orkanger i Trøndelag og Mosjøen i Nordland.

Det blei utbetalt 26,5 mill. kroner til vidareutvikling av skogsvegnettet over posten i 2018. Desse midlane må sjåast i samheng med løyvingane til det same formålet over kapittel 1150, post 50. Det blei bygd rundt 94 km nye skogsbilvegar og ombygd rundt 283 km eldre skogsbilvegar i

2018. Dette er ein nedgang på høvesvis 9 pst. og 27 pst. frå 2017.

Ansvar på posten er 31.12.2018 på 129,8 mill. kroner.

Budsjettframlegg 2020

Departementet vil føre vidare satsinga på infrastrukturtiltak i skogbruket i 2020. Tilskott frå posten vil bli gitt til verdiskapingstiltak, med vekt på tiltak som bidreg til å redusere transportkostnadene.

Behovet for investeringar i infrastruktur er stort over heile landet, men kyst- og innlandsfylka har ulike utfordringar. I mange av kystfylka står mykje av den skogen som i dag er hogstmoden, eller som snart blir det, langt frå vegen eller i bratt og vanskeleg tilgjengeleg terreng, noko som gjer det kostnadskrevjande å utnytte ressursane. I innlandsfylka er ein stor del av skogsvegnettet gammalt og treng opprusting for å oppfylle transportbehova og dei krava som moderne transportutstyr stiller.

Tilskott til investeringar i nybygging og ombygging av skogsvegnettet er målretta og prioriterte tiltak for auka hogst og meir kostnads effektiv tømmertransport. Gjennom tiltak som minskar faren for erosjon og lausmasseskred ved kraftig nedbør, vil desse investeringane òg bidra til betre klimatilpassing av vegnettet i skogbruket.

Tilgang til kai og sjøtransport opnar for kostnadseffektive leveransar av trevirke og produktflyt til foredlingsindustrien i Noreg og til marknader nasjonalt og internasjonalt. Tømmerkaier er blitt stadig viktigare som følge av endringar i avsetnaden av virke og marknadene for tømmer og treprodukt dei siste åra, også i etablerte skogområde på Sør- og Austlandet.

Midlar over denne posten skal bidra til bygging og ombygging av kaier og kaiterminalar for rasjonell transport og logistikk knytt til tømmer. Gode planprosessar og overføring av kunnskap og erfaring frå prosjekt til prosjekt er viktig i dette arbeidet. Kommunale hovudplanar for skogsveggar er eit godt verktøy for å utvikle skogsvegnettet vidare.

Landbruksdirektoratet forvaltar ordninga med tilskott til kaiprojekt for departementet.

Infrastrukturtiltaka har positive sysselsetjings- og verdiskapingseffektar og styrkjer konkurransekrafta i skognæringa. Som for 2019 vil departementet bruke ein kombinasjon av løyving og tilsegnfullmakt som verkemiddel for ei effektiv planlegging og gjennomføring av større infrastrukturtiltak der investeringane skjer over fleire år. Departementet gjer framlegg om ei løyving på 79,8 mill. kroner for 2020. Sidan tilskotta ikkje all-

tid kjem til utbetaling same året som det blir gitt tilsegn, gjer departementet framlegg om ei tilsegnfullmakt for 2020 på 116,2 mill. kroner for å kunne dekkje ansvar frå tidlegare år, jf. framlegg til vedtak IV. Beløpet er basert på ein prognose frå Landbruksdirektoratet.

Tabell 2.8 Tilsegnfullmakt til infrastrukturtiltak i 2020

	(i mill. kr)
Ansvar 1.1.2019	129,8
+ Venta tilsegner i 2019	81,2
= Sum	211,0
- Venta erstatningsutbetalningar i 2019	92,3
= Venta ansvar 31.12.2019	118,7
+ Venta nye tilsegner i 2020	77,3
= Sum	196,0
Forslag til løyving i 2020	79,8
Forslag til tilsegnfullmakt i 2020	116,2

Post 73 Tilskott til skog-, klima- og energitiltak

Formål med løyvinga

Skogen spelar ei viktig rolle for klimaet. Regjeringa vil leggje til rette for tiltak som kan ta vare på eller styrkje karbonlageret i skogen, og samstundes leggje til rette for meir bruk av fornybart skogråstoff som kan erstatte fossile utslepp i andre sektorar.

Posten omfattar også bidrag til stiftinga Det norske Skogfrøverk, som har som oppgåve å sikre forsyninga av skogfrø i Noreg. Bidraget frå departementet er basert på ein avtale med Skogfrøverket om forvaltningsoppgåver frå 1995.

Rapportering 2018

Det blei løyvd 48,9 mill. kroner til tilskott til skog-, klima- og energitiltak i 2018.

Av dette blei det sett av 33 mill. kroner til klimatiltaka tettare planting etter hogst og til gjødsling av skog. Rekneskapen viser at det blei gitt om lag 18 mill. kroner i tilskott til tettare planting på 110 000 dekar. Det blei vidare gitt tilskott på om lag 8 mill. kroner til gjødsling av om lag 56 000 dekar.

Det blei òg løyvd 8,8 mill. kroner til Det norske Skogfrøverk til forvaltningsoppgåver. Oppgåvene omfattar kontroll etter forskrift om skogfrø og skogplantar, produksjons- og utviklingsoppgåver og informasjons- og opplæringstiltak knytte til anlegg for frøproduksjon. Det blei òg gitt ei ekstra løyving på 6 mill. kroner til Det norske Skogfrøverk for å styrkje skogplanteforedlinga som eit klimatiltak i skogbruket.

Det blei dessutan løyvd 650 000 kroner til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) for det norske bidraget til det nordisk-baltiske prosjektet Future Forest. Prosjektet har som formål å definere bruksområde for granproveniensar i Norden. Det norske bidraget er ei oppfølging av utgreiinga om moglegheitene for meir nordisk samarbeid i skogfrø- og skogplanteforsyninga, og det er venta at resultatata vil gi grunnlag for bruk av plantemateriale som er betre tilpassa klimaet i Norden.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei samla løyving på 38,9 mill. kroner i 2020 til klimatiltak i skog som oppfølging av klimaforliket og Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*.

Landbruksdirektoratet forvaltar ordningane med tilskott til tettare planting og gjødsling.

Skogplanteforedling av treslaget gran er ein viktig del av forvaltningsoppgåvene til Skogfrøverket. Skogplanteforedlinga krev no ei fornying

av frøplantasjar med det beste materialet frå plantasjar av gran som blei etablerte i 1960- og 1970-åra. Fornyning av skogfrøplantasjar er avgjerande både for ei satsing på skogplanteforedling som klimatiltak, og for å halde oppe produksjonen av foredla frø som i dag. Det er òg ønskjeleg at større delar av landet får tilgang til foredla frø gjennom etablering av nye frøplantasjar, og at ein startar eit foredlingsprogram for furu. Departementet gjer framlegg om å vidareføre løyvinga til Skogfrøverket på 6 mill. kroner til arbeidet med langsiktig skogplanteforedling og utvikling.

Gjennom ei teknisk flytting av 1 mill. kroner frå posten, til kapittel 1136, post 50, har departementet lagt til rette for at NIBIO kan etablere nye langsiktige forsøksfelt for skogproduksjonsforskning, sjå kap. 1136, post 50.

Departementet vil òg vidareføre løyvinga til prosjektet Future Forest ved NIBIO med om lag 650 000 kroner. Future Forest bidreg til å definere bruksområde for gran og furu basert på såkalla forflytningsfunksjonar. Dette skjer i eit tett nordisk-baltisk samarbeid. Forskarane utvekslar kunnskap og forsøksdata frå store delar av treslaga si utbreiing i Fennoskandia og koplar dette med klimadata. I 2020 vil NIBIO prioritere å utvikle ei nettbasert kartløyving for furu, slik at skogeigarar kan finne dei beste furumaterialane på digitale kart over eigedommen. Klimatiltaka i skog vil styrkje ressursgrunnlaget, og dermed grunnlaget for verdiskaping i skog- og trenæringa i eit langsiktig perspektiv.

Kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	11 961	24 033	14 533
50	Tilskott til Landbrukets utviklingsfond (LUF)	1 123 685	1 133 553	1 250 553
70	Marknadsregulering, <i>kan overførast</i>	283 649	302 062	303 747
71	Tilskott til erstatningar m.m., <i>overslagsløyving</i>	1 667 390	43 000	43 000
73	Pristilskott, <i>overslagsløyving</i>	3 341 337	3 611 045	3 800 600
74	Direkte tilskott, <i>kan overførast</i>	8 537 164	9 024 159	9 404 044
77	Utviklingstiltak, <i>kan overførast</i>	252 676	264 280	281 980
78	Velferdsordningar, <i>kan overførast</i>	1 441 747	1 518 391	1 547 195
	Sum kap. 1150	16 659 610	15 920 523	16 645 652

Formål med løyvinga

Kap. 1150 og kap. 4150 om jordbruksavtalen er baserte på at jordbruket har forhandlingsrett med staten om prisar, tilskott og andre reglar for produksjon og omsetnad innanfor jordbruket. Ordningane under jordbruksavtalen er nokre av dei viktigaste verkemidla for å følgje opp måla og retningsslinene i landbrukspolitikken.

Mange av postane har underpostar der løyvinga er styrt av satsar per eining og omsøkt volum. Volumet på dei enkelte underpostane vil variere frå år til år. Difor ser departementet det som formålstenleg at eit større behov for midlar på éin underpost kan dekkjast inn med unytta midlar på ein annan underpost under løyvinga på den same posten.

Kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m. skal bidra til at måla for landbruks- og matpolitikken blir nådde. Meir informasjon om måla i jordbrukspolitikken for kommande budsjettperiode finn ein i innleiinga til denne proposisjonen.

Fleire faktorar bidreg til at jordbruket i Noreg har eit høgt kostnadsnivå, til dømes klimaet, topografien, at produksjonen etter internasjonale mål skjer i ein småskalastruktur, og det norske pris- og kostnadsnivået generelt. Difor er mange av dei økonomiske verkemidla retta inn mot å bidra til lønnsam produksjon over heile landet og å stimulere til god agronomi og berekraftig produksjon. Mange av tilskottsordningane verkar mot fleire av måla på same tid. Det gjeld mellom anna tilskott som skal gi det økonomiske grunnlaget for produksjon og velferd for næringsutøvarane. Verkemiddel som er meir målsesifikke, vil òg kunne påverke andre mål. Dette gjer at måling av resultatata av eit konkret tiltak eller tilskott ikkje gir fullgod informasjon.

Tilpassing til økonomiregelverket i staten

Verkemidla under jordbruksavtalen skal samla sett gi rammevilkår som fører til god måloppnåing både for næringa og for samfunnet. Ei vurdering av hovudmåla post for post på budsjettkapitlet gir ikkje fullgod informasjon. Difor er det heller ikkje tenleg å ha ei eiga resultatrapportering på kvar enkelt ordning. I omtalen under dette kapitlet gjer departementet årleg greie for hovudtrekka i tilpassingane for ulike ordningar og for bruken av ulike aktørar i forvaltninga av ordningane.

Marknadsregulering og pristilskott/frakttilskott

Tilskott til produsert volum, til marknadsregulering og til frakt blir dekte over fleire ordningar

under kap. 1150, postane 70 og 73, og i nokon grad under post 77. Satsane er baserte på fastsette kriterium, som produktgruppe, levert volum, distrikt m.m. Grunnlaget for tilskotta som blir utbetalt til produsentane via eit omsetnadsledd, vil normalt vere det same som grunnlaget for oppgjeret mellom omsetnadsledd og produsent. Ordningane utgjer ein del av avtalesystemet med fleire mål og verkemiddel som verkar samstundes mot dei same måla. Resultatrapporteringa skjer difor samla basert på rapportering frå Budsjettnemnda for jordbruket i samband med den årlege proposisjonen om jordbruksoppgjeret. Rapporteringa blir i tillegg supplert av vurderingsrapportar og statusnotat frå heile forvaltninga som grunnlag for å vurdere korleis dei enkelte ordningane verkar.

Tilskott som blir utbetalt via eit omsetnadsledd, skil seg òg frå normalprosedyren ved at tilskottsmottakarane normalt ikkje søker om tilskottet. Storleiken på tilskotta er ei direkte følge av levert vare til omsetnadsleddet. Omsetnadsledda gjer ikkje eigne vurderingar ved forvaltninga av tilskotta. Dei blir difor ikkje rekna som tilskottsforvaltarar, men som medhjelparar. Vidare blir det ikkje sendt eigne tilskottsbrev til produsentane. Tilskottsbeløpet går normalt fram av avrekninga for kvar leveranse. Det blir heller ikkje kravd rapport, og det blir ikkje utført kontroll hos tilskottsmottakarane (produsentane), fordi tilskottet blir gitt mot levert vare. Nødvendig kontroll blir sikra gjennom kontroll hos omsetnadsledda som leverer grunnlaget for utbetalingane, og som formidlar tilskottet til den enkelte produsenten. Samla sett bidreg dette til ei kostnadseffektiv forvaltning av ordningane.

Direkte tilskott og tilskott til velferdsordningar m.m.

Desse ordningane ligg under jordbruksavtalen kap. 1150, postane 74 og 78. Også under post 77 har ein slike ordningar. Dei direkte tilskotta er baserte på objektive kriterium som talet på dyr, areal, produksjonstype, mengd og distrikt. Satsane står i forhold til løyvd beløp og prioriteringar mellom ulike produksjonstypar, produksjonsomfang og lokalisering av driftseiningane. Velferdsordningane er i hovudsak sette saman av refusjon av utgifter til avløyning for sjukdom og ferie/fritid. Ein står her overfor den same problemstillinga når det gjeld målformulering og kriterium for måloppnåing som for tilskott til marknadsregulering, pris og frakt, sjå ovanfor. For ordningane med direkte tilskott og velferdsordningar vil resultatrapporteringa òg i hovudsak skje samla basert

på rapportering frå Budsjettnemnda for jordbruket i samband med proposisjonen om jordbruksoppgjeret. Det er heller ikkje for denne gruppa av ordningar aktuelt å hente inn rapport frå tilskottsmottakarane. Det gjeld òg ordninga med tilskott til veterinære reiser, der tilskott blir utbetalt etter søknad om refusjon av utgifter som allereie er oppsamla. Her kan det ikkje stillast vilkår om kva midlane skal nyttast til, eller krevjast rapportering om bruken av midlane.

Kollektive overføringar

På enkelte område er det administrativt meir effektivt å overføre tilskott samla frå departementet og/eller Landbruksdirektoratet direkte til ein sams mottakar, framfor først å utbetale tilskott til kvar produsent, som så betaler inn til same slutt-mottakar. Godtgjersla i sjukepengeordninga for bønder er finansiert gjennom ei kollektiv overføring frå jordbruksavtalen til Folketrygdfondet. Ei anna kollektiv overføring er innbetaling av omsetnadsavgift for frukt og grønt på post 70. Oppfølginga av desse ordningane vil vere å føre over løyvde beløp til rett mottakar. I tillegg må ein regelmessig vurdere om ordningane verkar som føreset, og om overføringane gir eit rett uttrykk for reelle utgifter.

Tilskott til skogkultur og miljøtiltak

Tilskott til skogkultur og miljøtiltak, som blir løyvde med heimel i forskrift om nærings- og miljøtiltak i skogbruket, blir utbetalte som ein refusjon av dokumenterte utgifter, basert på ein søknad som er sendt kommunen etter at tiltaket er gjennomført. Det blir ikkje søkt om tilsegn på førehand, og tilskottsbrevet frå kommunen inneheld ikkje spesifikke vilkår om kva tilskottet skal brukast til, eller kva rapporteringskrav som gjeld.

Kommunane utarbeider retningslinjer for prioritering av tilskotta. Årlege kunngjeringsar gir informasjon om kva tiltak som gir rett til tilskott, og om den maksimale delen av tiltaket som tilskottet dekkjer. Kontroll av tilskottet skjer ved søknadshandsaminga. Dersom løyvingsramma er avgrensa, kan tilskottsdelen bli redusert. Den delen av tiltakskostnaden som ikkje blir dekt av tilskott, kan dekkjast av skogfondsmidla til skog-eigaren. Det dreier seg årleg om mange tusen tiltak, og tilskottsbeløpa er ofte relativt små. Rapporteringskravet blir dekt ved at spesifiseringa av tiltaket er registrert i Landbruksdirektoratets fagsystem for skogtiltak.

Forvaltning

Hovuddelen av tilskottsforvaltninga er delegert til Landbruksdirektoratet. Størsteparten av dei administrative kostnadene til forvaltning av tilskottsordningane blir direkte dekte innanfor løyvingane over kap. 1142, over kap. 525 til fylkesmennene i budsjettet til Kommunal- og moderniseringsdepartementet, over kap. 571 rammetilskottet til kommunane og kap. 572 rammetilskottet til fylkeskommunane frå Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Løyvinga over kap. 1150, post 21 skal dekke kostnader i samband med utgreiingar i arbeidsgrupper, evalueringar og utvikling av nye IKT-/fagsystem i Landbruksdirektoratet for forvaltning av tilskott over kap. 1150. For å kunne ha fleksibilitet kan det også i nokre høve vere aktuelt å trekkje utviklings- og utgreiingskostnader på tilskottsordningane.

På enkelte område skjer forvaltninga av tilskott gjennom organ som ikkje er ein del av statsforvaltninga. Dette gjeld særleg Innovasjon Noreg. Kommunane er førstelinestyresmakt for dei fleste økonomiske verkemidla på landbruks- og matområdet, og omsetnadsledda har som omtalt ei medhjelparrolle i utbetalinga av tilskott til produsentane. I samband med ikkje-statleg tilskottsforvaltning har departementet klargjort ansvar og oppgåver for desse aktørane. På nokre område er det fastsett at eit styre, utval eller råd skal tildele tilskottsmidler, mens Landbruksdirektoratet er sekretariat og har ansvar for alle dei andre forvaltningsoppgåvene. I desse samanhengane er det departementets vurdering at tilskottsforvaltninga framleis skjer innanfor statsforvaltninga.

Departementet og forvaltninga arbeider kontinuerleg med å få eit så godt kontrollsystem som mogleg. Det er sett i gang prosessar for å styrkje kontrollfunksjonen fylkesmennene har på landbruksområdet, og det blir mellom anna stilt krav til fylkesmannsembeta om at det kvart år skal utarbeidast ein risikobasert kontrollplan og gjennomførast føretakskontroll og forvaltningskontroll av kommunar. Når det gjeld kompetanse i landbruksforvaltninga, har fylkesmannen og Landbruksdirektoratet ei kontinuerleg oppfølging gjennom rettleiing og rådgiving, kommunebesøk, særskilde kommunesamlingar og kompetansetiltak retta mot dei landbruksansvarlege i kommunane.

Samla sett har det målretta arbeidet med kontroll og oppfølginga av kontroll dei siste åra gitt gode resultat. Likevel er det framleis utfordringar med kontroll og vidareutvikling av kontrollsystema i landbruket. Det gjeld særleg å sikre at

kommunane har tilstrekkeleg kompetanse og ressursar, og at fylkesmannen og kommunane får ei meir systematisk oppfølging av avvik. Departementet legg til grunn at det er eit kontinuerleg behov for forbetring av kontrollsystema.

Riksrevisjonen har i fleire samanhengar peika på veikskapar ved systemet for kontroll med utbetalingar av tilskott over jordbruksavtalen og den rolla kommunane har i tilskottsforvaltninga. Landbruks- og matdepartementet vil følgje opp dette området vidare framover.

Rapportering 2018

Ved sida av å produsere varer og tenester for ein marknad er norsk landbruks- og matsektor leverandør av ei rekkje fellesgode, det vil seie gode som ikkje kan omsetjast i ein marknad. Verkemidla bidreg til at hovudmåla for politikken blir nådde gjennom produksjon av varer og tenester for ein marknad i kombinasjon med produksjon av fellesgode.

For å oppnå hovudmåla for politikken er mange av dei økonomiske verkemidla retta inn mot å sikre lønnsam produksjon over heile landet, for å optimalisere den geografiske produksjonsdelinga og i nokon grad påverke måten produksjonen skjer på. Mange av tilskottsordningane er horisontale ordningar, det vil seie at dei verkar inn på fleire av måla samstundes. Det gjeld mellom anna tilskott som skal sikre det økonomiske grunnlaget for produksjon og velferd for næringsutøvarane. Verkemiddel som er meir målspeisifikke, vil òg kunne påverke andre mål. Dette gjer at tradisjonell resultatmåling av eit konkret tiltak eller tilskott ikkje gir fullgod informasjon.

Når det gjeld måla for landbrukspolitikken, som er omtalte mellom anna i innleiinga, finst det verkemiddel for å nå fleire av desse, både over jordbruksavtalen og via andre kapittel i budsjettet. Det omfattar mellom anna økonomiske tiltak retta mot næringsutvikling, busetjing og sysselsetjing, verkemidla for matsikkerheit m.m. Produksjon av trygg mat er også ein grunnleggjande føresetnad for næringspolitikken i jordbruket, men dei spesifikke verkemidla er i stor grad av ikkje-økonomisk karakter, og dei matpolitiske verkemidla ligg utanfor avtalen. Det finst òg fleire juridiske verkemiddel som kan verke mot same mål som dei økonomiske. Dessutan er dette tiltak og rammer for sjølvstendige næringsutøvarar. Alt i alt gjer dette at måloppnåinga ikkje kan målast på enkelte tiltak, men på indikatorar som viser utviklingstrekka i næringa samla sett. Kapittel 3 i Prop. 120 S (2018–2019) om jordbruksoppgjret 2019 gir ei oversikt

over sentrale utviklingstrekk for dei måla som er relevante for dei verkemidla som omfattast av jordbruksavtalen. Sjå elles resultatrapporteringa i del III av denne proposisjonen.

Jordbruksoppgjret 2019

I jordbruksoppgjret 2019 blei det inngått avtale mellom staten og jordbruket den 16. mai 2019. I sluttprotokollen viser partane til stortingshandsaminga av Meld. St. 11 (2016–2017), jf. Innst. 251 S (2016–2017) og Prop. 94 S (2017–2018), jf. Innst. 404 S (2017–2018), Granavolden-plattformen og Jeløya-plattformen til regjeringa. Den inngåtte jordbruksavtalen er basert på dette grunnlaget. Partane viser også til formålparagrafen i Hovudavtalen, som seier at formålet med forhandlingane er å regulere tiltak som er eigna til å fremje fastlagde mål for jordbruket. Jordbrukspolitikken er basert på mange ulike mål der kryssande omsyn må vegast mot kvarandre.

Jordbruksavtalen omfattar målprisane for perioden frå 1.7.2019 til 30.6.2020 og tilskott som blir utbetalt i 2020. Det blei også gjort justeringar av løyvingane i 2019 innanfor ei uendra økonomisk ramme. Den inngåtte jordbruksavtalen med forslag til endringar i budsjettvedtak for 2019 blei lagd fram for Stortinget i Prop. 120 S (2018–2019). Avtalen hadde ei ramme på 1 240 mill. kroner. Av dette var 49 mill. kroner unytta overførte midlar frå 2018. Målprisane blei auka frå 2020 tilsvarende 249 mill. kroner, og tilskotta blei auka med 720 mill. kroner. Avtalen la også til grunn at regjeringa i budsjettet for 2020 ville leggje fram forslag om auke i jordbruksfrådraget tilsvarende ein inntektsverdi på 150 mill. kroner.

Proposisjonen om jordbruksoppgjret 2019 blei handsama i Stortinget den 19. juni 2019 på grunnlag av Innst. 414 S (2018–2019) frå næringskomiteen.

Budsjettframlegg 2020

I jordbruksoppgjret blei den samla løyvinga på kap. 1150 auka med 720 mill. kroner. Postane 71 og 73 er overslagsløyvingar der satsar og volum styrer løyvingbehovet.

Det er prognosert relativt små volumendringar på overslagsløyvingane frå 2019 til 2020. Overordningane på post 73 er det lagt til grunn ei volumendring som aukar løyvinga på kap. 1150 med vel 5 mill. kroner samanlikna med saldert budsjett 2019. Det er vesentleg mindre enn det har vore dei siste åra, og kjem av at auken i produksjon av kjøtt og mjølk har stansa opp. Samla løyving i 2020 blir

etter dette 16 645,7 mill. kroner, mot 15 920,5 mill. kroner i saldert budsjett for 2019.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Formål med løyvinga

Formålet med løyvinga er å kunne ha finansiering av kostnader til utvikling av IKT-/fagsystem i forvaltninga av tilskott til jordbruket, evalueringar av ordningane og arbeidsgrupper som er sette ned av avtalepartane eller vedtekne av Stortinget. I nokre tilfelle der kostnadene er direkte relaterte til konkrete tilskottsordningar, kan dei òg bli finansierte over ordninga.

Rapportering 2018

Landbruksdirektoratet har i fleire år prioritert ei omfattande fornying av IKT-plattformen for tilskottsforvaltninga. Arbeidet med det nye systemet for produksjonstilskott og avløysartilskott (eStil) blei avslutta i 2018 i samsvar med både tidsplan og budsjett. I 2018 blei det til saman brukt om lag 12 mill. kroner, og vel 8 mill. kroner av dette blei brukt til utvikling av det nye fagsystemet «Agros», som erstattar det gamle systemet «Saturn». Det blei også nytta om lag 2,5 mill. kroner til oppstart av eit nytt fagsystem («Bris») for forvaltning av importvernet og råvarepristilskotta ved import og eksport av tilarbeidde jordbruksvarer (RÅK-ordningane).

Budsjettframlegg 2020

Utviklinga av systemet «Agros» vil bli avslutta i 2019. Det er sett av 8,5 mill. kroner i 2020 til arbeid med ei IKT-løysing for forvaltning av importvern og RÅK-ordningane. Det er også sett av 3 mill. kroner til tilpassingar i fagsystemet for produksjonstilskott, mellom anna som følgje av nytt regelverk om trekk i tilskott for søknader som kjem inn etter fristen.

Til arbeidsgrupper og utgreiingar for avtalepartane og Stortinget er det sett av 2,0 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 14,5 mill. kroner i 2020.

Post 50 Tilskott til Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Formål med løyvinga

Midlane over posten blir løyvde til Landbrukets utviklingsfond (LUF). I tråd med vedtektene til

LUF kan fondsmidlane nyttast til tiltak som styrker og byggjer ut næringsgrunnlaget på dei enkelte landbruksføretaka. Ordningane under LUF omfattar verkemiddel knytte til næringsutviklings- og miljøtiltak, medrekna mellom anna tilskottsordningar, utviklingsprogram og prosjekt. Auka verdiskaping er eitt av hovudmåla for landbruks- og matpolitikken, og fleire av verkemidla under LUF skal bidra til lønnsam utnytting av dei samla ressursane på garden. For ordningane som blir forvalta av Innovasjon Noreg, står målsetjingane om fleire gode grunderar, fleire vekstkraftige bedrifter og fleire innovative næringsmiljø sentralt.

Gjennom utforminga av dei regionale bygdeutviklingsprogramma, medrekna regionale næringsprogram, regionale miljøprogram og regionale skog- og klimaprogram, blir det utforma regionalt tilpassa strategiar for verkemiddelbruken.

Rapportering 2018

Departementet viser til Prop. 120 S (2018–2019) for ein detaljert omtale av dei enkelte ordningane som er finansierte over LUF. Ordningane det er gitt støtte til, kan grovt sett delast inn i sju område:

- bedriftsretta midlar og støtte til Matmerk
- tilrettelegging for næringsutvikling
- rekruttering og kompetanse
- forskning
- skogbruk og fornybar energi
- konfliktførebyggjande tiltak jordbruk/reindrift
- verkemiddel retta mot miljø- og klimatiltak og økologisk landbruk

Budsjettframlegg 2020

Med bakgrunn i Prop. 120 S (2018–2019) og stortingshandsaminga av han, jf. Innst. 414 S (2018–2019), gjer departementet framlegg om ei løyving for budsjettåret 2020 på 1 250,6 mill. kroner. Tabell 2.9 viser kapitalstatusjonen for LUF 2018–2020. Prognosen for 2019 viser at likviditeten til fondet blir svekt med nærmare 300 mill. kroner. Prognosen for 2020 viser at eigenkapitalen og likviditeten til fondet blir ytterlegare svekt. Erfaring tilseier at den faktiske utviklinga kan avvike noko frå prognosane, mellom anna som følgje av fråfall i ansvar og styrking av eigenkapitalen gjennom tilførsel av eingongsmidlar. Kapitalstatusjonen og likviditetsutviklinga for LUF må haldast under oppsikt.

Tabell 2.9 Framføring av kapitalsituasjonen for LUF 2018–2020 med prognosar over framtidige utbetalingar (i mill. kroner)

	Rekneskap 2018	Prognose 2019	Prognose 2020
Løyving	1 123,7	1 133,6	1 250,6
Eingongsoverføring, udisponerte midlar		60,4	
Renteinntekter	9,9	9,5	11,4
Andre inntekter	126,2	25,2	25,2
Sum tilførsel	1 259,7	1 228,7	1 287,2
Utbetalningar, jf. statusrapport LUF 19/2019	1 394,5	1 574,2	1 511,0
Endring i tilskottsramme ¹		2,0	93,0
Sum utbetalingar	1 394,5	1 576,2	1 604,0
Innestående i Noregs Bank, inkl. à konto IN	1 620,8	1 362,2	1 084,8
Utestående investeringslån	127,4	79,4	40,2
Sum eigedelar	1 748,2	1 441,6	1 125,0
Tapsfond BU risikolån	38,5	40,0	41,5
Sum eigenkapital i LUF	1 709,7	1 401,6	1 083,5
<i>Likviditet</i>			
Tilført årsløyving, renteinntekter m.m.	1 259,7	1 228,7	1 287,2
Netto kapitaltilførsel knytt til investeringslån (avdrag)	58,6	48,0	39,2
Disponibel likviditet	1 318,4	1 276,7	1 326,4
Utbetalningar	1 394,5	1 576,2	1 604,0
Endring i likviditet	-76,2	-299,5	-277,6

¹ Auken i tilskottsramme som er lagd til grunn i 2020, vil truleg ikkje komme til full utbetaling i 2020.

Tabell 2.10 viser tilskottsramma for LUF i 2020 og endringar i tilskottsramme frå 2019 til 2020. Tilskottsramma for fondet for 2020 blir sett til i alt 1 694 mill. kroner, inkludert avsetjing til rentestøtteutbetalingar. Ein vesentleg del av tilskottsramma for LUF 2020 er avsett til ordningar som

skal stimulere til investeringar og bedriftsutvikling, næringsutvikling og gründerskap i landbruket. Skogbruk og ordningar som gjeld klima- og miljøtiltak, utgjer ein annan sentral del av tilskottsramma til fondet.

Tabell 2.10 Tilskottsramme for LUF 2020 (i mill. kroner)

	2019	Ekstra 2019	2020	Endring 2019–2020
Bedriftsretta midlar til investering og utvikling	634,5		634,5	0,0
Nasjonale tilretteleggingsmidlar			8,0	8,0
Inn på tunet-løftet del 2			3,0	3,0
Regionale tilretteleggingsmidlar	48,0		48,0	0,0
Områderetta innsats				
<i>Arktisk landbruk</i>	2,0		4,0	2,0
<i>Fjellandbruket</i>	2,0		4,0	2,0
Rekruttering og kompetanse i landbruket				
<i>Nasjonale kompetansetiltak (KIL-midler)</i> ¹	4,0		0,0	-4,0
<i>Nasjonalt rekrutteringsprosjekt</i>			2,0	2,0
<i>Regionale kompetansenettverk for lokalmat</i>			14,0	14,0
<i>Regionale tilskott til rekruttering og komp.heving</i>	14,0		14,0	0,0
<i>Nasjonal modell for vaksenagronom</i>	15,0		17,0	2,0
<i>Mentorordning</i>	2,0		4,0	2,0
Forsking og utvikling	65,0		82,0	17,0
PRESIS – Presisjonsjordbruk i praksis			4,0	4,0
Matmerk	63,0		63,0	0,0
Utviklingsprogrammet ²	106,0		92,0	-14,0
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	77,0		87,0	10,0
Skogbruk	242,0		257,0	15,0
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin		2,0	2,0	2,0
Midlar til konfliktføreb. tiltak jordbruk/reindrift	2,0		1,5	-0,5
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	115,0		127,0	12,0
Drenering	58,0		68,0	10,0
Tilskott til tiltak i beiteområder	18,0		23,0	5,0
Handlingsplan for plantevernmidlar	10,0		12,0	2,0
Klima- og miljøprogram	20,0		22,0	2,0
Klimasmart landbruk	20,0		8,0	-12,0
Biogass	3,0		5,0	2,0
Støtte til verdsarvområda og utvalde kulturlandskap ³	18,5		23,0	4,5
Utviklingstiltak innan økologisk landbruk	31,0		34,0	3,0
Sum tilskottsramme	1 570,0	2,0	1 663,0	93,0
Rentestøtte – utbetalingar	40,0		31,0	-9,0
Sum tilskottsramme inkl. utbetalingar rentestøtte	1 610,0	2,0	1 694,0	84,0

¹ Nasjonale kompetansetiltak (KIL) vil frå 2020 bli inkluderte i ordninga med nasjonale tilretteleggingstiltak.² Verkemiddel til kompetansenettverk blir flytta til utvalde fylkeskommunar, jf. omtale av dette under avsnittet om Utviklingsprogrammet.

I Granavolden-plattformen heiter det at satsinga på lokal mat og drikke skal halde fram. Innretninga på kapitaltilgangen og investeringsverkemidla for alle bruksstorleikar gjennom Innovasjon Noreg skal vurderast for å bidra til fornying av driftsbygningar og rekruttering. Vidare peikar plattformen på styrking av grunnlaget for skogbruket gjennom kostnadsreducerande tiltak, fjerning av flaskehalsar i infrastrukturen og utbygging av skogsbilvegar og tømmerkaier. Plattformen viser òg til styrking av FoU-innsats knytt til utvikling av plantesortar og dyreeigenskapar som er godt tilpassa framtidige klimakrav og endra produksjonsforhold, og styrking av landbruksutdanning og iverksetjing av kompetanseretta tiltak for å stimulere til rekruttering til næringane. Fleire av verkemidla som ligg under LUF, er viktige verkemiddel for å nå desse ambisjonane. Meld. St. 31 (2014–2015) *Garden som ressurs – marknaden som mål* og Stortingets handsaming av denne gir vidare retning for satsinga på andre landbruksbaserte næringar utanom tradisjonelt jordbruk. Dette gjeld òg innsats for auka næringsutvikling knytt til haustbare viltressursar. Sentrale mål for verkemidla er å leggje til rette for fleire grunderar, fleire vekstkraftige bedrifter og innovative næringsmiljø i landbruket. Risikoavlastande verkemiddel er viktig for å få ein meir konkurransedyktig og framtidretta landbruksproduksjon over heile landet. Fleire av verkemidla har mellom anna som mål å lette oppstartsutfordringar og bidra til kompetanseutvikling i næringa. Ordningane er difor viktige for rekrutteringa til landbruket.

Endringar som følgje av kommune- og regionreforma og regional tilpassing av verkemiddelbruken

Som ein del av kommune- og regionreforma vil kommunane og fylkeskommunane overta forvaltningsansvaret for fleire tilskottsmidlar under LUF frå 1. januar 2020. Dei budsjettmessige konsekvensane av oppgaveoverføringane er nærere omtalt i Kommunal- og moderniseringsdepartementet sin Prop. 1 S (2019–2020).

Kommunane får frå 1. januar 2020 ansvaret for forvaltning av tilskott til nærings- og miljøtiltak i skogbruket, tilskott til tiltak i beiteområde og tilskott til utvalde kulturlandskap i jordbruket og verdsarvområda Vegaøyane og Vestnorsk fjordlandskap.

Fylkeskommunane får frå 1. januar 2020 ansvaret for å utarbeide regionalt næringsprogram for landbruket, forvaltning av regionale tilretteleggingsmidlar og prosjektmidlar til kystskogbruket.

Regionalt næringsprogram skal utarbeidast i samarbeid med den regionale partnerskapen, der faglaga deltek. Trøndelag fylkeskommune har frå 1. januar 2018 delteke i eit toårig forsøk med ansvar for å utarbeide regionalt næringsprogram. Ei evaluering av forsøket var klar i august 2019, og der inngår òg erfaringar med utarbeiding av regionalt næringsprogram i to andre fylke og koplinga til regionalt bygdeutviklingsprogram. Evalueringa vil bli brukt som eit kunnskapsgrunnlag for å førebu permanent overføring av regionalt næringsprogram til fylkeskommunane frå 1. januar 2020. I lys av evalueringa vil departementet òg vurdere om det er behov for eit regionalt bygdeutviklingsprogram som overbygning for dei tre delprogramma regionalt skog- og miljøprogram, regionalt miljøprogram og regionalt næringsprogram. Fylkesmannen skal framleis utarbeide regionalt miljøprogram og regionalt skog- og klimaprogram i samarbeid med den regionale partnerskapen.

Prosjektmidlane til kystskogbruket blir tildelte fylkeskommunane i Agder, Rogaland, Vestland, Møre og Romsdal, Trøndelag, Nordland og Troms og Finnmark. Fylkeskommunane må samordne seg slik at midlane, etter søknad, i størst mogleg grad blir nytta til næringsretta fylkesoverbyggjande prosjekt. Ved tildeling av midlane skal fylkeskommunane leggje vekt på å byggje vidare på arbeidet som er gjort i Kystskogbruket.

For dei verkemidla som blir delte mellom fylka, vil departementet leggje ny regionstruktur til grunn. Dette gjeld for dei regionale tilretteleggingsmidlane, investerings- og bedriftsutviklingsmidlane (IBU), regionale midlar til rekruttering og kompetanseheving (RK) og regionalt miljøprogram (RMP). Departementet legg til grunn at næringsutøvarar og organisasjonar i Oslo kan søkje om midlar som blir tilførte Viken fylke.

Innovasjon og vekst i grøntsektoren

Frukt- og grøntsektoren er i vekst og utgjer om lag 12 pst. av verdiskapinga i landbruket. Sektoren har eit stort innovasjonspotensial, og forbrukartrendar tyder på eit aukande marknadspotensial. I jordbruksoppgjøret 2019 blei avtalepartane samde om å etablere ei særskild satsing på grøntsektoren med mål om å auke delen som er norskprodusert, og møte etterspørselen med mest mogleg norskprodusert vare.

Satsinga består av to element:

1. Forsterking av verkemiddel frå FoU og rekruttering til produktutvikling og omsetnad. Verke-

midla omfattar IBU-ordninga, forskingsmidlane over jordbruksavtalen og finansieringa av prosjektet PRESIS (Presisjonsjordbruk i praksis). Teknologiutvikling og investeringar i grøntsektoren skal prioriterast innanfor Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket. Opplysningskontoret for frukt og grønt og Graminors frukt- og bærsepter på Njøs blir styrkte.

2. Etablering av eit rådgivande utval. Utvalet består av aktørar i verdikjeda, avtalepartane og verkemiddelapparatet og blir leidd av tidlegare administrerande direktør i Innovasjon Noreg Anita Krohn Traaseth. Landbruksdirektoratet er sekretariat. Utvalet skal innan 15. mars 2020 leggje fram ein langsiktig plan for styrkt innovasjon, vekst og auka del norskprodusert i grøntsektoren (grønsaker, frukt, bær, potet og blomster). Utvalet skal mellom anna vurdere marknadsutsiktene og ulike marknadskanalar, innovasjonsbehov, potensial for produkt- og sortsutvikling, berekraftige løysingar i produksjonen og rekruttering. Det er sett av opp til 1 mill. kroner over ordninga Nasjonale tilretteleggingsmidlar til arbeidet. Avtalepartane vil ta stilling til det vidare arbeidet i utvalet i samband med jordbruksforhandlingane i 2020.

Innsats for utvikling og bruk av miljø- og klimavennleg teknologi i landbruket

Landbruket må tilpasse seg eit endra klima og bidra til redusert påverknad på miljø og klima. Teknologi er ein sentral drivar for utvikling av berekraftige løysingar innanfor jordbruksproduksjonen. I fjorårets jordbruksoppgjjer blei det lagt opp til ei meir heilskapleg og samordna utviklingspakke for miljø- og klimavennleg teknologi i jordbruket. Målet var å stimulere til reduserte klimagassutslepp frå sektoren, bidra til meir miljøvennleg drift og auke verdiskapinga og konkurransekrafta gjennom effektiv ressursutnytting. Dette blei gjort gjennom ei klarare vektlegging av og forsterka innsats innan miljø- og klimavennleg teknologi i eksisterande ordningar. Ordningane omfattar tiltak frå FoU, via pilotering og investering til rådgiving og praktisk gjennomføring på det enkelte gardsbruket. Satsinga omfatta styrking av forskingsmidlane og klima- og miljøprogrammet. Målet med Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi i landbruket blei utvida slik at det også omfatta utviklingsprosjekt knytt til teknologiutvikling i landbruket. Prosjekt med miljø-, klima- og energieffektive løysingar innanfor IBU-ordninga blei prioriterte. I tillegg blei det lagt til

rette for styrking av rådgiving om presisjonsjordbruk i regi av Norsk Landbruksrådgiving. Det blei også oppretta ei koordineringsgruppe for meir heilskapleg og effektiv verkemiddelbruk på området. Gruppa har hatt to møte og fungerer som ein arena for utveksling av kunnskap, dialog om verkemiddelbruk og samordning av innsats.

Det er ønskeleg å føre vidare innsatsen knytt til miljø- og klimavennleg teknologi frå førre års jordbruksoppgjjer og å utvikle innsatsen særskild innanfor frukt- og grøntsektoren, jf. omtale ovanfor av samordna innsats for styrking av denne sektoren.

Midlar til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midlar)

Midlane til investering og bedriftsutvikling i landbruket har eit todelt formål: å bidra til utvikling av ny næringsverksemd på landbrukseigedommane, med mål om auka sysselsetjing, og å bidra til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket, med særskild mål om effektivisering av produksjonen. Gjennom investeringar og moderniseringar i driftsapparatet og bruk av ny teknologi, oppnår ein effektivisering og auka produktivitet i landbruket. Ordninga er også eit målretta verkemiddel for å fremje rekruttering til næringa, både fordi yngre gardbrukarar investerer i større grad enn eldre, og fordi mange eldre som investerer, gjer det for å leggje til rette for neste generasjon. Næringsutøvarar under 35 år er prioriterte i delar av regelverket. I 2018 gjekk 33 pst. av tilskottsmidlane til personlege stønadmottakarar under 35 år. Dette er ein auke på 6 prosenteningar frå 2017, og ein markant auke frå 2010/2011, då denne delen låg på 19 pst.

Staten bidreg i dag monaleg til investeringar i landbruket. I perioden 2014–2019 har avsetjinga til IBU-midlane auka med om lag 20 pst. eksklusiv den ekstraordinære investeringsstøtta på 75 mill. kroner som blei avsett i samband med Stortingets handsaming av statsbudsjettet for 2018.

Avtalepartane er samde om at avsetjinga til IBU-ordninga blir vidareført med 634,5 mill. kroner.

Særskild investeringsramme for grøntsektoren

65 mill. kroner av ramma for IBU-ordninga blir avsett til investeringar innan grønnsaker, frukt, bær, poteter og blomster. Denne løyvinga er nasjonal og inngår ikkje i den fylkesvise fordelinga. Innovasjon Noregs distriktskontor kan trekkje på den nasjonale løyvinga og gjer vedtak om tilskott. Det

ordinære IBU-regelverket skal leggjast til grunn for vurdering av tildeling av støtte. Med utgangspunkt i dette kan det til dømes givast investerings-tilskott til

- vatningsanlegg (faste investeringar), installering av lysanlegg i veksthus, tunell og andre dekkesystem for frukt-, bær-, blomster-, grøn-sak- og potetproduksjon
- tilskott til nyplanting innan frukt- og bær-dyrking
- tekniske investeringar i lager og sorterings-anlegg
- tiltak som gir arronderingsmessige forbetrin-gar og betre driftsløysingar for frukt- og bær-dyrking, kan inngå som ein del av kost-nadsoverslaget der desse kostnadane er store

Støtte over IBU-ordninga til omlegging frå fossil energi til fornybar energi i veksthus må sjåast i samband med støtte frå ENOVA.

Partane er vidare samde om å øyremerkje 9 mill. kroner av IBU-ordninga til produsentar som ønskjer å etablere småskalaproduksjon av grønsaker, frukt og bær. Det kan bli gitt tilskott til kostnader knytte til etablering av dyrkingsfelt, utvikling og forsyning av lokale marknader, bygging av kjøle- og lagerkapasitet, og tileigning av kompetanse. Utvikling av berekraftig emballasje kan òg omfattast av ordninga. Denne løyvinga er nasjonal, og inngår ikkje i den fylkesvise for-delinga. Støtteutmåling for prosjekta følgjer av for-skrifta.

Ekstra tilskott for bygg i tre

Investering i ny driftsbygning eller vesentleg opp-gradering av eksisterande bygningsmasse er eit omfattande moderniseringsprosjekt for det enkelte landbruksforetaket. Det er viktig at ein i samband med eit slikt prosjekt også må sjå på om det er mogleg å oppnå gode miljø- og klimaeffek-tar, og at dette inngår i vurderinga av tildeling av støtte. Omsyn til energiforsyning og val av bygge-materiale er døme på dette. Avtalepartane er samde om å innføre eit ekstra tilskott ved investe-ring i landbruksbygg i tre på opp til 20 pst. av ord-nært tildelt tilskottsbeløp. Den samla ramma for støtte til driftsbygningar i tre kan overskride kro-netaket med opp til 400 000 kroner, slik at trebruk blir stimulert også i dei større prosjekta. For å få opp aktiviteten skal det særskilde tilskottet gjelde i ein periode på tre år. I tillegg til at auka tilskott ved bruk av tre kan vere stimulerande for aktivite-ten, er det viktig at klima- og miljøvennlige løysin-gar blir kommuniserte som alternativ frå dag ein i

planleggingsprosessen. Både landbruksorganisa-sjonane, rådgivarapparatet og verkemiddelapparatet har spela ei viktig rolle her. Dette har òg inn-verknad på kor godt heimemarknaden evnar å ta i bruk ny norskutvikla teknologi.

Tilskott til sau

I jordbruksoppgjæret 2018 blei det bestemt at det ikkje skulle bli gitt tilskott til investeringar i saue-fjøs i 2019. Etter dialog med faglaga blei denne føringa moderert i samband med oppdragsbrevet til Innovasjon Noreg for 2019, og det blei gitt unn-tak for tilskott til generasjonsskifte der målet er oppgradering av eksisterande produksjonsanlegg.

Det er eit stort behov for fornying av driftsap-paratet i saueproduksjonen, spesielt aktualisert ved generasjonsskifte. Investeringar i produksjonsanlegg innan saueproduksjon blir gjorde med ein langsiktig planleggingshorisont. Investe-ringsordninga er i denne samanhengen lite eigna som verktøy for å regulere marknadsbalansen. Sauenæringa er ei viktig distriktsnæring, og ei slik føring kan bidra til å sementere næringa og hin-dre generasjonsskifte. Avtalepartane er samde om at det ikkje skal leggjast til grunn slike føringar for 2020.

Risikolån

Ordninga med risikolån til landbruk over IBU-ord-ninga er eit supplerande verktøy som kan nyttast til å redusere risikoen i investeringsprosjekt, sær-leg i område med lågt pantegrunnlag. Innlån skjer gjennom Innovasjon Noregs generelle innlån-verksemd, mens tapsavsetjinga skjer frå IBU-ord-ninga. Gjennomgangen av ordninga frå 2017 viste at 79 pst. av alle risikolån gitt i perioden 2006–2016 blei gitt innanfor sone 3 i det distriktspoli-tiske verkeområdet. I desse områda med lågt pan-tegrunnlag vil ei slik toppfinansiering i avgrensa grad vere mogleg i den private marknaden. Ord-ninga blir vidareført med ei låneramme på 100 mill. kroner.

Andre endringar

Ny parlaments- og rådsforordning for økologisk produksjon og merking av økologiske produkt blei vedteken i EU 30. mai 2018 og tek til å gjelde 1. januar 2021. Det er venta at endringane skal bli gjort gjeldande i Noreg frå same tidspunkt. Den nye forordninga innfører mellom anna forbod mot dyrking i avgrensa medium. Dette er ei dyrkings-form som er vanleg i drivhus i Noreg. No blir det

arbeidd med utforming av eit detaljert gjennomføringsregelverk på ei rekkje område, også husdyrhald. Det kan òg komme endringar i regelverket som krev bygningsmessige endringar. Denne «regelverkspakka» med parlaments- og rådsforordninga og gjennomføringsrettsakter vil erstatte gjeldande EØS-regelverk på området. Avtalepartane er samde om at økologiske produsentar som må gjere investeringar som følgje av nytt økologiregelverk, skal prioriterast over IBU-ordninga.

I samband med jordbruksoppgjeret 2016 blei det vedteke at Innovasjon Noreg skulle få høve til å gi tilsegn om støtte frå neste års ramme allereie i inneverande år. Grunngevinga for dette var at ein då rekna med å få betre planleggings- og byggingeprosessar, medrekna betre avtalar med entreprenørar og leverandørar. I praksis har Innovasjon Noreg fått høve til å bruke opp til 20 pst. av neste års ramme i inneverande år. Innovasjon Noreg viser til at ordninga har hatt minimal verknad utover fyrste året. Over tid gir ikkje løysinga meir økonomisk fleksibilitet korkje for Innovasjon Noreg eller brukarane av ordninga. Ordninga gjer i tillegg forvaltninga meir uoversiktleg for Innovasjon Noreg, særskilt knytt til rapportering av bruk av midlar det enkelte år. Avtalepartane er samde om at ordninga skal fasast ut. I 2019 kan opp til 10 pst. av 2020-ramma overførast til 2019. Ordninga tek slutt frå 2020.

Forskrift om midlar til investering og bedriftsutvikling i landbruket skal leggjast til grunn for forvaltninga av midlane. Det blir vidare gitt følgjande nasjonale føringar for forvaltninga av IBU-midlar i 2020:

- Støtte til investeringsprosjekt som gir auka matproduksjon, skal prioriterast til produksjonar med marknadspotensial.
- Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringa skal prioriterast.
- I kornproduksjonen skal tilskott til tørke- og lageranlegg prioriterast.
- I vurderinga av lønnsemd i investeringsprosjekta må det takast omsyn til det samla næringsgrunnlaget på bruket.
- Ulike eigarformer skal likestillast ved prioritering mellom søknader.
- Små og mellomstore bruk skal prioriterast ved tildeling av støtte. Innan mjølkeproduksjon er det særleg behov for å prioritere fornying av fjøs med 15–30 kyr.
- Det skal takast omsyn til nye krav til dyrevelferd, medrekna kravet om lausdriftsfjøs, og behov for fornying av driftsapparatet.
- Økologiske produsentar som må gjere større investeringar som følgje av endra krav knytte til implementering av EUs økologiregelverk skal prioriterast.
- Prosjekt med energi- og klimaeffektive løysingar skal prioriterast. Ved bruk av tre som byggemateriale kan det givast ekstra tilskott på opp til 20 pst. av ordinært løyvd tilskottsbeløp, med opp til 400 000 kroner utover maksimalt kronetak.
- Geitemjølkeprodusentar som omstiller til annan produksjon, og som sel heile kvota gjennom oppkjøpsordninga for geitemjølkkvoter, kan få ekstra investeringstilskott på opp til 500 000 kroner. Dette tilskottet kjem i tillegg til eventuell ordinær IBU-støtte. Lønnsemdsvurderingar må liggje til grunn for tildeling av støtte til ny produksjon. Høve til å søkje om ekstra investeringstilskott gjeld til og med 2020. Søknadene må fremjast i samband med dei ordinære søknadsrundane i fylka.
- Det kan løyvast investeringstilskott til bygging av gjødsellager med fast toppdekke eller minimum 10 månaders lagringskapasitet, avgrensa til 20. pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket. Øvre grense for tilskott er sett til 100 000 kroner per prosjekt.
- Det kan bli gitt opp til 100 mill. kroner i risikolån. Tapsavsetjinga skjer innanfor ramma av IBU-midlane.
- Strategiske føringar frå den regionale partnerskapen er avgrensa til prioritering mellom ulike produksjonar og mellom ulike område i den enkelte regionen/fylket. Faglaga skal inngå i dei regionale partnerskapa.
- Maksimal presentsats for tilskott til investeringar blir vidareført med opp til 35 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringa. Den øvre grensa for tilskott på 2 mill. kroner per prosjekt, med unntak for Troms og Finnmark, blir òg vidareført.

Nasjonale tilretteleggingsmidlar

Landbruksnæringa er kjenneteikna av små føretak som kvar for seg har avgrensa kapasitet til å drive utviklingsarbeid og kunnskapsutvikling som kjem fellesskapet til gode. Midlar for å leggje til rette for næringsutvikling kan sikre dette, og dette eksisterer i dag som regionale verkemiddel i form av utgreiings- og tilretteleggingsmidlane. Det finst òg regionale tilretteleggingsmidlar knytte til kompetanseheving i landbruket.

Avtalepartane er samde om at det blir oppretta nasjonale tilretteleggingsmidlar som også omfattar KIL-midlane. Midlane skal støtte opp om nasjonale eller fylkesoverskridande tilretteleggingspro-

sjekt innan næringsutvikling og kompetanseheving, for å styrkje verdiskapinga i landbruket. Målgruppa er organisasjonar, institusjonar og ulike former for samarbeidsorgan. Midlane kan givast til prosjekt som bidreg til næringsutvikling og kompetanseheving innanfor landbruket, og som kjem fellesskapet til gode. Midlane må sjåast i samanheng med bedriftsretta verkemidlar innan næringsutvikling forvalta av Innovasjon Noreg og med regionale tilretteleggingsmidlar innan næringsutvikling og kompetanseheving.

Landbruksdirektoratet får ansvaret for å forvalte ordninga. For 2020 blir det sett av 8 mill. kroner til ordninga. Opp til 1 mill. kroner av ramma blir sett av til rådgivande utval for innovasjon og vekst i grøntnæringa. Landbruksdirektoratets erfaringar med forvaltning av KIL-midlane tilseier at det er behov for å sjå på grenseflatene mot tilstøytande ordningar, inkludert kurs for avløyssarar og landbruksvikarar. Det blir difor sett av opp til 300 000 kroner over ordninga til ein slik gjennomgang.

Vidare utvikling av Inn på tunet

Gjennom Inn på tunet-løftet (2010–2012) fekk 77 kommunar prosjektmidlar til å utvikle og ta i bruk denne typen tenestetilbod. Evalueringa viste at prosjektkommunane var godt nøgde med tilboda, men at det framleis var manglande bestillarkompetanse hos kommunane og lite føreseieleg for tilbydarane av tenestene. Arbeidet blei følgt opp nasjonalt både med handlingsplan for Inn på tunet, utarbeiding av rettleiande materiell for demensområdet, skole og psykisk helse, og ei rekkje regionale prosjekt i regi av fylkesmennene og regionale partnerskap. Tilbydarane har òg i større grad organisert seg, mellom anna gjennom regionale samvirke under Inn på tunet Norge SA.

Avtalepartane meiner Inn på tunet har potensial for å tilby ei rekkje tilpassa tenester til kommunar og andre kjøpargrupper og er samde om å gjennomføre eit nytt Inn på tunet-løft frå 2020.

Eit nytt Inn på tunet-løft skal vere utløysande for både teneste- og næringspotensialet for Inn på tunet, mellom anna gjennom å utvikle marknaden og leggje til rette for informasjon om og auka etterspørsel etter godkjende Inn på tunet-tilbod. For å sikre at satsinga blir målretta og innretta rett, skal partane i 2019 arbeide vidare med utforming av eit endeleg mandat for arbeidet. Arbeidet må forankrast hos Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Kunnskapsdepartementet, som har ansvar for sentrale tenestemråde, og hos sentrale verke-

middelaktørar som Innovasjon Noreg, Matmerk og Landbruksdirektoratet.

Avtalepartane er samde om å setje av 3 mill. kroner per år i tre år til satsinga. Landbruks- og matdepartementet vil gå i dialog med andre relevante departement om mogleg medfinansiering. Satsinga må sjåast i samband med Landbruksdirektoratets ansvar for tilretteleggjande verkemiddel innanfor næringsutvikling i landbruket. Landbruksdirektoratet får prosjektleiarsvaret for satsinga.

Regionale tilretteleggingsmidlar i landbruket

Dei regionale midlane til utgreiings- og tilretteleggingstiltak skal bidra til utvikling og fornying av det tradisjonelle landbruket og til å understøtte utvikling av andre landbruksbaserte næringar gjennom utviklings- og mobiliseringstiltak. Midlane skal støtte opp om innleiande fasar og arbeid knytt til landbruksbasert næringsutvikling regionalt, og kan bli gitt til organisasjonar og institusjonar hovudsakleg innanfor landbruket. Ordninga blir i dag forvalta av fylkesmannen. Frå 2020 tek fylkeskommunane over ansvaret for ordninga. Namnet på ordninga blir forenkla til regionale tilretteleggingsmidlar i landbruket.

Avtalepartane er samde om å føre vidare avsetjinga til regionale tilretteleggingsmidlar i landbruket med 48 mill. kroner i 2020. Det blir elles lagt til grunn at den strategiske innretninga på bruken av tilretteleggingsmidlane er godt samordna med den strategiske innretninga for dei bedriftsretta verkemidla regionalt.

Områderetta innsats

Med utgangspunkt i erfaringane frå tidlegare arbeid med områderetta innsats vedtok avtalepartane å avsetje ytterlegare midlar over jordbruksavtalen til fjellandbruket og arktisk landbruk i 2019, med sikte på ei treårig satsing. Rapporteringar frå fylkesmennene viser at områderetta innsats for utvikling av landbruket i arktiske område og fjellområda har gitt positive verknader. Avtalepartane er samde om å auke avsetjinga med 4 mill. kroner til 8 mill. kroner til områderetta tiltak i 2020, likt fordelt på følgjande område:

Fjellandbruket

Fjellandbruket omfattar fjellandbruket i Trøndelag, Innlandet, Vestfold og Telemark og Viken. Fylkesmannen i Trøndelag har eit koordinerande ansvar for forvaltninga av midlane opp mot andre

fylkesmenn, fylkeskommunar, næringsorganisasjonane og eventuelle andre aktørar.

Arktisk landbruk

Satsinga på arktisk landbruk omfattar Nordland, Troms og Finnmark. Fylkesmannen i Troms og Finnmark har eit koordinerande ansvar for forvaltninga av midlane opp mot Fylkesmannen i Nordland, fylkeskommunar, næringsorganisasjonane og eventuelle andre aktørar.

Rekruttering og kompetanseheving i landbruket

Agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsleiing er viktig for eit berekraftig landbruk, og for å nå måla om auka matproduksjon. Eit godt opplærings- og utdanningssystem bidreg til å tilby utøvarane i landbruket rett kompetanse. I tillegg til det formelle utdanningssystemet er mellom anna ulike typar rådgivingstenester, nettverk, kurs og mentorordningar viktige kjelder til kompetanseheving for næringsutøvarane i landbruket. Kompetansebehovet i næringa er variert og mellom anna avhengig av type produksjon. Ei rekkje av ordningane over jordbruksavtalen bidreg til å styrkje kompetansen i næringa, særleg ordningar innanfor Landbrukets utviklingsfond.

I tillegg til ordningane som blir omtalte nedanfor, omfattar IBU-ordninga, utviklingsprogrammet og avsetjinga til skogbruk kompetansehevande tiltak for den enkelte næringsutøvararen. Rådgivingstenesta i form av Norsk Landbruksrådgiving er ein sentral aktør for kompetanseheving i landbruket og bidragsytar til kunnskapsbasert utvikling av produksjonsgrunnlaget på den enkelte garden.

På sikt vil den svake rekrutteringa til landbruks- og gartnarutdanninga i vidaregåande skole få konsekvensar for kompetansen i landbruket. Det er i dag ingen fylkeskommunale skolar (og berre éin friskole) som tilbyr gartnarutdanning. Årsaka er låge søkjartal. Avtalepartane er samde om at det blir avsett 2 mill. kroner til eit nasjonalt prosjektet for rekruttering til naturbruksutdanninga, særskild landbruks- og gartnarutdanninga. Jordbruksorganisasjonane får i oppdrag å gjennomføre prosjektet. Det skal etablerast ei referansegruppe der Landbruks- og matdepartementet deltek.

Fylkesvise midlar til rekruttering og kompetanseheving

Fylkeskommunane forvaltar verkemidlar til styrking av innsatsen innanfor rekruttering og kompe-

tanseheving i landbruket. Avtalepartane er samde om å avsetje 14 mill. kroner til rekruttering og kompetanseheving for 2020. Prioriterte område for ordninga er støtte til etterutdanning i landbruket, og tiltak som rettar seg mot rekruttering, likestilling og omdømmebygging.

Nasjonal modell for vaksenagronomen

Mange av dei som etablerer seg i næringa i dag, har ei utdanning som ikkje er landbruksfagleg. I tillegg til dei ordinære utdanningsløpa er det difor nødvendig med fleksible løysingar for kompetanseheving. Ei fleksibel landbruksutdanning er også eit viktig tiltak for dei som ikkje har noka tilknytning til landbruket frå før, men som ønskjer seg inn i næringa. I 2017 blei partane samde om å etablere ein nasjonal modell for vaksenagronom i regi av dei fylkeskommunale naturbrukskolane, med eit fagleg innhald som omfattar programfaga Vg2 landbruk og gartnar og Vg3 landbruk. I 2018 blei partane samde om at ordninga også omfattar gartnaropplæring for vaksne (Vg3 gartnar). Fleire fylkeskommunar planlegg gartnaropplæring for vaksne over denne ordninga frå hausten 2019.

Avtalepartane er samde om å auke avsetjinga til den nasjonale modellen for vaksenagronomopplæring med 2 mill. kroner til 17 mill. kroner for 2020. Av dette skal 2 mill. kroner gå til implementering av sams digitale løysingar for heile landet, basert på pilotering og oppstart av implementering av slike løysingar i inneverande år. Det blir lagt til grunn at bidraget frå jordbruksavtalen til nasjonal modell for vaksenagronom berre blir dekt over denne ordninga.

Mentorordning i landbruket

I tråd med føringane frå jordbruksoppgjeret i 2016 har det frå 2017 blitt prøvd ut ei lågterskelmentorordning i landbruket i regi av Norsk Landbruksrådgiving (NLR). Mentorordninga går ut på at ein erfaren gardbrukar gjer ein formell avtale med ein ung kollega om å vere diskusjonspartnar i gardsdrifta. Forsøket er evaluert av Østlandsforskning. Avtalepartane er samde om at ordninga blir utvida til ei nasjonal ordning forvalta av Norsk Landbruksrådgiving. NLR-medlemmer skal ikkje ha særskilde medlemsfordelar knytte til ordninga. Nærmare innretning av ordninga vil bli drøfta i samarbeid med avtalepartane etter jordbruksforhandlingane. Det blir avsett 4 mill. kroner til ordninga i 2020.

Forskning og utvikling

Midlar til forskning og utvikling over jordbruksavtalen har som mål å støtte utvikling av ny kunnskap og teknologi til landbruks- og matsektoren. Forsking av høg kvalitet og med relevans for næringslivet i sektoren skal bidra til auka matproduksjon, trygg mat og berekraft og konkurransevne i sektoren.

Avtalepartane er samde om at det ved utlysning og tildeling av midlar skal takast omsyn til behovet for kunnskap om klimatilpassing, tiltak som kan bidra til reduserte klimagassutslepp frå jordbruket og auka lagring av karbon i jord og skog.

Innanfor grøntsatsinga blir det avsett 10 mill. kroner for 2020. Auka kunnskap skal bidra til lågare klimagassutslepp, høgare produksjon og ein utvida norsk sesong. Dette gjeld for både veksthus, tunellar og produksjon på friland.

Norsk husdyrproduksjon har låg førekomst av alvorlege sjukdommar og resistens. Dette blir utfordra av mellom anna globalisering og klimaendringar. Det er difor behov for forskning og kunnskapsutvikling som sikrar og vidareutviklar den nasjonale beredskapen mot kjende og nye helsetruslar, med særleg vekt på konkrete forebyggjande tiltak i næring og forvaltning. Denne forskinga skal vidareutvikle konkurransefortrinna til norsk husdyrproduksjon. Forskinga skal òg leggje til rette for å vidareutvikle bruken av helse-data i næring og forvaltning.

Støtta til det norsk-svenske samarbeidet innan hesteforskning skal vidareførast på om lag same nivå som tidlegare.

Partane er samde om at avsetjinga til forskingsmidlane blir sett til 82 mill. kroner for 2020. Brukarnytte av forskingsprosjekta finansierte over jordbruksavtalen er viktig. Det må difor leggjast vekt på kor relevante forskingsprosjekta er for norske forhold. For å sikre tilstrekkeleg kunnskap om miljø, klima og dyrevelferd må det i større grad vurderast fritak frå kravet om støtte frå næringsliv for prosjekt innanfor desse områda. Partane legg til grunn at det blir teke omsyn til desse føringane ved utlysning framover.

Minst 7 mill. kroner skal nyttast til utgreiingar. Avtalepartane er samde om at desse utgreiingane skal gjennomførast til jordbruksoppgjeret 2020:

- Utgreie enklare teknologiar for karbonfangst og -lagring, som bruk av biokol, og jordbrukspraksis som fører til auka karbonbinding i jord.
- Utgreie utprøving av grønsaksortar tilpassa norske dyrkingsforhold som ein del av grøntsatsinga.

- Utgreie om dagens utdanningstilbod på alle nivå er tilpassa kompetansebehovet i verdikjeda i landbruket.
- Utgreie utsiktene til vidareutvikling av berekraftige produksjonssystem for norske forhold, med utgangspunkt i endra forbruksmønstre og etterspørsel.

PRESIS

Det er aukande etterspørsel etter teknologiske løysingar i landbruket, men også mangel på tolmod i marknaden for å få utvikla slike produkt, noko som kan føre til auka risiko for feilinvesteringar i teknologi som ikkje er tilpassa norske forhold.

Målet med prosjektet PRECIS (Presisjonsjordbruk ut i praksis) er å utvikle eit heilskapleg system som skal sørge for at norske gardbrukarar kan få tilgang på brukarvennlege, teknologiske tenester innan presisjonsjordbruk, testa og tilpassa norske tilhøve. Prosjekteigar er NIBIO senter for presisjonsjordbruk i samarbeid med NLR og Noregs Bondelag. Ein viktig del av prosjektet vil vere å skreddarsy brukarstøtte og rådgiving for kvar av dei nye tenestene som blir tilbydd. Dette vil skje gjennom eit tett samarbeid mellom NIBIO, NLR og pilotbønder.

Avtalepartane er samde om at det blir avsett 4 mill. kroner per år i fem år til NIBIO. Det blir lagt til grunn at det skal etablerast ei styringsgruppe for prosjektet med representantar for NIBIO, NLR, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Landbruksdirektoratet. Prosjektet må sikre god dialog med andre aktørar med tilgrensande digitaliseringsprosjekt, til dømes Klimasmart landbruk. Prosjektet skal levere ein årleg rapport til Landbruksdirektoratet.

Matmerk

Stiftinga Matmerk har som formål å styrkje konkurransevne til norsk matproduksjon og å skape preferanse for norskprodusert mat. Det skjer gjennom arbeid med kvalitetssikring, kompetanse og synleggjering av norske konkurransefortrinna og opphav overfor matprodusentar, handelsnæringa og forbrukarane. Stiftinga har som oppgåve å administrere og utvikle vidare Kvalitetssystem i landbruket (KSL), godkjennings- og merkeordninga for Inn på tunet, merkeordningane Nyt Noreg, Beskytta nemningar og Spesialitet, generisk informasjon om økologisk mat og å drifte databasen lokalmat.no. Stiftinga skal også bidra til profilering og marknadstilgang for norske

matspesialitetar og drifte den nasjonale nettstaden for Inn på tunet.

Matmerk har sett i gang eit omfattande arbeid med oppgradering og utvikling av KSL til eit meir brukarvennleg og kostnadseffektivt system bygd på ny teknologi. I samband med nyutvikla KSL-system er det behov for å vidareføre arbeidet med eit nasjonalt opplæringsprogram retta mot bønder, skolar og rådgivarar for å sikre god kunnskap og bruk av systemet. Arbeidet med HMS er viktig for landbruket. Matmerk vil utvikle ei tilleggsløysning i KSL og ein eigen HMS-app som skal bidra til tiltak knytte til HMS på garden. Matmerk har gjennom fleire år peika på eit stort behov for å auke revisjonsfrekvensen i KSL, særleg innanfor risikobaserte produksjonar og dyrevelferdsprogramma for fjørfe og svin.

Matmerk har ansvaret for godkjenningordninga for Inn på tunet. For 2020 er det planlagt gjennomført om lag 300 nye godkjenningar og regodkjenningar. Bruka har ekstern revisjon annakvart år, og det skal leggjast vekt på eigenrevisjon som forbettringsverktøy.

Lokalmat.no har blitt ein viktig formidlar for både kjøparar og produsentar av lokalmat. Det er mogleg å vidareutvikle databasen, spesielt med tanke på auka nytteverdi for lokalmatprodusentane som ei plattform for kunnskapsdeling og synleggjering av kompetansetiltak. Avtalepartane legg til grunn at utviklinga av lokalmat.no framleis må skje med utgangspunkt i føringar frå den partsamansette styringsgruppa for databasen.

Det er eit mål å auke den samla omsetnaden av lokalmat frå alle salskanalar til 10 mrd. kroner innan 2025. Dagens salsmålingar omfattar primært sal gjennom daglegvarehandelen. HORECA-marknaden er òg ein viktig omsetnadskanal for lokal mat og drikke, og avtalepartane føreset at Matmerk får etablert ei tilfredsstillande ordning for å måle sal av lokal mat og drikke også gjennom denne kanalen i løpet av 2019. Dette for å få eit meir rett inntrykk av utviklinga på området.

Matmerk forvaltar fleire merkeordningar for norsk mat. Auka verdiskaping i landbruket gjennom mangfaldige, synlege og tilgjengelege norske matspesialitetar og merkebrukarar er mellom anna vektlagt i den strategien for landbruks- og reindriftsbasert reiseliv regjeringa har vedteke. Det er òg starta eit arbeid med å utvikle Matnasjonen Noreg, der merkeordningane kan spele ei viktig rolle.

Avtalepartane er samde om å vidareføre avsetjinga til Matmerk med 63 mill. kroner for 2020.

Utviklingsprogrammet

Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping skal skape vekst og verdiskaping innan lokalmat, reiseliv, medrekna jakt- og fisketurisme, reindriftsnæringa, Inn på tunet, innlandsfiske og andre landbruksbaserte næringar som er baserte på landbruksressursar. Programmet blir forvalta av Innovasjon Noreg og er eit sentralt verkemiddel for å nå målsetjingane i landbrukspolitikken og særleg Meld. St. 31 (2014–2015) om vekst og gründerskap innan landbruksbaserte næringar. Regjeringa sin strategi for reiseliv basert på ressursane i landbruket og reindrifta, *Opplevingar for ein kvar smak*, og ambisjonen om 10 mrd. kroner i samla omsetnad av lokalmat og -drikke frå alle marknadskanalar innan 2025 gir også føringar for Utviklingsprogrammet. Tiltaka over programmet skal også bidra til å realisere Matnasjonen Noreg.

Programmet tilbyr tilpassa kompetansetiltak til bedrifter, finansiering til bedrifter som ønskjer å vekse, og støtte til etablering av forpliktande produsentnettverk. Programmet gir også støtte til omdømmetiltak for å byggje byrgskap og auke kompetansen i næringa, i tillegg til å auke kunnskapen om dei ulike områda som programmet dekkjer, både hos forbrukarar, i marknaden og i samfunnet generelt. Fleire regionar er i gang med strategiar og handlingsplanar innan mat og reiseliv, noko som vil gjere det mogleg å bidra til ei vidare utvikling av sterke mat- og reiselivsregionar, i tråd med måla i reiselivsstrategien.

Det er dei seinare åra gjennomført evalueringar av både bedriftsnettverksordninga, vekstordninga og kompetansetilbodet i programmet. Desse evalueringane skal saman med føringane frå Meld. St. 31 (2014–2015) og reiselivsstrategien nyttast for å utvikle programmet vidare. Innovasjon Noreg og styringsgruppa for programmet vurderer etter kvart innretninga av programmet når det gjeld bedriftsnettverk, vekststøtte, kompetanseutviklingstilbod og omdømmearbeid. Det blei gjort nokre endringar i innretninga av programmet som blei nedfelt i nytt programnotat gjeldande frå 2018. Pågangen etter midlar både til vekst og til bedriftsnettverk har det siste året vore noko mindre enn venta, noko som tilseier at ein bør vektlegge auka mobilisering. For vekstprosjekta skal det arbeidast med å utvikle ein fase 2 for vekstbedrifter der også kompetanse inngår i pakka.

Omdømmearbeid under Utviklingsprogrammet

Ein viktig del av utviklingsprogrammet er prosjekt som bidreg til auka synleggjering og omdømmebygging innanfor alle målgruppeområda. Tiltaka i omdømmeporteføljen har vore stabile over fleire år. I lys av regjeringa sin strategi *Opplevelingar for ein kvar smak* er det behov for ein gjennomgang av tiltaksporteføljen. Det er også behov for å inkludere Inn på tunet i omdømmearbeidet, med utgangspunkt i at synleggjering av tilbodet vil vere viktig som grunnlag for auka etterspørsel etter tenestene.

Det norske måltid (DNM) skal synleggjere breidda av matproduksjonen i landet og dei unike råvarene som blir produserte, og har som mål å bidra til næringsutvikling gjennom å auke etterspørselen, skape byrkskap og styrkje omdømmet for norsk matproduksjon. Gjennom å vektleggje læring om norsk smak og mat har DNM også som mål å bidra til matglede hos barn og unge. DNM kårar dei beste matprodukta i Noreg og er ei viktig og prestisjefylt prisutdeling for mat- og drikkeprodusentar. Deltakarane konkurrerer i ulike kategoriar uavhengig av storleiken på bedriftene, sidan det er produktkvaliteten som er avgjerande. Prosjektet bidreg til å synleggjere produkt frå både sjø og land. Det har aktivitetar gjennom store delar av året, og delfinalane for dei ulike kategoriane blir arrangerte i ulike delar av landet. DNM kan difor bli eit viktig prosjekt for å synleggjere Matnasjonen Noreg. DNM har dei siste åra fått noko utviklingsstøtte frå omdømmemidlane i Utviklingsprogrammet.

Avtalepartane er samde om at Det norske måltid inngår i omdømmearbeidet i Utviklingsprogrammet som eit nasjonalt omdømmearrangement på matområdet på line med IGW og Matstreif, og at støtteandelen til prosjektet blir auka. Det blir lagt til grunn at konkurransen får ei endå klarare forankring i heile landet, og at prosjektet framleis legg vekt på å skaffe seg private samarbeidspartnarar. Vidare er partane samde om at Bondens marked og Norsk Gardsost blir tildelt opp til høvesvis 2 mill. kroner og 1 mill. kroner kvar for 2020, og at støttedelen blir auka.

Kompetansenettverksordninga

Kompetansenettverksordninga for lokalmat blir finansiert over Utviklingsprogrammet. Ordninga blei evaluert av Oxford Research i 2018.

Målgruppa for ordninga er små matbedrifter med opp til ti tilsette. Det kan vere primærprodusentar eller næringsmiddelbedrifter med mål om

å utvikle, foredle og selje kvalitetsprodukt basert på lokale råvarer, eller reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekt i samarbeid med lokalmatprodusentar. I tillegg til det matfaglege tilbodet hos kompetansenettverka kan ein få hjelp til å løyse marknadsutfordringar gjennom Matmerks tilbod innan marknadstenester.

Kompetansenettverka blir koordinerte nasjonalt av Innovasjon Noreg, mens ansvaret for drifta av dei er fordelt på fem ulike regionale aktørar:

- Nofima: kompetansenettverket i Aust-Noreg og kompetansenettverket i Sør-Noreg
- Sogn Jord- og Hagebruksskule: kompetansenettverket i Vest-Noreg
- Mære landbruksskule: kompetansenettverket Trøndelag
- Nibio Holt: kompetansenettverket i Nord-Noreg

I evalueringa av kompetansetilbodet innanfor Utviklingsprogrammet blir det konkludert med at det er samfunnsøkonomisk rasjonelt å halde oppe kompetansenettverka. Vidare blir det peika på enkelte utfordringar med ordninga, mellom anna knytte til nasjonal koordinering av nettverka og erfaringsoverføring mellom dei, men utan at det blir gitt klare forslag til korleis dette kan løysast. Styringsgruppa for Utviklingsprogrammet har drøfta kompetansenettverkssatsinga ei rekkje gonger dei siste åra. Ulike løysingar for organisering av nettverka har vore diskuterte, medrekna å leggje forvaltninga av nettverka til regionalt nivå.

Det er naturleg å vurdere endringar i organiseringa av kompetansenettverka i lys av regionreforma der samfunnsutviklarrolla til fylkeskommunane skal styrkjast, og overføring av oppgåver frå nasjonalt til regionalt nivå skal vurderast. Fylkeskommunane har allereie i dag ansvaret for vidaregåande utdanning og kompetanseutvikling regionalt. Dei har vidare ansvaret for vaksenagronomopplæringa og rekruttering og kompetanse i landbruket. Frå 2020 får fylkeskommunane ansvaret for forvaltning av dei regionale tilretteleggingsmidlane i landbruket. Det er difor gode grunnar til også å leggje ansvaret for kompetanseutvikling for lokalmatprodusentar til regionalt nivå. To av kompetansenettverka for lokalmat er allereie lokaliserte til vidaregåande skolar som fylkeskommunen har ansvaret for.

Avtalepartane er samde om å flytte oppdragsgivaransvaret for dei fem kompetansenettverka i Utviklingsprogrammet frå Innovasjon Noreg til fylkeskommunen frå 2020. Dette vil seie at kompetansenettverkssatsinga blir teken ut av Utviklingsprogrammet, og at oppdragsgivaransvaret for dei

regionale kompetansenettvera for lokalmat blir lagt til fem fylkeskommunar, jf. tabell 2.11. Partane legg til grunn at dei ansvarlege fylkeskommunane koordinerer arbeidet seg imellom, og at

nettverka framleis vil levere eit godt og tilstrekkeleg nasjonalt kompetansetilbod for lokalmatproducentane.

Tabell 2.11 Fylkeskommunar som blir tildelte ansvar for regionale kompetansenettverk

Ansvarleg fylkeskommune	Kompetansenettverk for lokalmat	Dekkjer desse fylka	Løyving 2020, (i mill. kr.)
Rogaland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Sør-Noreg	Agder og Rogaland	2,40
Viken fylkeskommune	Kompetansenettverket i Aust-Noreg	Vestfold og Telemark, Oslo, Viken og Innlandet	3,55
Vestland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Vest-Noreg	Vestland	2,40
Trøndelag fylkeskommune	Kompetansenettverket i Trøndelag	Trøndelag og Møre og Romsdal	2,90
Troms og Finnmark fylkeskommune	Kompetansenettverket i Nord-Noreg	Nordland og Troms og Finnmark	2,75

Det blir lagt til grunn at fylkeskommunane koordinerer tilbodet frå kompetansenettverka med andre tenester frå kompetansetilbydarar i regionen, og at dei sikrar eit godt samspel mellom partnerskapa i utforming av tilbod. Det er i dag etablert regionale styringsgrupper for kompetansenettverka, der fylkesmannen, Innovasjon Noreg, fylkeskommunen og i nokre tilfelle representantar for næringslivet deltek. Dei ansvarlege fylkeskommunane kan sjølv vurdere om dei ønskjer å vidareføre desse. Fylkeskommunane i Troms og Finnmark, Trøndelag, Viken og Rogaland vil ha eit særskild ansvar for god koordinering mellom fylka som høyrer til i virkeområdet for nettverket. Det blir lagt til grunn at dei ansvarlege fylkeskommunane koordinerer arbeidet seg imellom og bidreg til eit godt og tilstrekkeleg kompetansetilbod for lokalmatproducentane i Noreg samla der ein unngår dobbeltarbeid og bidreg til kompetanseutveksling mellom nettverka. Det blir vidare lagt til grunn at kompetansenettverka samarbeider med Matmerk om synleggjering av det samla tilbodet via lokalmat-databasen.no.

Den overordna forvaltninga av ordninga blir i 2020 overført frå Innovasjon Noreg til Landbruksdirektoratet. For 2020 blir det avsett 14 mill. kroner til drift av dei fem kompetansenettverka for lokalmat.

Auka verdiskaping basert på haustbare viltressursar

Noreg har lange og sterke tradisjonar for hausting av overskot frå naturen, mellom anna gjennom jakt og fangst. Det er stor aksept for jakt i samfunnet, noko som er viktig å halde oppe. Rekruttering av nye kompetente jegerar bidreg til dette, og det er òg viktig for at grunneigarane skal kunne hente inntekter frå jakt. Samstundes har grunneigarar og jaktrettshavarar ei nøkkelrolle i å leggje til rette for jakt- og fangsttilbod. Ei berekraftig forvaltning av dei haustbare viltressursane handlar om å forvalte viltbestandane på ein måte som sikrar god dyrehelse og eit haustbart overskott. Storleiken på bestandane må òg balanserast mot andre interesser. For store viltbestandar kan gi store skadar i landbruket og andre negative verknader som til dømes trafikkpåkøyrslar.

Det ligg eit potensial for auka verdiskaping gjennom ei berekraftig og meir aktiv forvaltning av dei haustbare viltressursane. Dette kan vere tiltak og aktivitetar som omfattar mellom anna etablering og vidareutvikling av jaktprodukt med ulik tilretteleggingsgrad og foredling og omsetnad av viltkjøtt.

Utviklingsprogrammet er sentralt for oppfølginga av kompetanse- og produktutvikling for aktørar som ønskjer å selje jaktoplevelingar, og for dei som ønskjer å vidareforedle og selje viltkjøtt.

Utviklingsprogrammet oppsummert

Avtalepartane er samde om at den samla avsetjinga til Utviklingsprogrammet blir redusert med 14 mill. kroner for 2020 til 92 mill. kroner som følgje av flytting av kompetansenettverka for lokalmat. Kompetansenettverka blir flytta ut av Utviklingsprogrammet, og oppdragsgivaransvaret blir flytta frå Innovasjon Noreg til Fylkeskommunane i Rogaland, Viken, Vestland, Trøndelag og Troms og Finnmark.

Tiltak som bidreg til auka mobilisering, fleire vekstbedrifter og oppfølging av reiselivsstrategien og handlingsplanen for auka verdiskaping basert på haustbare viltressursar, skal prioriterast. Det skal arbeidast med auka synleggjering og omdømmebygging for alle målgruppeområda i utviklingsprogrammet. Det blir lagt til grunn at matbedrifter som får støtte over Utviklingsprogrammet, skal registrere seg i Matmerks lokalmatdatabase (lokalmat.no).

Reiselivsstrategien *Opplevingar for ein kvar smak* skal følgjast opp gjennom arbeidet med Matnasjonen Noreg, og det regionale utviklingsarbeidet med mat- og reiselivsregionar. Det er viktig med god kopling mot reiselivsarbeidet generelt. Landbruket og reindrifta er viktige kulturberarar, og difor ein integrert del av regjeringa sitt arbeid med kultur og reiseliv og den vidare oppfølginga av regjeringa sin *Strategi for kultur og reiseliv*, som legg opp til tettare samarbeid mellom departementa om dette.

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket

Auka produksjon av biobrensel og leveransar av biovarme frå landbruket gir auka verdiskaping og bidreg til å nå måla regjeringa har sett seg i klima- og energipolitikken. Bioenergi er hovudprioriteten for fornybardelen av programmet.

Målområdet for programmet omfattar også anlegg som kombinerer biovarmeproduksjon med straumproduksjon frå solceller. Ein kan òg gi støtte til kombinerte el-/varmeanlegg basert på biobrensel, såkalla CHP-anlegg. Det skal stillast same krav til lønnsemd som for reine bioenergianlegg. Slike løysingar gir gardsbruk høve til å bli sjølvforsynt med energi. Eit anna utviklingsområde er produksjon av biokol som sideprodukt til bioenergi. Det kan vere særleg interessant som eit klimatiltak, gjennom binding og lagring av karbon i jord.

Utviklinga av gardsbaserte biogassanlegg er òg eit prioritert område innanfor programmet og den nasjonale klimapolitikken. Denne satsinga

blir koordinert med biogasstrategien til regjeringa som blei lansert i 2014. Som ei oppfølging av strategien har Klima- og miljødepartementet i påfølgjande år løyvd midlar til pilotanlegg for forskning på biogass gjennom ei ordning i Innovasjon Noreg. I denne ordninga blir det lagt vekt på etablering av pilotanlegg som handsamar husdyrgjødsel i kombinasjon med anna biologisk avfall. Erfaringane så langt er at dette har resultert i auka kunnskap om bruk av nye råstoff, i tillegg til synergieffektar og auka effektivitet i utviklingsarbeidet.

Frå 2019 er målområdet for programmet utvida til å omfatte utviklings- og utprøvningsprosjekt innan klima, miljø og energi på gardsnivå. Målet med endringa er å teste ut ny produksjonsteknologi og nye løysingar på gardsnivå som skal bidra til reduserte klimagassutslepp og auka konkurransekraft for næringa. Her vil det mellom anna vere viktig å kople leverandørindustri og bonde for å utvikle teknologi og løysingar som enno ikkje er «hylleware».

Verdiskapingsprogrammet er også eit viktig verkemiddel for å bidra til innovasjon og omstilling ved bruk av fornybar energi og utvikling av teknologi innanfor grøntsektoren. Avtalepartane er samde om at det kan givast støtte til varmegjenvinning dersom gjenvinninga er kopla til ei fornybar energikjelde. Det kan også bli gitt støtte til investering i varmepumper og solenergi til å dekkje energiproduksjon i eigen landbruksproduksjon. Lønnsmda i prosjektet må liggje til grunn for tildeling av støtte. Prosjekt som kan få støtte over ENOVAs ordningar, vil det ikkje vere aktuelt å støtte over dette programmet.

Det er framleis stort behov og potensial for energirådgiving for meir klimavennleg og energi-effektiv produksjon av norske mat- og prydplantar i veksthus. Det er òg eit vesentleg potensial for å utvikle moderne teknologi i veksthus og kjølelager som kan bidra til effektiv og høg produksjon med utvida sesong og utsikter til ein større prosentdel norske produkt. Det er viktig at det innanfor fornybarprogrammet blir jobba for ein grøntproduksjon med lågare klimagassutslepp, utvida norsk sesong og mindre matsvinn. Energirådgivingsprosjektet til Norsk Gartnerforbund, som dels er blitt finansiert over dette programmet, har fått svært gode resultat. Finansieringa av tiltaket over dette programmet bør vidareførast.

Riksrevisjonen har gjennomført ein forvaltningsrevisjon av bioenergipolitikken til regjeringa. Stortinget handsama denne i november 2018. I Innst. 53 S (2018–2019) peikar kontroll- og konstitusjonskomiteen på at bioenergimarknaden

er umoden, og at det er viktig å halde fram med å gi støtte til å byggje bioenergianlegg for å stimulere til utvikling og bruk av andregenerasjons biodrivstoff. Komiteen meiner også at ein bør vurdere ei ordning for «støtte av skogsflis som kan sikre gode rammevilkår i en utviklingsfase». Avtalepartane er samde om at det blir gjennomført ei utgreiing av marknaden for skogsflis, medrekna å vurdere behovet for å etablere ei tilskottsordning og korleis ei tilskottsordning kan innrettast slik at ho bidreg til å nå målet om å auke produksjonen av bioenergi i Noreg.

Avtalepartane er samde om at avsetjinga til programmet aukar med 10 mill. kroner og blir sett til 87 mill. kroner for 2020.

Skogbruk

Meld. St. 6 (2016–2017) *Verdier i vekst*, og handsaminga av denne i Stortinget, omtaler den politikken regjeringa fører for skog- og trenæringa og er retningsgivande for vidare satsing på skogområdet. Etter dette, og med bakgrunn i oppfølginga av to oppmodingsvedtak frå handsaminga av skogmeldinga i Stortinget, blei strategien *Skog- og trenæringa – ein drivar for grøn omstilling* lagd fram 14. mars 2019. Strategidokumentet skal vise retning for å mobilisere skog- og trenæringa til auka forskings-, utviklings- og innovasjonsaktivitet, og bidra til at grønne, trebaserte produkt blir fyrstevalet der det er mogleg og tenleg.

Skogressursane er viktige for sysselsetjing og verdiskaping i Noreg og som kjelde til fornybar energi og tremateriale som erstattar meir klimabelastande materiale. For å bidra til auka verdiskaping i heile verdikjeda skog vil regjeringa leggje til rette for auka avverking innanfor berekraftige rammer dersom marknadan etterspør dette. Samstundes blir det stimulert til auka etterspørsel gjennom å arbeide for bruk av tre i ulike produkt og gjennom opptrappingsplanen for bruk av biodrivstoff. Regjeringa vil styrkje miljøomsyna i skogbruket ved å bruke verkemidla i naturmangfaldlova og skogbrukets verkemiddel som miljøregistreringar, miljøtiltak i skog, kunnskapsutvikling og Norsk PEFC Skogstandard, slik at uttaket av biomasse frå skog kan aukast samstundes som det biologiske mangfaldet blir teke vare på. Med bakgrunn i at hogsten har auka dei siste åra, aukar også behovet for planting og ungskogpleie. Skogkultur er viktig for framtidig tilgang på virke, verdiskaping og CO₂-opptak i norske skogar.

Eit godt fungerande skogsvegnett er avgjerande for eit lønnsamt skogbruk. Bygging av nye skogsvegar og standardheving av gamle vegar

legg til rette for rasjonell og kostnadseffektiv transport. Veginvesteringane bidreg også til å gjere skogsvegnettet meir robust mot klimaendringar og klimarelaterte skadar. Eit berekraftig skogbruk krev eit godt kunnskapsgrunnlag for å sikre balanse mellom økonomi og miljø, og for å sikre at måla blir nådde. Det er viktig at avgjerder blir tekne med grunnlag i kunnskap basert på dokumenterbar informasjon om dei naturressursane som skal forvaltast. Viktige kjelder er Landskogtakseringa, Kilden (skogportalen), Askeladden (kulturminne) og Naturbase.

Skogeigarar har ansvar for å følgje opp forynging og ta vare på nøkkelbiotopar, i tillegg til andre omsyn som friluftsliv og kulturminneverdiar. Skogbruksplanlegging med miljøregistreringar er sentralt i miljøarbeidet i skogbruket. Gjennom skogbruksplanen kan skogeigarane sjølve vurdere balansen mellom bruk og vern i sine prioriteringar. Ei langsiktig forvaltning av skogressursane krev god kunnskap om skogressursar og miljøverdiar for å gjere dei rette vurderingane både på kort og på lang sikt, og avvegingar mellom bruk og vern. Skogbruksplanlegginga har difor teke i bruk systemet Natur i Norge (NiN) i miljøregistreringane (MiS) og lagt om dataforvaltninga slik at alle registreringsvariablar no blir tekne vare på og er tilgjengelege for innsyn i Skogportalen.

Tilskott til miljøtiltak i skogbruket skal sikre at miljøverdiar knytte til biologisk mangfald, landskap, friluftsliv og kulturminne i skogen blir tekne vare på og utvikla vidare. Til dømes kan midlane gå til skjøtsel av nøkkelbiotopar, kompensasjon for auka driftsutgifter og fjerning av framande artar. Tiltaka skal gjennomførast i tråd med forskrift om næringsutvikling og miljøtiltak i skogbruket. Det blir i 2020 lagt opp til ekstra innsats for å opplyse om ordninga.

Kompetansehevande tiltak står sentralt i gjennomføringa av skogpolitikken. Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er ein viktig aktør som rettar seg mot både offentleg og privat rettleiingsapparat, skogeigarar, skogsarbeidarar og entreprenørar over heile landet. Jamleg kompetanseheving er ein føresetnad for at det skal vere mogleg for skogeigarane sjølve å leggje til rette for auka verdiskaping på grunnlag av ressursane på eigedommen. Skogbrukets Kursinstitutt har kurs i handtering av viltkjøtt og kurs retta mot utmark som næring. Handlingsplanen for næringsutvikling basert på haustbare viltressursar peikar i sin omtale av tiltak på behovet for auka kompetanse og samarbeid mellom aktørane i utmarksnæringa.

Avtalepartane er samde om å auke avsetjinga til skogbruk med 15 mill. kroner, til 257 mill. kroner for 2020. Øyremerkinga til miljøtiltak i skogbruket på 8 mill. kroner blir ført vidare for 2020. Fordelinga mellom dei ulike verkemidlane blir gjort etter drøftingar mellom avtalepartane. Næringsorganisasjonane i skogbruket blir også inviterte til å delta.

Handlingsplan mot villsvin

Utbreiing av villsvin i Noreg skaper uro i landbruksmiljøa, særleg i norsk svinehald. Den viktigaste årsaka til dette er frykta for utbrott av afrikansk svinepest og dei særskilte konsekvensane dette ville ha for svinenæringa i Noreg. Villsvin fører òg til skadar for landbruksproduksjon på åker og eng og kan ha negative verknader på naturmangfaldet i Noreg.

Vitskapskomiteen for mat og miljø (VKM) la i juni 2018 fram ein rapport om villsvinpopulasjonens vekst og utvikling i Noreg. Rapporten peikar på at villsvin vil kunne ha alvorleg innverknad på jordbruk og naturlege økosystem i Noreg dersom det ikkje blir sett i verk tiltak for å hindre vidare bestandsvekst og spreiding av villsvin.

Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet har eit delt ansvar for villsvin. Landbruks- og matdepartementet har ansvaret for jakta og forvaltninga av villsvin, mens Klima- og miljødepartementet har ansvaret for andre tiltak knytte til villsvin som ein framand art som går ut over ordinær jakt. Dei to departementa har gitt Mattilsynet og Miljødirektoratet i oppdrag å utarbeide ein handlingsplan mot villsvin innan 1. november 2019. Hovudmålet i handlingsplanen skal vere minst mogleg villsvin i Noreg, spreidde ut over eit minst mogleg område. Planen skal gjere greie for tiltak og verkemiddel. Direktoratet er i gang med dette arbeidet, som skjer etter samråd med mellom andre avtalepartane, skogeigarorganisasjonane og Norges Jeger- og Fiskerforbund. I mars sende etatane ei førebels skisse til handlingsplan.

Innsatsen skal rettast inn mot utvikling av samarbeid, kompetanseutvikling, bestandskartlegging og tiltak mot skade. Samarbeid mellom grunneigarar, jegerar og kommunale og regionale viltorgan er avgjerande for systematiske og aktive tiltak mot villsvin over store nok areal. Vidare er det aktuelt med kompetansetiltak for jegerar, og ein må rekne med behov for ekvipasjar (hund og hundeførar) som kan utføre søk etter skadde villsvin. Det er per i dag ikkje krav til godkjend etter-søkshund i samband med jakt på villsvin, og det er

av den grunn heller ingen kurs i Noreg som tilbyr opplæring på dette.

Det kan òg vere aktuelt å utvikle kurs og vidareutvikle informasjonsmateriell mellom anna retta mot norske jegerar som dreg på jakt i utlandet, om viltsjukdommar og gjeldande regelverk – til dømes om afrikansk svinepest – for å hindre at dei tek med smitte heim.

Per i dag blir data for villsvin i Noreg samla gjennom registreringar av viltulukker på veg og gjennom ikkje-pliktig rapportering av skotne villsvin til den offisielle jaktstatistikken. I tillegg blir det rapportert tilfeldige meldingar om observasjonar av levande villsvin, kadaver og andre spor-teikn av villsvin, men det er inga sams plattform for å systematisere desse.

Utvikling av ei betre bestandskartlegging vil vere viktig for å setje i gang bestandsreducerande tiltak og for å måle verknaden av desse. Det kan òg vere aktuelt som smitteførebyggjande tiltak å sikre at villsvin ikkje kjem i kontakt med tamsvin.

Avtalepartane er samde om at det blir avsett 2 mill. kroner i 2019 og 2 mill. kroner i 2020 over Landbrukets utviklingsfond til satsinga. Midlane er ein del av ein heilskapleg innsats for å redusere bestanden av villsvin, med mellom anna betre grunneigarorganisering og jaktorganisering for meir effektivt uttak av villsvin.

Midlar til konfliktførebyggjande tiltak jordbruk/reindrift

Midlar til konfliktførebyggjande tiltak jordbruk/reindrift blir forvalta av Fylkesmannen i Trøndelag og hovudsakleg nytta til gjerdebygging, men òg til ekstraordinære tiltak for gjeting, føring og beiteundersøkingar. Avtalepartane er samde om at avsetjinga for 2020 blir 1,5 mill. kroner. Samla avsetjing er på nivå med tilsvarende avsetjing over reindriftsavtalen. Arbeidet med å gjere ordninga kjend i aktuelle område må vidareførast.

Miljø- og klimasatsinga over jordbruksavtalen

Miljø- og klimasatsinga over jordbruksavtalen skal bidra til å halde kulturlandskapet ved like og til å redusere miljøbelastninga frå jordbruket, som utslepp til luft og vatn. Fleire av miljøordningane bidreg òg til betre agronomi og vil ha positiv innverknad på jordbruksproduksjonen.

Miljø- og klimavennleg matproduksjon

Over jordbruksavtalen er det fleire økonomiske verkemiddel som skal stimulere til redusert

avrenning til vassdrag og kyst. Til dømes blir det gitt tilskott for at areal med korn og vassdragsnære areal ikkje blir jordarbeidde om hausten. Gjennom arbeidet med vassforvaltningsplanane i tråd med EUs rammedirektiv for vatn og vassforskrifta har internasjonale mål for vassmiljø i seinare tid blitt konkretiserte ned til dei enkelte vassområda og vassførekomstane. Gjeldande vassforvaltningsplanar med tilhøyrande tiltaksprogram for åra 2016–2021 skal no oppdaterast for planperioden 2022–2027, i samsvar med ny kunnskap, endra føresetnader, krava i vassforskrifta og nasjonale føringar. Noregs rapporterte utslepp av ammoniakk (NH₃) overstig forpliktingane i Göteborg-protokollen, og det er også av den grunn nødvendig med tiltak for å få ned utsleppa.

Stortinget var i handsaminga av Meld. St. 11 (2016–2017) tydeleg på at sektoransvaret for miljøtiltak i jordbruket skal først vidare gjennom miljøprogramsatsinga.

Klimagassutsleppa frå jordbruket utgjorde 8,5 pst. av dei samla utsleppa i 2017. Om lag 70 pst. av klimagassutsleppa som blir krediterte jordbrukssektoren i klimagassrekneskapen, kjem frå metan frå naturlege prosessar i fordøyinga hos husdyr som storfe og sau og lystgass frå husdyrgjødsel. Dei biologiske prosessane i landbruket kan ikkje erstattast på same måte som prosessar som er baserte på ikkje-fornybare råstoff, og produksjonssystem som er baserte på fossile kjelder. Klimautfordringane i jordbruket blei grundig handsama både i rapporten *Landbruk og klimaendringar*, som blei levert til jordbruksoppgjæret 2016, og i Meld. St. 11 (2016–2017), med stortingshandsaminga i Innst. 251 S (2016–2017). Departementet viser òg til rapport frå teknisk arbeidsgruppe som blei lagd fram i samband med klimaforhandlingane mellom regjeringa og organisasjonane i jordbruket. Rapporten gjer greie for kva slags tiltak som kan gjennomførast for å redusere utsleppa og auke opptak av karbon frå jordbruket.

Noreg har ratifisert Parisavtalen og arbeider no for å innfri forpliktinga om å redusere dei nasjonale klimagassutsleppa gjennom ei sams gjennomføring med EU i perioden 2021–2030. Klimalova tok til å gjelde 1.1.2018. I lys av 2030-forpliktinga skal jordbruket bidra med sin del for å redusere klimagassutsleppa frå jordbruket, og jordbrukspolitikken skal gå i ei meir klimavennleg retning, jf. Meld. St. 11 (2016–2017) og Meld. St. 41 (2016–2017) og handsaminga av desse meldingane i Stortinget. I juni 2019 underteikna regjeringa og jordbruksorganisasjonane ein klimaavtale. Jordbruket er ei av dei første næringane i Noreg som inngår ein slik avtale med regjeringa. Det er sett eit mål om at utsleppa

skal reduserast med 5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar for perioden 2021–2030. Jordbruksaktivitetar, og særleg husdyrhald, er biologiske prosessar som òg er opphav til utslepp av klimagassar, hovudsakleg i form av metan og lystgass. Jordbruket er samstundes ein viktig bidragsytar til det grøne skiftet, både gjennom binding av karbon og med produksjon av fornybar biobasert energi og drivstoff. Klimavtalen mellom regjeringa og organisasjonane i jordbruket vil liggje til grunn for klimaarbeidet i sektoren framover.

Hovuddelen av metanutsleppa kjem frå fordøyingsystemet hos dyra, særleg drøvtyggjarane. Resten kjem frå lagring av husdyrgjødsel. Færre storfe, på grunn av meir effektiv mjølkeproduksjon og redusert bruk av gjødsel, er hovudårsaka til nedgangen i utslepp frå jordbruket frå 1990. Ifølgje Geno har arbeid med avl bidrege til at klimagassutsleppa frå mjølkekyr er reduserte med 10 pst. per produsert eining frå 1980 til i dag. Det må òg gjennomførast tiltak i jordbruket som blir bokførte i andre sektorar enn jordbruk i den norske utsleppsrekneskapen, til dømes å redusere forbruket av energi innan transport og bygg. Trass i auka produksjon har endringar i jordbruket bidrege til at forbrenningsutsleppa i jordbruket er reduserte med 30 pst. sidan 1990, av det er 15 pst. frå bruk av traktorar og andre reiskapar.

Utvikling av kunnskapsgrunnlaget for å få betre kunnskap om verknader, kostnader og konsekvensar av eksisterande og moglege nye tiltak må prioriterast høgt framover. Det er òg viktig med meir kunnskap om korleis det norske jordbruket kan tilpasse seg eit klima i endring.

Klimasmart landbruk

Prosjektet Klimasmart Landbruk blei etablert i 2017 med det formål å redusere klimaavtrykket frå norsk landbruk ved å sikre betre informasjon om og gode verktøy for klimasmart drift på norske gardsbruk. Klimasmart Landbruk er eigd og blir drifta av Landbrukets Klimaselskap, SA som er stifta av Norges Bondelag, Norsk Landbruksrådgiving, Tine, Nortura og Felleskjøpet Agri. Etter kvart har fleire andre sentrale bedrifter og aktørar innan landbruket gått inn i selskapet.

Klimasmart Landbruk skal utvikle eit nytt system og verktøy for å berekne klimaavtrykk og registrere klimakutt tilpassa kvart enkelt gardsbruk, med omsyn til både produksjon og storleik. Målet er òg at grunnlagsdata som blir fanga opp gjennom dette systemet, på sikt skal kunne bidra til betre berekningsmetodar for rapportering ifølgje Parisavtalen.

Frå og med 2020 går klimakalkulatoren for mjølk, korn og gris over i ein driftsfase. Utviklinga av klimakalkulatorane for sau, ammeku, fjørfe og grøntproduksjon gjerast ferdig i løpet av 2020.

Det er sett av 20 mill. kroner over det ordinære statsbudsjettet til prosjektet for 2017/2018, og for 2019 er det avsett 20 mill. kroner over jordbruksavtalen (LUF). For 2020 er det sett av opp til 8 mill. kroner over LUF som skal nyttast til å gjere ferdig klimakalkulatorar. Klimasmart Landbruk skal innan 31.12.2019 leggje frem ein plan for avtalepartane for korleis klimakalkulatoren skal takast i bruk, i tillegg til ein rapport med rekneskap for den samla løyvinga til prosjektet.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Formålet med SMIL-ordninga er å fremje natur- og kulturminneverdiane i jordbrukskulturlandskapet og å redusere forureininga frå jordbruket. Tiltaka som bidreg til å redusere forureining under SMIL-ordninga, kan òg bidra til betre agronomisk driftspraksis og tilpassing til klimaendringar. I jordbruksoppgjæret 2019 blei det sett av 127 mill. kroner for 2020, noko som er ein auke på 12 mill. kroner. Hydrotekniske tiltak skal prioriterast der det er stort behov.

Tilskott til drenering av jordbruksjord

Godt drenert jordbruksjord er avgjerande for å kunne auke matproduksjonen i åra som kjem. Løyvinga aukar med 10 mill. kroner til 68 mill. kroner i 2020. Mellom anna av omsyn til vassmiljøutfordringar skal areala med korn, grønsaker og poteter framleis prioriterast ved fordeling av midlar.

Investeringsstøtte til tiltak i beiteområde (organisert beitebruk)

Ordninga stimulerer til effektivt samarbeid mellom dyreeigarar og realisering av nødvendig infrastruktur for næringsutvikling i husdyrproduksjonar basert på utmarksbeiteressursane. Løyvinga aukar med 5 mill. kroner til 23 mill. kroner i 2020. 5 mill. kroner skal prioriterast til investeringar i teknologi. 3 mill. kroner av avsetjinga skal øyremerkjast tiltaka for beitenæringa som følgje av nedkjemping av skrantesjuka (CWD).

Klima- og miljøprogrammet

Løyvinga til Klima- og miljøprogrammet aukar med 2 mill. kroner til 20 mill. kroner for 2020. Prosjekt som bidreg til å styrkje kunnskapsgrunn-

laget om klimautfordringar og teknologisatsing i jordbruket, skal prioriterast. Vidare er det behov for å styrkje kunnskapsgrunnlaget knytt til oppfølging av vassforskrifta, og det er behov for prosjekt som kan auke kunnskapen om pollinatorar i jordbrukslandskapet. Det blir sett av 1 mill. kroner til NIBIO som skal nyttast til å styrkje kunnskapen om erosjon og arealavrenning som følgje av nye erosjonsrisikokart.

Utvalde kulturlandskap i jordbruket og verdsarvsatsinga Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyen

Utvalde kulturlandskap i jordbruket og verdsarvsatsinga Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyen er sektorovergripande satsingar som skal ta vare på verdifulle jordbrukslandskap i Noreg. Utvalde kulturlandskap i jordbruket består no av 44 område som er eit representativt utval av verdifulle norske jordbrukslandskap over heile landet. Aktiv landbruksdrift er nødvendig for å sikre kulturlandskapsverdiane i begge satsingane. Løyvinga til Utvalde kulturlandskap i jordbruket aukar med 4,5 mill. kroner til 15,5 mill. kroner for å følgje opp iverksetjinga av nye område. Løyvinga til verdsarvområda Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyen blir ført vidare med 7,5 mill. kroner i 2020. Samla løyving blir 23 mill. kroner i 2020. Midlane til verdsarvområda og Utvalde kulturlandskap i jordbruket må sjåast i samanheng med midlar på budsjettet til Klima- og miljødepartementet.

Biogass

Handsaming av husdyrgjødsel i biogassanlegg reduserer metanutsleppa og er eit viktig tiltak for å redusere klimagassutslepp frå husdyrgjødsel. Interesse for ordninga aukar, og det er difor sett av 5 mill. kroner i 2020, ein auke på 2 mill. kroner. Ordninga blei evaluert til jordbruksoppgjæret 2019, og som ei følgje av det skal det no setjast ned ei arbeidsgruppe for å sjå på korleis ordninga kan innrettast for auka utnytting av husdyrgjødsel i biogassanlegg.

Tilskott til utsiktsrydding i kulturlandskap knytt til landbruket

Ordninga blir avvikla frå 2020.

Utviklingsmidlar for økologisk jordbruk

Avsetjinga til utviklingsmidlar for økologisk jordbruk blir auka med 3 mill. kroner til 34 mill. kro-

ner i 2020. Midlane går dels til spesifikke prosjekt og oppgåver, som oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk, dels til prosjektmidlar som blir lyste ut. Oppgåver knytte til kunnskaps- og kompetanseoverføring frå føre-

gangsfylkeprosjektet, der Norsk Landbruksrådgiving mellom anna har styrkt sitt arbeid med økologisk jordbruk, utgjer viktige delar av arbeidet.

Post 70 Marknadsregulering, kan overførast

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
70.11	Avsetjingstiltak	24 400	27 400	31 400
70.12	Tilskott til råvareprisutjammingsordninga m.m.	221 249	236 662	234 347
70.13	Tilskott til potetsprit og potetstivelse	38 000	38 000	38 000
Sum post 70		283 649	302 062	303 747

Underpost 70.11 Avsetjingstiltak

Formålet med marknadstiltaka er å bidra til å nå målprisane for dei ulike jordbruksprodukt, jamne ut produsentpris og pris til forbrukarar over heile landet, skape avsetnad for produsert vare og bidra til å sikre forsyningar i alle forbruksområde. I grøntsektoren blir kostnadene ved marknadsregulering og faglege tiltak dekte av løyvinga til marknadstiltak, mens dei blir dekte gjennom omsetnadsavgift for andre produksjonar. Partane er samde om ei auka løyving på 4,0 mill. kroner, som skal dekkje kostnadsauke og styrkje verksemda til Opplysningskontoret for frukt og grønt.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 31,4 mill. kroner i 2020.

Underpost 70.12 Tilskott til råvareprisutjammingsordninga m.m.

Formålet med RÅK-ordninga er å jamne ut skilnader i råvarekostnader mellom norske og utanlandske ferdigvarer som blir omsette i Noreg, og for norske varer som blir eksporterte. Det er viktig at løyvingane over denne ordninga er avpassa engrosprisane på norskproduserte jordbruksvarer.

Prisane på verdsmarknaden kan variere mykje. Det påverkar løyvingsbehovet til RÅK-ordninga. Endringane i målprisar i jordbruksoppgjeret påverkar òg løyvingsbehovet. Det er venta ein mindre auke i prisane på verdsmarknaden, mens målprisauken i jordbruksoppgjeret gir ein mindre

auke i løyvinga. Dette betyr at løyvinga til ordninga blir halden på eit høgt nivå.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 234,3 mill. kroner for 2020.

Underpost 70.13 Tilskott til potetsprit og potetstivelse

Formålet med prisnedskrivningstilskottet er å sikre avsetjing av norsk potetsprit og potetstivelse gjennom marknadsordninga for potet.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 38,0 mill. kroner til ordninga i 2020.

Post 71 Tilskott til erstatningar m.m.

Formål med løyvinga

Formålet med løyvinga er å redusere økonomiske tap i plante- og honningproduksjon som kjem av klimatiske forhold det ikkje er mogleg å sikre seg mot. Posten omfattar ordningane med erstatning ved avlingssvikt i planteproduksjon og erstatning ved svikt i honningproduksjon.

Erstatningsordningane som dekkjer kostnader i samband med statlege pålegg, blir løyvde utanfor jordbruksavtalen, jf. kap. 1142, post 73.

Rapportering 2018

Løyvinga til ordninga er på 43 mill. kroner i eit normalt år. Ekstrem tørke og varmt vêr i vekstsesongen 2018 gav små avlingar i fleire planteproduksjonar i store delar av landet. Særleg blei det

ein vanskeleg situasjon for husdyrprodusentar med storfe og sau.

Landbruks- og matdepartementet sette i verk fleire tiltak med sikte på å bidra til auka tilgang på grovfôr. Som følgje av den ekstraordinære situasjonen og svært høge prisar på grovfôr blei det gjennomført tilleggsforhandlingar med jordbruket for å hjelpe næringa gjennom ein vanskeleg situasjon. Det blei inngått ein tilleggsavtale for 2018–2019 med ei ramme for tiltaka på 525 mill. kroner. Mellom anna blei satsane dobla for erstatning ved avlingstap i grovfôrproduksjon. Også taket for tilskott per vekstgruppe blei dobla frå 0,75 mill. kroner til 1,5 mill. kroner. I nysalderinga blei løyvinga for 2018 auka til 838 mill., og dei samla prognosane blei estimert til vel 1 mrd. kroner.

Skadane og dei samla utbetalingane over ordninga viste seg å bli mykje høgare enn dei første prognosane viste. Dei samla utbetalingane over

ordninga for skadar i avlingsåret 2018 vil bli om lag 2,0 mrd. kroner. Av dette blei det betalt ut 1,667 mrd. kroner i 2018. Dei resterande sakene blir avslutta i 2019. For å unngå store negative følgjer av tørken for produksjonen framover blei det lagt stor vekt på at bøndene måtte få erstatningsutbetalingane raskt. Forvaltninga gjorde ein stor innsats, og 11 300 søknader av til saman om lag 15 000 blei handsama og utbetalte hausten 2018.

Budsjettframlegg 2020

Dei ekstraordinære tiltaka som blei sette i verk for avlingsåret 2018, blir ikkje førte vidare. Departementet legg til grunn at alle erstatningssaker knytte til skadar i 2018 vil bli avslutta i løpet av 2019. For avlingsåra 2019 og 2020 blir det lagt til grunn eit normalt skadeomfang.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 43,0 mill. kroner i 2020.

Post 73 Pristilskott, overslagsløyving

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
73.11	Tilskott til norsk ull	122 933	134 000	124 000
73.13	Pristilskott mjølk	618 305	666 000	701 100
73.15	Pristilskott kjøtt	1 541 396	1 452 260	1 453 400
73.16	Distriktstilskott egg	3 652	3 335	3 500
73.17	Distriktstilskott, frukt, bær, grønsaker og potet	112 847	123 500	152 300
73.18	Fraktilskott	352 492	361 450	385 700
73.19	Tilskott til prisnedskrivning av norsk korn	543 261	779 100	881 100
73.20	Tilskott matkorn	46 451	91 400	99 500
	Sum post 73	3 341 337	3 611 045	3 800 600

Underpost 73.11 Tilskott til norsk ull

Formålet med tilskottet er å bidra til å nå måla for inntekts- og produksjonsutvikling i sauehaldet som ikkje i tilstrekkeleg grad kan sikrast gjennom marknadspris og andre tilskott. Tilskottet skal òg bidra til å betre kvaliteten på norsk ull og sikre avsetnad i marknaden for norsk ull av god kvalitet.

I jordbruksoppgjeret blei ordninga vidareført med uendra satsar, men prognosane viser ein nedgang i volumet som gir grunnlag for ein reduksjon i løyvinga på 10 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 124,0 mill. kroner for 2020.

Underpost 73.13 Pristilskott mjølk

Løyvinga omfattar ordningane med grunntilskott til geitemjølke og distriktstilskott for mjølke og mjølkeprodukt.

Formålet med pristilskott til mjølke er å bidra til ei inntekts- og produksjonsutvikling i mjølkeproduksjonen som er med på å halde oppe busetjing og sysselsetjing i heile landet gjennom

å jamne ut skilnader i lønnsmda i produksjonen.

Distriktstilskottet blir gitt med ni ulike satsar for mjølk produsert i område med høge produksjonskostnader i Sør-Noreg, og for all mjølk i Nord-Noreg. Satsane for distriktstilskottet varierer frå null og opp til 189 øre per liter.

I jordbruksoppgjæret blei satsane i distriktstilskott for mjølk auka med 4 øre per liter i sonene D–J. Dette gir ein auke i løyvinga på 31 mill. kroner, mens det er prognosert ein auka produksjon tilsvarande 4 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 701,1 mill. kroner til pristilskott for mjølk i 2020. Løyvinga er fordelt med 70,1 mill. kroner til grunntilskott for geitemjøl og 631,0 mill. kroner i distriktstilskott for all mjølk.

Underpost 73.15 Pristilskott kjøtt

Ordninga omfattar grunntilskott og distriktstilskott for kjøtt, kvalitetstilskott for storfekjøtt og kvalitetstilskott for heile slakt av lam og kje.

Formålet med tilskotta er å bidra til ei inntekts- og produksjonsutvikling som er med på å halde oppe busetjing og sysselsetjing i heile landet gjennom å jamne ut skilnader i lønnsmda i produksjonen. Grunntilskottet skal òg bidra til rimelegare kjøtt og foredla kjøttprodukt til forbrukaren, mens kvalitetstilskotta skal stimulere til ein auke i produksjonen av kjøtt med høg kvalitet.

Distriktstilskott går i hovudsak til kjøtt frå grovførbaserte produksjonar differensiert på fem soner. Det blir òg gitt distriktstilskott til produksjon av svinekjøtt i Nord-Noreg, Agder og Vestlandet med unntak av Rogaland.

Grunntilskottet for kjøtt blir berre gitt til slakt av sau/lam og geit/kje.

Frå 2017 blir heile tilskottet for lammeslakt betalt ut saman med oppgjæra frå slakteria, mens det tidlegare var utbetalt saman med produksjonstilskotta. I samband med dette har denne løyvinga blitt flytta frå post 74 til post 73.

I jordbruksoppgjæret blei det ikkje gjort endringar i nokon satsar under produksjonstilskott kjøtt. Volumprognosen viser ein liten auke i produksjonen tilsvarande vel 1 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 1 453,4 mill. kroner i 2020. Av dette utgjer grunntilskottet til sau/lam og geit/kje 94,0 mill. kroner, kvalitetstilskottet til storfekjøtt 255,0 mill. kroner, distriktstilskottet 654,4 mill. kroner og tilskott til lammeslakt og kjeslakt 450,0 mill. kroner.

Underpost 73.16 Distriktstilskott egg

Formålet med ordninga er å bidra til eggproduksjon i heile landet gjennom å jamne ut geografiske skilnader i lønnsmda i produksjonen. Tilskottet omfattar Nord-Noreg og Vestlandet utanom Rogaland. Det blei ikkje gjort satsendringar i jordbruksoppgjæret.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 3,5 mill. kroner i 2020.

Underpost 73.17 Distriktstilskott frukt, bær, grønsaker og potet

Formålet med ordningane er å betre inntekta for produsentane innan grøntsektoren og bidra til ein geografisk spreidd produksjon.

Ordninga omfattar distriktsdifferensierte tilskott til konsumproduksjon av eple, pære, plomme, kirsebær, morellar og bær. I tillegg blir det gitt eit tilskott for all pressfrukt og til produksjon av matpotet i Nord-Noreg. Det blir òg gitt distriktsdifferensierte tilskott til veksthusproduksjon av tomat og slangeagurk og til salatproduksjon.

Distriktsdifferensieringa følgjer dei same sonene som tilskott for areal- og kulturlandskap.

I jordbruksoppgjæret blei satsane for distriktstilskott for frukt og bær auka tilsvarande 16,7 mill. kroner. Den største auken blei gitt til sone 5, som mellom anna omfattar Vestlandet. For grønsaker blei satsane auka tilsvarande 2,3 mill. kroner og for potet i Nord-Noreg med 0,3 mill. kroner. Volumprognosen aukar løyvingsbehovet med 9,5 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 152,3 mill. kroner i 2020.

Underpost 73.18 Fraktilskott

Ordninga omfattar tilskott til frakt av kjøtt, egg, korn, kraftfôrråvarer og kraftfôr. Fraktilskotta skal bidra til å jamne ut prisane til produsent og forbrukar. Fraktilskotta er baserte på at råvarekjøparane og produsentane må dekkje ein eigen del av kostnadene.

I jordbruksoppgjæret blei det gitt ein auke i løyvingane for innfrakt av kjøtt med 10 mill. kroner og for frakt av kraftfôr med 15 mill. kroner. Volumprognosen viser ein nedgang på om lag 1 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 385,7 mill. kroner i 2020. Løyvinga er fordelt med 143,0 mill. kroner til kjøtt, 7,65 mill. kroner til egg og 82,0 mill. kroner til korn og 153 mill. kroner til frakt av kraftfôr.

Underpost 73.19 Tilskott til prisnedskrivning av norsk korn

Formålet med prisnedskrivningstilskottet er å sikre avsetnad av norskprodusert korn, erter og oljefrø gjennom marknadsordninga og å skrive ned prisen på råvarer til matmjøl og kraftfôr. For å fremje avsetnaden av økologisk korn og erter blir det gitt høgare satsar til økologisk produksjon.

I jordbruksoppgjret blei målprisane auka med 14 øre per kg for matkorn og 12 øre per kg for førkorn. Prisnedskrivningstilskottet til norsk korn blei auka med 6,85 øre per kg. Referanseprisen på protein blei auka tilsvarande. Den regulerer tollsatsen ved import til kraftfôr og prisutjammingsbeløpet på norsk protein, som til dømes soya som er importert tollfritt til matproduksjon.

Det er lagt til grunn at verdsmarknadsprisane på protein vil halde seg så høge at auka referansepris på protein i liten eller ingen grad vil påverke råvarekostnaden til kraftfôr i 2020. Det er etter dette berekna ein auke i råvareprisane til kraftfôr på 2,0 øre per kg.

Satsauken i jordbruksoppgjret krev ei auka løyving på 101,1 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 881,1 mill. kroner for 2020.

Underpost 73.20 Tilskott matkorn

Formålet med ordninga er å gi grunnlag for ein rekningsssvarande pris på norsk matkorn og samstundes halde prisen på matmjøl på eit nivå som kan sikre konkurransekrafta til norskprodusert matmjøl og bakevarer samanlikna med import. Tilskottet blir gitt til norske matmjølprodusentar på grunnlag av forbruk av norskprodusert matkorn. Tollsatsen på import av matkorn blir administrert ned til det same nivået som prisen på norsk matkorn minus prisnedskrivning.

I jordbruksoppgjret blei satsen auka med 4,71 øre per kg, tilsvarande 8,1 mill. kroner. Dette vil isolert sett gi uendra råvarekostnad på korn for matmjølbransjen.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 99,5 mill. kroner i 2020.

Post 74 Direkte tilskott, kan overførast

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
74.11	Driftstilskott, mjølkeproduksjon og kjøttfe- produksjon	1 579 092	1 601 600	1 678 900
74.14	Tilskott til husdyr	2 528 531	2 442 800	2 552 385
74.16	Beitetilskott	822 505	917 200	971 900
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskott	3 066 496	3 447 500	3 552 200
74.19	Regionale miljøprogram	431 982	493 159	528 159
74.20	Tilskott til økologisk landbruk	108 558	121 900	120 500
	Sum post 74	8 537 164	9 024 159	9 404 044

Underpost 74.11 Driftstilskott, mjølkeproduksjon og kjøttfeproduksjon

Formålet med driftstilskottet i mjølkeproduksjonen er å styrkje økonomien i mjølkeproduksjonen. Tilskottet skal òg jamne ut skilnader i lønnsemd mellom føretak av ulik storleik, mellom bruk i Sør-Noreg og Nord-Noreg og mellom Jæren og resten av Sør-Noreg. Formålet med driftstilskottet i spesialisert kjøttfeproduksjon er å stimulere til produksjon av storfekjøtt av høg kvalitet.

Driftstilskottet til mjølkeproduksjon er like stort per føretak for alle som har fem kyr eller meir. I jordbruksoppgjret blei satsen auka med 14 500 kroner per føretak i sone 2, 5, 6 og 7, mens satsen blei auka med 9 500 kroner per føretak i sone 1,3 og 4. For føretak med geitemjøl blei satsen auka med 4 300 kroner per føretak.

For driftstilskottet til spesialisert ammeku-
produksjon blei satsen auka med 316 kroner per ku opp til 12 600 kroner per føretak med meir enn 40 kyr i sone 5–7. I sone 1–4 blei satsen auka

med 25 kroner per ku opp til 1 000 kroner per føretak.

Auken i satsane krev ei auka løyving på 101,8 mill. kroner til mjølkeproduksjon og 19,1 mill. kroner til spesialisert kjøttproduksjon. Ein reduksjon i talet på føretak med mjølkeproduksjon gir ei innsparing på posten med 43,6 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 1 679,8 mill. kroner fordelt med 344,1 mill. kroner til kjøttproduksjon og 1 334,8 mill. kroner til mjølkeproduksjon.

Underpost 74.14 Tilskott til husdyr

Tilskottet skal bidra til å styrkje og jamne ut inntektene til føretak med ulike husdyrproduksjonar og etter storleiken på husdyrhaldet. Ordninga skal òg støtte birøkt og genbevaring av gamle husdyrassar.

Tilskottet blir gitt per dyr/slakt/bikube. Satsane per dyreslag blir trappa ned med aukande dyretal per føretak. I jordbruksoppgjæret blei det gitt satsauke for mjølkekyr, ammekyr, geit, sau, hjort og bifolk tilsvarende 162 mill. kroner.

Ordninga med eit særskild tilskott til «små og mellomstore» mjølkebruk har ei noko annleis utforming enn dei andre husdyrtilskotta ved at satsane blir reduserte per ku ved meir enn 23 kyr, slik at det ikkje blir gitt tilskott til bruk med meir enn 50 kyr. I jordbruksoppgjæret blei satsane i denne ordninga auka med 250 kroner per ku tilsvarende 24,5 mill. kroner.

I jordbruksoppgjæret blei det òg gitt ein auke i satsane for genbevaring, men når gammalnorsk spelsau er teke ut av målgruppa, blir det samla sett ei innsparing på denne delordninga.

Den samla verknaden av endra satsar i jordbruksoppgjæret og tilpassing av løyvingbehovet til dyretalet er ein auke i løyvinga på 109,6 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 2 552,4 mill. kroner i 2020.

Underpost 74.16 Beitetilskott

Formålet med ordningane er å stimulere til pleie av kulturlandskap og å oppnå god utnytting av utmarksbeiteressursane.

Ordninga består av eit tilskott for dyr som beitarr i utmark, og eit tilskott for dyr som beitarr i kulturlandskapet (innmark og/eller utmark). Det er krav til minimum beitetid for å få rett til tilskotta, og dei som får tilskott for dyr som beitarr i utmark, kan òg få det generelle beitetilskottet for dei same dyra.

I jordbruksoppgjæret blei satsane for tilskott til utmarksbeite auka med 114 kroner per dyr for kyr, storfe og hest, mens det blei auka med 10 kroner per dyr for sau, lam og kje. For det generelle tilskottet til alt beite blei satsen auka med 50 kroner per dyr for storfe m.m., mens det blei auka med 10 kr per dyr for småfe. Satsendringane gir ei auka løyving tilsvarende 104 mill. kroner, mens prognosen for talet på beitedyr i 2020 gir ei innsparing på 49 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 971,9 mill. kroner i 2020. Det fordeler seg med 591,3 mill. kroner for dyr på utmarksbeite og 380,6 mill. kroner i generelt beitetilskott.

Underpost 74.17 Areal- og kulturlandskaps-tilskott

Formålet med tilskottet er å bidra til å skjotte, vedlikehalde og utvikle kulturlandskapet gjennom aktiv drift og til å halde jordbruksareal i drift i samsvar med gjeldande landbrukspolitiske mål. Tilskottet er ein del av det nasjonale miljøprogrammet, og ein må kunne dokumentere oppfølging av miljøkrav knytte til produksjonen for å oppnå maksimalt tilskott.

Ordninga er sett saman av eit kulturlandskaps-tilskott med den same satsen per dekar til alt jordbruksareal som oppfyller vilkåra for arealtilskott. Som eit tiltak for å nå målet om aktivt jordbruk over heile landet blir det i tillegg gitt eit arealtilskott der satsane per dekar er differensierte ut frå type produksjon og kvar i landet produksjonen skjer. Dette skal bidra til å styrkje og jamne ut inntektene mellom ulike produksjonar og mellom distrikta.

I jordbruksoppgjæret blei satsen i kulturlandskaps-tilskottet for alt dyrka areal auka med 4 kroner per dekar til 166 kroner. Det gir ei auka løyving på 36 mill. kroner.

For å sikre den geografiske produksjonsfordelinga og drift av marginale areal blei det i jordbruksoppgjæret prioritert å gi ein auke i satsen for gras i sone 5–7. For å avgrense ytterlegare nedgang i kornarealet blei det gitt auka realtilskott til korn i alle soner. Dette gir ein auke i arealtilskottet til kornproduksjon på 92,6 mill. kroner. Satsauken for gras gir ei auka løyving på 44 mill. kroner, mens satsauken for korn krev 40 mill. kroner. For dei andre produksjonane blei det ikkje gitt auke i satsane i dette jordbruksoppgjæret.

Auka satsar for arealtilskott i jordbruksoppgjæret krev 120 mill. kroner. Tilpassing av løyvinga til den gjeldande arealfordelinga reduserer behovet med 15,5 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 3 552,2 mill. kroner i 2020. Dette fordeler seg med om lag 1 438,3 mill. kroner i kulturlandskapstilskott og 2 113,9 mill. kroner i arealtilskott.

Underpost 74.19 Regionale miljøprogram

Formålet med ordninga er å sikre miljøkvalitetar og kulturlandskap, og å hindre erosjon og avrenning av næringsstoff til vatn gjennom eit regionalt og lokalt tilpassa regelverk for økonomisk støtte. Dei regionale miljøprogramma har tiltak med tilhøyrande tilskott retta mot føretak innanfor følgjande område: redusert forureining til vatn og luft, varetaking av kulturlandskap og kulturminne, tilrettelegging for friluftsliv og tilgjenge, varetaking av biologisk mangfald, utslepp til luft, plantevern og miljøavtale.

Nasjonalt miljøprogram legg rammene for utforminga av dei regionale miljøprogramma. Ordninga opnar for at fylka kan støtte dei tiltaka som er mest målretta i deira eige område, og vil bidra til å hindre attgroing og stimulere til beiting og betre opplevingskvalitetar i kulturlandskapet. Rapporteringa tyder på stor aktivitet i fylka og at det gir auka målretting og differensiering av miljøarbeidet. Ny fireårig programperiode gjeld frå 2019 til 2022. Landbruksdirektoratet har utarbeidd ein nasjonal instruks som dannar grunnlag for dei fylkesvise forskriftene.

Miljøutfordringane varierer frå fylke til fylke, og dei regionale miljøprogramma gir ei målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det

som er mogleg gjennom generelle nasjonale ordningar.

I jordbruksoppgjeret var partane samde om å auke ramma for ordninga med 35 mill. kroner. Midlane blir fordelte etter ny inndeling av fylka frå 2020. Vassmiljøtiltak, og særleg tiltaket for miljøvennleg spreiding av husdyrgjødsel, skal prioriterast. Tiltak for pollinatorsoner og truga natur skal det også bli lagt til rette for i alle regionale miljøprogram.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 528,2 mill. kroner i 2020.

Underpost 74.20 Tilskott til økologisk landbruk

Formålet med ordninga er å stimulere til at ein større del av jordbruksproduksjonen er økologisk. Ordninga omfattar ekstra arealtilskott og husdyrtilskott til økologisk produksjon.

I jordbruksoppgjeret blei satsane for det ekstra arealtilskottet til økologisk produksjon av poteter, grønnsaker, frukt og bær auka. Innanfor dei ekstra tilskotta til økologisk husdyrproduksjon blei satsen auka for mjølkekyr, ammekyr, mjølkegeit, ammegeit og sau. Endringa i tilleggssatsane til økologisk produksjon aukar løyvinga med 4,5 mill. kroner, mens volumtilpassinga reduserer løyvinga med 5,9 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 120,5 mill. kroner i 2020. Summen fordeler seg med 72,1 mill. kroner i husdyrtilskott og 48,4 mill. kroner i arealtilskott.

Post 77 Utviklingstiltak, kan overførast

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
77.11	Tilskott til dyreavl m.m.	81 868	88 700	92 600
77.12	Tilskott til frøavl m.m.	18 707	18 720	27 020
77.13	Tilskott til rådgiving	88 500	93 500	98 000
77.15	Tilskott til kvalitetstiltak	49 601	49 360	49 360
77.17	Tilskott til fellesanlegg for frukt	14 000	14 000	15 000
	Sum post 77	252 676	264 280	281 980

Underpost 77.11 Tilskott til dyreavl m.m.

Tilskott til dyreavl m.m. skal bidra til avlsmessig framgang og populasjonar av friske og sunne husdyr tilpassa miljøet. Ordninga skal òg sikre genetisk variasjon i populasjonane og byggje på berekraftige prinsipp basert på ein tilstrekkeleg stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle eigenskapar i avlsmålet.

Løyvinga skal bidra til at kostnadene ved inseminering av ku og svin kan haldast på om lag same nivå i heile landet, og til å jamne ut kostnadene mellom husdyrbrukarar som nyttar veterinærtenester.

I jordbruksoppgjæret blei partane samde om at ordninga med reisetilskott for veterinærane blir utvida til å omfatte fleire formål enn berre behandling av sjukdom og inseminasjon. For å kompensere dette blei det sett av 5 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på om lag 92,6 mill. kroner for 2020. Summen er fordelt med 25,6 mill. kroner i tilskott til semintenster, 52,7 mill. kroner til veterinærreiser og 14,3 mill. kroner til avlsorganisasjonar.

Underpost 77.12 Tilskott til frøavl m.m.

Formålet med ordninga er å fremje frøforsyning av gras, belgvekstar, rotvekstar og grønsaker med klimatilpassa sortar. Det er tre typar tilskott under ordninga: pristilskott, arealtilskott og lagringstilskott. For å sikre tilgang til klimatilpassa såvare blir det òg gitt tilskott til overlaging av såkorn mellom kornsesongar.

Tilskottet til frøavl blir gitt til sertifisert frøavl av godkjende sortar. Det er venta ein auke i frøareala og lagringa som gir ein auke i volum tilsvarende 2 mill. kroner.

Satsen for lagring av såkorn blei sett opp frå 60 øre per kg til 90 øre per kg, samstundes som avsetjinga blei dobla frå 3,7 mill. kroner til 6,3 mill. kroner. Samla auke i løyvinga blir etter dette 8,3 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 27,0 mill. kroner for 2020.

Underpost 77.13 Tilskott til rådgiving

Formålet med ordninga er å bidra til kunnskapsoppbygging hos bøndene ved å leggje eit økonomisk grunnlag for drift i dei regionale rådgivingseiningane hos Norsk Landbruksrådgiving (NLR). Rammevilkåra og utfordringane for landbruket krev både næringspolitiske tilpassingar, produksjonstilpassingar og faglege tilpassingar.

Løyvinga over jordbruksavtalen er med på å sikre eit likeverdig rådgivingstilbod over heile landet.

Rådgivingseiningane utgjer eit fagleg bindeledd mellom landbruksforskinga og landbruket. NLR er viktig for å utvikle god agronomi og auka kompetanse i næringa. NLR har kjernekompetanse på god agronomi og gir råd innan planteproduksjon, maskin- og byggtknikk, næringsutvikling, føretaksøkonomi, økologisk landbruk, miljøtiltak, klimatiltak og HMS.

Partane i jordbruksoppgjæret blei samde om ei satsing på frukt og grønt. NLRs rådgiving innan frukt og grønt blir ein viktig del av denne satsinga. Vidare viser partane til prosjektet PRESIS, som blir finansiert over LUF. Prosjektet skal utvikle skreddarsydd brukarstøtte og rådgiving i skjæringspunktet mellom ny teknologi og agronomi og gjennomførast i eit samarbeid mellom NIBIO og NLR, jf. omtale over. NLR er òg ein sentral aktør i Klimasmart Landbruk. Frå 2019 har NLR fått ei utvida rolle med å utvikle og koordinere faglege nettverk innan økologisk produksjon. Frå 2020 får NLR i tillegg i oppgåve å utvikle og koordinere fagområdet for jord og jordkultur.

I jordbruksoppgjæret var partane samde om å auke løyvinga til NLR med 4,5 mill. kroner. Av den samla løyvinga skal minst 14 mill. kroner nyttast til HMS-rådgiving og HMS-relaterte tiltak, og minst 5,5 mill. kroner skal gå til byggjeteknisk rådgiving. NLR må gjere nødvendige prioriteringar innanfor ramma. Frå 2020 skal mentorordninga bli ei nasjonal ordning forvalta av NLR.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 98,0 mill. kroner for 2020.

Underpost 77.15 Tilskott til kvalitetstiltak

Ordninga skal bidra til å gjere norske jordbruksprodukt meir konkurransedyktige på heimemarknaden og på eksportmarknadene.

Formålet med framavlsarbeidet og det offentlege engasjementet i dette er å skaffe den norske potet- og grøntnæringa plantemateriale som er kontrollert for særskilde skadegjerarar, og med definerte eigenskapar som er tilpassa norske forhold. Formålet med å gi tilskott til statskontrollert setjepotetavl er å stimulere til auka bruk av setjepoteter av høg kvalitet.

I jordbruksoppgjæret sette partane av 5 mill. kroner frå udisponerte midlar til Graminor for utvikling av eit frukt- og bærseier på Njøs. Elles blei det ikkje gjort endringar.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 49,4 mill. kroner i 2020 fordelt på desse tilskottsordningane:

Framlegg for kap. 1150, underpost 77.15	
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,4 mill. kroner
Utvikling av plantemateriale, oppformering	12,5 mill. kroner
Utvikling av plantemateriale, Graminor	24,96 mill. kroner
Kvalitetstiltak settepotetavl	9,5 mill. kroner
Sum underpost 77.15	49,36 mill. kroner

Underpost 77.17 Tilskott til fellesanlegg for frukt

Formålet med tilskottet er å fremje samarbeid om lagring, sortering, pakking og omsetnad av frukt som bidreg til å sikre forbrukarane tilgang på norsk kvalitetsfrukt.

I jordbruksoppgjæret var partane samde om at målgruppa er «fellesanlegg for frukt», og at dette også bør vere namnet på ordninga. Løyvinga blei auka med 1 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 15,0 mill. kroner til ordninga i 2020.

Post 78 Velferdsordningar, kan overførast

(i 1 000 kr)

Underpost	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
78.11	Tilskott til avløyising for ferie/fritid	1 119 644	1 176 600	1 224 267
78.12	Tilskott til avløyising ved sjukdom m.m.	139 998	153 200	143 500
78.14	Tilskott til sjukepengeordninga i jordbruket	50 200	50 200	38 700
78.15	Tilskott til landbruksvikarordninga	60 968	65 891	68 228
78.16	Tilskott til tidlegpensjonsordning for jordbrukarar	70 937	72 500	72 500
	Sum post 78	1 441 747	1 518 391	1 547 195

Underpost 78.11 Tilskott til avløyising for ferie/fritid

Formålet med ordninga er å leggje til rette for at husdyrbrukarar skal kunne ta ferie og få ordna fritid og hjelp til avlasting, gjennom å bidra til å finansiere leige av arbeidskraft.

Tilskottet blir rekna ut på grunnlag av satsar per dyr. Satsane er differensierte etter dyreslag, men avgrensa til eit maksimalt tilskott per føretak. Dei som søker om tilskottet, skal kunne dokumentere faktiske kostnader til avløyising.

I jordbruksoppgjæret blei både maksimalt tilskott per føretak og satsane per dyr auka med om lag 6 pst. Det nye taket er etter dette 83 400 kroner per føretak. Dette gir ei auka løyving på 66,3 mill. kroner, mens nedgangen i talet på føretak med husdyr gir ei innsparing på 18,6 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 1 224,3 mill. kroner for 2020.

Underpost 78.12 Tilskott til avløyising ved sjukdom m.m.

Formålet med ordninga er å bidra til å finansiere avløyising i føretak med husdyrproduksjon, honningproduksjon eller veksthusproduksjon og til føretak med planteproduksjon i onneperiodar. Finansieringa skal skje når brukaren på grunn av sjukdom eller andre særlege grunnar ikkje kan ta del i arbeidet på bruket.

Grunnlaget for tilskottet til husdyrbrukarar blir fastsett ut frå satsar per dyr, og for veksthusprodusentar blir tilskottgrunnlaget fastsett ut frå veksthusarealet. Ut frå dette blir det rekna ut maksimale dagsatsar for tilskottet per føretak. Tilskottet blir gitt for faktiske utgifter til avløyising, opp til maksimal dagsats per bruk.

I jordbruksoppgjæret blei maksimal dagsats vidareført med 1 670 kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 143,5 mill. kroner for 2020.

Underpost 78.14 Tilskott til sjukepengeordninga i jordbruket

Ordninga er ei kollektiv innbetaling over jordbruksavtalen til Nav for å finansiere differansen i sjukepengar for næringsdrivande og jordbrukarar som får 100 pst. av sjukepengegrunnlaget ved sjukdom ut over 16 dagar. Tilskottet blir utbetalt av Nav til jord- og skogbrukarar som oppfyller dei generelle vilkåra for utbetaling av sjukepengar. Løyvinga blir fastsett ut frå utbetalingane frå Nav. Midlane blir overførte sentralt til Folketrygda.

Frå 1.10.2019 blir sjukepengane frå Nav heva frå 75 til 80 pst. av sjukepengegrunnlaget for sjølvstendig næringsdrivande. Dette reduserer løyvinga over jordbruksavtalen for å sikre jordbrukarar 100 pst. av sjukepengegrunnlaget med 11,5 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 38,7 mill. kroner til ordninga for 2020.

Underpost 78.15 Tilskott til landbruksvikarordninga

Formålet med landbruksvikarordninga er å sikre at primærprodusentane over heile landet har til-

gang på arbeidshjelp når dei treng det ved akutt sjukdom eller i andre krisesituasjonar. Det er eit mål at ordninga skal nå eit omfang på 240 årsverk. Partane i jordbruksoppgjret var samde om å auke maksimal støtte per årsverk med 1 500 kroner til 283 900 kroner, i tillegg til at ramma blir auka med 2 mill. kroner for å oppnå målet om 240 årsverk. Det gir ein auke i løyvinga på 2,3 mill. kroner.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 68,2 mill. kroner for 2020.

Underpost 78.16 Tilskott til tidlegpensjonsordning for jordbrukarar

Formålet med ordninga er å bidra til eit enklare generasjonsskifte for dei som har hatt hovuddelen av inntektene sine frå jordbruk/gartneri og skogbruk. Dei som får tidlegpensjon, kan også få avtalefesta pensjon og arbeidsavklaringspengar, uførepensjon og etterlatenpensjon frå Nav. I jordbruksoppgjret blei det ikkje gjort endringar i ordninga i 2019.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 72,5 mill. kroner for 2020.

Kap. 4150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
85	Marknadsordninga for korn	1 163	50	50
	Sum kap. 4150	1 163	50	50

Formål med løyvinga

Posten omfattar inntektene frå prisutjammingsbeløp på kraftfôrråvarer.

Ordninga har som formål å sikre tilnærma like konkurransevilkår mellom korn og andre råvarer i kraftfôr til husdyr. I jordbruksavtalen blir det rekna ut referanseprisar for protein og feitt som gir om lag den same råvareprisen for energien i desse varene som for norsk korn. Råvarer som soyabønner blir ikkje pålagde toll når dei blir importerte til Noreg som mat. Den delen av dette som blir brukt til produksjon av kraftfôr til husdyr, blir då pålagd ei prisutjamning.

Rapportering 2018

Verdsmarknadsprisane på soya og proteinråvarer har i lengre tid vore så høge samanlikna med prisen på norskprodusert korn at det berre i nokre månader har blitt avrekna eit mindre prisutjammingsbeløp tilsvarende 1,3 mill. kroner.

Budsjettframlegg 2020

I jordbruksoppgjret gav prisendringane på norsk korn grunnlag for ein auka referansepris på soya på 17,6 øre per kg til 4 258 kroner per tonn. På grunn av ein inkurie blei det ein feil i utrekninga av denne referanseprisen på soya. Departementet har i ettertid instruert Landbruksdirektoratet til å administrere tollsatsar og prisutjamning på grunn-

lag av ein referansepris på soya som er 4 138 kroner per tonn. Det er 12 kroner per tonn lågare enn det partane la til grunn.

Det er for tida stor uvisse omkring prognoser for verdsmarknadsprisane på protein, men par-

tane la til grunn at det ikkje vil bli rekna prisutjammingsbeløp på protein til kraftfôr i 2020, og at råvarekostnadene til kraftfôr vil auke med 2 øre per kg som følge av jordbruksoppgjæret.

Kap. 1151 Til gjennomføring av reindrifftsavtalen

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
51	Tilskott til Utviklings- og investeringsfondet	36 650	33 900	36 600
72	Tilskott til organisasjonsarbeid	6 500	7 500	7 300
75	Kostnadssenkande og direkte tilskott, <i>kan overførast</i>	71 068	79 100	88 200
79	Velferdsordningar, <i>kan overførast</i>	2 319	2 600	4 000
Sum kap. 1151		116 537	123 100	136 100

Formål med løyvinga

Kapittelet omfattar løyvingar til gjennomføring av reindrifftsavtalen.

Reindrifftsavtalen er ved sida av reindrifftslova det viktigaste verkemiddelet for å følgje opp måla og retningslinene i reindrifftspolitikken. I forhandlingane om reindrifftsavtalen blir dei sentrale økonomiske verkemidla drøfta, mellom anna ut frå dei behova og utfordringane næringa til ei kvar tid står overfor.

Nærare omtale av mål og strategiar i reindrifftspolitikken, og resultatane frå dei ulike tiltaka som sorterer under reindrifftsavtalen, finn ein under kat. 15.30, Prop. 117 S (2018–2019) *Endringer i statsbudsjettet 2019 under Landbruks- og matdepartementet (Reindrifftsavtalen 2019/2020 m.m.)* og Innst. 415 S (2018–2019). Sjå nærare omtale av målsetjingane for dei enkelte ordningane i budsjettframlegget.

Tilpassing til økonomiregelverket i staten

Som for tilskottsforvaltninga under kap. 1150 er det behov for tilpassingar til dei normale prosedyrane for ordningar under kap. 1151. Kostnadsenkande og direkte tilskott under post 75 og velferdsordningar under post 79 er baserte på fastsette kriterium. Ordningane utgjer ein del av avtalesystemet med fleire mål og ei rekkje verkemiddel som verkar saman mot dei same måla. Resultatrapporteringa skjer difor samla basert på

rapportering frå *Økonomisk utval for reindrifta* for dei årlege forhandlingane om reindrifftsavtalen. Rapporteringa er supplert av vurderingsrapportar og statusnotat frå forvaltninga som grunnlag for å vurdere korleis dei enkelte ordningane verkar. For ordningane under postane 75 og 79 er det ikkje aktuelt å hente inn rapport frå tilskottsmottakarane.

Hovuddelen av tilskottsforvaltninga er delegert til Landbruksdirektoratet. Størsteparten av dei administrative kostnadene til forvaltning av tilskottsordningane er direkte dekte innanfor løyvingane over kap. 1142. For å kunne ha nødvendig fleksibilitet vil det likevel vere aktuelt å trekkje nokre utviklings- og utgreiingskostnader på nokre av tilskottsordningane. Det same gjeld store evalueringar. På enkelte område skjer forvaltninga av tilskott gjennom Innovasjon Noreg. På desse områda har departementet klargjort ansvar og oppgåver for Innovasjon Noreg. Vidare er det på ein del område eit styre som forvaltar ulike ordningar. Dette styret er partssamansett. Styret skal tildele tilskottsmidlar, mens Landbruksdirektoratet er sekretariat for styret.

Rapportering 2018

Reindrifftslova av 2007 skal gi grunnlag for ei god indre organisering og forvaltning av reindrifta. I tillegg skal reindriffts næringa etter lova, gjennom internt sjølvstyre, sjølv spele ei aktiv rolle og ha ansvaret for at reindrifta er berekraftig. Eit sen-

tralt verktøy i denne samanhengen er bruksreglane. Dei siste åra har arbeidet til styresmaktene vore prega av bistand og tett oppfølging av det arbeidet næringa gjer med å utarbeide bruksreglar og følgje opp vedtak om øvre reintal, og arbeidet med å revidere distriktsplanar. Sjå nærare omtale under kap. 1142.

For reindriftsutøvarane som sjølvstendig næringsdrivande er det mange forhold, også utanom reindriftsavtalen, som påverkar inntektene og den nødvendige tilpassinga det enkelte året. Årleg kalvetilgang, samla tap og slaktevekter varierer markant mellom reinbeiteområda i Noreg. Dette er skilnader som har gjort seg gjeldande over tid, og dei kjem mellom anna av variasjon i rovdyrbestanden og ulike føresetnader for drift mellom område. Utviklinga i årleg kalvetilgang, tap og slaktevekter er viktige indikatorar for å vurdere økologisk og økonomisk berekraft i reindriftsnæringa. Tilsvarande vil talet på personar i næringa verke inn på kor mange som kan ha reindrift som hovudverksemd, og på målet om kulturell berekraft.

Den viktigaste føresetnaden for å nå måla om økologisk, økonomisk og kulturell berekraft er at reintalet er i samsvar med beitegrunlaget, at areala reindriffta kan nytte til auka produksjon og lønnsemd blir tekne vare på, og at tapet av rein blir redusert. Tal frå Totalrekneskapen for reindriftsnæringa viser ein auke i resultatmåla frå 2016 til 2017. Samla sett blir vederlag for arbeid og eigenkapital auka frå 87,2 mill. kroner til 111,9 mill. kroner. Per årsverk blir vederlaget for arbeid og eigenkapital auka frå 95 200 kroner til 119 200 kroner. Hovudårsaka er ein auke i statstilskott og erstatningar og ein reduksjon i kostnadene. Tala viser store regionale skilnader mellom reinbeiteområda, men òg store variasjonar innanfor det enkelte området. Førebelse tal for 2019 viser ein vesentleg reduksjon av resultatmåla. Årsaka er ein reduksjon i statstilskotta.

Budsjettframlegg 2020

Den 26.2.2019 kom staten og Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) fram til ein avtale for 2019/2020. Reindriftsavtalen for 2019/2020 har ei ordinær ramme på 136,1 mill. kroner. Dette er ein auke på 13,0 mill. kroner samanlikna med reindriftsavtalen for 2018/2019.

Hovudmålet med reindriftsavtalen 2019/2020 er å leggje til rette for å utvikle reindriftsnæringa som ei rasjonell, marknadsorientert næring som er berekraftig i eit langsiktig perspektiv. I tråd med regjeringsplattforma er tiltak som støttar opp

om dei utøvarane som har reindrift som hovudverksemd, og tiltak som bidreg til økologisk berekraft, blitt prioriterte. På bakgrunn av reduksjonen i produksjonsinntektene og at prosessen med tilpassing av reintal nyleg er gjennomført, har det vore viktig å føre vidare hovudlinene i tilskottssystemet. Det gir stabilitet i ordningane over reindriftsavtalen. Ei vidareføring støttar òg opp om dei reindriftsutøvarane som har følgd opp vedtak om reduksjon av reintal. Siidaandelar som ikkje følgjer slike vedtak, har heller ikkje rett til tilskott over avtalen.

Reindriftsavtalen 2019/2020 er den sjetteste avtalen der regjeringa har blitt samd med NRL. Semje i avtaleforhandlingane er viktig for å støtte opp om avtaleinstituttet og den hovudavtalen som er inngått mellom Landbruks- og matdepartementet og NRL.

Departementet gjer framlegg om løyvingar under kap. 1151 for 2020 i samsvar med Stortingets handsaming av reindriftsavtalen for 2019/2020, jf. Innst. 415 S (2018–2019). I omtalen av dei enkelte postane er det gjort kort greie for formål og innhald i dei ulike ordningane. Nærare omtale finst i Prop. 117 S (2018–2019) *Endringer i statsbudsjettet 2019 under Landbruks- og matdepartementet (Reindriftsavtalen 2019/2020 m.m.)* og i Innst. 415 S (2018–2019).

Post 51 Tilskott til Utviklings- og investeringsfondet

Reindriftas Utviklingsfond (RUF) skal gjennom bruk av økonomiske verkemiddel bidra til å utvikle reindriftsnæringa i samsvar med dei reindriftspolitiske måla. Frå fondet blei desse avsetjingane gjorde:

- 1,50 mill. kroner til konfliktførebyggjande tiltak
- 8,20 mill. kroner til Utviklingsprogrammet
- 2,50 mill. kroner til fagbrevordninga
- 5,00 mill. kroner til ulike marknadsføringstiltak
- 4,50 mill. kroner til pramming av rein
- 2,50 mill. kroner til lærings- og omsorgsbaserte tenester
- 1,00 mill. kroner til optisk klassifisering av rein
- 0,75 mill. kroner til drift av nytt klassifiseringssystem
- 0,80 mill. kroner til fjerning av gammalt gjerdemateriell m.m.
- 0,30 mill. kroner til vidareutvikling av reindriffta sine arealbrukskart
- 1,00 mill. kroner til beredskapsfond
- 2,50 mill. kroner til frakttilskott

- 0,30 mill. kroner til rapportering av rein
- 2,00 mill. kroner til HMS-arbeid i reindrifta

Avsetjingane over midlane til RUF utgjer i alt 36,6 mill. kroner. Det er ein auke på 2,7 mill. kroner samanlikna med reindriftsavtalen 2018/2019.

Post 72 Tilskott til organisasjonsarbeid

Dei store utfordringane reindriftnæringa står overfor, krev aktiv deltaking frå næringa sjølv. Organisasjonstilskottet skal medverke til at NRL kan delta aktivt i prosessar som er viktige for reindrifta, og for ei utvikling av reindrifta i samsvar med dei til kvar tid vedtekne politiske mål og retningliner i reindriftpolitikken. Organisasjonstilskottet til NRL er sett til 7,3 mill. kroner.

Post 75 Kostnadssenkande og direkte tilskott, kan overførast

Kostnadssenkande og direkte tilskott skal bidra til å fremje berekraft, kvalitet og produktivitet i reindrifta, heve inntekta og verke utjamnande mellom einingar i næringa. Departementet gjer framlegg om ei samla løyving under posten på 88,2 mill. kroner for 2020. Dei kostnadssenkande og direkte tilskotta er sette saman av fleire ulike tilskottsordningar, jf. omtalen nedanfor.

Produksjonspremie

Formålet med produksjonspremien er å premiere innsats, produksjon og vidareforedling i næringa. Produksjonspremien til siidaandelane er berekna med 34 pst. av avgiftspliktig sal av kjøtt og biprodukt frå rein. Vidare er det utbetalt produksjonspremie for andre avgiftspliktige inntekter frå vidareforedla produkt frå reinen. Det er ikkje utbetalt produksjonspremie for avgiftspliktig inntekt som overstig 0,6 mill. kroner per siidaandel og 1 mill. kroner per tamreinlag. Produksjonspremien er utbetalt til eigaren av siidaandelen. For tamreinlaga vil årsrekneskapen danne grunnlaget for utrekninga av produksjonspremien. Det er sett av 35,5 mill. kroner til produksjonspremie.

Etableringstilskott

Ordninga med tilskott ved overdraging av siidaandel er vidareført med ein sats på 80 000 kroner det første året, og deretter 65 000 kroner dei to påfølgjande åra. Det er sett av 4,4 mill. kroner til etableringstilskott.

Særskild driftstilskott til ungdom

For å støtte opp om leiarar av siidaandelar som er under 30 år, er tilskottet auka frå 25 000 kroner til 40 000 kroner. Tilskottet skal gå til leiarar av siidaandelar som er under 30 år per 1.1.2020. Det er sett av 2,2 mill. kroner til ordninga med særskild driftstilskott til ungdom.

Kalveslaktetilskott

Formålet med kalveslaktetilskottet er å stimulere til at ein større del av kjøttproduksjonen er basert på kalv, noko som er ressursøkonomisk gunstig. Uttak av kalv dempar presset på vinterbeita og reduserer tapa i løpet av vinteren. Eit større uttak av kalv medverkar òg til auka produktivitet fordi tilveksten på kalv er større enn tilveksten på større dyr. Satsen for tilskottet er sett til 500 kroner per kalv. Det er sett av 25,6 mill. kroner til ordninga med kalveslaktetilskott.

Ektefelle tillegg

Formålet med ektefelle tillegg er å støtte opp om den familiebaserte reindrifta. Ordninga med tillegg til siidaandelar der begge ektefellane eller sambuarane utøver aktiv reindrift, er fastsett med ein sats på 30 000 kroner. Det er sett av 1,2 mill. kroner til ordninga med ektefelle tillegg.

Særskild driftstilskott til kvinner med eiga driftseining

Formålet med særskild driftstilskott til kvinner med eiga driftseining er å støtte opp om kvinner i reindrifta. Det blir gitt eit tilskott på 25 000 kroner. Det er sett av 1,9 mill. kroner til ordninga med særskild driftstilskott til kvinner med eiga driftseining.

Distriktstilskott

Formålet med distriktstilskottet er å bidra til at reinbeitedistrikta skal kunne ta større ansvar for ei berekraftig utvikling av næringa. Det inneber å få talet på rein i balanse med beitegrunnlaget, sikre areala til reindrifta, få betre lønnsemd, leggje til rette for kriseberedskap, arbeide med helse, miljø og tryggleik og dessutan gi høve til avløyning ved sjukdom og svangerskap utover ordningane i folketrygda.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 17,4 mill. kroner.

Post 79 Velferdsordningar, kan overførast

Det er sett av 2,5 mill. kroner til ordninga med tidlegpensjon. Satsen for einbrukarpensjon er 150 000 kroner per år, og for tobrukarpensjon 240 000 kroner. Posten omfattar medlemsavgift til folketrygda og sjukepengeordninga. Det gjeldande regelverket og dei gjeldande satsane blir førte vidare.

Det er sett av 1,0 mill. kroner til ordninga med særskild tilskott til leigd hjelp ved svangerskap/fødsel. Tilskottet skal bidra til å styrkje kvinners stilling i reindrifta. Det gjeldande regelverket og dei gjeldande satsane er førte vidare.

Det er sett av 0,5 mill. kroner til sjukepengeordninga. Den kollektive innbetalinga over rein driftsavtalen dekkjer tilleggspremien for ein auke av sjukepengane frå 75 pst. til 100 pst. av inntektsgrunnlaget ved sjukdom utover 16 dagar. Fødselspengar blir òg dekte med 100 pst. av inntektsgrunnlaget. Løyvinga er rekna ut med utgangspunkt i samla næringsinntekt for dei utøvarane i reindrifta som går inn under ordninga. Midlane blir overførte sentralt til folketrygda.

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 4,0 mill. kroner.

Kap. 1161 Myndigheitsoppgåver og sektorpolitiske oppgåver på statsgrunn

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
70	Tilskott til Statskog SFs myndigheitsoppgåver og sektorpolitiske oppgåver	14 265	14 194	14 123
75	Tilskott til oppsyn i statsallmenningar	10 192	10 141	10 090
	Sum kap. 1161	24 457	24 335	24 213

Post 70 Tilskott til Statskog SFs myndigheitsoppgåver og sektorpolitiske oppgåver**Formål med løyvinga**

Posten omfattar tilskott til dei kostnadene Statskog SF har med delegerte styresmaktoppgåver og sektorpolitiske oppgåver, slik dei går fram av avtalen mellom Statskog SF og Landbruks- og matdepartementet.

Statskog SF skal sørge for at dei rettane bruksrettshavarar og andre har på eigedommane, blir sikra i samsvar med lover, forskrifter og politiske retningslinjer. Førretaket skal arbeide for ei areal- og ressursdisponering som er tenleg for samfunnet, for distrikta der eigedommane ligg og for staten som eigar. Innanfor skogbruket følgjer oppgåvene av lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift mv. i statsallmenningene (statsallmenningslova), og oppgåvene er særleg knytte til utvising av virke i statsallmenningar til bruksrettshavarar. I tillegg skal tilskottet dekkje driftskostnader der det blir selt virke til inntekt for allmeningsfonda.

Vidare utfører Statskog SF oppgåver der førretaket handlar som offentleg styresmakt, hand-

samar saker og gjer vedtak i samsvar med fjellova og statsallmenningslova. Kostnadene Statskog SF har med forvaltninga av tilskottet til oppsyn, jf. post 75 Tilskott til oppsyn i statsallmenningar, blir òg dekte over denne posten.

I tillegg til dei lovpålagde oppgåvene har Statskog SF ei rekkje oppgåver som har grunnlag i pålegg og retningslinjer frå departementet. Statskog SF skal vere til stades på eigedommane og ha oppsyn og kontakt med brukarane av areala. Statskog SF har eit eige feltapparat for naturoppsyn og forvaltning av statleg grunn i Nordland og Troms. Tenesta skal gjennom informasjon og rettleiing, overvaking, skjøtsel og tilrettelegging bidra til å sikre naturverdiar og bevare biologisk mangfald. Fjelltenesta sel tenester til fleire oppdragsgivarar, mellom andre Statens naturoppsyn (SNO), og tek òg del i redningsaksjonar etter oppmoding frå politiet. Statskog SF har inngått ein samarbeidsavtale med SNO om at Fjelltenesta skal utføre offentlegrettsleg naturoppsyn for SNO.

Statskog SF skal leggje til rette for at folk flest skal kunne drive eit aktivt friluftsliv på areala til førretaket. Som ledd i dette arbeidet held førretaket opne husvære i fjellet, merkjer stiar og løyper og

byggjer og driv vedlikehald av bruer, klopper, rasteplassar og fiskebryggjer. Tiltaka har ofte innslag av kulturminnevern. Statskog SF har eit nært samarbeid med miljøvern-, landbruks- og helsestyresmaktene og dei frivillige organisasjonane i dette arbeidet.

Rapportering 2018

På post 70 er det i 2018 rekneskapsført 14,265 mill. kroner, i samsvar med løyvinga det året. Bruken av midlane er fordelt mellom oppgaver på statsallmenningss grunn, oppsyn og brukarkontakt utanom statsallmenningar og ulike tiltak som gjeld all statsgrunn.

Det blei brukt om lag 0,2 mill. kroner til oppgaver i statsallmenningar der Statskog SF har handla som offentleg styresmakt.

Rekneskapsgrunn for oppgåvene på statsallmenningss grunn viser ut over dette at det blei brukt om lag 2,0 mill. kroner på skogbruksverksemd i statsallmenningane. Dette er noko mindre enn året før.

Om lag 4 600 m³ tømmer og ved blei utvist til bruksrettshavarane eller selt til inntekt for allmenningss fonda i statsallmenningar med virkesrett. Til samanlikning blei det avverka 773 m³ i statsallmenningar med virkesrett utan fond, slik at den samla avverkinga i statsallmenningane med virkesrett i 2018 var på 5 401 m³.

Det blei utført skogkultur i statsallmenningane for om lag 350 000 kroner i 2018. Det blei planta på 125 dekar og utført ungskogpleie på 200 dekar og markreining på 200 dekar.

Oppsyn i statsallmenningar blir dekt over kap. 1161, post 75, men oppgaver knytte til oppsyn og brukarkontakt utanom statsallmenning blir dekt over post 70. Rekneskapsgrunn viser at det blei brukt 5,4 mill. kroner til oppsyn. Oppsynet rettar seg mot førebyggjande verksemd, ordinært oppsyn, vedlikehald og skjøtsel av areala. Frå 2017 til 2018 har det vore ein auke i talet på kontrollerte og i reaksjonar som er gitt.

Det blei brukt nærare 6 mill. kroner på arbeidet med tilrettelegging for friluftsliv i 2018. Det er om lag 0,2 mill. kroner meir enn i 2017.

Etter at Riksantikvaren i 2017 vedtok å frede 20 lokalitetar med kulturhistoriske eigedommar i Statskog SFs eige, blei det i 2018 gjennomført synfaring og registrering av bygningar i regionane Troms og Midt-Noreg. Statskog SF har vidare arbeidd med å ferdigstille mal for praktisk orienterte forvaltningsplanar som skal utarbeidd for freda anlegg. Denne skal òg brukast for dei andre anlegga i Statskog SFs landsverneplan,

der Statskog SF sjølv skal ta vare på verneverdiane på liknande vis som det som er formelt freda.

Statskog SF deltek i Noreg digitalt for å sikre tilgang til kartdata som er nødvendige for at dei skal kunne utføre oppgåvene sine.

Grunneigarfondet

Statskog SF har ansvaret for forvaltninga av eit fond for grunneigarinntektene frå statsallmenningane. Hovuddelen av inntektene er frå feste-kontraktar i statsallmenningane. I tillegg kjem inntekter frå fallrettar, eigedomsutvikling og andre grunndisponeringstiltak. Bruken av Grunneigarfondet er regulert i § 12 i fjellova. Inntektene skal nyttast til å dekkje utgifter til administrasjon av statsallmenningane og til stønad til ein fellesorganisasjon for fjellstyra (Noregs fjellstyresamband). Fondet skal òg nyttast til tiltak i statsallmenningane med sikte på verdiskaping og lønnsame arbeidsplassar. Bruk av fondet til slike tiltak skal gjerast i samråd med Noregs fjellstyresamband.

Inntektene i grunneigarfondet var i 2018 på 32,7 mill. kroner, mot 42,2. mill. kroner i 2017. Årsaka til nedgangen er reduserte eingongsinntekter frå eigedomsutvikling.

Kostnadene i 2018 var på 22,6 mill. kroner. Tilskottet til Noregs fjellstyresamband var på 3,3 mill. kroner i 2018, og det blei gitt 4,1 mill. kroner i tilskott til tiltak i statsallmenningane. Resultatet for 2018 blei etter dette 3,1 mill. kroner. Beholdinga i Grunneigarfondet var 31.12.2018 på 34,5 mill. kroner. Det tilsvarande talet i 2017 var 28,7 mill. kroner.

Økonomien i grunneigarfondet er viktig for omfanget av og kvaliteten på Statskog SFs oppgaver i statsallmenningane og for moglegheita til å bruke midlar til tiltak i statsallmenningane. Fondet er no på eit nivå som gjer det mogleg å nytte meir av midlane til tiltak enn tidlegare.

Allmenningssfond

Allmenningssfond i statsallmenningar med virkesrett blir forvalta av Statskog SF og det enkelte allmenningssstyret i fellesskap. Allmenningssfondet er delt i tre delar: éin del som skal dekkje investeringar i skogen i allmenningen og dekkje virkesretten der han blir utøvd ved fellesdrift, éin del som er skogfond etter skogbrukslova, og éin del som er erstatningar for vern. Allmenningssfonda var 31.12.2018 på 139 mill. kroner. Av det utgjær erstatning for vern av skog 125 mill. kroner.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 14,1 mill. kroner.

Oppgåver knytte til skogbruk i statsallmenningar omfattar planlegging og gjennomføring av arbeidet med utvising av virke til dei som har bruksrett, utarbeiding av skogbruksplanar, miljøregistreringar i skog, landskapsplanar og anna. Også i 2020 skal Statskog SF prioritere takseringar av skogen i statsallmenningane.

Statskog SF vil i 2020 bidra til gjennomføring av kurs for nye fjellstyre.

Statskog Fjelltenesta skal halde fram med å føre tilsyn på statsgrunn i Nordland og Troms gjennom oppsyn, nærvær og brukarkontakt.

Arbeidet med kartlegging og statusgjennomgang av reindriftsanlegg på statsgrunn i Nordland vil halde fram.

Statskog SF skal i 2020 halde fram med å leggje til rette for bruk av og tilgang til areala for allmenta. Innsatsen skal i hovudsak rettast mot kvalitets-sikring og vedlikehald av eksisterande anlegg og tilbod som fremjar tryggleik for og vern av kulturminne, og informasjon om tilboda. Det er behov for vedlikehald av opne husvære for allmenta. Mange av desse husværa blei tidlegare nytta i næringsverksemd og er viktige kulturberarar som bør haldast i stand så langt det er mogleg. Statskog SF skal halde fram samarbeidet med andre aktørar for å rette merksemd mot friluftsliv og dei store mogheitene allmenta har til å drive friluftsliv i statsallmenningane og på annan statsgrunn. Statskog SF skal i 2020 halde fram arbeidet med forvaltningsplanar for dei eigedommane i landsverneplanen som det blei gjort fredingsvedtak for i 2017.

Post 75 Tilskott til oppsyn i statsallmenningar**Formål med løyvinga**

Posten dekkjer tilskott til refusjon av kostnader ved oppsynet fjellstyra fører i statsallmenningane. Etter § 36 kan fjellstyra tilsetje oppsynsmenn til å føre tilsyn med statsallmenningen. Oppsynsmenn blir lønte av fjellkassa. Når tilsetjinga av oppsynsmenn skjer i samsvar med oppsynsordninga som departementet har godkjent, og innanfor årlege budsjett, har fjellstyra krav på å få refundert halvparten av lønnsutgiftene frå denne posten. Ordninga skal leggje til rette for å sikre samfunnsinteresser, oppsyn og tilrettelegging der staten som grunneigar har eit særleg ansvar. Fjellstyret gir ein instruks for oppsynstenesta som blir god-

kjend av Statskog SF. Forvaltninga av tilskottsordninga er delegert til Statskog SF.

Statsallmenningane i Sør- og Midt-Noreg utgjer over 26 mill. dekar, tilsvarande 11 pst. av alt utmarksareal i Noreg. Dette er viktige område for rekreasjon og lokal næringsutvikling. Fjelloppsynet har som formål å bidra til berekraftig bruk av statsallmenningane. Fjelloppsynet skal følgje opp føresegnar gitt i eller i medhald av fjellova, og vere sakshandsamar for fjellstyra. Dette omfattar tilsyn med utøvinga av bruksrettane og jakt og fiske. Fjelloppsynet skal føre tilsyn med statsallmenningane på vegner av staten som grunneigar etter nærare prioriteringar gitt av Statskog SF. Fjelloppsynet skal òg føre kontroll med at lovene som er nemnde i naturoppsynslova § 2, blir følgde. Fjelloppsynet skal i slike tilfelle følgje instruks frå SNO. Fjelloppsynet sel tenester til SNO, og kostnader med desse tenestene blir dekte av SNO, ikkje frå løyvinga på denne posten. Oppsynsmenn kan bli gitt politifullmakt etter politilova § 20.

Rapportering 2018

I 2018 blei det løyvd 10,2 mill. kroner i tilskott til fjellstyra for oppsynsordningar i statsallmenningane. Statskog SF har fordelt midlane på grunnlag av budsjett, rekneskap og rapportering frå fjellstyra, etter ein nøkkel som mellom anna kjem samarbeidsordningar og små fjellstyre til gode. 66 av 94 fjellstyre har fått tilskott i 2018. Fjelloppsynet hadde 66 årsverk i 2018. Av dei er 48 årsverk brukte på oppgåver som gir rett til tilskott. Av dei oppgåvene som gir rett til tilskott, er 43 pst. arbeid i felt.

Noko under halvparten av tilskottet er brukt på arbeid i felt knytt til oppsyn og skjøtsel, mens dei resterande midlane er brukte til sakshandsaming og anna innarbeid som gir rett til tilskott. For 2018 er talet på kontrollar på om lag same nivå som i 2017, mellom 6 000 og 7 000. Det er rapportert om 88 ulovlege forhold. Dette er ein reduksjon frå 2017 og på eit lågare nivå enn det var tidleg på 2000-talet.

Budsjettframlegg 2020

Departementet gjer framlegg om ei løyving på 10,1 mill. kroner. Løyvinga på posten gir grunnlag for eit synleg oppsyn i statsallmenningane og rom for vidare tilrettelegging for friluftslivet. Oppsyn i statsallmenningar skjer gjennom både fjelloppsynet og det offentlegrettslege oppsynet SNO fører. Den lokale forankringa og kunnskapen fjelloppsynet har, er eit viktig bidrag i det samla oppsynet. Det er nødvendig med eit godt samarbeid mellom fjelloppsynet og SNO.

Kap. 4162 Statskog SF – forvaltning av statleg eigarskap

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
90	Avdrag på lån	25 000		
	Sum kap. 4162	25 000		

Post 90 Avdrag på lån

Under posten er det ført inntekter frå avdrag på det statlege lånet Statskog SF fekk i samband med

oppkjøpet av Borregaard Skoger AS, Borregaard Vafos AS og Børresen AS frå Orkla ASA, jf. Prop. 11 S (2010–2011) *Kapitalforhøyelse og statlig lån til Statskog SF*. Lånet blei innfridd i 2018.

Kap. 5576 Sektoravgifter under Landbruks- og matdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
70	Forskingsavgift på landbruksprodukt	165 059	158 901	170 000
72	Jeger- og fellingsavgifter		95 000	90 000
	Sum kap. 5576	165 059	253 901	260 000

Post 70 Forskingsavgift på landbruksprodukt**Formål med løyvinga**

Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt blei oppretta i medhald av lov 26. juni 1970 om forskingsavgift på visse landbruksprodukt. I tråd med lova er formålet å sikre økonomisk grunnlag for forskning på landbruksprodukt som blir nytta til å framstille nærings- og nytingsmiddel og på førkorn til husdyr. Inntektsposten har ein motsvarande utgiftspost under kap. 1137, post 54. Det er uvisse knytt til dei endelege inntektene frå forskingsavgifta på landbruksprodukt, og departementet gjer difor framlegg om ei meirinntektsfullmakt mellom kap. 5576, post 70 og kap. 1137, post 54, jf. framlegg til vedtak II.

Post 72 Jeger- og fellingsavgifter**Formål med løyvinga**

Jeger- og fellingsavgiftene som blir betalte inn til Viltfondet, blir inntektsførte i statsbudsjettet på denne posten.

Kapittelet dekkjer utgifter under kap. 1140. I tillegg dekkjer kap. 5576, post 72 òg nokre av utgiftene til viltforskning i NINA under kap. 1410, post 50 og utgifter til forvaltning av ordninga under kap. 1420, post 01.

Budsjettframlegg 2020

Regjeringa gjer framlegg om ei løyving på 90,0 mill. kroner i 2020. Forslaget er basert på venta inntekter frå avgiftene til Viltfondet i 2019 og 2020, jf. omtale av fondet nedanfor. Løyvinga er redusert med 5 mill. kroner frå 2019 til 2020 på grunn av eit lågare uttak av kapital frå Viltfondet.

Mål

§ 40 i viltlova fastset at «den som vil drive jakt og fangst etter denne lov, skal betale jegeravgift etter satser og regler som Kongen fastsetter», og at «for hvert dyr som tillates felt eller felles av elg, hjort og villrein skal det betales en fellingsavgift etter satser og regler som Kongen fastsetter. Kongen kan bestemme at kommunen innenfor nærmere rammer kan fastsette fellingsavgiften for elg og hjort».

Gjennom handsaminga av statsbudsjettet for 1989 fastsette Stortinget retningslinene for bruken av midlane i Viltfondet. Av retningslinene går det mellom anna fram:

«Viltfondet skal nyttast til forvaltningstiltak som kjem viltet og allmenta til gode, under dette viltforvaltning i kommunane, lokale, regionale og sentrale vilttiltak, viltforskning, førebyggjande tiltak mot og vederlag for skadar valda av hjortevilt, jegerregister og jeger-sørvis.»

Det er ein føresetnad for den årlege fordelinga av midlar mellom formåla som er nemnde ovanfor, at om lag halvparten av midlane frå jegeravgifta skal gå til vilttiltak i distrikta, og at fellingsavgiftene som er knytte til villrein, skal nyttast i villreinforvaltninga.

Inntekter og avgiftsatsar

Inntektene til Viltfondet kjem i hovudsak frå jegeravgifter og fellingsavgifter. Ordninga med

Viltfondet synleggjer på denne måten at tilretteleggningstiltak for jakt og delar av viltforvaltninga for ein stor del er baserte på brukarfinansiering. I tillegg kjem meir tilfeldige inntekter frå enkelte typar fallvilt.

Kommunane krev inn og disponerer fellingsavgiftene for elg og hjort og fører desse inntektene i kommunale viltfond. Det er fastsett ei statleg rammeforskrift for dei kommunale viltfonda der inntektene til kommunane frå fellingsavgifter inngår. For fellingsavgiftene som blir kravde inn for villrein, er det etablert ei tilsvarende ordning der midlar frå innbetalte avgifter frå føregåande år blir tilbakeførte til det enkelte villreinområdet.

Jeger- og fellingsavgiftene blei sist endra i 2019, og departementet gjer ikkje framlegg om å justere avgiftene i 2020. Satsane for dei ulike avgiftene går fram av tabellen nedanfor.

For oversikta sin del er inntektene for kommunane i 2020 tekne med, slik at den samla bruken av verkemiddel kan sjåast under eitt. For kommunane er dei oppgitte avgiftene maksimalsatsar.

Tabell 2.12 Framlegg om jeger- og fellingsavgifter i 2020

Type avgift	Storleiken på avgifta i 2020 (i kroner)	Estimert tal på innbetalingar	Venta innbetalt totalbeløp (i kroner)	Inntektsført
Jegeravgift generelt	349	196 900	68 718 100	Viltfondet
Jegeravgiftstillegg hjortevilt	93	134 600	12 517 800	Viltfondet
Ekstraavgift ved manglande levering av jaktstatistikk ¹	215	12 600	2 709 000	Viltfondet
Gebyr ekstra jegeravgiftskort	70	20 200	1 414 000	Viltfondet
Fellingsavgift vaksen rein	308	5 100	1 570 800	Viltfondet
Fellingsavgift reinkalv	180	2 000	360 000	Viltfondet
Sum statlege avgifter			87 289 700	Viltfondet
Fellingsavgift vaksen elg	562	23 700	13 319 400	Kommunane
Fellingsavgift elgkalv	331	11 200	3 707 200	Kommunane
Fellingsavgift vaksen hjort	430	27 100	11 653 000	Kommunane
Fellingsavgift hjortekalv	261	9 000	2 349 000	Kommunane
Sum kommunale avgifter			31 028 600	Kommunane

¹ Innkrevjing skjer etterskottsvi i 2020 for dei som ikkje leverte jaktstatistikk for jaktåret 2018/2019.

Inntektene frå avgiftene gjer at det blir budsjettert med ein kapitalstraum i Viltfondet som vist i tabellen nedanfor.

Tabell 2.13 Berekning av kapital i Viltfondet i 2020

	(i 1 000 kr)
Saldo 31.12.18	14 511
Budsjettert innbetalt i 2019 ¹	87 290
Budsjettert refusjon i 2019 (utbetalingar frå fondet)	– 95 000
Budsjettert saldo 31.12.19	6 801
Budsjettert innbetalt i 2020 ²	87 690
Budsjettert refusjon i 2020 (utbetalingar frå fondet)	– 90 000
Budsjettert saldo 31.12.20	4 491

¹ Talet inkluderer stipulerte renteinntekter og andre inntekter på 0,4 mill. kroner.

² Talet inkluderer stipulerte renteinntekter og andre inntekter på 0,4 mill. kroner.

Administrasjon og økonomiforvaltning

Viltfondet blir forvalta av Landbruks- og matdepartementet ved Miljødirektoratet. Utgiftene over statsbudsjettet skal normalt svare til dei stipulerte inntektene for fondet det same året. Eventuelle overskytande inntekter skal overførast og kapitaliserast i fondet og gi grunnlag for eventuelle større refusjonar kommande år.

Inntektene over kap. 5576, post 72 finansierer utgifter til vilttiltak, viltforvaltning og drift av Jegerregisteret over kap. 1140, postane 01, 21 og 71, kap. 1420, post 01, og forskning på viltressursar over kap. 1410, post 50. I budsjettet for 2020 er det lagt inn at 6 mill. kroner blir refunderte til Brønnøysundregistra for drifta av Jegerregisteret. Planlagd bruk av inntektene går fram av tabellen nedanfor.

Tabell 2.14 Samla ressursbruk finansiert av inntekter til Viltfondet i 2020

	(i 1 000 kr)
Formål	
Drift av villreinnemndene, drift av jegerregisteret, offentlig jaktstatistikk og andre driftsutgifter knytte til viltforvaltning (kap. 1140, post 01)	16 000
Meirverdiavgift som er ført under Finansdepartementet	1 591
Prosjekt, FoU, overvåkingsprogram, sentrale fallviltutgifter m.m. (kap. 1140, post 21)	22 000
Meirverdiavgift som er ført under Finansdepartementet	2 852
Hjortevilttiltak, særskilde villreintiltak, lokale vilttiltak, viltovervaking (kap. 1140, post 71)	41 278
Sum under kap. 1140	83 721
Viltforskning, NINA (kap. 1410, post 50)	2 998
Tilskottsforvaltning i Miljødirektoratet (kap. 1420, post 01)	3 281
Totalsum	90 000

Spesielt om hjortevilt og fallvilt

Det er kommunane som har primæransvaret for forvaltninga av hjortevilt og for alt fallvilt. Det er likevel også nasjonale oppgåver innanfor desse felta som må løysast. FoU-tiltak og overvaking av hjortevilt blir dekte av Viltfondet gjennom eit tillegg til jegeravgifta for hjorteviltjegerar. På denne måten medverkar hjorteviltjegerane til finansieringa av nødvendige nasjonale oppgåver.

Det er behov for at Miljødirektoratet gjennomfører sentrale analysar av individ som blir funne som fallvilt eller avliva av ulike årsaker, spesielt for rovviltartane. Utgiftene til sentrale oppgåver i samband med hjortevilt og fallvilt er difor budsjetterte under kap. 1140, post 21 Spesielle driftsutgifter. For dei artane der fallviltet har ein salsverdi etter at nødvendige analysar av dyra er gjennomførte, omset Miljødirektoratet skinn og skrottar til inntekt for Viltfondet.

Programkategori 15.40 Forretningsdrift

Inntekter under programkategori 15.40 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020	Pst. endr. 19/20
5652	Statskog SF – renter og utbytte	60 031	24 750	33 750	36,4
	Sum kategori 15.40	60 031	24 750	33 750	36,4

Landbruks- og matdepartementet forvaltar statens eigarinteresser i statsforetaket Statskog SF og i aksjeselskapa Graminor AS, Kimen Såvarelaboratoriet AS og Staur gård AS. Statens eigarskap i desse fire selskapa er grunngitt i sektorpolitiske mål. I tillegg er forvaltninga av eigarinteressene i aksjeselskapa Instrumenttjenesten AS og ITAS eierdrift AS delegert til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO).

Graminor AS

Graminor AS driv planteforedling, sortsrepresentasjon og oppformering for å sikre at norsk jord- og hagebruk får tilgang på klimatilpassa, variert og sjukdomsfritt plantemateriale. Selskapet tek imot lisens- og foredlaravgift ved omsetnad av sjukdomsfritt plantemateriale i marknaden, forskingsmidlar frå jordbruksavtalen og tilskott, jf. omtale under kap. 1150, post 77.

Staten eig 34 pst. av aksjane i selskapet. Av dette forvaltar departementet 28,2 pst., mens NIBIO og Noregs miljø- og biovitenskaplege universitet (NMBU) forvaltar høvesvis 5 pst. og 0,8 pst. Dette skal sikre eigar- og samfunnsinteressene i planteforedling og oppformering av plantemateriale i Noreg.

Graminor AS hadde i 2018 ein omsetnad på 75,5 mill. kroner og eit resultat etter skatt på 5,0 mill. kroner. Det blei ikkje utbetalt utbytte for 2018.

Graminor AS har utarbeidd ein strategi for verksemda som er lagd til grunn for drifta av selskapet i 2020. I strategien blir verksemda presentert som ei forretningsmessig verksemd basert på planteforedling, representasjon og prebasispro-

duksjon og planteforedling på vegner av staten. I strategien til verksemda er det lagt til grunn ein langsiktig utbyttepolitikk basert på stabilitet og på at ein stor del av det årlege overskottet skal heldast tilbake til finansiering av planteforedlingsaktivitet. Det blir difor ikkje budsjettert med utbetalt utbytte i 2020.

Staten kategoriserer dei direkte eigde selskapa på grunnlag av formålet med eigarskapen. Statens eigarpost i Graminor AS er plassert i kategori 4, der staten har sektorpolitiske målsetjingar med eigarskapen. Målet med statens eigarskap i selskapet er å sikre at norsk jord- og hagebruk får tilgang på klimatilpassa, variert og sjukdomsfritt plantemateriale.

Kimen Såvarelaboratoriet AS

Kimen Såvarelaboratoriet AS (Kimen) er Noregs kompetansesenter på frøkvalitet og frøanalysar og nasjonalt referanselaboratorium for såvareanalyser. Selskapet har bygd opp kompetansen sin gjennom over 130 år og blei i 2004 omdanna til aksjeselskap. Staten eig 51 pst. av aksjane, Felleskjøpet Agri SA eig 34 pst., og Strand Unikorn AS eig 15 pst. Staten har ikkje eigarinteresser i selskapet av forretningsmessige grunner, og Kimen er plassert i ein kategori der staten har sektorpolitiske målsetjingar med eigarskapen (kategori 4). Formålet med eigarskapen i Kimen er å sikre at norske såvareverksemdar får utført nødvendige analysar, jf. forskrifter innan såvarer, floghavre, plantehelse og planteproduksjonsområdet.

Kimen hadde i 2018 driftsinntekter på 12,9 mill. kroner og ein eigenkapital på 83,5 pst. Selskapet blei på generalforsamlinga i 2018 bedt om

å sjå på om det er mogleg å utvikle selskapet gjennom nye investeringar og anna, og å vurdere kapitalstrukturen i selskapet. I tilbakemeldinga til departementet har styret gitt uttrykk for at det ønskjer å intensivere arbeid og planar for å aktivere kapitalen til beste for utviklinga av selskapet. I løpet av 2019 vil selskapet starte arbeidet med ny strategisk plan.

Nokre av utfordringane for Kimen framover er svingingar i etterspørselen etter analysetenester. Vidare kan det bli nødvendig å flytte til nye lokale i løpet av det neste året. Ein solid eigenkapital og vedlikehald av kompetanse vil difor framleis vere nødvendig dei kommande åra.

Staur gård AS

Selskapet Staur gård AS er 100 pst. eigd av staten ved Landbruks- og matdepartementet. Staur gård AS har hatt ansvar for å drive eigedommen Staur i Stange, som også er eigd av staten ved Landbruks- og matdepartementet. Verksemda i Staur gård AS har gått ut på å leggje til rette for jordbruksrelatert forskings- og forsøksverksemd på eigedommen og ordinær landbruksverksemd på andre areal. I tillegg har selskapet drive gjestegård og anna utleigeverksemd. I Prop. 114 S (2018–2019) blei det fremja forslag om å avvikle selskapet og å selje eigedommen Staur gård. Dette hadde bakgrunn i at regjeringa meiner landbrukseigedommar bør eigast og driftast av andre enn staten. Vidare meiner regjeringa at det ikkje er ei statleg oppgåve å eige, drive eller leggje til rette for eit kurs- og konferansehotell. Staur gård AS driv verksemd i ein konkurranseutsett marknad, og det er ikkje ønskjeleg at staten risikerer å utkonkurrere lokale og regionale gjestegardar. Regjeringa meiner vidare at det finst meir effektive måtar å understøtte forskning og utvikling i landbruket på enn via et statsaksjeselskap. Stortinget gav i tråd med Innst. 391 S (2018–2019) Landbruks- og matdepartementet fullmakt til å avvikle Staur gård AS.

I generalforsamlinga 24. juni 2019 blei selskapet vedteke oppløyst, og styret i selskapet har fått i oppgåve å starte avvikling. Landbruks- og matdepartementet starta i andre halvdel av 2019 ein

prosess med sal av eigedommen. Når eigedommen er seld og overteken av ny eigar, vil selskapet bli endeleg oppløyst.

Selskapet hadde i 2018 ein omsetnad på 10,9 mill. kroner og eit overskott på 0,06 mill. kroner. Per 31.12.2018 hadde selskapet ein eigenkapital på 7,6 mill. kroner. Det blei ikkje utbetalt utbytte i 2019, og det blir ikkje budsjettert med ordinært utbytte for 2020.

Instrumenttjenesten AS

Instrumenttjenesten AS blei etablert i 1991 for å levere datatenester til seks forskingsinstitusjonar, som også var eigarar. Statens formål med eigarskapen er å leggje til rette for effektiv forskning og utvikling i sektoren. Staten eig heile selskapet. Verksemder under Landbruks- og matdepartementet forvaltar 60 pst. av aksjane, mens NMBU forvaltar 40 pst. Ved handsaminga av Prop. 1 S (2018–2019) gav Stortinget samtykkje til at NIBIO og Veterinærinstituttet (VI) sitt eigarskap i Instrumenttjenesten AS kunne avviklast, og at verksemdene kan nytte inntektene frå salet. Oppfølging av vedtaket held no på.

Instrumenttjenesten AS hadde i 2018 ein omsetnad på 11,3 mill. kroner og eit driftsresultat etter skatt på minus 2,5 mill. kroner. Underskottet for 2018 er isolert sett ikkje tilfredsstillande. Men 2018 har vore eit spesielt år, og mykje av underskotet kan forklarast med eingongspostar i rekneskapen. Sidan staten skal avvikle eigarskapen sin i verksemda, er det ikkje relevant å setje krav til resultatforbetringar no.

ITAS Eierdrift AS

ITAS Eierdrift AS blei etablert i 2009 og var fram til 2017 innretta mot å drifte sentrale IKT-system for forskingsmiljø på Ås. Verksemda har ikkje hatt kundar i 2018. I tråd med fullmakt frå Stortinget, gitt gjennom handsaminga av Innst. 63 S (2017–2018) frå næringskomiteen, blei verksemda avvikla i oktober 2018. Resterande bankinnskott etter avviklinga blei fordelt blant aksjonærane etter talet på aksjar.

Kap. 5652 Statskog SF – renter og utbytte

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2018	Saldert budsjett 2019	Forslag 2020
80	Renter	31		
85	Utbytte	60 000	24 750	33 750
	Sum kap. 5652	60 031	24 750	33 750

Mål og strategiar

Statskog SF forvaltar om lag ein femdel av landarealet i Noreg. Statskog SF er den største skog-eigaren i landet med om lag 7 pst. av det samla skogarealet. Resten er fjell- og utmarksareal, for det meste i Troms og Nordland. I Sør-Noreg er ein stor del av arealet (om lag 27 000 km²) statsallmenning, der eigedommar med allmenningsrett har rett til å få vist ut tømmer og ved, beite og seter.

Statskog SF er med sin kompetanse og si erfaring innanfor skog- og utmarksområdet ein sentral aktør i ei berekraftig forvaltning av dei norske skog- og utmarksressursane. Føretaket er òg viktig for å løyse oppgåver knytte til skog- og utmarksspørsmål. Statskog SF skal ut frå vedtekene forvalte, drive og utvikle statlege skog- og fjeleigedommar med tilhøyrande ressursar, det som står i samband med dette, og anna naturleg tilgrensande verksemd. Innanfor ramma av målsetjinga kan Statskog SF òg drive andre eigedommar og yte andre former for tenester. Statskog SF skal leggje vekt på å oppnå eit tilfredsstillande økonomisk resultat, drive aktivt naturvern og ta omsyn til friluftssinteresser. Ressursane skal utnyttast balansert.

Skogbruk er det viktigaste forretningsområdet til Statskog SF og utgjorde 44 pst. av bruttoinntektene i 2018. Statskog har som mål å utnytte skogproduksjonen som grunnlag for verdiskaping og høge skogverdiar, og føretaket har ambisjon om å vere den dyktigaste industrielle skog-eigaren i landet. Skogbruket i Statskog SF rettar seg mellom anna etter Norsk PEFC Skogstandard for eit berekraftig skogbruk. I 2018 var den samla hogsten på 268 000 m³. Dette er lågare enn i 2017, og Statskog SF ventar at avverkinga vil ligge lågt i ein periode på grunn av mindre tilgjengeleg hogstmoden skog, før avverkinga igjen kan auke på lengre sikt.

Departementets styring, oppfølging og kontroll av Statskog SF

Departementets styring og kontroll av Statskog SF følgjer reglane i lov om statsføretak og vedtekene til føretaket. Alle avgjerder frå eigaren som er bindande for styret i føretaket, skjer som vedtak i føretaksmøte. Det ordinære føretaksmøtet i Statskog SF er i juni, og utover dette blir det kalla inn til ekstraordinært føretaksmøte når det trengst.

Spørsmål om korleis føretaket handsamar myndigheita som er delegert gjennom fjellova og allmenningslova, ligg utanfor sjølv eigarstyringa og blir handterte gjennom eigne kontaktmøte og tildelingsbrev, jf. kap. 1161.

Departementet har kontakt med og får informasjon frå føretaket i aktuelle saker. For å styrkje eigarstyringa blei det i 2011 innført regelmessige kontaktmøte mellom departementet og Statskog SF om mellom anna Statskog SFs framlegging av kvartalsresultat. Økonomien i verksemda og viktige hendingar blir gjennomgått på kontaktmøta og på ordinært føretaksmøte.

Vidareføring og utviding av arronderingssalet frå Statskog SF

Arronderingssalet, som er ein del av oppfølginga av Statskog SFs skogkjøp i 2010, jf. Prop. 11 S (2010–2011), kom i gang i 2011 og omfatta frå starten spreidde skogeigedommar på om lag 600 000 dekar som Statskog SF eigde før 2010. I eit ekstraordinært føretaksmøte i januar 2016 blei det opna for at Statskog SF kan utvide arronderingssalet med opp til 150 000 dekar der dette gir arronderingsgevinst for føretaket. Føretaket har innarbeidd ei slik utviding i planane sine, der det er lagt opp til at salet vil halde fram til 2021.

Arronderingssalet vil betre eigedomsstrukturen i føretaket og samstundes bidra til å styrkje det private skogbruket.

Ved utgangen av april 2019 var det selt 211 egedommar som til saman utgjer om lag 530 000 dekar der kjøparen har fått konsesjon. Egedommane er fordelte på 81 kommunar i 17 fylke. 67 pst. av egedommane er selde til lokale kjøparar, mens 19 pst. er selde til kommunar og til Miljødirektoratet. Dei resterande 14 pst. er i hovudsak selde til jord- og skogeigarar i nabokommunar.

Rapportering 2017

Resultatet etter skatt for Statskog SF var på 106 mill. kroner i 2018. Det er 25,9 mill. kroner høgare enn i 2017. Føretaket viser til at auken i hovudsak kjem av erstatningar frå skogvern og sal av egedom, samstundes som den ordinære verksemda har hatt ei god utvikling.

I samband med at Statskog SF kjøpte selskapa Borregaard Skoger AS, Borregaard Vafos AS og Børresen AS frå Orkla ASA, fekk føretaket eit stat-

leg lån på 475 mill. kroner, jf. Prop. 11 S (2010–2011). I 2017 blei det innbetalt 75 mill. kroner. Saldo på lånet var 25 mill. kroner 31.12.2017. Lånet blei nedbetalt i 2018.

Post 85 Utbytte

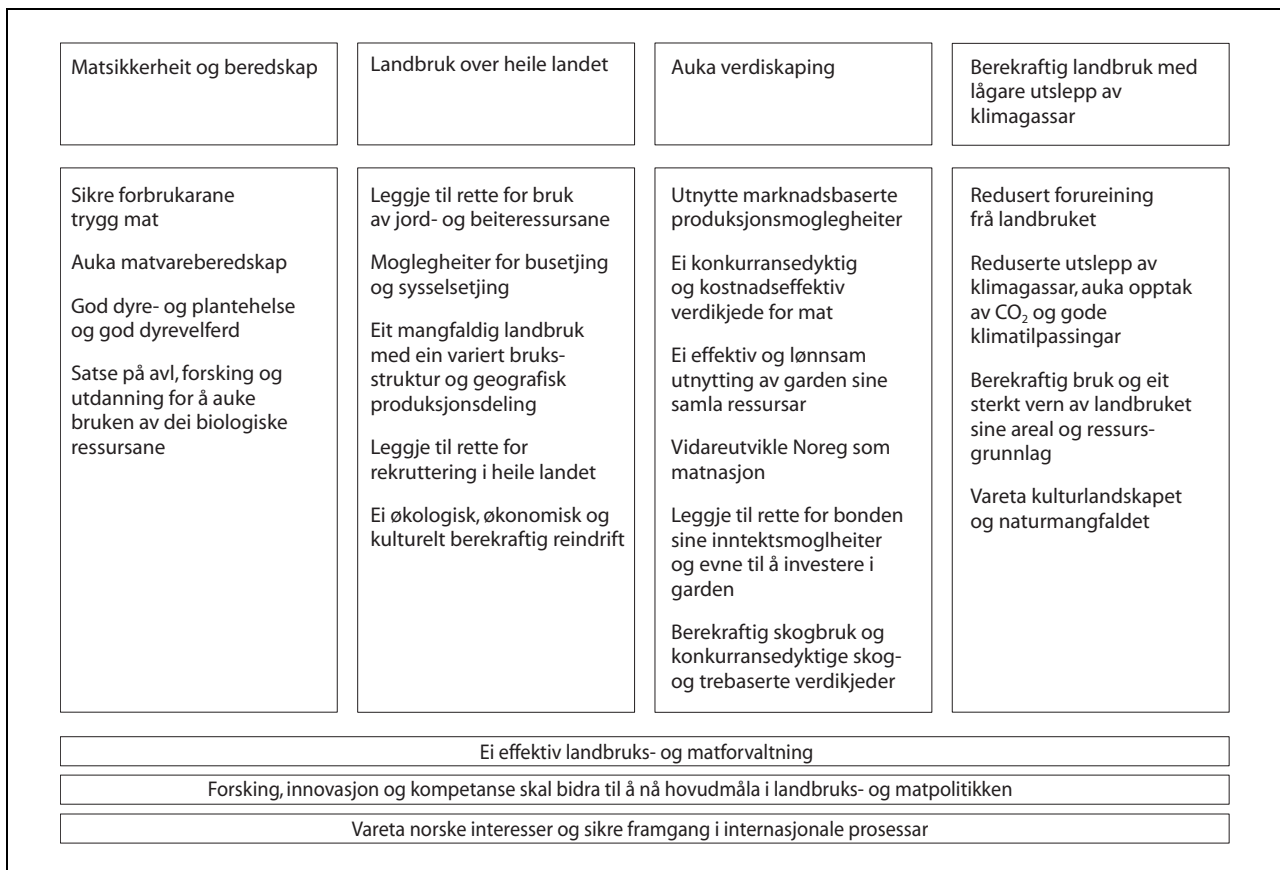
Utbetalt utbytte til staten frå Statskog SF i 2018 var på 80 mill. kroner.

Budsjettframlegg 2019

Utbyttet frå føretaket for 2019 blir sett til 75 pst. av årsresultatet etter skatt. Det blir budsjettert med eit ordinært utbytte for 2019 på 33,8 mill. kroner. Endeleg framlegg til ordinært utbytte vil bli fastsett når årsresultatet for 2019 ligg føre, og vil bli lagt fram i den ordinære budsjettprosessen. Vedtak om utbytte blir gjort på ordinært føretaksmøte første halvår 2020.

Del III
Rapportering på dei landbruks-
og matpolitiske måla

3 Nærare om dei ulike landbruks- og matpolitiske måla

Figur 3.1 Målstrukturen for Landbruks- og matdepartementet

3.1 Matsikkerheit og beredskap

Sikre forbrukarane trygg mat

All mat som blir omsett i Noreg, skal vere trygg. Trygg mat er viktig for Noreg som matnasjon. Produksjon av trygg mat skaper tillit og sikrar avsetnad av varer og legitimitet for eit levande landbruk og for næringsmiddelindustrien.

Infeksjon grunna næringsmiddel er framleis eit stort helseproblem internasjonalt. Noreg har generelt færre smittestoff i mat samanlikna med andre land. Ein stor del av dei melde tilfella av matborne infeksjonar kjem frå smitte i utlandet. Førekosten av smittestoff i husdyr og mat som er produsert i Noreg, er låg samanlikna med dei

fleste andre land, sjølv om enkelte smittestoff har eit reservoar blant norske husdyr.

For å halde ved lag den gode statusen, blir det lagt vekt på kontinuerleg overvaking slik at tiltak kan setjast inn i tide. Faktorar som verkar inn på førekosten av matborne infeksjonar i Noreg, er mellom anna auka internasjonal handel med mat, nye matvanar og nye produksjonsrutinar.

Sjølv om mattryggleiken i Noreg generelt er god, opplever vi kvart år fleire større og mindre utbrott av matborne infeksjonar. Talet på varsla utbrott har vore ganske stabilt dei siste åra.

Kvaliteten på drikkevandet er generelt god. Svært få av oss blir sjuke av vatnet som kjem ut av krana. Likevel er det mange stader eit gammalt og

dårleg leidningsnett som kan føre til at vatnet blir ureina.

Tilstanden er god med omsyn til framandstoff og restar av legemiddel i mjølk, kjøtt og fisk og når det gjeld restar av plantevernmiddel i vegetabilsk mat. Ei utfordring er det derimot med kosttilskott som inneheld udeklarerte og ulovlege ingrediensar, eller som er tilsette legemiddel. Bruk av slike kosttilskott kan føre til alvorleg helseskade. Det er utfordringar knytte til produkt som blir omsette over internett og per postordre. Mattilsynet skal utvikle tilsynet og auke kompetansen for å følgje opp nye omsetnadsformer og auka netthandel.

Auka matvareberedskap

Regjeringa vil stimulere til auka matproduksjon i produksjonar med marknadsmoglegheiter. Hovudoppgåva til jordbruket er matproduksjon, og verkeidla skal difor innrettast slik at dei medverkar til dette. I fleire produksjonar er det nær full marknadsdekning av norske varer. Det gjeld til dømes sau og lam, egg, svin, fjørfe og mjølk. Jordbruksoppgeret i 2019 prioriterte difor inntektsmoglegheiter for produksjon av korn, frukt, grønsaker, bær og poteter.

Sjølvforsyningsgraden beskriv heimemarknadsdelen rekna på energibasis. Det vil seie kor stor del av matvareforbruket på engrosnivå som kjem frå norsk produksjon av jordbruksprodukt eller fisk. Importerte innsatsvarer og eksport av til dømes fisk er ikkje med i berekninga av sjølvforsyningsgraden. Sjølvforsyningsgraden gir først og fremst eit bilete av den prosentdelen av heimemarknaden målt i energi som er produsert i Noreg og kan, per definisjon, ikkje overstige 100 pst.

Sjølvforsyningsgraden for varer som er produserte i jordbruket, blir særleg påverka av vêret, men òg av ulike kvalitetskrav, prisar, landbrukspolitiske verkemiddel og internasjonale handelsavtalar. Sjølvforsyningsgraden er gjennomgåande høg for husdyrprodukt, og klart lågare for planteprodukt. Etter fleire år med reduksjon i sjølvforsyningsgraden frå 2008 auka han med 3 prosenteningar frå 47 pst. til 50 pst. frå 2014 til 2015. Dette kom i stor grad av gode kornavlingar, og at mykje av kornet hadde matkornkvalitet. Frå 2015 til 2017 gjekk sjølvforsyningsgraden ned med 1 prosentening, til 49 pst. som følgje av at matkorn delen gjekk ned. Tørken sommaren 2018 gjekk svært hardt ut over norsk kornproduksjon, noko som gav ein sjølvforsyningsgrad på 45 pst. i 2018. Sjølvforsyningsgraden for 2018 vil ikkje vere

samanliknbar med eit normalår. Naturgitte forhold gjer at sjølvforsyningsgraden i Noreg er låg for energirike plantevekstar og høg for husdyrprodukt med meir proteininnhald.

Av det samla fôrbehovet (grovfôr og kraftfôr) er om lag 20 pst. importerte råvarer. Av dei tre hovudførekomstane i kraftfôr, karbohydrat, feitt og protein, er delen av norskprodusert råvare særleg redusert for feitt- og proteinfraksjonen som følgje av forbodet mot bruk av kjøtt- og fiskebeinsmjøl. Bruken av norsk korn i kraftfôr er avhengig av vêret. Som følgje av tørken sommaren 2018 vil delen norskprodusert korn vere lågare i 2018 enn i eit normalår. Krav til energi- og proteininnhald i kraftfôret gjer at karbohydratdelen har blitt redusert dei seinare åra. Delen av norskprodusert karbohydrat blir òg påverka av kva type proteinråvare som er nytta – ei proteinråvare med lågt karbohydratinnehald, som mellom anna rapspelletts, gir rom for auka bruk av norsk karbohydrat i fôret. Delen av norskprodusert karbohydrat i kraftfôret har auka frå 61 pst. i 2014 til 78 pst. i 2017. I 2018 var delen norskprodusert karbohydrat redusert til 73 pst. som følgje av at tørken sommaren 2018 gav reduserte avlingar.

Signal frå næringa viser at det er rom for meir norskprodusert kveite i kraftfôret fordi kveiten har høgare proteininnhald enn anna fôrkorn. Ein auke i produksjonen av norsk kveite er difor ein viktig faktor for å auke delen norskprodusert råvare i kraftfôret. Delen av norskprodusert feittråvare i kraftfôret har auka frå 45 pst. i 2014 til 52 pst. i 2018.

God dyre- og plantehelse og god dyrevelferd

God plante- og dyrehelse er viktig for mattryggleik, kostnadseffektivitet og ein langsiktig og berekraftig matproduksjon. Ein stor del av det globale potensialet for matproduksjon blir i dag ikkje utnytta på grunn av skadegjerarar i planteproduksjon og dyresjukdommar. Klimaendringar og auken i ferdsel over landegrensene er risikofaktorar for både plante- og dyrehelsa.

Plantehelsa er generelt god i Noreg samanlikna med mange andre europeiske land, sjølv om det kvart år er tilfelle av skadegjerarar i viktige kulturar.

Helsesituasjonen i norske husdyrpopulasjonar er god. Det er svært få tilfelle av salmonellainfeksjon hos norske husdyr samanlikna med mange andre land. Smitte til menneske frå norskprodusert kjøtt og kjøttprodukt er difor uvanleg.

Antibiotikabruken i norsk husdyrhald er svært låg i internasjonal samanheng. Dyktige og ansvars-

medvitne bønder, ansvarsfulle veterinærer og eit godt samarbeid mellom næringa og styresmaktene er avgjerande faktorar for den gode situasjonen i Noreg.

Landbruks- og matdepartementet har utarbeidd ein eigen handlingsplan mot antibiotikaresistens innanfor eige sektoransvar. I denne planen er det mellom anna ei målsetjing at den antibiotikaresistente LA-MRSA bakterien ikkje skal etablerast i norsk svinehald. I 2018 blei det ikkje gjort funn av den bakteriestammen som internasjonalt blir rekna som LA-MRSA i norske svinebuskar. Det er ein nedgang i forbruket av veterinære antibakterielle middel på 34 pst. til kjæledyr frå 2013 til 2018. Nedgangen er på om lag 24 pst. når ein reknar med bruk av humane antibakterielle middel. Forbruket til dei viktigaste matproduserande landdyra er i same periode redusert med om lag 17 pst.

Bruken av antibiotika til behandling av slaktekylling er framleis svært låg. Narasin blei fasa ut som førtilsetjingsmiddel til slaktekylling sommaren 2016. Vitskapskomiteen for mattryggleik vurderte i 2015 risikoen for overføring av antibiotikaresistens frå mat og matproduserande dyr i Noreg. Dei konkluderte med at det er lite sannsynleg at vi blir utsette for antibiotikaresistente bakteriar frå norske matvarer.

Generelt er helsa god også hos viltlevande dyr, men i april 2016 blei sjukdommen *chronic wasting disease* (CWD) påvist hos villrein og elg. Denne sjukdommen hos hjortedyr er smittsam og dødelig. Sjukdommen er ikkje påvist i Europa tidlegare og aldri før hos reinsdyr. Mattilsynet starta raskt med kartlegging og tiltak for å avgrense og helst utrydde sjukdommen. Det er etablert verne-tiltak mot spreiding innanlands og mot utlandet. Den smitta villreinflakken i Nordfjella sone 1 er teken ut, og det blir gjennomført omfattande prøveuttak for å kartlegge om sjukdommen finst andre stader. Dette arbeidet er òg viktig for å sikre at dei dyra som blir nytta til å byggje opp ein ny villreinstamme i Nordfjella, er friske.

God dyrevelferd er eit mål i seg sjølv, i tillegg til at det er eit gode for samfunnet og eit konkurransefortrinn for norsk mat. Generelt er dyrevelferda i Noreg betre enn i mange andre land. Det er stor offentleg merksemd på dyrevelferd.

Regjeringa har styrkt arbeidet for god dyrevelferd, mellom anna gjennom prøveprosjekt med dyrepoliti i fem politidistrikt.

Sjølv om dyrevelferda generelt er god, er det framleis utfordringar knytte til dyrevelferd i enkelte produksjonar og hos enkelte eigarar av både produksjonsdyr, sportsdyr og kjæledyr. Mat-

tilsynet gjennomførte i 2017 og 2018 ein tilsynskampanje som viste alvorlege avvik i mange slaktegrisbesetningar i Rogaland. Mattilsynet har, på grunnlag av funna i kampanjen, merksemd på risikobasert tilsyn med slaktegris i heile landet.

Satse på avl, forskning og utdanning for å auke bruken av dei biologiske ressursane

For god utnytting av dei biologiske ressursane er langsiktig avlsarbeid viktig. Gjennom BIONÆR-programmet i Noregs forskingsråd har Landbruks- og matdepartementet over fleire år bidrege med finansiering av viktige forskingsprosjekt innan husdyravl, der avlsorganisasjonane Geno og Norsvin er sentrale aktørar.

Både Geno og Norsvin har i avlsmåla gjennom mange tiår lagt vekt på fleire eigenskapar enn berre auka produksjon av mjølk og kjøtt. Det er vektleggjinga av eigenskapar som helse, fruktbarheit, haldbarheit, beinkvalitet, gemytt og mors-eigenskapar som har bidrege til at den norske grisen og mjølkekua av rasen Norsk Raudt Fe (NRF) i dag er særst ettertrakta i mange land.

FNs mat- og landbruksorganisasjon, FAO, omtaler NRF som eit godt døme på moderne, god og berekraftig avl. Geno eksporterer NRF-sæd til over 30 land, og det er spesielt den gode dyrehelsa og fruktbarheita som har ført til auka interesse for NRF-kua i mange land.

Norsvin har òg lukkast godt i sitt internasjonale arbeid, og norske svinegen finst no i mange land. I tillegg aukar interessa. Norsvin har ved å kombinere interessene til produsentar, foredlingsindustri og forbrukarar i avlsarbeidet utvikla ein gris med unike eigenskapar. Høg forskingsaktivitet har vore viktig for det nemnde avlsarbeidet. Om lag 30 pst. av Norsvins samla omsetnad blir nytta til forskings- og utviklingsarbeid.

Det er fleire aktive forskingsprosjekt med mål om berekraftig, klimavennleg og auka utnytting av dei biologiske ressursane. Døme på dette er prosjekt som studerer nye norske proteinråvarer, alternative førkjelder, auka fôrutnytting, betre fôringsrutinar, avl for auka fertilitet hos storfe, ultralydmåling på levande gris for sikker registrering av intramuskulært feitt, genomsekvensering og genomisk seleksjon av storfe, svin og sau, berekraftig sauehald, veksthusdyrking, karbonlagring i jord, auka produksjon og utnytting av skog og trevirke, plantevernemiddel i mat og miljø, miljøvennleg energi og utvikling av elektrisk traktorrobot.

For auka bruk av dei biologiske ressursane er rekruttering av fagpersonar viktig. Det har dei

siste åra vore ein auke i talet på søkjarar til yrkesfaga innan «grøn» sektor, men det er relativt få som vel denne retninga samanlikna med andre programfag. Innan høgare utdanning har det også vore ein positiv trend dei siste åra når det gjeld talet på studentar innan landbruksfag og andre grøne utdanningar, men tala varierer. Fleire kandidatar innanfor dei tradisjonelle landbruksfaga legg òg grunnlaget for rekruttering til forskarutdanning. Tiltak for å auke rekrutteringa er viktig, og det må stimulerast til auka samarbeid både internt i sektoren og på tvers av sektorane.

Presisjonslandbruk er viktig for å redusere bruken av plantevernmiddel (pesticid og herbicid). Fordi ugras som oftast veks flekkvis, kan bruken av ugrasmiddel (herbicid) reduserast ved å tilføre middelet berre der det er eit reelt behov. Tverrfagleg forskning i samarbeid med næringsaktørar, der Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har bidrege med agronomi og plantevern fagleg kompetanse, har ført til at ugrasmiddel kan nyttast etter behov i korn og radkulturar. Ein ny metode er å montere ein DAT-sensor på åkersprøyta. Sensoren «ser» ved spesialutvikla maskinsyn kvar det trengst sprøyting. Den andre måten er ein sjølvgåande robot («Asterix») som ved spesialutvikla maskinsyn avset dropar med ugrasmiddel berre på ugrasblad og ikkje på nytteplantane eller jorda. Det er tverrfagleg forskning som ligg til grunn for begge metodane, med kombinasjon av agronomi, maskinsyn og robotikk. Forskinga har bidrege til utvikling innanfor fleire bedrifter, og det er vist at det kan gi store reduksjonar i bruken av plantevernmiddel.

3.2 Landbruk over heile landet

Leggje til rette for bruk av beite- og jordressursane

For å nå målet om landbruk i heile landet må det leggjast til rette for bruk av beite- og jordressursane. Dette krev ei geografisk differensiering av verkemidla i jordbruket. I perioden 1979–1999

auka det registrerte jordbruksarealet med 8,2 pst. I perioden 1999–2018 er det estimert ein reduksjon i det samla jordbruksarealet på om lag 5 pst, jf. tabell 3.1. Registrert totalareal var på det høgaste i 1998.

Frå 2005–2013 blei eit nytt digitalt kartgrunnlag teke i bruk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstilskott. Innføringa av det nye kartverket gav ein reduksjon i arealet på om lag 3,3 pst. Nedgangen kjem av både meir nøyaktige målingar og at endringar som har skjedd over tid, først blir fanga opp når eit nytt kartverk blir teke i bruk. Om ein ser bort frå det nye kartgrunnlaget, har arealnedgangen vore på om lag 1,4 pst. i perioden. Etter 2013 er arealnedgangen blitt redusert frå om lag 60 000 dekar per år til om lag 10 000 dekar per år. Sidan 2010 har nesten 170 000 dekar blitt godkjent til nydyrking. Sidan 2016 har over 21 500 dekar blitt godkjent årleg.

I 2004 ble det sett eit nasjonalt mål om at den årlege omdisponeringa av dyrka jord skulle reduserast til under 6 000 dekar. Dette målet blei nådd i 2013. Ved handsaming av Innst. 56 S (2015–2016) fastsette Stortinget eit nytt jordvernmål på under 4 000 dekar per år innan 2020. KOSTRA-tala frå Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at det blei omdisponert 3 561 dekar dyrka jord i 2018. Dette er ein nedgang på om lag 2 800 dekar frå 2016 og 300 dekar frå 2018.

Reduksjonen i jordbruksareal i drift frå 1999 til 2018 har først og fremst skjedd på Vestlandet, i Agder-fylka og i Nord-Noreg. I perioden 2010 til 2018 blei arealet av open åker på Austlandet redusert med i underkant av 90 000 dekar, mens arealet av eng og beite auka med om lag 89 000 dekar. Dette kjem dels av auka storfe- og sauehald. Ein del stader bidreg det òg til å redusere avrenninga til vassdrag gjennom auka grasdekke mellom dyrka mark og vassdrag.

På landsbasis har delen fulldyrka areal hatt ein reduksjon på 3 pst. i perioden 2010–2018, mens delen av eng og beite har auka med 1 pst. i same periode. Kornarealet har gått ned med 8 pst. sidan 2010. Budsjettnemnda for jordbruket ventar uendra kornareal frå 2018 til 2019 i prognosane sine.

Tabell 3.1 Jordbruksareal i drift, 1989–2018, 1000 dekar

	1989	1999	2014	2015	2016	2017	2018	Endring 99–18	Endring 14–18
Korn og oljeverkstar	3 530	3 346	2 879	2 862	2 892	2 889	2 825	–16 %	–1,9 %
Åker og hage	4 403	3 996	3 326	3 303	3 332	3 318	3 270	–18 %	–1,7 %
Fulldyrka eng og beite	4 443	4 876	4 785	4 799	4 750	4 727	4 791	–2 %	0,1 %
Sum fulldyrka jord	8 846	8 871	8 111	8 102	8 082	8 045	8 061	–9 %	–0,6 %
Anna eng og beite	1 096	1 513	1 757	1 758	1 755	1 806	1 803	19 %	2,6 %
Jordbruksareal i drift i alt	9 942	10 384	9 868	9 860	9 837	9 851	9 864	–5 %	0,0 %
Dekar/innbyggjar	2,35	2,34	1,93	1,90	1,90	1,90	1,86	–21 %	–3,6 %

Systemet for registrering av dyr som gav grunnlag for beitetilskott/utmarksbeitetilskott blei lagt om i 2017/2018. Omlegginga gjer at tala for dyr på beite i 2018 ikkje er direkte samanliknbare med tala frå tidligare år. Om lag 90 pst. av all sau oppfyller vilkåra for beitetilskott. Prosentdelen sau på utmarksbeite aukar etter som buskapane blir større. Prosentdelen storfe på beite har auka mykje dei siste åra, noko som har samanheng med den store auken i beite- og utmarksbeitetilskott. For storfe går prosentdelen dyr på beite ned når buskapane blir større.

På grunnlag av utvalsundersøkinga «Arealrekneskap i utmark» og statistikk frå Landbruksdirektoratet basert på søknader om produksjonstilskott i 2016, gjorde NIBIO i 2018 berekningar av

kor stor del av det tilgjengelege utmarksbeitet i kvart fylke som blir nytta av husdyr. Oslofjordfylka, Telemark og heile området frå det tidlegare Nord-Trøndelag til Finnmark har ein utnyttingsgrad som er lågare enn landsgjennomsnittet. I Oppland og fylka langs kysten frå Agder til Møre og Romsdal er utnyttingsgraden for utmarksbeite høgare enn landsgjennomsnittet. Berekingane viser at det er store ressursar i utmarka som ikkje blir utnytta, og at det unytta potensialet er særleg stort i Nordland og Troms.

Moglegheiter for busetjing og sysselsetjing

Jordbruket stod for 1,8 pst. av den samla sysselsetjinga i Noreg i 2018.

Landbruks- og matdepartementet

Tabell 3.2 Sysselsette personar i landbruket, 2018

	Samla tal		Sysselsette i jordbruk og reindrift		Sysselsette i skogbruk		Sysselsette i matindustri		Sysselsette i skogbruksbasert industri		Sysselsette i landbruket		Landbruksbasert sysselsetjing som del av samla sysselsetjing	
	tal	pst.	tal	pst.	tal	pst.	tal	pst.	tal	pst.	tal	pst.	tal	pst.
Østfold	120 673	5,1	1 833	5,1	320	5,2	2 570	8,3	1 445	9,2	6 168	7,0		
Akershus	279 481	4,6	1 643	4,6	467	7,6	2 098	6,8	484	3,1	4 692	5,3		
Oslo	482 567	0,5	169	0,5	165	2,7	4 071	13,1	251	1,6	4 656	5,3		
Hedmark	88 135	8,5	3 056	8,5	1 131	18,5	1 990	6,4	2 034	13,0	8 211	9,3		
Oppland	88 944	10,2	3 664	10,2	678	11,1	1 296	4,2	1 200	7,7	6 838	7,7		
Buskerud	127 537	4,4	1 556	4,4	675	11,0	1 204	3,9	1 177	7,5	4 612	5,2		
Vestfold	108 822	4,2	1 495	4,2	244	4,0	2 352	7,6	749	4,8	4 840	5,5		
Telemark	75 670	2,7	982	2,7	430	7,0	530	1,7	337	2,2	2 279	2,6		
Aust-Agder	49 159	1,6	566	1,6	352	5,7	387	1,2	844	5,4	2 149	2,4		
Vest-Agder	89 157	2,5	882	2,5	262	4,3	952	3,1	1 135	7,3	3 231	3,6		
Rogaland	244 157	13,3	4 745	13,3	100	1,6	3 595	11,6	1 253	8,0	9 693	10,9		
Hordaland	259 878	5,6	1 996	5,6	156	2,5	1 981	6,4	577	3,7	4 710	5,3		
Sogn og Fjordane	55 043	5,5	1 972	5,5	120	2,0	942	3,0	623	4,0	3 657	4,1		
Møre og Romsdal	129 247	5,5	1 970	5,5	154	2,5	1 377	4,4	528	3,4	4 029	4,6		
Trøndelag	232 129	15,5	5 528	15,5	607	9,9	3 781	12,2	2 233	14,3	12 149	13,7		
Nordland	117 286	5,8	2 069	5,8	188	3,1	670	2,2	600	3,8	3 527	4,0		
Troms - Romsa	86 442	2,7	964	2,7	70	1,1	922	3,0	157	1,0	2 113	2,4		
Finnmærk - Finnmærku	37 836	1,9	671	1,9	6	0,1	291	0,9	23	0,1	991	1,1		
Sum	2 672 163	100,0	35 761	100,0	6 125	100,0	31 009	100,0	15 650	100,0	88 545	100,0		

Tabell 3.2 viser sysselsette personar i landbruket i 2018. Tala for 2018 er henta frå SSB (registerbasert sysselsetjing). I alt var det i underkant av 90 000 sysselsette personar i landbrukssektoren, ein liten reduksjon frå 2017. Av dei var i overkant av 35 000 sysselsette i jordbruk og reindrift, mens i overkant av 6 000 personar var sysselsette i skogbruk. Samstundes var om lag 31 000 sysselsette i jordbruksbasert matindustri og i overkant av 15 000 i skogbruksbasert industri.

Ressursane knytte til landbrukseigedomane spelar ei viktig rolle for sysselsetjing og busetjing i store delar av landet. Tal frå SSB viser at det var registrert 5 295 619 innbyggjarar i Noreg per 1. januar 2018. Av dei var 369 527 fast busett på ein landbrukseigedom. Det er ein nedgang frå 423 412 personar i 2010. I 2018 var det registrert 144 903 landbrukseigedommar med bustadhus i Noreg. Om lag 111 650 landbrukseigedommar var registrerte med fast busetnad av eigaren eller andre. I snitt bur 3,3 personar på kvar landbrukseigedom, målt ut frå desse tala.

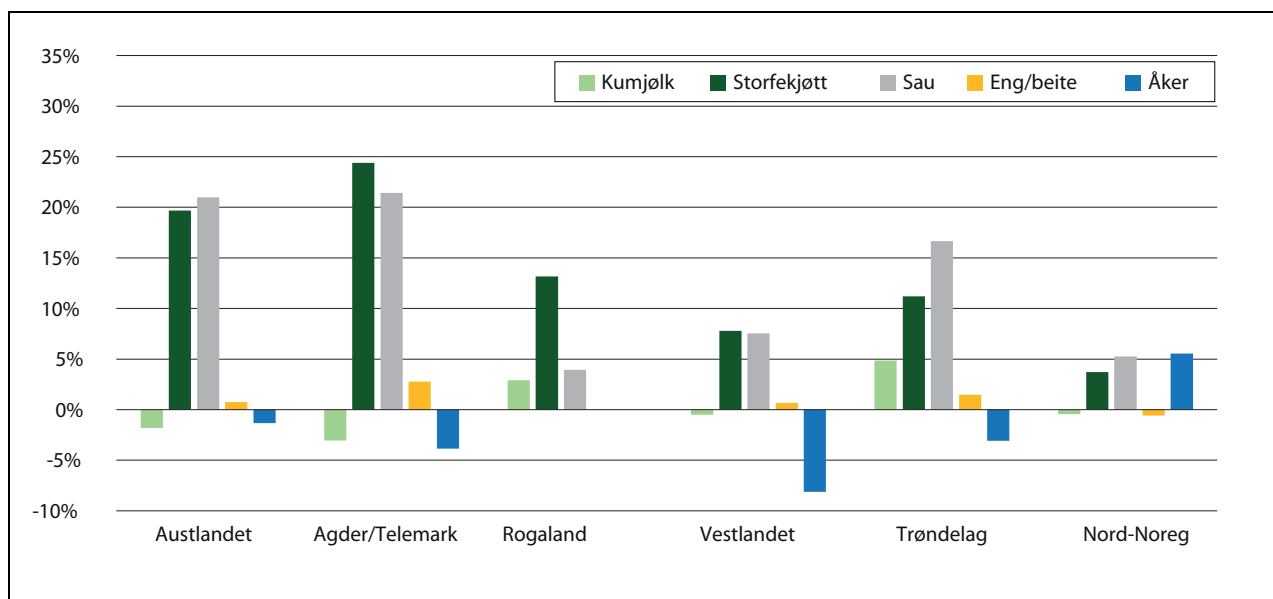
I 2018 budde 7 pst. av befolkninga på ein landbrukseigedom. I område med spreidd busetnad og i småsenterregionar bur ein større del av befolkninga på landbrukseigedommar. Her er det høvesvis om lag 23 pst. og 18 pst. av befolkninga som bur på slike eigedommar, mens tilsvarande tal for storbyregionar er om lag 3 pst.

Eit mangfaldig landbruk med variert bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling

Den geografiske fordelinga av produksjon i landbruket er viktig for å halde vedlag målet om land-

bruk over heile landet. Figur 3.2 viser endringa i produsert mengd fordelt på nokre produksjonar og på landsdel i perioden 2014–2018. Produksjonen av kumjølkk er jamt fordelt over heile landet på grunn av kvotesystemet, som mellom anna legg geografiske avgrensingar på kvar ei mjølkekvote kan produserast. Dei siste åra har den samla produksjonen gått ned over heile landet, men som følge av tørken sommaren 2018 blei kvotene for mjølkeproduksjon auka for å sikre nok mjølk til meieria. Dette førte til at produksjonen av mjølk i 2018 auka samanlikna med tidlegare år. I perioden 2014–2018 har den samla produksjonen gått noko ned på Austlandet, i Ager/Telemark, på Vestlandet og i Nord-Noreg, mens det har vore ein auke i Rogaland og Trøndelag.

Produksjonen av sau- og storfekjøtt har hatt ein auke i heile landet. Produksjonen av fjørfekjøtt har hatt ein sterk auke dei siste ti åra, trass i reduksjonen i 2015 og 2016. I dag blir det produsert fjørfekjøtt på Austlandet, i Trøndelag og i Rogaland. Produksjonsauken frå 2017 til 2018 kom i Trøndelag. I Trøndelag har det òg vore ein stor auke i eggproduksjonen dei siste åra, mens produksjonen har vore stabil i resten av landet. Produksjonsauken i svinekjøtt har i størst grad komme i Rogaland. Veksten i produksjon av grønnsaker på friland har komme på Austlandet. Åkerarealet har gått ned i fleire landsdelar, men i Nord-Noreg har det gått opp, målt i prosent frå eit lågt nivå.

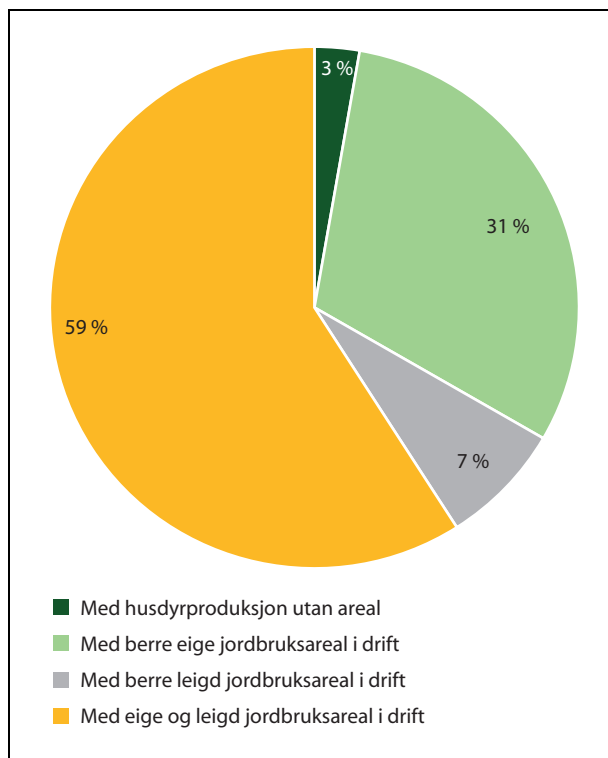
Figur 3.2 Endringa i produsert mengd fordelt på produksjonar og landsdel, 2014–2018

For å nå målet om eit mangfaldig landbruk med ein variert bruksstruktur må produksjonsgrunnlaget (areal og struktur) vere innretta på ein tenleg måte. Tal frå SSB viser at over halvparten av jordbruksverksemdene (59 pst.) hadde mellom 100 og 499 dekar jordbruksareal i drift i 2017. Dette er ein nedgang frå 2006, då prosentdelen for desse jordbruksverksemdene var på 64. I 2017 hadde i underkant av 4 500 jordbruksverksemdar 500 dekar og meir jordbruksareal i drift, mot om lag 4 300 året før. Tala viser framleis ein auke i jordbruksverksemdar med 500 dekar og meir jordbruksareal i drift – frå 2,5 pst. i 2000 til 11 pst. i 2017.

Tala for jordbruksverksemdene analyserte på BA-sentralitet viser omtrent same strukturfordeling som året før. Om lag 69 pst. av jordbruksverksemdene ligg i ulike former for byregionar. Størstedelen ligg i småbyregionane (25 pst.), færrast i område for spreidd busetnad (9 pst.). Småbyregionane er òg i 2017 dei regionane som har flest dekar jordbruksareal i drift (2,6 mill. dekar) og mest leigd areal (i underkant av 1,2 mill. dekar). Tala frå åra 2012 og 2017 for desse regionane viser òg at det eigde jordbruksarealet i drift har gått ned frå 1 490 600 dekar til 1 430 300 dekar, mens leigd jordbruksareal i drift har auka frå 1 135 600 dekar til om lag 1 190 700 dekar.

Det er i dag eit stort omfang av leigejord. Over halvparten av jordbruksverksemdene (59 pst.) driv landbruksproduksjon med både leigd og eigd jordbruksareal. Om lag 31 pst. av jordbruksverksemdene driv produksjonen berre på eige jordbruksareal. 7 pst. driv landbruksproduksjon berre med leigd jordbruksareal, jf. figur 3.3, som viser jordbruksverksemdene fordelte etter jordbruksareal i drift. Tala for 2015 og 2017 viser ein nedgang i jordbruksverksemdar som driv landbruksproduksjon berre med eigd jordbruksareal, men òg ein nedgang i talet på jordbruksverksemdar som driv produksjon med både eigd og leigd jordbruksareal.

Det eigde jordbruksarealet i drift på jordbruksverksemdene var på litt under 5,4 mill. dekar i 2017. Det leigde jordbruksarealet var på vel 4,4 mill. dekar. Samanlikna med tala frå 2016 viser dette ein nedgang på 33 100 dekar i det eigde jordbruksarealet i drift og ein auke på 47 600 dekar i jordbruksarealet som blir leigd av jordbruksverksemdene. Gjennomsnittleg areal i drift per jordbruksverksemd var 244 dekar i 2017 (fordelt på 134 dekar eigd areal og 110 dekar leigd areal). Det er 5 dekar meir enn året før og 28 dekar meir enn i 2010. Av jordbruksarealet i drift var i alt 45 pst. leigejord i 2017 og 2016, mot 44 pst. i åra 2015, 2014 og 2013.

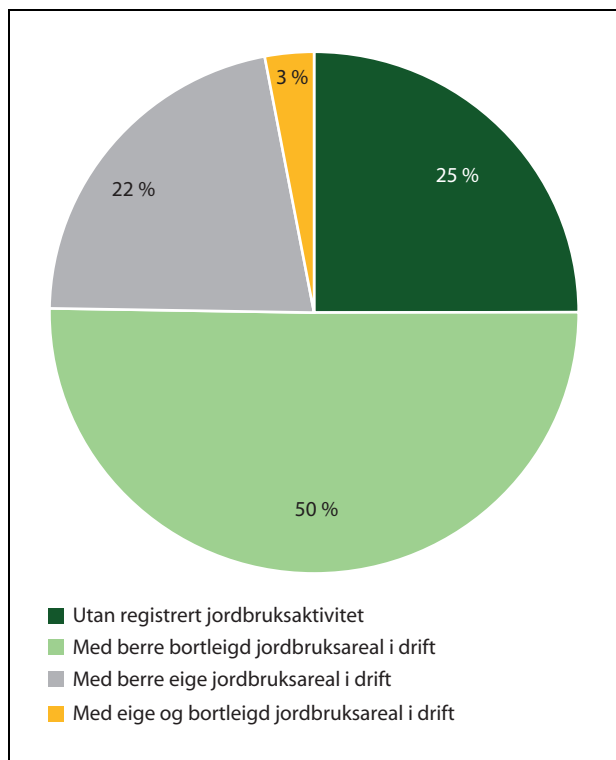

Figur 3.3 Jordbruksverksemdar etter jordbruksareal i drift, 2017

Regjeringa vil leggje til rette for ein variert eigedomsstruktur der bonden har rett til å disponere over eigen eigedom i tråd med egne val og prioriteringar. Statistikk frå SSB viser at det var om lag 183 600 registrerte landbrukseigedommar i 2017. Dette er landbrukseigedommar som er sette saman av minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktiv skog. Ei gruppering av landbrukseigedommane etter storleiken på det eigde jordbruksarealet viser at mange eigedommar har eit lite jordbruksareal. Hovudtyngda (70 pst.) av eigedommane hadde mellom 5 og 100 dekar eigd jordbruksareal både i 2016 og 2017. Om lag 18 pst. hadde mellom 100 og 500 dekar eigd jordbruksareal. Under 1 pst. hadde eigd jordbruksareal på 500 dekar og meir. Utviklinga frå 2013 til 2017 viser ein auke i talet på landbrukseigedommar som har mellom 100 og 500 dekar eigd jordbruksareal. Endringa var omtrent den same for landbrukseigedommar mellom 200 og 300 dekar (om lag 250 eigedommar) og for eigedommar mellom 300 og 500 dekar (om lag 240 eigedommar). Utviklinga viser òg ein liten auke i talet på eigedommar med 500 dekar og meir eigd jordbruksareal i perioden. Om lag 7 pst. av eigedommane var registrerte utan eigd jordbruksareal i 2017. Dette er på same nivå som i perioden 2013–2016.

Tal frå KOSTRA (kommune–stat–rapportering) i 2018 viser at om lag 18 pst. av dei som fekk samtykke til å dele ein landbrukseigedom, skulle selje jorda som tilleggsjord til ein annan landbrukseigedom, dvs. at areal frå 599 eigedommar skulle overførast som tilleggsjord til ein eller fleire landbrukseigedommar i 2018. I perioden 2009–2015 var den tilsvarende prosentfordelinga på om lag 13 pst. Fordelinga var 14 pst. i 2016 og 17 pst. i 2017.

Av dei 183 600 registrerte landbrukseigedommane i 2017 har i underkant av 162 400 eigedommar (88 pst.) minst 5 dekar eigd jordbruksareal. Av dei har om lag 50 pst. jordbruksareal som berre blir drive ved bortleige. Om lag 22 pst. av eigedommane blir drivne berre ved hjelp av eige jordbruksareal, jf. figur 3.4, som viser landbrukseigedommar med minst 5 dekar eigd jordbruksareal i 2017. Tala for åra 2016 og 2017 viser ein nedgang for eigedommar med areal som anten blir drive av eigaren sjølv eller av andre ved bortleige, ein mindre nedgang enn føregåande år for eigedommar der eigaren sjølv er brukar av areala, og ein nedgang for eigedommar som berre blir drivne ved bortleige. For eigedommane med minst 5 dekar eigd jordbruksareal var den gjennomsnittlege arealstorleiken på jordbruksarealet om lag 67 dekar.

Figur 3.4 Landbrukseigedommar med minst 5 dekar eigd jordbruksareal, 2017

Fordelinga av landbrukseigedommane på BA-sentralitet i 2017 viser om lag same prosentfordeling av eigedomsmassen for eigedommane med minst 5 dekar jordbruksareal mellom regionane som for åra 2013–2016. Om lag 66 pst. av landbrukseigedommane ligg i ulike former for byregionar. Størstedelen ligg i småbyregionar (28 pst.), og det er færrest i område med spreidd busetnad (11 pst.).

Tala for 2017 viser òg, til liks med tala for 2013–2016, at småbyregionar hadde flest landbrukseigedommar med jordbruksareal som berre blir drive ved bortleige (14 pst.) og flest eigedommar der eigaren sjølv òg er brukar av areala (6 pst.). Av regionane var det òg småbyregionane som hadde flest landbrukseigedommar utan registrert jordbruksaktivitet i 2017.

Leggje til rette for rekruttering i heile landet

Stabil rekruttering av kompetente næringsutøvarar er viktig for å nå måla i landbrukspolitikken. Jordbruksavtalen inneheld sentrale rammevilkår og gir grunnlag for auka lønnsemd i landbruket, og er slik det viktigaste verktøyet for å leggje til rette for rekruttering i heile landet. Særleg er ordninga med investerings- og bedriftsutviklingsmidlar målretta for å fremje rekruttering til næringa, både fordi yngre investerer i større grad enn eldre, og fordi mange eldre som investerer, gjer det for å leggje til rette for neste generasjon. Næringsutøvarar under 35 år er prioriterte i delar av regelverket. I 2018 gjekk 33 pst. av tilskottsmidlane til personlege mottakarar under 35 år. Dette er ein auke på 6 prosenttingar frå 2017 og ein markant auke frå 2010/2011, då det tilsvarende talet var 19 pst.

Norsk landbruk er ei kunnskapsintensiv og kompetansekreivjande næring. Det er viktig å leggje til rette for eit godt utdanningssystem i landbruket. Alle fylka i landet tilbyr landbruksutdanning i vidaregåande opplæring, og fleire fylke har fagskoletilbod i ulike landbruksfag. På universitets- og høgskolenivå er det tilbod om landbruksutdanning på tre ulike stader i landet – ved Nord universitet, Høgskolen Innlandet og Noregs miljø- og biovitenskaplege universitet (NMBU).

Det har dei siste åra vore ei positiv utvikling i talet på elevar som vel landbruksutdanning i vidaregåande skole. Samstundes har interessa for gartnerutdanninga vore så låg at det i fjor var berre ein skole i landet som hadde eit slikt tilbod. I høgare utdanning har interessa for agronomutdanning vore aukande, mens dei andre landbruksrelaterte faga har varierende oppslutning, med

søkjartal som svingar frå år til år. Ved mange av naturbruksskolane har det vore ulike tilbod om agronomutdanning for vaksne. Frå 2018 blei det etablert ein nasjonal modell for vaksenagronomen i regi av dei fylkeskommunale naturbruksskolane, og interessa for tilbodet er stor.

Ei økologisk, økonomisk og kulturelt berekraftig reindrift

Regjeringa vil sikre økonomisk berekraft i reindriften gjennom auka slakteuttak, tilrettelegging av tilleggsnæringar og betre lønnsemd. Tilgangen på slaktedyr er avhengig av kalvetilgangen, tap av dyr og kor mange dyr reineigaren set til livdyr. Tal frå Totalrekneskapet for reindriftsnæringa viser ein auke i resultatmåla frå 2016 til 2017. Samla sett blir vederlag for arbeid og eigenkapital auka frå 87,2 mill. kroner til 11,9 mill. kroner. Per årsverk blir vederlaget for arbeid og eigenkapital auka frå 95 221 kroner til 119 172 kroner. Det er i hovudsak ein auke i statstilskott og ein reduksjon i kostnadene. Tala viser store regionale skilnader mellom reinbeiteområda, men òg store variasjonar innanfor det enkelte området. Førebelse tal for 2018 viser ein stor reduksjon av resultatmåla. Dette kjem i hovudsak av reduksjon i statstilskotta.

I samsvar med innrapporterte tal er det slakta om lag 62 700 rein i kalenderåret 2018. Dette er ein auke på 3 600 rein i forhold til 2017 (59 100). Innrapporterte slaktedata for 2018 tilseier ei gjennomsnittleg slaktevekt på 19,1 kg (18,9 kg i 2017) for kalv og 21,8 kg (22,3 kg i 2017) for alle slaktedyr, og ein kalvedel på 81 pst. (77 pst. i 2017).

Det er stor variasjon i gjennomsnittsvekt mellom reinbeitedistrikta. Nokre distrikt har gjennomsnittsvekt på under 15 kilo per kalv, og enkelte av desse er heilt nede på 13,8 kilo per kalv. I den andre enden av skalaen er det fleire distrikt som har gjennomsnittsvekt på oppunder 26 kilo per kalv.

Sjølv om slakteuttaket har auka noko frå 2017, ligg det langt under uttaket i 2016, som var på 85 100 dyr. Bakgrunnen for den vesentlege reduksjonen i slakteuttaket dei to siste åra er beitekrisa vinteren og våren 2017. Årsaka til krisa var sein vår med mykje snø og is. Store delar av reindriften blei ramma av krisa, men Aust-Finnmark reinbeiteområde blei særleg ramma.

Totalproduksjonen per livrein varierer mykje mellom reinbeiteområda og mellom distrikta i det enkelte området. Sidan driftsåret 2009/2010 er den samla produksjonen redusert frå 8,0 kg per livrein til 5,2 kg per livrein i 2014/2015. Produksjonen per livrein er utrekna til 6,5 kg i 2017/2018.

Det er mange årsaker til tap av rein. Dei viktigaste er rovdyr, sjukdom, ernæringssvikt, rein-tjuveri eller trafikkulykker. Tamreinlaga har dei klart lågaste oppgitte kalvetapa, etterfølgt av Sør-Trøndelag/Hedmark og Polmak/Varanger. Generelt god kondisjon hos reinen og lågare dyretettleik på beiteareala har vore viktige faktorar for å forklare dei lågare tapa heilt aust i Finnmark samanlikna med Karasjok og Vest-Finnmark. På grunn av store tap til rovdyr har Troms og Nordland over tid hatt dei største oppgitte tapa av kalvar og vaksne dyr. Samla tap i driftsåret 2017/2018 var 82 118 rein (68 213 for perioden 2016/2017). Av dei var 63 541 tap av kalv (51 848 kalvar for perioden 2016/2017).

3.3 Auka verdiskaping

Utnytte marknadsbaserte produksjonsmogleikheiter

Sjølvforsyningsgraden, eller heimemarknadsdelen målt på energibasis, viser kor mykje av maten vi et som er produsert i Noreg. I fleire tiår har sjølvforsyningsgraden vore om lag 50 pst. Etter nokre år med reduksjon frå 2008 auka sjølvforsyningsgraden med 3 prosenteningar frå 47 pst. til 50 pst. frå 2014 til 2015, i stor grad fordi kornavlingane var svært gode. Frå 2015 til 2016 gjekk sjølvforsyningsgraden ned med 1 prosentening til 49 pst. som følgje av at noko mindre av kornavlinga heldt matkornkvalitet. Slik var det i 2017 òg. Tørka sommaren 2018 gav ein særleg låg sjølvforsyningsgrad på 45 pst. For husdyrprodukt er sjølvforsyningsgraden gjennomgåande høg, mens han er lågare for planteprodukt.

Importen av landbruksvarer til Noreg aukar i verdi, men har dei siste åra hatt eit relativt stabilt volum. Importen er stort sett varer som ikkje blir produserte i Noreg, eller varer som blir importerte utanfor norsk sesong. Samla blei det i 2018 importert landbruksvarer og fiskefôr for 66,5 mrd. kroner. Det er ein auke på 4,5 pst. frå 2017 til 2018. I volum auka importen med 10,5 pst., men dette kom i hovudsak av auka import av fôrvarer og korn på grunn av tørke. Av den samla mengda importerte fôrråvarer var fiskefôr nesten to tredelar og råvarer til kraftfôr i underkant av éin tredel.

Økologisk mat representerer eit mangfald som forbrukarar i aukande grad etterspør. For alle produktgruppene samla auka omsetnaden i daglegvarehandelen med om lag 8 pst. frå 2017 til 2018. Det blei omsett økologiske matvarer for 2,8 mrd. kroner i 2018, noko som utgjør om lag 2 pst.

av totalmarknaden. Marknaden for økologiske produkt er såleis framleis liten, sjølv om etterspørselen er aukande.

Lokalmat er definert som mat- og drikkevarer med lokal identitet, særskild opphav eller særskilde kvalitetar knytte til produksjonsmetode, tradisjon eller råvarer. Omsetnaden av lokalmat gjennom daglegvarehandelen har auka sterkt dei siste åra. Frå 2010 til 2018 er salet meir enn dobla, frå 2,3 mrd. kroner til om lag 5 mrd. kroner. Dei siste to åra har det ikkje vore den same vekstutviklinga gjennom daglegvarehandelen som tidlegare. Salet av lokalmat gjennom denne kanalen utgjør om lag 2,8 pst. av totalomsetnaden av matvarer. Tilsvarende tal for 2010 var om lag 1,7 pst. I tillegg kjem ein monaleg, men ikkje talfesta omsetnad av lokalmat gjennom andre kanalar, som hotell, restaurant og catering (HoReCa), bondens marknad, matfestivalar og direkte sal frå produsentane. Matmerk er gitt i oppdrag å måle salet gjennom den såkalla HoReCa-kanalen, slik at ein betre kan talfeste denne utviklinga i åra som kjem.

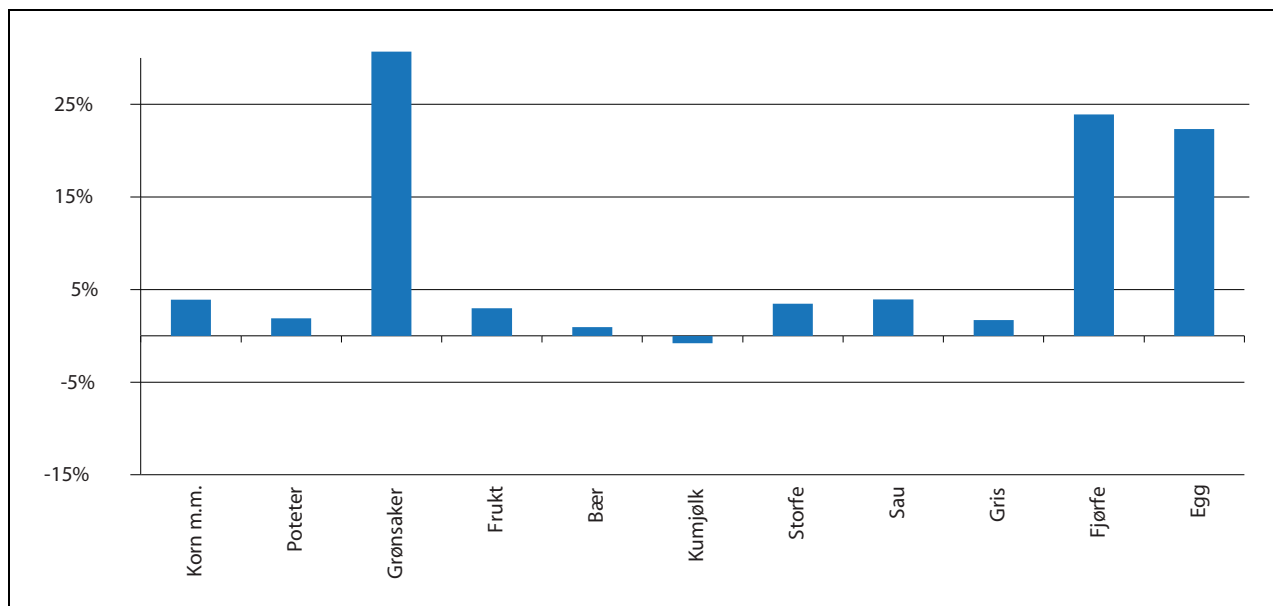
Ei konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat

Landbrukspolitikken skal leggje til rette for kostnadseffektiv matproduksjon. Regjeringa vil styrkje landbruket gjennom ytterlegare forenkling av lover, reglar og stønadsordningar, og sikre landbruket føreseielege rammevilkår som kan bidra til at samla lønnsemd i næringa aukar i framtida.

Jordbruket stod i 2018 for 45 700 årsverk, ifølgje Budsjettnemnda for jordbruket. Det er ei gjensidig binding mellom norsk næringsmiddelindustri og norsk landbruk, og det er viktig å sikre verdiskaping og lønnsemd i heile verdikjeda. Store delar av næringsmiddelindustrien foredlar norskproduserte råvarer, samstundes som han i aukande grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Det er viktig å halde oppe norsk matproduksjon og sikre tilgangen på norske råvarer til næringsmiddelindustrien over heile landet, for å sikre at norske forbrukarar får den maten dei ønskjer. Importen av næringsmiddel aukar, men det gjer òg den samla omsetnaden av matvarer i Noreg.

Det siste tiåret har det samla produksjonsvolumet i jordbruket auka med 3,0 pst. Produksjonen av husdyrprodukt har auka med 2,7 pst., mens produksjonen av planteprodukt har auka med 3,7 pst. Produksjonen av husdyrprodukt har hatt jamn auke fram til 2018, men det er estimert ein reduksjon frå 2018 til 2019 på i overkant av 2 pst. Det har særleg vore det kraftfôrbaserte husdyrhaldet som har auka dei siste åra, i tillegg til delar av det grovfôrbaserte. Produksjonen av fjørfe har auka med i underkant av 24 pst. dei siste ti åra, mens svin har hatt ein auke på i underkant av 2 pst. Storfekjøttproduksjonen har auka med 3,5 pst. sidan 2010, men det er estimert ein reduksjon på om lag 3 pst. frå 2018 til 2019. Fram til 2016 var det behov for import av saue- og lammekjøtt. Etter ein påfølgjande periode med overskot i produksjonen av sau og lam, nærmar det seg no balanse i marknaden.

I perioden 2010–2013 fall produksjonen av planteprodukt med i underkant av 3,5 pst. Årsaka til produksjonsnedgangen er både redusert areal og svak avlingsutvikling for korn, særleg knytt til dårlege vêrforhold. Frå 2013 til 2017 auka produksjonen med nesten 11 pst., mellom anna på grunn av svært gode avlingsår. Tørka sommaren 2018 førte til at kornproduksjonen blei redusert med 48 pst. i 2018 samanlikna med 2017. Også for nokre grønsakskulturar var det vesentleg svikt i avlingane, mens andre kulturar, poteter, frukt og bær blei mindre påverka økonomisk, i hovudsak som følgje av vatning av areala. Budsjettnemnda for jordbruket har estimert at den samla produksjonen av planteprodukt vil auke med 2 pst. frå 2018 til 2019. Produksjonen av grønsaker har det siste tiåret auka med over 30 pst., mens fruktproduksjonen har auka med 3 pst. Produksjonen av bær er om lag uendra. I grøntsektoren har marknadsforholda vore utfordrande både som følgje av nasjonale forhold, som endringar i eigarskap og organisering i omsetnadskanalane, og som følgje av auka importkonkurranse. Dei siste sesongane har det vore betring for dei fleste grønsakskulturane. Samla sett er det marknadsmoglegheiter for auka planteproduksjon, særleg for grøntsektoren.

Figur 3.5 Endring i produksjonsvolum 2010–2019, ifølgje normalisert rekneskap

Kjelde: Budsjettnemnda for jordbruket

Lønnsemd er den viktigaste drivaren for avgjerdene den enkelte produsenten tek. Det inneber at dei økonomiske verkemidla mellom anna verkar inn på den geografiske produksjonsfordelinga.

Hovudbiletet for produksjonsutviklinga var tidlegare at vekst i produksjonar kom i dei meir sentrale områda, noko ein har sett ei endring på dei siste åra. Frå 2014 har Vestlandet og Trøndelag auka sine prosentdelar av mjølkeproduksjon, sau, eng og beite. Trøndelag har i tillegg auka marknadsdelane sine av storfekjøttproduksjon. Endringar i den geografiske fordelinga må sjåast i samanheng med produksjonsutviklinga generelt. Den sterke auken i produksjon av fjørfe, trass i reduksjonen i 2015 og 2016 som følgje av merksemda kring antibiotikaresistens, har først og fremst komme i Trøndelag. Her har også eggproduksjonen auka dei siste åra. Auken i grønnsakproduksjon har komme på Austlandet, som òg har hatt ein auke i marknadsdelen av sau. Auken i svinerproduksjon har vore størst i Rogaland.

For mjølkeproduksjon er produksjonsdelinga relativt stabil med produksjon over heile landet, som følgje av at ein kvote ikkje kan flyttast ut av produksjonsregionen. Innanfor produksjonsregionane er det ikkje noko systematisk flytting av kvotar til områda med dei beste produksjonsforholda, men det er ein aukande konsentrasjon av mjølkeproduksjon i dei områda som allereie har sterke produksjonsmiljø. Slike klyngjer av produsentar med eit sterkt fag- og produsentmiljø ser ut til å ha større innverknad på lokaliseringa av mjølkepro-

duksjonen enn naturgitte produksjonsforhold. I jordbruksoppgjeret 2017 blei det vedteke å redusere talet på produksjonsregionar for mjølk frå 18 til 14, gjeldande frå omsetningsrunden 2018. Formålet var å bidra til meir fleksibilitet i tilgangen på kvotar, eit jammare prisnivå mellom regionane og betre tilrettelegging av driftsomfanget til den enkelte produsenten.

Som følgje av WTO-avtalen frå Nairobi i 2015 må Noreg avvike eksportsubsidiane innan 2021. Det inneber at mjølkeproduksjonen må redusast. Partane i jordbruksoppgjeret 2019 blei samde om at det er behov for et best mogleg faktagrunnlag for nedskaleringa, og vil gjennomføre ein prosess hausten 2019 for å utarbeide eit opplegg til korleis nedskaleringa skal gjerast. Det var semje om at nedskaleringa skal bli gjennomført ved bruk av forholdstalet på disponibel kvote og oppkjøp av mjølkekvotar med finansiering over omsetjingsavgifta for mjølk.

Ifølgje nasjonalrekneskapa var bruttoproduktet i jordbruk og skogbruk i faste 2005-prisar 16,2 mrd. kroner i 2018. Dette inneber ein reduksjon på 9 pst. frå 2017. Produktiviteitsveksten i jordbruket har tradisjonelt sett vore, og er framleis, høg. Jordbrukssektoren har hatt ein vekst i brutto arbeidsproduktivitet på 2,4 pst. i gjennomsnitt kvart år dei siste ti åra. Tilsvarende produktiviteitsmål for norsk industri (bruttoprodukt per timeverk) viser ein gjennomsnittleg årleg auke på 1,8 pst. i tilsvarende periode, ifølgje Det tekniske berekningsutvalet for inntektsoppgjera. Produkti-

vitetsberekninga frå Budsjettnemnda for jordbruket er lågare enn tidlegare år, noko som mellom anna kjem av at reduksjonen i arbeidsforbruket er lågare enn det som har vore lagt til grunn tidlegare. I tillegg er volumveksten i bruttoproduktiviteten svakare enn tidlegare, mellom anna som følgje av svakare produksjonsutvikling og vekst i energiforbruket.

Regjeringa vil leggje til rette for at landbruket har føreseielege rammevilkår som kan bidra til at samla lønnsemd i næringa kan auke også i kommande år. Det er avgjerande at utøvarane i landbruket skal ha høve til ei inntektsutvikling og sosiale vilkår på line med andre grupper. Innanfor desse rammevilkåra har utøvarane i landbruket, som sjølvstendig næringsdrivande, ansvar for eiga inntekt. Ei berekraftig kostnadsutvikling, god marknadstilpassing og produktivitsutvikling vil vere ein føresetnad for inntektsutviklinga. Målet er at inntekter for bonden i størst mogleg grad blir henta i marknaden. Regjeringa vil styrkje bruk som har ressursgrunnlag til å vere heiltidsbruk, og arbeide for at næringsutøvarar i alle produksjonar og på alle typar bruk skal ha reell moglegheit til inntektsutvikling på line med andre i samfunnet. På knapt halvparten av bruka blir det utført meir enn eitt årsverk, og desse bruka står for meir enn 80 pst. av den samla produksjonen.

Frå 2017 til 2019 er det berekna at bruttoinntektene i jordbruket vil auke med vel 1 mrd. kroner. Dei direkte tilskotta over jordbruksavtalen er budsjetterte å auke med 1,44 mrd. kroner i same periode. Kostnadene (inkl. rentekostnaden) er estimert til å auke med om lag 2,25 mrd. kroner frå 2017 til 2019. Den kraftige kostnadsveksten frå 2017 til 2018 held altså fram inn i 2019. Ifølgje Budsjettnemnda for jordbruket har jordbruket dei siste to åra hatt ein samla kostnadsauke på 7,6 pst. Prognosane frå Budsjettnemnda tilseier at vederlag til arbeid og eigenkapital frå 2018 til 2019 vil bli redusert med 6,6 pst. per årsverk. Den svake inntektsutviklinga har fleire årsaker: svikt i marknadsinntektene som følgje av overproduksjon, ein sterk auke i fleire kostnadspostar som mellom anna energi- og realrente, mineralgjødsel, kalk og innkjøpt fôr som følgje av tørka sommaren 2018, fallande produktivitsvekst og redusert verdi av jordbruksfrådraget som følgje av lågare skatt på alminneleg inntekt. For jordbruksoppgjera under regjeringa Solberg (2014–2019) har vederlag til arbeid og eigenkapital auka med 10,1 pst. Veksten for lønnsinntakarar er i same periode estimert til 13,7 pst.

Tørka sommaren 2018 påverka i stor grad inntektene til mange bønder, gjennom reduserte inn-

tekter og auka kostnader. Budsjettnemnda for jordbruket estimerte tapet i næringa til i underkant av 3,1 mrd. kroner for 2018 og 2019. I tilleggshandlingar hausten 2018 blei staten og jordbruksorganisasjonane samde om kompensasjon for skadane tørka førte til. Arealtilskotet for 2018 blei auka med 24 mill. kroner, og husdyrtilskotet blei auka med 285 mill. kroner. I tillegg blei satsen for grovfôr i avlingsskadeerstatninga auka og maksimal utbetaling auka til 1,5 mill. kroner per vekstgruppe. For skadeåret 2018 er kompensasjon og erstatning estimert til å bli om lag 2,4 mrd. kroner.

Landbruksdirektoratet har lagt ned store ressursar på IKT-området dei siste åra. Dei nye IKT-løysingane skal bidra til ein enklare kvardag for både brukarar og forvaltning og gi ei effektiv og sikker forvaltning. Denne satsinga har òg gjort det mogleg for fylkesmannsembeta og kommunane å forvalte dei landbrukspolitiske verkemidla meir effektivt. Stadig fleire av tenestene til Landbruksdirektoratet er no tilgjengelege digitalt. Dei siste åra er fleire store IKT-prosjekt finansierte over jordbruksavtalen, mellom anna eStil RMP, eStil PT og Agros.

Ei effektiv og lønnsam utnytting av garden sine samla ressursar

Det er heilt sentralt for landbruks- og matpolitikken at dei ulike verkemidla bidreg til lønnsam utnytting av dei samla ressursane på garden. Meld. St. 31 (2014–2015) *Garden som ressurs – marknaden som mål* tydeleggjer ambisjonane regjeringa har for landbruksbasert næringsutvikling utanom tradisjonelt jord- og skogbruk.

Dei fleste bedriftsretta verkemidla over Landbrukets utviklingsfond (LUF) er forvalta av Innovasjon Noreg (IN), der måla om fleire grunderar, fleire vekstkraftige bedrifter og fleire innovative næringsmiljø står sentralt. Dei offentlege verkemidla verkar saman med fleire andre faktorar, og det er difor svært krevjande å måle utvikling i lønnsemd, produktivitet og omsetnad som følgje av tildeling av midlar. Dei fleste landbrukskundane hos IN er enkeltpersonføretak eller personkandar, og rekneskapstala deira er ikkje tilgjengelege på same måten som for aksjeselskap. Mangelen på rekneskapsdata gjer at det ikkje er mogleg å måle verknaden av midlane til tradisjonelt landbruk med same metode som for midlar til andre tenester til næringslivet hos IN. For tenester innan INs landbruksoppdrag utanom tradisjonelt landbruk har SSB gjort berekningar av verknaden.

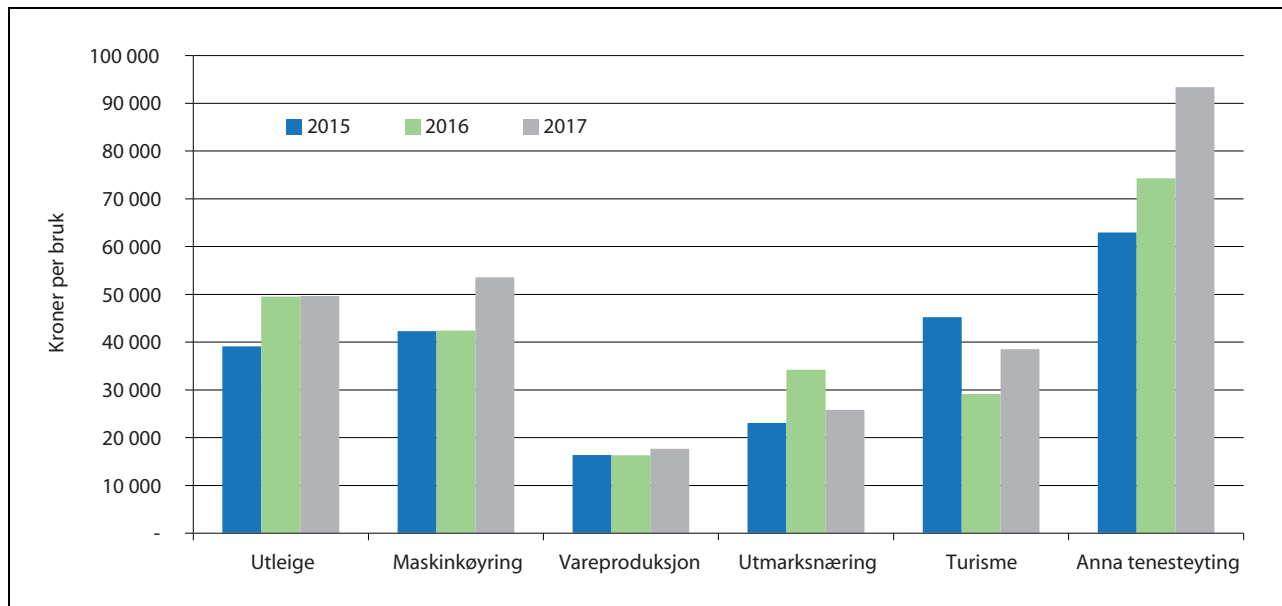
I INs rapport til oppdragsgivarane for 2018 viser effektindikatorar for finansiering gitt til aksjeselskap under landbruksoppdraget at bedrifter som har fått tilsegn frå INs tenester, har høgare årleg vekst i salsinntekter og verdiskaping enn dei som ikkje har fått tilsegn frå IN. Sett opp mot tenester og verkemiddel frå andre departement har prosjekt som er finansierte av Landbruks- og matdepartementet, ein like god verknad på desse indikatorane som prosjekt finansierte av andre departement.

Tilgang til investeringsverkemiddel bidreg til fornying av produksjonsapparatet i landbruket og til framtidig vekst og utvikling i landbruksbaserte næringer. Midlane til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midlar) er Landbruks- og matdepartementets viktigaste verkemiddel for å fremje investeringstiltak i landbruket. Det er stor etterspørsel etter investeringsverkemiddel. Om lag 84 pst. av tilskottsmidlane går til fornying av produksjonsanlegg for tradisjonelt landbruk, det vil seie knytte til delmålet om vekst i bedrifter. Ein vesentleg del av midlane som går til landbruksbaserte næringer utanom tradisjonelt jord- og skogbruk, er knytte til delmålet om fleire gründarar. Rapporten frå IN om bruk av IBU-midlar for 2018 legg til grunn ein sysselsetjingsvekst på om lag 454 årsverk samla for dei prosjekta det er løyvd støtte til i tiltaksgruppene etablerartilskott, bedriftsutvikling og investeringar i andre landbruksbaserte næringer. Det er på same nivå som for 2017. INs kundeeffektundersøkingar viser at når det gjeld støtte til tradisjonelt landbruk, ligg ordninga klart over snittet for INs tenester når det gjeld prosjekt som er viktige for betra lønnsemd, overleving og auka omsetnad, mens verknaden for andre landbruksbaserte næringer ligg på same nivå som for snittet for INs tenester for dei same indikatorane.

Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping er eit breitt anlagt program, etablert i den noverande forma i 2015, med tiltak retta mot vekstkraftige bedrifter og forpliktande produsentsamanslutningar. Målet med programmet er å få til auka vekst og verdiskaping

innan lokalmat, reiseliv, reindriftsnæringa, Inn på tunet, innlandsfiske og anna ny næringsverksemd basert på ressursane i landbruket. Kundeeffektundersøkingane til IN viser at Utviklingsprogrammet i stor grad er utløysande for realisering av prosjekta. Undersøkingane viser vidare at ordningane medverkar positivt til kompetanseheving og samarbeid. Det er stadig behov for meir kunnskap om korleis programmet verkar, og kva verknader dei ulike tiltaka har, mellom anna for å utvikle programmet vidare og sikre best mogleg utnytting av midlane. Dei siste åra er det difor gjort fleire evalueringar av mellom anna vekstordninga (hausten 2016 av Oxford Research) og ordninga for forpliktande produsentsamanslutningar/bedriftsnettverk (i 2017 som ledd i ei breiare evaluering av INs generelle ordning for bedriftsnettverk). I 2018 blei det gjort ei evaluering av kompetansesatsinga i programmet. Evalueringane og føringane frå Meld. St. 31 (2014–2015) og reiselivsstrategien blir brukt for å utvikle programmet vidare. IN skal mellom anna utvikle retningsliner for ein fase 2 for vekstverksemd der også kompetanse inngår i pakka som verksemdene kan få tilgang til.

Driftsgranskingane til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er ei viktig kjelde til kunnskap om utvikling og lønnsemd innanfor dei landbruksbaserte næringane utanom tradisjonelt jord- og skogbruk. Av dei 928 enkeltbruka som var med i driftsgranskingane i 2017, hadde 81 pst. omsetnad knytt til anna landbruksbasert næring. Det er på same nivå som i 2016. Prosentdelen bruk med andre landbruksbaserte næringer av vesentleg omfang var størst på Austlandet og Trøndelag og minst i Nord-Noreg. Omsetnaden seier noko om kor høgt aktivitetsnivået i bedriftene er, men ikkje nødvendigvis noko om fortjeneste og inntekt. 64 pst. av bruka hadde ein omsetnad på meir enn 20 000 kroner frå andre landbruksbaserte næringer. Gjennomsnittleg omsetnad på desse bruka var 241 500 kroner, ein auke på knappe 1 pst. frå 2016. Gjennomsnittleg omsetnad auka på Vestlandet og i Trøndelag, men gjekk ned på Austlandet, i Agder og Rogaland og i Nord-Noreg.

Figur 3.6 Driftsoverskott frå ulike former for andre landbruksbaserte næringer, kroner per bruk. Bruk med omsetnad over 20 000 kroner i andre landbruksbaserte næringer, 2015–2017

Driftsoverskottet frå andre landbruksbaserte næringer utgjorde i gjennomsnitt 83 100 kroner per bruk i 2017. Det er ein auke på 4 200 frå 2016. Driftsoverskottet varierer mykje mellom dei ulike næringane, jf. figur 3.6. Grappa «Anna tenesteyting» (mellom anna Inn på tunet, klauvskjering og saueklipping) har hatt størst driftsoverskott per bruk av gruppene. For gruppene turisme og vareproduksjon er det stor variasjon mellom år og mykje lågare driftsoverskott enn innanfor det tradisjonelle jordbruket. Driftsgranskingane viser at bidraget frå desse næringane til familieøkonomien samla sett er lite og har lege nokså stabilt på mellom 6 og 7 pst. det siste tiåret. NIBIO viser til at ei av årsakene til at tilleggsnæringane ikkje betyr meir, kan vere at utvalet av bruk som er med i driftsgranskingane, har relativt stor jordbruksaktivitet. På desse bruka kan det vere lita tid til, og mindre behov for å byggje opp andre næringer. God tilgang på lønt arbeid kan vere ei anna forklaring. Dei store årlege endringane i bidrag frå tilleggsnæringar i Agder og Rogaland er i hovudsak knytte til pelsdyrhaldet som også blir rekna som ei tilleggsnæring i NIBIOs materiale.

Landbruks- og matdepartementet har i regi av NIBIO i 2015 og 2016 fått gjennomført landsdekkjande spørjeundersøkingar til bedrifter innanfor både Inn på tunet og landbruksbasert reiseliv. Undersøkingane viser teikn til både aukande profesjonalisering, god framtidstru, investeringslyst og aukande omsetnad, ifølgje bedriftene sjølve. Matmerk rapporterer at talet godkjende Inn på

tunet-bedrifter ved utgang 2018 var 400, og at 31 av desse var nye bedrifter i 2018. For landbruksbaserte reiselivsbedrifter, manglar ei tilsvarande oversikt. Ein indikator kan vere talet på medlemmer hos HANEN. Ved utgangen av 2018 hadde HANEN 558 medlemmer, ein auke på 41 medlemmer frå 2017.

Vidareutvikle Noreg som matnasjon

Regjeringa har vedteke at Matnasjonen Noreg skal vere ei sams ramme for næringsutvikling og verdiskaping med utgangspunkt i sunn og trygg norsk mat frå land og sjø. Det skal medverke til vekst i matnæringa også i framtida og til at lokalt og regionalt engasjement får ei sams nasjonal overbygning. Ramma er utforma etter innspel frå ei samla matnæring, inkludert råvareprodusentar, industri, lokalmataktørar, kokkar og reiseliv.

Stiftinga Matmerk har ei sentral rolle i utviklinga av Noreg som matnasjon. Stiftinga administrerer og utviklar Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningane *Nyt Noreg*, *Beskytta nemningar* og *Spesialitet* og har ansvar for generisk marknadsføring av økologisk mat. Utviklinga i merkeordningane kan gi nyttig informasjon om korleis matnasjonen Noreg utviklar seg.

KSL ligg til grunn for alle merkeordningane Matmerk forvaltar. I 2018 leverte Matmerk 4205 revisjonar gjennomførte av til saman 60 KSL-revisorar. Samstundes har Matmerk gjennomført eit stort utviklingsarbeid for datasystemet som ligg

til grunn for KSL. Innan 2020 skal prosjektet STEM 2020 medverke til ei samla oppgradering, samordning og digitalisering av både KSL og drifta av heile stiftinga.

Ved utgangen av 2018 var 3830 produkt frå til saman 87 ulike verksemder godkjende for Nyt Noreg-merket. Det utgjer ein netto auke på 250 produkt sidan 2017. Kjennskapen til Nyt Norge-merket hos forbrukarane er høg, og forbrukarane har ei positiv haldning til merket.

Ved utgangen av 2018 var Spesialitet-merket brukt på til saman 534 produkt frå 105 godkjende verksemder. Dette er ein auke på 34 produkt frå 2017. Merket blir tildelt for tre år om gongen. Kvart år er det fleire produkt og verksemder som ikkje får fornya godkjenninga, eller som sjølve vel ikkje å fornye godkjenninga.

Ved utgangen av 2018 var til saman 29 produkt godkjende under ordninga Beskytta nemningar. Måselvnepe var det einaste nye produktet i 2018.

Lokalmatdatabasen, lokalmat.no, blei etablert i 2016 og er ein viktig reiskap for å kople saman produsentar og innkjøparar. Databasen blir drifta i eit samarbeid mellom næringa (daglegvarehandel og hotell, restaurant og catering, HoReCa) og det offentlege. Produsentar som ønskjer å selje til daglegvarehandelen og til HoReCa, må gjennomføre ein eigenrevisjon for å kunne leggje inn produkt i basen. Ved utgangen av 2018 var 540 verksemder med til saman 1980 produkt registrerte i basen. 270 innkjøparar er registrerte og 125 eksterne revisjonar er gjennomførte.

Matmerk driftar òg nettsida Økologisk.no, som gir forbrukarane generisk informasjon om økologisk matproduksjon og økologiske produkt.

Leggje til rette for bonden sine inntektsmoglegheiter og evne til å investere i garden

Inntektsutviklinga i jordbruket

Ifølgje prognosane frå Budsjettnemnda vil vederlag til arbeid og eigenkapital bli redusert med 6,6 pst. per årsverk frå 2018 til 2019. Den svake inntektsutviklinga har fleire årsaker: svikt i marknadsinntektene som følgje av overproduksjon, ein sterk auke i fleire kostnadspostar som mellom anna energi- og realrente, mineralgjødning, kalk og

innkjøpt fôr som følgje av tørka sommaren 2018, fallande produktivitsvekst og redusert verdi av jordbruksfrådraget som følgje av lågare skatt på alminneleg inntekt. For jordbruksoppgjera under regjeringa Solberg (2014–2019) har vederlag til arbeid og eigenkapital auka med 10,1 pst. Veksten for lønnsinntakarar er i same periode anslått til 13,7 pst.

Utvikling i produktivitet

Produktivitsveksten i jordbruket har tradisjonelt sett vore, og er framleis, svært høg. Jordbrukssektoren har hatt ein vekst i brutto arbeidsproduktivitet på 2,4 pst. i snitt kvart år dei siste ti åra. Tilsvarande produktivitsmål for norsk industri (bruttoprodukt per timeverk) viser ein gjennomsnittleg årleg vekst på 1,8 pst. i same periode, ifølgje Det Tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Gjennomsnittleg vekst i Fastlands-Noreg var 0,8 pst. Samla faktorproduktivitet i jordbruket har auka med 1,6 pst. per år dei siste ti åra.

Årets berekning frå Budsjettnemnda for jordbruket viser at produktivitsutviklinga er lågare enn ho har vore dei siste åra. Dette har fleire årsaker. Reduksjonen i arbeidsforbruket er lågare i årets berekningar enn det som har vore lagt til grunn tidlegare. Volumveksten i bruttoproduktivitet er svakare enn i tidlegare berekningsår, mellom anna som følgje av svakare produksjonsutvikling og vekst i energiforbruket.

Investeringar i jordbruket

Det samla investeringsnivået i driftsbygningar innan jord- og hagebruk auka frå 3,5 mrd. til 4 mrd. kroner frå 2014 til 2016. Tabell 3.3 gir ei oversikt over gjennomsnittleg bruttoinvestering per bruk innanfor driftsgranskingane i jordbruket for 2017 fordelt på regionar. Driftsgranskingane omfatta 928 bruk i 2017. Ettersom tala baserer seg på alle deltakarane i driftsgranskingane, vil det innanfor kvar region også vere bruk som ikkje investerte i 2017. Talet for investeringsnivå må sjåast i lys av det. Storleiken på investeringsnivået for det enkelte bruket vil mellom anna vere avhengig av produksjonstype og bruksstorleik.

Tabell 3.3 Gjennomsnittleg bruttoinvestering per bruk innanfor driftsgranskingane i jordbruket, 2017, fordelt på regionar

Regionar	(1 000 kroner) Bruttoinvestering per bruk
Austlandet	
Flatbygdene	340,9
Andre bygder	387,3
Agder og Rogaland	
Jæren	584,4
Andre bygder	485,3
Vestlandet	339,5
Trøndelag	
Flatbygdene	477,8
Andre bygder	522,2
Nord-Noreg	386,0

Med utgangspunkt i desse tala finn ein dei største bruttoinvesteringane per bruk for 2017 på Jæren og andre bygder i Trøndelag.

Berekraftig skogbruk og konkurransedyktige skog- og trebaserte verdikjeder

Skogbruk og trebasert industri er ei viktig verdikjede i Noreg. I 2018 var 21 738 personar sysselsette i denne næringa. 6 091 av desse var sysselsette i skogbruket med tilhøyrande tenester. I 2018 var bruttoverdien av tømmer selt til industrien på 4,4 mrd. kroner, 22 pst. høgare samanlikna med året før.

Omsetnaden i skogindustrien var på 43,3 mrd. kroner i 2017. Noreg eksporterte tømmer og trebaserte varer til ein verdi av 12,9 mrd. kroner i 2017, 60 pst. var eksport frå cellulose- og papirindustrien. I 2018 blei det eksportert rundt 3,5 mill. kubikkmeter tømmer, om lag på same nivå som året før. Massevirke utgjorde 56 pst. av eksportvolumet.

Det blei i alt avverka 10,8 mill. kubikkmeter tømmer for sal til industrien i 2018, 0,3 mill. kubikkmeter meir enn året før. Dette er det høgaste volumet av tømmer for sal til industrien som er registrert. Hogsten er likevel under halvparten av den årlege nettotilveksten for all skog på om lag 25 mill. kubikkmeter.

I 2018 blei det i Noreg sett ut i overkant av 38,3 mill. skogplantar. Dette er det høgaste nivået for planting på meir enn ti år. Arealet der det var utført ungskogpleie gjekk ned med om lag 11 pst. til 240 000 dekar. Det blei utført marktilreiing på om lag 71 000 dekar, ein auke på rundt 13 pst. samanlikna med 2017.

Det blei bygd og ferdigstilt 94 km med nye skogsbilvegar og bygd om 283 km med eldre skogsbilvegar i 2018. Dette er ein nedgang på om lag 9 pst. for nybygging og 27 pst. for ombygging samanlikna med 2017. I tillegg blei det bygd om lag 1 572 km med nye traktorvegar, og om lag 34 km blei bygde om. Dette er ein nedgang for nybygging på rundt 9 pst. og ein nedgang for ombygging på 33 pst. frå 2017. I alt blei det investert 214 mill. kroner i skogsbilvegar og 37 mill. kroner i traktorvegar i 2018.

I 2018 blei det utarbeidd skogbruksplanar med miljøregistreringar (MiS) for om lag 4,5 mill. dekar skog. Stortinget har vedteke at det er type-systemet Natur i Norge (NiN) i Artsdatabanken som skal brukast ved offentleg kartlegging av natur. NiN er eit verktøy for å gjere greie for variasjon i naturen, og sikrar mellom anna eit sams omgrepsapparat og eit objektivt kunnskapsgrunnlag som kan etterprøvast, til bruk i vurderingar av bruk og vern. Landbruksdirektoratet lanserte i 2017 ei rettleiing for MiS-kartlegging med bruk av omgrepsapparatet i NiN. Alle prosjekt med start etter juni 2017 skal bruke den reviderte MiS-metoden.

Med bakgrunn i behova for tilskottsmidlar som fylkesmennene melder inn, er det grunn til å tru at kartleggingsaktiviteten vil auke framover. Det meste av det økonomisk drivverdige skogarealet i skogstrøka på Sør-Austlandet er no kartlagt, og det blir starta opp nye skogbruksplanprosjekt med revisjon av miljøregistreringar frå tidlegare. Før eksisterande data blir førte vidare i nye planar, blir dei kvalitetssikra, og nøkkelbiotopar som er øydelagde av hogst eller anna, blir erstatta av nye. På Vestlandet og nordover er det framleis store område som ikkje er dekte med skogbruksplanar med miljøregistreringar, og det er starta eit arbeid for å auke innsatsen i desse områda, med tanke på både omfang og regionale tilpassingar.

Med grunnlag i dette arbeidet tek skogeigarane særlege omsyn til miljøverdiane. Det er no sett til side eit samla areal med nøkkelbiotopar på omkring 1 mill. dekar. Miljøinnsatsen frå det private skogbruket sikrar god miljødokumentasjon og gode miljøomsyn i næringsverksemda, og medverkar mellom anna til å auke omfanget av frivillig vern.

3.4 Berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar

Norsk landbruk forvaltar store delar av norsk natur gjennom jordbruk, skogbruk, reindrift og annan aktivitet. Landbruket skapar økonomiske verdiar, mat, trevirke og miljøgode av ulike slag. Kulturlandskapet er eit resultat av eit aktivt landbruk. For å sikre at innbyggjarane i dag og framtidige generasjonar har tilgang til nok og trygg mat, tømmer og treprodukt, energi og andre varer og tenester, må landbruket ha eit langsiktig perspektiv for vern og berekraftig bruk av areal og ressursgrunnlag i landbruket. Gjennom berekraftig produksjon skal landbruket bidra til redusert forureining og reduserte utslepp av klimagassar og leggje til rette for auka opptak av klimagassar og nødvendig tilpassing av produksjonen til klimaforholda i framtida.

Nasjonalt miljøprogram for perioden 2019–2022 blei ferdigstilt hausten 2018. Nasjonalt miljøprogram samlar verkemiddel til støtte for miljøomsyn i jordbruksdrift. Slike verkemiddel og miljøomsyn omfattar å redusere forureining og ulemper frå jordbruksdrift, og vareta kulturlandskap og naturgode. Som oppfølging av Meld. St. 11 (2016–2017) er klima i større grad vektlagt i Nasjonalt miljøprogram. Jordbruksoppgjera dei seinare åra har også styrkt innsatsen for dyr på beite, utvalde kulturlandskap og biologisk mangfald.

Redusert forureining frå landbruket

Tiltak for å avgrense forureininga

Reduksjon av vassforureininga (avrenning av næringsstoff og plantevernmiddel) er viktig for at vatn skal oppnå ein god økologisk tilstand, jf. vassforskrifta. Konsentrasjonar og tap av næringsstoff frå jordbruksareal varierer mykje frå år til år på grunn av variasjonar i nedbør, temperatur og jordbruksdrift. Åkerareal utan vernande plantedekke haust og vinter gir større risiko for erosjon. Årlege tilskott til tiltak for redusert jordarbeiding om hausten er difor eit av dei viktigaste tiltaka for å redusere vassforureininga frå jordbruket. Innsatsen er størst der vassførekomstane har eller har hatt ein dårleg tilstand, slik som i Østfold, Akershus, Hedmark og Oppland. I 2018 blei det gitt om lag 250 mill. kroner i tilskott til tiltak for redusert jordarbeiding, vegetasjonssoner, fangdammar og hydrotekniske anlegg over ordningane Regionalt miljøprogram og Spesielle miljøtiltak i landbruket. Det har gjennom fleire år vore lagt vekt på å målrette innsatsen mot dei areala

der det er viktigast å gjennomføre tiltak, noko som kan ha bidrege til at redusert jordarbeiding i mindre grad blir gjennomført på lite utsette areal. Tilskott til drenering blei innført frå 2013. Godt drenert jord reduserer faren for jordpakking og utslepp av lystgass frå jordbruksjord. Oppslutninga om ordninga har auka vesentleg etter at satsen blei dobla frå 1.7.2017.

Nitrogengjødsel er viktig for plantevekst, men samstundes kjelde til skadelege utslepp av ammoniakk (NH₃), lystgass og nitrater. Rett spreiemengd, spreietidspunkt og spreimetode er viktig for å få ned utsleppa. I 2018 blei det gitt om lag 64 mill. kroner i tilskott til miljøvennleg spreieing av husdyrgjødsel. Det er ein vesentleg auke frå føregåande år. Noregs rapporterte utslepp av ammoniakk overstig forpliktingane etter Gøteborgprotokollen, og det er også av den grunn nødvendig med tiltak for å få ned utsleppa.

Salet av plantevernmiddel varierer årleg mellom anna på grunn av klimatiske forhold. Det er difor vanskeleg å seie noko sikkert om risikoutviklinga på kort sikt. Dei siste åra har det i hovudsak vore ei dreieing mot bruk av preparat med lågare helse- og miljørisiko. Basert på omsetnaden av plantevernmiddel er berekna helse- og miljørisiko for 2018 redusert til 66 pst. av 1996/1997-nivået, mens berekna miljørisiko er redusert til 79 pst. av 1996/1997-nivået.

Reduserte utslepp av klimagassar, auka opptak av CO₂ og gode klimatilpassingar

Reduserte utslepp av klimagassar

Utsleppet av klimagassar frå jordbruket var i 2017 på 4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar og utgjorde om lag 8,5 pst. av dei samla norske utsleppa. Utsleppa frå jordbruket er reduserte med 4,2 pst. frå 1990 til 2017. I same periode har det vore ein auke i dei nasjonale utsleppa på 3 pst. Jordbruksaktivitetar og særleg husdyrhald er opphav til utslepp av klimagassar, hovudsakleg i form av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Om lag 70 pst. av klimagassutsleppa frå jordbrukssektoren i klimagassrekneskapen er metan frå naturlege prosessar hos husdyr som storfe og sau, og lystgass frå husdyrgjødsel. Færre storfe, på grunn av auka produktivitet i mjølkeproduksjonen og redusert bruk av gjødsel, er blant hovudårsaka til nedgangen i utsleppet frå jordbruket. Avlsarbeid i mjølkeproduksjonen har bidrege til reduserte klimagassutslepp med 10 pst. per produsert eining frå 1980 til i dag. Trass i auka produksjon har endringar innanfor jordbruket bidrege til at forbrenningsutsleppa i jordbruket er reduserte med 30 pst. sidan 1990, av

det er 15 pst. frå bruk av traktorar og andre reiskapar.

Det er stor uvisse knytt til utsleppstala for jordbruket. Ifølgje Miljødirektoratet er uvisse for berekna utslepp av metan på 25 pst. Tilsvarande uvisse for lystgass er ein faktor på 3, som inneber at utsleppa i røynda kan vere alt frå ein tredel av rapporterte tal, til tre gonger dei rapporterte tala. Det trengst meir kunnskap om korleis jordbruket kan redusere klimagassutsleppa, om potensialet for lagring av karbon i jord og om korleis ein kan tilpasse seg eit klima i endring. Det er difor viktig i det vidare arbeidet å leggje vekt på at produksjon av mat skal skje med lågast mogleg klimagassutslepp per produsert eining. I juni 2019 underteikna regjeringa og jordbruksorganisasjonane ein intensjonsavtale om reduserte klimagassutslepp og auka opptak av karbon frå jordbruket. Jordbruket er ei av dei første næringane i Noreg som inngår ein slik avtale med regjeringa. Det er sett eit mål om at utsleppa skal reduserast med 5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar for perioden 2021–2030. Klimaavtalen vil liggje til grunn for klimaarbeidet i sektoren framover.

Auka opptak av CO₂ og karbonlagring i skog og jord

I 2017 stod norske skogar for eit nettoopptak på 29,4 mill. tonn CO₂. Når anna areal er teke med, blir nettoopptaket 25,2 mill. tonn, noko som svarar til om lag halvparten av dei samla norske utsleppa av klimagassar.

Netto karbonopptak i skog er eit resultat av differansen mellom brutto opptak i form av tilvekst og utslepp som følgje av hogst og naturleg avgang. Tømmerhogsten i Noreg har synt ein gledeleg auke dei siste åra. Omfanget av skogforynging har mykje å seie for tilveksten i framtidsskogen og med det karbonopptaket. Plan-teaktiviteten i Noreg har auka dei siste åra. Den positive utviklinga har halde fram i 2018. I 2018 blei det planta 38,3 mill. skogplantar, ein auke på 1,9 mill. plantar frå 2017. Noko av auken kan komme av at det er utvikla målretta tilskott til tettare planting og suppleringsplanting for å betre produksjonen og dermed CO₂-opptaket i skogen.

Omfang av bruk av tre i varige konstruksjonar

Tre som bygningsmateriale har klare miljøfortrinn, og Noreg har store skogressursar. Bruk av tre legg grunnlaget for lokal og regional næringsaktivitet.

Tresatsinga til regjeringa blei frå 2017 ein del av bioøkonomiordninga som Innovasjon Noreg forvaltar. Eit av måla er auka bruk av tre og styrkt konkurransekraft i næringa. Bioøkonomiordninga byggjer på arbeidet som er gjort i Trebasert innovasjonsprogram, som gjennom fleire år har hatt høg aktivitet. Trebasert innovasjonsprogram har gjennom mobilisering og finansiell støtte bidrege til å realisere alt frå arkitektoniske konsept til byggprodukt og konstruksjonsmetodar. Programmet har bidrege til å utvikle den moderne trebygginga slik at tre blir vurdert som eit aktuelt materiale av arkitektar, utbyggjarar, eigdomsutviklarar og entreprenørar.

Produksjon og bruk av bioenergi

Landbrukssektoren er leverandør av råstoff til bioenergi til andre sektorar og til intern bruk i næringa. Landbruks- og matdepartementet gir tilskott over jordbruksavtalen til investering i produksjon av småskala bioenergi. Dei seinare åra er det opna for å kombinere bioenergi med solvarme. Frå 2019 fekk ordninga namnet Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket. Programmet gir mellom anna støtte til investering i gardsvarmeanlegg og anlegg for sal av biovarme og kombinerte anlegg for bio- og solenergi, både kraft og varme. Programmet bidreg såleis til meir miljøvennlige energiløysingar både i landbruket og i andre sektorar. Breidda i programmet vil gjere det mogleg for gardsbruk å bli sjølvforsynte med energi framover. I 2018 blei det gitt støtte til 157 prosjekt over programmet, 15 fleire enn i 2017. Mens programmet har eksistert, er det i alt etablert nesten 1 700 gardsvarmeanlegg, 34 anlegg i veksthus, og 216 varmesalsanlegg med ein samla planlagd energi-produksjon på 433 GWh.

Utvikling av småskala biogassanlegg for gardsbruk har òg vore eit prioritert område innanfor programmet. Denne satsinga blir koordinert med biogasstrategien til regjeringa, som ligg under ansvarsområdet til Klima- og miljødepartementet. Det er til no etablert fleire pilotanlegg for kombinert behandling av husdyrgjødsel og anna biologisk avfall. Eit anna utviklingsområde for programmet er produksjon av biokol som sideprodukt til bioenergi. Dersom denne produksjonen blir vellukka, vil det kunne gi ein ny klimagevinst i tillegg til utsleppsreduksjonen frå jordbruket knytt til energiproduksjonen.

Berekraftig bruk og eit sterkt vern av landbruket sine areal- og ressursgrunnlag

Nydyrking og omdisponering av areal

Stortinget handsama jordvernstrategien til regjeringa i desember 2015 og vedtok innstillinga frå næringskomiteen, jf. Innst. 56 S (2015–2016). I oppmodingsvedtak nr. 140 av 8. desember 2015 fastsette Stortinget det årlege målet for omdisponering av dyrka mark til under 4 000 dekar og bad regjeringa sørgje for at målet blir nådd gradvis innan 2020. Regjeringa oppdaterte jordvernstrategien i 2018, jf. Prop. 1 S (2018–2019), i tråd med oppmodingsvedtak 444 av 6. februar 2018. Regjeringa følgjer opp strategien, mellom anna ved å greie ut eit krav om å tinglyse opsjonsavtalar som gjeld dyrka og dyrkbar jord, og ei generell søknads- eller meldeplikt i jordlova for å regulere landbruket si eiga nedbygging. Målet for omdisponering er vidareført. For 2018 viser KOSTRA-tala frå Statistisk sentralbyrå (SSB) at det blei omdisponert 3 561 dekar dyrka jord til andre formål enn landbruk, og at ein difor er under målet for andre år på rad.

Talet på dekar godkjent nydyrka mark gjekk opp med 5 pst. frå 22 702 dekar i 2017 til 24 855 dekar i 2018 og ligg på eit høgt nivå samanlikna med tidlegare på 2000-talet. I alt blei 964 søknader handsama i 2018. Frå og med 2007 har i gjennomsnitt 17 650 dekar blitt godkjent nydyrka årleg.

Økologisk jordbruksareal og husdyrproduksjon

Det økologiske arealet utgjorde 417 977 dekar i 2018, om lag 4,2 pst. av det samla jordbruksarealet. Medrekna karensareal, det vil seie areal under omlegging, er delen 4,7 pst. Dette er ein liten nedgang samanlikna med 2017. Areal til eng og beite, korn og oljevekstar og poteter stod for nedgangen i det økologiske arealet, mens arealet til grønsaker, frukt og føreterter auka i 2018. Husdyr i økologisk driftsform utgjer førebels ein liten del av det samla talet på husdyr i Noreg. Frå 2017 til 2018 var det ein særleg stor auke i talet på slaktekyllingar, og det var òg ein auke i talet på økologiske verpehøner, mens talet på økologisk storfe var relativt stabilt. Talet på økologisk gris, sau og lam gjekk ned. Talet på økologisk storfe utgjer 3,5 pst. av storfehaldet, mens sau og lam utgjer 4 pst. Det var ein auke i produksjonen av økologiske egg og økologisk fjørfekjøtt, mens produksjonen av økologisk storfejøtt gjekk ned. Produksjonen av økologisk mjølk var stabil.

Genressursane i landbruket

Genmangfaldet i landbruket er viktig for tilgangen til mat i verda. Genmangfaldet gir grunnlag for at husdyr, matplantar og skogtre skal kunne tilpassast nye og endra dyrkings- og driftsforhold, sjukdommar og nye krav til sluttprodukta. FN's berekraftsmål 2.5 forpliktar Noreg til å sikre berekraftig bruk og bevaring av husdyrrasar og plante-sortar som eit tiltak for å utrydde svolt.

Av dei 39 husdyrrasane som er rekna som nasjonale i Noreg, er 17 i kategorien «kritisk truga» i 2018. Ytterlegare 11 rasar blir rekna som «truga». Den samla summen av bevaringsverdige husdyr aukar jamt for kvart år. Det er sett i verk tiltak som skal sikre dei truga og kritisk truga rasane for framtida. Også innanfor dei husdyrrasane som ikkje er truga, blir det lagt vekt på berekraftig avl som sikrar det genetiske mangfaldet i populasjonane.

I 2018 var det i alt 13 bevarings- og tradisjons-sortar på den norske plantesortslista. Det er òg oppretta ein bruksgenbank for gamle sortar av korn og grønsaker der interesserte bønder kan få materiale til bruk og foredling. Nasjonalt er det etablert 22 klonsamlingar for bevaring av norske sortar av grønsaker, poteter, urter, frukt, bær, staudar og roser. Gjennom drifta av Nordisk genressurs-senter (NordGen), under Nordisk ministerråd, samarbeider Noreg med dei andre nordiske landa om bevaring av nordiske plante-sortar som kan frøformeirast.

I upløgde og permanente enger har viktige engvekstar fått utvikle seg over lang tid og tilpassa seg klima og andre vekstvilkår. I 2018 var det registrert 2 589 lokalitetar av slåtteeenger. Handlingsplan for slåttemark under Miljødirektoratet og andre fylkesvise initiativ bidreg til å halde ved lag slåtteeengene gjennom tradisjonell skjøtsel og drift.

Innanfor skogbruket er gran det treslaget som er best karakterisert genetisk. Fram til 31.12.2018 var 3 665 individ utprøvde i skogplante-foredlinga på gran. Desse individa dannar grunnlaget for eit utval av dei beste individa for produksjon av foredla frø i frøplantasjar og neste generasjon foredlingspopulasjon, jf. målsetjingar i *Strategi for skogplante-foredling 2010–2040*. For å bevare genetiske ressursar *in situ* er det oppretta bevarings-område for skogtregenetiske ressursar i nokre verneområde. Desse områda bidreg til å sikre den potensielle tilgangen på genetisk materiale frå ulike klima og veksestader. Det er oppretta 23 bevaringsområde for genetiske ressursar for skog som omfattar ti ulike treslag, mellom anna alm,

ask, barlind, bøk, kristtorn, lind, sommareik, spisslønn, vintereik og gran. Det blei i 2018 også etablert åtte bevaringsbestandar for verdifullt genetisk foredlingsmateriale av gran.

Svalbard globale frøhvelv er i dag det største sikkerhetslageret i verda for biologisk mangfald innanfor vekstar. Det er eit norsk tiltak av stor verdi for den globale matforsyninga. Dette spesialbygde fryselageret husar sikkerheitskopiar av frø frå nasjonale og internasjonale frøsamlingar. Ved slutten av 2018 har i alt 76 institusjonar til saman deponert 1 075 954 frøprøver i kvelvet. Om lag halvparten av alt mangfald av matplantar som ifølgje FN's organisasjon for mat og landbruk (FAO) ligg lagra i frøsamlingar verda over, er med dette sikra i Svalbard globale frøhvelv.

God agronomi

God agronomi kan bidra både til større husdyrproduksjon og avlingar og til betre kvalitet i produksjonen. For å nå måla regjeringa set for berekraftig produksjon av nok og trygg mat, er det nødvendig med meir kunnskap om agronomi, klimatilpassingar og miljøomsyn både hos den enkelte bonden og i heile apparatet rundt norsk matproduksjon. Denne kunnskapen vil òg kunne auke den landbaserte produksjonen av mat i tråd med etterspørselen frå den veksande befolkninga. Kompetanseuiken på desse områda blir kombinert med større kunnskap om korleis klimagassutslepp som følgje av matproduksjon kan haldast på eit så lågt nivå som mogleg.

Forsking på matområdet har hatt høg prioritet i Landbruks- og matdepartementet, noko som kjem fram i forskingsløyvingane. Berekingar frå Noregs forskingsråd viser at løyvingane frå departementet retta mot matområdet har lege på det same høge nivået dei siste åra. Kvaliteten på forskinga er generelt god, og Noreg ligg i den internasjonale kunnskapsfronten på enkelte område, til dømes innanfor avl, teknologiutvikling og reduksjon av klimagassar. Gjennom løyvingar til BIO-NÆR-programmet i Noregs forskingsråd har Landbruks- og matdepartementet støtta opp under nærings- og forvaltningsretta forskning knytt til den landbruksbaserte verdikjeda – frå råvareproduksjonen og fram til forbrukaren. Resultata frå forskinga skal komme til nytte hos både næringsutøvarar og forbrukarar.

God dyre- og plantehelse er avgjerande for berekraftig produksjon av trygg mat. Klimaendringar, med fare for introduksjon av nye skadegjerarar og sjukdommar, vil krevje ny kunnskap på dette området. Fleire prosjekt finansierte gjen-

nom Noregs forskingsråd har støtta opp under forskning for å sikre god dyre- og plantehelse.

På området agronomi er det lagt vekt på utfordringane norsk jordbruk står overfor, som forventningane om auka matproduksjon, vidareføring av norsk sjølvbergingsgrad, og landbruk i heile landet. Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har leidd det tverrvitskapelege forskingsprosjektet AGROPRO – Agronomi for auka matproduksjon, finansiert av Noregs forskingsråd. Prosjektet har undersøkt samanhengen mellom agronomi og matproduksjon i Noreg. Døme på tema som er representerte i prosjektet, er betre jordstruktur (jordpakking), miljøeffektar av lystgassutslepp frå ulike driftssystem, og verdien av fysiske og kjemiske forhold i jorda for næringsopptaket til plantar.

Vareta kulturlandskapet og naturmangfaldet

Det er eit mål å vareta og utvikle kulturlandskapet. Tilskott til skjøtsel av kulturlandskap i verdsarvområda Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap verkar òg saman med midlar frå Klima- og miljødepartementet til å ta vare på viktige miljøverdiar i desse verdsarvområda.

Frå og med 2020 får dei aktuelle kommunane ansvaret for forvaltninga av ordninga med tilskott til verdsarvområda Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap og utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Dyrka jord er ein grunnleggjande ressurs for å kunne produsere mat og sikre matforsyninga på kort og lang sikt. Det registrerte jordbruksarealet i drift i 2018 utgjorde vel 9,8 mill. dekar, om lag det same som i 2014.

Husdyrbeiting i utmark bidreg til skjøtsel av kulturlandskapet og til å halde utmarka open. Samstundes har det positiv innverknad på det biologiske mangfaldet. I satsingar som Utvalde kulturlandskap i jordbruket, Verdsarvområda og Utvalde naturtypar er beiting i mange tilfelle eit viktig skjøtseltiltak. Dei ulike dyreslaga har ulik innverknad på naturmangfaldet, og difor er det behov for både storfe, geit og sau på beite. I 2016 blei det gitt tilskott til i alt 2,4 mill. husdyr på utmarksbeite. I perioden 2000–2016 auka talet på beitande dyr med 4 pst. Samanlikna med 2014 auka talet med 7,3 pst.

Nasjonal pollinatorstrategi, som blei lagd fram i 2018, blir følgd opp på fleire måtar i verkemiddelsystemet i jordbruket. Frå og med 2019 er det tilrettelagt for tilskott for å tilsåing og skjøtsel av soner med pollinatorvennlege frøblandingar på jordbruksareal gjennom dei regionale miljøprogramma. Element frå strategien blir òg følgd opp

gjennom ordningane Utvalde kulturlandskap, Handlingsplan for plantevernmiddel, SMIL og Klima- og miljøprogrammet. Norsk Landbruksrådgeving skal formidle kunnskap om gode tiltak for pollinerande insekt til bønder i heile landet.

3.5 Ei effektiv landbruks- og matforvaltning

Landbruks- og matforvaltninga har ansvar for samfunnsoppgåver som er viktige for enkeltmenneske og næringsliv over heile landet. Forvaltninga skal vere tilgjengeleg for folk, organisasjonar og næringsliv, i tillegg til å leggje til rette for auka verdiskaping. Organiseringa av forvaltninga skal vere enkel, og tilgjengelege ressursar skal nyttast effektivt. Brukarane skal oppfatte kommunikasjonen med forvaltninga som god, open og tilgjengeleg, mellom anna gjennom brukarretta digitale tenester.

Landbruks- og matforvaltninga har ein desentralisert struktur med arbeidsplassar over heile landet og ei oppgaveløysing som er delt mellom nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Departementet har fire underliggjande verksemder. Direktorat- og tilsynsoppgåver er lagde til Mattilsynet og Landbruksdirektoratet. Dei to underliggjande forskingsinstitutta Veterinærinstituttet og Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er sentrale kunnskapsleverandørar for departementet, sektoren og næringslivet. Ein nærare omtale av dei underliggjande verksemdene er å finne under kat. 15.10, 15.20 og 15.30.

I tillegg til departementet og underliggjande verksemder har både fylkesmannsembeta, fylkeskommunane, kommunane og Innovasjon Noreg sentrale roller og oppgåver i gjennomføringa av landbruks- og matpolitikken regionalt og lokalt.

Fylkesmannsembeta er statleg styresmakt på landbruks- og matområdet regionalt og har ansvar for å følgje opp nasjonale vedtak, mål og retningsliner innanfor landbruks- og matpolitikken. Fylkesmannsembeta er eit viktig bindeledd mellom staten og kommunane i gjennomføringa av den nasjonale landbruks- og matpolitikken. Fylkesmannsembeta er administrativt underlagde Kommunal- og moderniseringsdepartementet, mens Landbruks- og matdepartementet har det faglege ansvaret for oppfølging av embeta på landbruks- og matområdet.

Fylkeskommunane har som regional nærings- og samfunnsutviklar ansvar for oppgåver innanfor næringsutvikling, klima, samfunnsplanlegging, rekruttering og kompetanseheving i landbruket,

og skal bidra til gode koplingar mellom landbruket og det regionale plan- og utviklingsarbeidet.

Kommunane er førstelinje for forvaltninga av dei juridiske og dei fleste økonomiske verkemidla i landbruket og er saksførebuande organ for Innovasjon Noreg (IN) på landbruks- og matområdet.

IN forvaltar midlar til investering og utvikling av verksemder, i tillegg til anna programstøtte til landbruket og andre landbruksbaserte næringar. IN er organisert som eit særlovsselskap og eigd av staten ved Nærings- og fiskeridepartementet og fylkeskommunane i fellesskap. Selskapet utfører oppgåver for Landbruks- og matdepartementet med bakgrunn i dei føringane som blir gitt i årlege oppdragsbrev frå departementet.

Ei moderne, effektiv og brukarvennleg forvaltning med god kvalitet

For å sikre eit berekraftig velferdssamfunn også i framtida blir det stadig viktigare å gjennomgå offentleg bruk av økonomiske ressursar, slik at dei blir brukte effektivt. Det inneber klare prioriteringar av utgiftene i statsbudsjettet og at offentleg sektor viser vilje og evne til å omstille, effektivisere og avbyråkratisere. Effektiv bruk av ressursar inneber både å utføre og å prioritere oppgåvene rett. Regjeringa vil gjennomføre strukturtiltak som bidreg til ein meir effektiv bruk av dei samla ressursane i samfunnet. Dette kan gi gevinstar i form av reduserte utgifter over statsbudsjettet og samstundes betre kvalitet og resultat. Det er også viktig at dei landbruks- og matpolitiske verkemidla blir forenkla og målretta slik at dei samla bidreg til å auke verdiskapinga.

Ei landbruks- og matforvaltning som er effektivt organisert og styrt

Dei seinare åra har organisasjonsstrukturen i landbruks- og matforvaltninga blitt forenkla ved at talet på verksemder under Landbruks- og matdepartementet er redusert frå sju til fire. Talet på nivå og regionar i Mattilsynet er òg redusert.

Landbruks- og matdepartementet er i styringsdialogen oppteke av at verksemdene skal bruke dei tildelte ressursane på ein effektiv måte, og at forvaltninga skal ha god kvalitet. I tildelingsbrev for 2019 har departementet uttrykt forventningar om at verksemdene nyttar løyvingane på ein kostnadseffektiv måte. Utgiftsramma til departementet er i åra 2015–2019 redusert med omkring 62 mill. kroner som følgje av ein generell reduksjon i løyvingar med utgangspunkt i krav om effektivise-

ring og avbyråkratisering (ABE-reforma). I tillegg er løyvingane til enkelte verksemdar reduserte utover ABE-reduksjonar med ytterlegare krav til effektivisering. For åra 2015–2019 utgjorde desse kutta 47 mill. kroner for Mattilsynet, NIBIO og Landbruksdirektoratet. I styringa av Landbruksdirektoratet og Mattilsynet har departementet hatt merksemd på at utgiftene til administrasjon skal reduserast, og at verksemdene set i verk tiltak for å bli meir effektive. Landbruks- og matdepartementet legg også vekt på å ha ein effektiv og robust instituttsektor.

Departementet har delegert mykje av gjennomføringa av politikken til underliggjande verksemdar. For å oppnå ei mest mogleg effektiv styring og leiing av dei underliggjande verksemdene ønskjer departementet klare mål og tydelege prioriteringar i styringsdialogen, samstundes som verksemdene skal stå tilstrekkeleg fritt til å gjere oppgåvene sine på ein formålstenleg og effektiv måte. På det administrative området legg departementet særleg vekt på at verksemdene skal forbetre den interne verksemdsstyringa, og at land-

bruks- og matforvaltninga etterlever lov- og regelverk. Departementet er oppteke av at underliggjande verksemdar har tilstrekkeleg internkontroll og ei tilfredsstillande risikostyring. NIBIO, Veterinærinstituttet og Mattilsynet har etablert internrevisjon som skal bidra til å forbetre drifta av verksemdene.

Landbruks- og matforvaltninga er representert over heile landet og i alle fylke. Tabell 3.4 viser at det samla talet på årsverk i den statlege landbruks- og matforvaltninga har blitt redusert med 7,9 pst. (161 årsverk i perioden 2014–2019). Veterinærinstituttet og NIBIO er ikkje med i årsverksoversikta fordi talet på årsverk for desse ikkje kan samanliknast med dei andre verksemdene, som hovudsakleg er finansierte av statlege løyvingar. Institutta hentar omkring halvparten av inntektene sine frå andre kjelder enn direkte statlege løyvingar. Talet på tilsette vil difor kunne variere med etterspørsel i marknaden og tilslag på midlar til forskning. Institutta er likevel omfatta av krav til avbyråkratisering og effektivisering.

Tabell 3.4 Årsverk i den statlege landbruks- og matforvaltninga

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Endring i pst. 2014–2019
Landbruks- og matdepartementet	148	145	138	139	135	134	–9,5
Mattilsynet	1 319	1 281	1 257	1 255	1 224	1 225	–7,1
Landbruksdirektoratet	217	218	214	216	204	195	–10,1
Fylkesmannen	346	343	332	328	328	315	–9,0
Sum	2 030	1 987	1 941	1 938	1 891	1 869	–7,9

Kjelde: Årsrapportar for Mattilsynet, Landbruksdirektoratet og fylkesmannsembeta. Årsverk for fylkesmannen omfattar landbruks- og reindriftsforvaltning i embeta.

Landbruks- og matdepartementet har i perioden 2014–2019 redusert talet på årsverk med 9,5 pst. Dette må sjåast i samanheng med at departementet har vore oppteke av reduksjon av administrative stillingar og effektivisering av drifta i tråd med strategien frå Kommunal- og moderniseringsdepartementet for betre og meir effektive administrative tenester i departementa. Løyvingane til drift av departementet har i åra 2015–2019 blitt reduserte med 5 mill. kroner som følge av ABE-reforma.

Mattilsynet står for den største nedgangen i talet på tilsette, med ein reduksjon på 94 årsverk i perioden 2014–2019. Mattilsynet har i perioden

2015–2019 fått redusert løyvingane med til saman om lag 39 mill. kroner med utgangspunkt i ABE-reforma og fått redusert budsjettet ytterlegare med om lag 31 mill. kroner i særskilde kutt med krav til effektivisering av verksemda. Departementet har lagt til grunn at Mattilsynet framleis skal prioritere det utøvande tilsynsarbeidet. Dei siste åra har Mattilsynet nytta mindre tid på administrasjon og leiing og meir ressursar på kjerneaktivitetar og utvikling. Mattilsynet har også sett i verk tiltak for kostnadsreduksjonar på andre område. Gjennom prosjektet Framtidas arbeidsplass, som starta opp i 2015, har Mattilsynet oppnådd vesentlege reduksjonar i leigd kontorareal

og reduksjon i kostnader frå 2015 til 2019. Gjennom prosjektet har Mattilsynet flytta inn i 40 nye kontorlokale og reduserte samla leigd kontorareal med 35,6 pst., samstundes som kostnader til leige på dei nye kontraktane er reduserte med 8,8 pst.

Landbruksdirektoratet har i perioden 2014–2019 hatt ein reduksjon på 22 årsverk (–10 pst.). Ei viktig årsak til dette er høg turnover på grunn av omstilling og flytting. Direktoratet hadde på tidspunktet for rapportering av 2019-tala tilsett ti nye medarbeidarar med oppstart kommande kvartal. Landbruksdirektoratet har vedteke at prosessen med omstilling også skal innebere effektivisering og reduksjon av tilsette i administrasjonen. Omstillinga av direktoratet er ikkje sluttført. Departementet har dei seinare åra skjerpa krava til effektivisering av drifta av direktoratet. I tillegg til den årlege generelle reduksjonen i løyvingane i tråd med ABE-reforma, fekk direktoratet ein reduksjon i løyvinga til drift for 2018 på 4,3 mill. kroner, i tråd med forventningane om effektivisering som låg til grunn då direktoratet blei omorganisert i 2014. For å følgje opp krav til effektivisering og samstundes kunne prioritere nye satsingar i verksemda reduserte direktoratet budsjetta til lønn og drift i kvar avdeling med 4 pst. i 2018. I tillegg kom eit kutt i ulike felleskostnader på 1,5 mill. kroner for 2018. I 2019 gjennomførte direktoratet tilsvarande interne kutt på om lag 3,5 mill. kroner. For å følgje opp kutt i løyvingane frå departementet og krav til effektivisering har direktoratet mellom anna redusert kostnader til interne tenester og forhandla fram betre avtalar på IKT-drift og vedlikehald.

Sjølv om talet på tilsette og budsjetta til verksemdene i landbruks- og matforvaltninga går ned som følgje av krav til effektivisering og reduksjon i løyvingane, legg departementet til grunn at kvaliteten på forvaltninga og dei faglege leveransane skal haldast oppe. Det heile handlar om å finne betre måtar å arbeide på, prioritere tida betre og innrette verksemda på meir tenleg vis. Gjennom god drift, formålstenleg organisering, modernisering og digitalisering vil ein over tid kunne oppnå innsparingar, auka tilgjengelegheit og meir brukarvennlege tenester.

Samarbeid i sektoren og med andre sektorar

Dei underliggjande verksemdene til departementet har eit omfattande samarbeid. Det gjeld òg samarbeid med dei andre aktørane i landbruks- og matforvaltninga. Det er utforma formaliserte avtalar om samarbeid mellom fleire av verksemdene som mellom anna inneber levering av tenester

mellom verksemdene, utveksling av data, kunnskap og kompetanse, og regelmessige direktør-møte.

Landbruksdirektoratet har eit utstrakt samarbeid med fylkesmannen for å oppnå god lov- og tilskottsforvaltning. For å gjere samarbeidet endå betre arrangerte direktoratet i 2018 for første gong ein fagkonferanse over tre dagar for alle tilsette innanfor landbruk og reindrift hos fylkesmannen. Konferansen erstatta om lag 20 årlege fagsamlingar.

Det er også nødvendig for direktoratet å ha eit godt samarbeid og dialog med relevante aktørar innan andre forvaltningsområde. Eit døme på samarbeid med andre forvaltningsområde er det omfattande samarbeidet mellom Landbruksdirektoratet og miljøforvaltninga, der talet på saker på tvers av forvaltningsområda er aukande. Landbruksdirektoratet hadde i 2018 eit nært samarbeid med Miljødirektoratet, særleg innanfor naturmangfald og klima. Landbruksdirektoratet har også eit godt samarbeid med Tolletaten og Skatteetaten når det er nødvendig. Tolletaten og Landbruksdirektoratet fullførte i 2018 eit arbeid med å betre overføring av informasjon mellom IKT-systema hos dei to verksemdene.

Mattilsynet samarbeider med andre etatar i kampen mot arbeidslivskriminalitet og matsvinde. Dette gjeld mellom anna samarbeid med politiet, Tolletaten, Nav og Arbeidstilsynet for å oppnå auka koordinering og styrkt informasjonsflyt mellom offentlege etatar. Mattilsynet og politiet har òg inngått ein avtale om samarbeid for å kjempe mot dyrevelferds-kriminalitet, og så langt har det blitt etablert dyrekrimprosjekt i fire av Mattilsynets regionar. Samarbeidet med politiet omfattar mellom anna utveksling av informasjon og samarbeid om oppfølging av meldingar og straffesaker.

Kommunikasjon

Klar, målretta og god kommunikasjon med omverda er nødvendig for at forvaltninga skal vere brukarvennleg. Arbeidet med kommunikasjon i landbruks- og matforvaltninga skal vere i tråd med dei statlege prinsippa om open og heilskapleg kommunikasjon og ta vare på omsynet til medverknad. Landbruks- og matdepartementet arbeider for offentleg merksemd om landbruks- og matpolitiske spørsmål og problemstillingar. Ny kunnskap og informasjon på aktuelle saksområde skal raskt gjerast tilgjengeleg – mellom anna på nettsidene til departementet (www.regjeringen.no/lmd) – og i tett samarbeid med dei underliggjande verksem-

dene. Departementet er aktivt på sosiale medium og arbeider kontinuerleg med å bruke ulike kanalar for kommunikasjon. Dette er viktig for å presentere informasjon som skaper interesse, tek omsyn til behovet for brukarmedverknad og aukar kunnskapen om landbruks- og matpolitikken.

Modernisering og digitalisering

Digitalisering av tenester og interne arbeidsprosessar er viktig for å modernisere, forenkle og forbetre forvaltninga. Digitaliseringsstrategien for offentlig sektor 2019–2025 fokuserer mellom anna på tenester med brukaren i sentrum, auka deling av data, og styring og samordning for ein meir samanhengande offentlig sektor. I tråd med strategien skal verksemdene i landbruks- og matsektoren halde fram med å tilby fleire og meir brukarretta digitale tenester. Tenester som ikkje krev nærleik til brukarane, skal normalt vere tilgjengelege digitalt, og verksemdene skal vurdere om manuelle tenester kan fasast ut der digitale tenester gir eit tilstrekkeleg godt tilbod til brukarane. Digitale tenester bidreg til å gi innbyggjarar og næringsdrivande ein enklare kvardag, samstundes som det legg til rette for at stat og kommune kan løyse oppgåvene sine meir effektivt. Vidare skal digitale tenester bidra til å skape grunnlag for verdiskaping, kvalitet i offentlege tenester og demokratisk deltaking. Kommunikasjonen mellom forvaltninga og brukarane skal normalt skje gjennom digitale, nettbaserte tenester. Digitalisering av interne arbeidsprosessar kan gi innsparingar og betre utnytting av ressursane, i tillegg til å auke kvaliteten.

Landbruksdirektoratet

Landbruksdirektoratet held fram med å utvikle ein systemportefølje som gjer forvaltninga meir brukarvennleg og effektiv. Den nye IKT-løysinga for produksjonstilskott blei ferdigstilt i 2018. Tilbakemeldingane frå sakshandsamarar og søkjarar har vore svært gode. I 2018 starta innføringa av eit IKT-system for tilskottsordningar, Agros. Hovudleveransen i 2018 var saksarbeidsløysing for tilskott til avløysing ved sjukdom og fødsel. Seks veker etter lanseringa var handsamingstida for saker redusert til under to veker. I 2018 starta òg utviklinga av ny IKT-løysing for forvaltning av importvernet og ordninga med råvarepriskompensasjon (RÅK). Landbruksdirektoratet har utvikla to nye skjemaløysingar i Altinn som bidreg til forenkla arkivering av søknader og tilskottsbrev i kommunane og hos fylkesmennene. Det er også

utvikla ein geodaplan som skal optimalisere bruken og nytten av geografiske data og geografisk informasjonsteknologi.

Mattilsynet

Digitalisering bidreg til at Mattilsynet forbetrar måten dei løyer samfunnsoppdraget sitt på. I 2018 har Mattilsynet arbeidd vidare med å forbetre utnyttinga av eigne data frå kjøttkontroll. Det inneber ei utprøving av dataterminalar ved sju slakteri. Bruken av terminalane gjer kjøttkontrollarbeidet meir effektivt, og data som blir samla inn, blir meir pålitelege. Løysinga gir Mattilsynet betre oversikt, slik at dei kan prioritere prøveuttak og kjøttkontroll. Mattilsynet er òg godt i gang med eit utviklingsprosjekt på digital systemstøtte for å sikre betre informasjonsflyt og utnytting av data frå husdyrnæring, slakteri og eigne data frå kjøttkontrollen. Nye arbeidsprosessar og systemløysingar gir betre informasjonsflyt mellom Mattilsynet og næringa langs heile produksjonskjeda.

NIBIO

NIBIOs satsing på digitalisering har medført at landbruksforvaltninga har effektiv tilgang til informasjon om arealressursar. I 2018 er kvaliteten på informasjonen forbetra for å tilfredsstille Riksrevisjonens krav til kontroll med utbetaling av arealtilskott i jordbruket og til ny lov om geodata. Ein ny versjon av nettenesta Gardskart blei lansert i 2018. I gjennomsnitt var det 8 376 oppslag per dag i 2018. Tenesta tilbyr næringsdrivande tilgang til same informasjon som forvaltninga. Såleis kan dei hjelpe seg sjølve og gjere færre førespurnader til forvaltningsorganet. AR5 er eit heildekkjande nasjonalt kart som viser tilstanden for arealressursane ut frå produksjonsgrunnlaget for jord- og skogbruk. Det er ein viktig reiskap for både verkemiddelforvaltning, planarbeid, sakshandsaming, utgreiingar og næringsutvikling. NIBIO har i 2018 oppdatert data for 55 kommunar med til saman 1 548 km² jordbruksareal. 75 pst. av kommunane har gjennomført ajourhald av AR5. NIBIO starta oppgradering av IKT-løysing for Budsjettnemnda for jordbruket i 2018. Siktemålet er å strukturere, kvalitetssikre og effektivisere dei komplekse prosessane som inngår i arbeidet.

I tett dialog med Landbruksdirektoratet har NIBIO i 2018 utvikla og sett i drift ein ny versjon av jordregisteret. Løysinga blei teken i bruk av Landbruksdirektoratet i slutten av april 2018.

Veterinærinstituttet

Veterinærinstituttet har gjennom 2018 hatt auka merksemd på digitalisering ved å bruke teknologi for å fornye, forenkle og forbetre. Veterinærinstituttet har i 2018 vidareutvikla heimesidene, inkludert ny framside og engelske heimesider. Prosjektet «Modernisering Diagnostikk» sikrar at Veterinærinstituttet er i stand til å ta hand om oppdraget med å levere kunnskap på høgaste nivå for å sikre nasjonal beredskap og berekraftig næringsutvikling, primært innan akvakulturnæringa. Prosjektet identifiserer eit stort behov for modernisering av både verdikjeder, prosessar og støtteverktøy.

Gode system for samfunnstryggleik og beredskap

Landbruks- og matdepartementet har ansvar for samfunnstryggleik og beredskap i eigen sektor. Ansvar er hovudsakleg knytt til matproduksjon og matsikkerheit, sjå omtale under kat. 15.10 og kap. 1115.

Landbruks- og matdepartementet er førebudd på å møte kriser i eigen sektor og gi hjelp til andre departement ved eventuelle sektorovergripande kriser. Viktige element i departementets arbeid med samfunnstryggleik og beredskap er å sikre personell og kritisk infrastruktur og å redusere risikoen for at det skjer uønskte hendingar. Departementet og underliggjande verksemdar skal i størst mogleg grad kunne drive verksemda vidare, uavhengig av eventuelle uønskte hendingar og kriser. Departementet er oppteke av at arbeidet med samfunnstryggleik og beredskap skal vere sporbart og integrert i eige planverk og styringssystem og i styringsdialogen med underliggjande verksemdar.

Departementet legg vekt på høg leiarmerksemd i styringa av samfunnstryggleiks- og beredskapsarbeidet. Ein overordna analyse av risiko- og sårbarheit inngår i arbeidet med tryggleik og beredskap. I styringsdialogen med underliggjande verksemdar får arbeidet med samfunnstryggleik og beredskap systematisk merksemd, mellom anna gjennom formidling av krav i tildelingsbrev, i verksemdsinstruksane og i den ordnære styringsdialogen.

Departementet øver regelmessig på eige ansvarsområde og deltek òg i tverrsektorielle øvingar. I 2018 deltok departementet i tre øvingar, i tillegg til Nato-øvinga Trident Juncture.

Mattilsynet deltok også i Nato-øvinga Trident Juncture. I tillegg har dei arrangert ei rekkje eigne beredskapsøvingar med ulike problemstil-

lingar. Mattilsynet nyttar MatCIM og Nødnett i beredskapsarbeidet, under øvingar og ved hendingar. Bruk av MatCIM har betra Mattilsynets evne til å handtere hendingar vesentleg, og effektivisert det daglege arbeidet.

Landbruksdirektoratet har viktige oppgåver innanfor samfunnstryggleik og beredskap. Oppgåvene omfattar handtering av hendingar og kriser innanfor matforsyning, skog, natur- og avlings-skadar. Landbruksdirektoratet har utarbeidd og teke i bruk nytt beredskapsplanverk. Beredskapsplanverket skal sørge for at Landbruksdirektoratet er i stand til å halde oppe funksjonane sine i ein krisesituasjon. Verksemda nyttar i stor grad IKT i forvaltninga, og ein viktig del av beredskapsplanverket er tiltak for å kunne handtere kritiske hendingar på IKT-området. Direktoratet deltok i 2018 i ei forøving til Nato-øvinga Trident Juncture.

Oppfølging av ny sikkerheitslov

Ny lov om nasjonal sikkerheit tok til å gjelde 1. januar 2019. Lova har som føremål å tryggje dei nasjonale sikkerheitsinteressene våre og førebyggje, avdekkje og motverke sikkerheitstrugande verksemd. Dei nasjonale tryggingsinteressene skal sikrast gjennom å vareta *grunnleggjande nasjonale funksjonar* (GNF). Slike funksjonar er tenester, produksjon og andre former for verksemd der eit heilt eller delvis bortfall av funksjonen vil få konsekvensar for staten si evne til å vareta dei nasjonale tryggingsinteressene.

For å verne dei nasjonale sikkerheitsinteressene legg regelverket opp til at vi skal verne verdiar i form av informasjon, informasjonssystem, objekt og infrastruktur (skjermingsverdige verdiar) som er vesentlege for å vareta nasjonale sikkerheitssinteresser. Departementa skal i medhald av sikkerheitslova § 2-1 identifisere GNF og gjere vedtak overfor verksemdar som har avgjerande innverknad for GNF. I tråd med kgl.res. 20. desember 2018 nr. 24 pkt. 3 bokstav e skal dette gjerast innan rimeleg tid. Kva som er «rimeleg tid», avheng mellom anna av storleiken på den aktuelle samfunnssektoren, omfanget av skjermingsverdige verdiar, kompleksiteten i verdikjedene og den sikkerheitsfaglege kompetansen i departementa.

Landbruks- og matdepartementet tek sikte på å fastsetje GNF i eigen sektor innan utgangen av 2019. I lys av dette vil departementet stadfeste kva for verksemdar som er av vesentleg eller avgjerande innverknad for GNF, og deretter gjere vedtak om at lova skal gjelde for visse verksemdar dersom det er nødvendig. Verksemdar som er

eller blir omfatta av lova, skal utarbeide skadevurderingar med bakgrunn i identifiserte GNF. Skadevurderingane vil danne grunnlaget når departementet peikar ut og klassifiserer eventuelle skjermingsverdige objekt og skjermingsverdige infrastruktur i sektoren og fastset fristar for gjennomføring av nødvendige sikringstiltak.

Fram til det er gjort vedtak etter ny lov, gjeld alle vedtak som er gjorde etter den gamle lova. Dette inneber mellom anna at objekt som er klassifiserte etter gammal sikkerheitslov, også er klassifiserte etter ny lov, jf. kgl.res. 20. desember 2018 nr. 2052 pkt. 2 bokstav d.

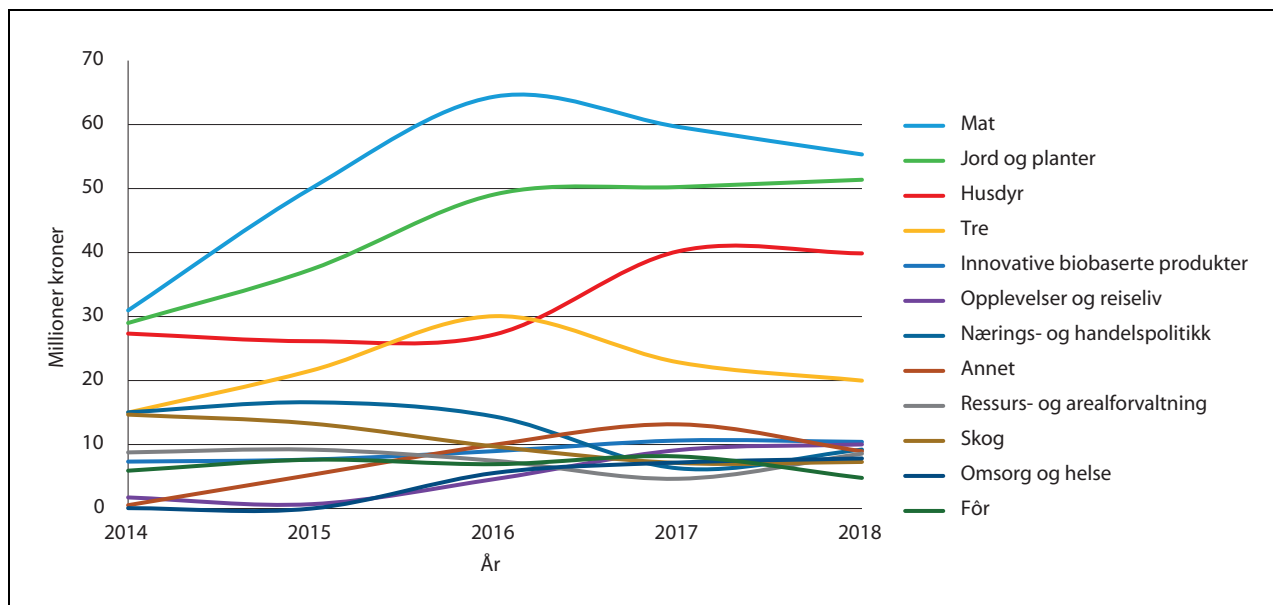
3.6 Forsking, innovasjon og kompetanse skal bidra til å nå hovudmåla i landbruks- og matpolitikken

Forsking, innovasjon og kompetanse er viktig for å nå hovudmåla i norsk landbruks- og matpolitikk: matsikkerheit og beredskap, landbruk over heile landet, auka verdiskaping og berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar. For å nå måla legg departementet vekt på målretta og effektiv bruk av midlar til forsking og innovasjon. Vidare er det viktig at kunnskap og kompetanse blir gjorde tilgjengelege for næring og forvaltning, og

at vi har ein effektiv og fagleg sterk instituttsektor som bidreg til ei god og forskingsbasert forvaltning. I tillegg vil eit godt samspel mellom instituttsektoren, andre relevante kunnskapsmiljø, ulike næringsaktørar og forvaltninga vere viktig.

Landbruks- og matdepartementets midlar til forsking og innovasjon støttar nærings- og forvaltningsretta forsking knytt til den landbruksbaserte verdikjeda – frå råvareproduksjon til forbrukar – og legg på den måten eit viktig grunnlag for auka innovasjon og konkurransekraft i næringa. Forskingsmidlar frå departementet finansierer nasjonale forskarprosjekt, innovasjonsprosjekt i næringslivet og norsk deltaking i europeiske forskarnettverk.

Hovudtyngda av departementets forskingsmidlar blir kanalisert gjennom Forskringsrådets program for berekraftig verdiskaping i mat- og biobaserte næringar (BIONÆR). Programmet dekkjer ei stor tematisk breidd innanfor landbruks- og matdepartementets ansvarsområde. Figur 3.7 viser at BIONÆRs portefølje dei seinare åra har hatt ei relativt uforandra fordeling innanfor dei tematiske områda som programmet dekkjer. Tyngdepunktet i porteføljen ligg på mat, jord og plantar, husdyr og tre. Tyngdepunktet reflekterer landbruks- og matdepartementets prioriteringar og BIONÆR-programmets nærings- og produksjonsorientering, innanfor både primærproduksjon og foredling.

Figur 3.7 Utviklinga i BIONÆR sin portefølje 2014–2018

Som omtalt under kap. 1137 blir BIONÆRs portefølje komplementert av departementets midlar til program som Stort program energi (ENERGIX),

Miljøforskning for ein grøn samfunnsomstilling (MILJØFORSK) og Bioteknologi for verdiskaping (BIOTEK 2021), i tillegg til forskingsmidlar over

jordbruksavtalen og Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt.

I denne rapporteringa blir det gitt døme på korleis forskingsinnsatsen på utvalde område bidreg til å nå hovudmåla i landbruks- og matpolitikken.

Matsikkerheit og beredskap

Forsking på matområdet har høg prioritet i Landbruks- og matdepartementet. Ny kunnskap skal bidra til å sikre forbrukarane nok og trygg mat av god kvalitet. Det er avgjerande å sjå heile verdikjeda under eitt, og forskinga dekkjer difor breitt, alt frå husdyravl og sortsutvikling til metodar for å betre mattryggleiken i matindustrien. Prosjekt innanfor område som dyrehelse, dyrevelferd og antibiotikaresistens bidreg til å halde ved like den gode posisjonen Noreg har når det gjeld mattryggleik. I tillegg er forsking på klimatilpassa produksjon, forbetra agronomisk praksis og teknologiutvikling viktig for auka og meir berekraftig matproduksjon i Noreg.

Dyre- og plantehelse kan ha stor innverknad på mattryggleik. Fleire prosjekt, finansierte av Noregs forskingsråd, forskingsmidlar over jordbruksavtalen og Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt, har støtta opp under forsking for å sikre god dyre- og plantehelse og dyrevelferd. Dei siste åra er det utvikla mykje ny kunnskap om plantesjukdommar, sortsutvikling og klimatilpassing, til dømes korleis vintertoleranse blir utvikla i plantane.

Problemstillingar knytte til matsikkerheit og beredskap kan ikkje berre handterast nasjonalt. Difor er internasjonalt forskingssamarbeid på området høgt prioritert av departementet. Norske forskingsmiljø er godt representerte i internasjonalt forskingssamarbeid på områda landbruk, matsikkerheit, mattryggleik, klimaforandringar og dyrehelse og dyrevelferd, inkludert antibiotikaresistens. Spørsmål knytte til matsikkerheit og klima er òg sentrale forskingsområde i EUs rammeprogram for forsking og innovasjon, Horisont 2020, der norske forskarar hevdar seg særst godt i konkurranse med andre land.

For å sikre nok og trygg mat, god dyre- og plantehelse og god dyrevelferd er det nødvendig med ei kunnskapsbasert forvaltning. I 2012 etablerte Landbruks- og matdepartementet ei finansieringsordning for å styrkje den forvaltningsretta forskinga. Ordninga blei evaluert av Mattilsynet i 2018 og vurdert som svært vellykka. I tillegg til auka kunnskap i forvaltninga meiner Mattilsynet at ordninga har gjort forskarmiljøa meir merksame på at

Boks 3.1 PathSeq – betre mattryggleik i norsk matindustri

Heilgenomsekvensering (WGS) vil kunne bidra til betre mattryggleik i norsk matindustri og er i ferd med å revolusjonere arbeidet med sporing, sjukdomsoppløring og overvaking av patogene bakteriar. Prosjektet PathSeq har som målsetjing å førebu norsk matindustri på å handtere utfordringar og utnytte moglegheitene som ligg i denne teknologien, med særskild fokus på *Listeria monocytogenes*, den største utfordringa for mattryggleik i norsk matindustri.

For å lukkast med teknologien er det nødvendig å ha tilgjengelege WGS-data som er relevante for norsk matindustri, og det må utarbeidast praktiske analysestrategiar for å kunne gi bedriftene rett svar i rett tid. Vidare må genetisk informasjon om mikroorganismar kunne delast og samanliknast. Prosjektet vil kartleggje juridiske og forvaltningsmessige aspekt som er relevante for implementering av WGS-metodikk for å regulere og kontrollere matsikkerheit, nasjonalt og internasjonalt. Prosjektgruppa er tverrfagleg og samansett av forskarar frå Nofima og frå Universitetet i Oslo. I tillegg deltek forskarar frå Universitetet for veterinærmedisin i Wien og ni partnarar frå Norsk matindustri. Prosjektet er finansierte av BIONÆR-programmet i Noregs forskingsråd.

forvaltninga er ein viktig brukar av forsking. På bakgrunn av vurderinga frå Mattilsynet har departementet vidareført ordninga for fem nye år.

Landbruk over heile landet

Forsking på landbruks- og matområdet skal byggje opp under målet om landbruk over heile landet. Føresetnadene for matproduksjon varierer frå landsdel til landsdel. For å møte kunnskapsbehova og løyse utfordringane der dei oppstår, er det viktig med forskingsmiljø som både er til stades og har rett kompetanse. Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har, i tillegg til hovudkontoret på Ås, lokalitetar på til saman 17 stader rundt om i landet. Tilsvarande har Veterinærinstituttet aktivitet i Tromsø, Harstad, Bergen og Sandnes i tillegg til hovudkontoret i Oslo. Det at institutta har stor

Boks 3.2 Prosjektet ANIWEL

Prosjektet ANIWEL, som blei starta opp i 2015, er eit av prosjekta som har fått midlar gjennom ordninga for å styrkje den forvaltningsretta forskinga. Prosjektet kombinerer kunnskap om utfordringane knytte til å implementere omsyn til dyrevelferd – sosialt, politisk, administrativt og økonomisk – med kunnskap om offentleg forvaltning, regelverk og det formålstenlege ved bruk av ulike offentlege verkemiddel. Forskarane vil sjå på korleis ulike offentlege verkemiddel bidreg til å oppfylle formålet med dyrevelferdslova. Eit sentralt aspekt er forholdet mellom Mattilsynet og matprodusentane (bønder, oppdrettarar, slakteri). Prosjektet skal utvikle kunnskap om faktorar som påverkar dette forholdet, og søker dermed å forklare effektiviteten (eller mangelen på effektivitet) i implementeringa og handhevinga av dyrevelferdsreglar og å bidra til betre forvaltningsstrategiar for Mattilsynet og for matprodusentar på dyrevelferdsområdet.

geografisk spreining, er viktig for det nære samarbeidet mellom næring og forvaltning i heile landet. I tillegg er det viktig å leggje til rette for landbruksfagleg utdanning i heile landet. Alle fylka i landet tilbyr landbruksutdanning i vidaregåande opplæring, og fleire fylke har fagskoletilbod i ulike landbruksfag. På universitets- og høgskolenivå er det tilbod om landbruksutdanning på tre ulike stader i landet: ved Nord universitet, Høgskolen Innlandet og Noregs miljø- og biovitenskaplege universitet (NMBU).

For å utnytte moglegheitene som ligg i eit langstrekt land med variert topografi og klima, er auka kunnskap om bruk av jord- og beiteressursane sentralt. Det er tildelt midlar til ei rekkje forskingsprosjekt på området dei seinare åra. Prosjektet «Beiteressurs, rovdyr og lokalsamfunn» i regi av Ruralis skal utvikle forskingsbasert kunnskap om korleis ein kan sikre berekraftige rovdyrbestandar og samstundes halde oppe levedyktige beitenæringar. Prosjektet er eit tverrvitenskapleg samarbeid mellom norske og internasjonale forskingsmiljø. Ei rekkje organisasjonar og fylkesmennene i Hedmark, Trøndelag og Nordland bidreg.

I tillegg vil forskning som gir kunnskap om landbruket si rolle for busetjing og sysselsetjing

vere sentralt. Ruralis har gjennom basisløyvingane fått midlar til ei strategisk instituttsatsing (SIS) om «Landbruk og bønder i endring – mellom økonomi, politiske skifte og grøne trender». Dette skal bidra til å gi Ruralis, og med det forvaltninga, oppdatert kunnskap om og for norsk landbruk. SIS-en skal òg bidra til at Ruralis held oppe og utviklar kompetanse om norsk landbruk og norske bønder. Vidare har det vore sett i gang ei rekkje forskingsprosjekt som bidreg til auka kunnskap om ressursgrunnlaget knytt til landbrukseigedommane. Under dette ligg også forskingsprosjekt retta mot reiseliv og Inn på tunet. Mellom anna er NMBU prosjektleiar for det fireårige, tverrfagleg forskingsprosjektet BIOTOUR. Prosjektet har som hovudmål å utforske nøkkelvilkår for vidareutvikling av naturbasert reiseliv i norsk bioøkonomi som grunnlag for næringsutvikling, robuste lokalsamfunn og berekraftig ressursbruk. NMBU leier òg eit forskingsprosjekt om dagaktivitetstilbod på gard for personar med demens.

I tillegg til midlar gjennom BIONÆR-programmet i Forskningsrådet er departementets midlar til programmet Forskningsbasert innovasjon i regionene (FORREGION) sentrale for å støtte opp under målet om landbruk i heile landet. Programmet har som mål å auke verdiskaping, konkurransekraft og omstillingsevne i heile landet, og det legg til grunn dei unike moglegheitene og utfordringane i kvar region. Målet er omstillingsdyktige regionar, velfungerande næringsmiljø og tilgang til relevant kompetanse.

Auka verdiskaping

Forsking skal bidra til auka verdiskaping i landbruks- og matsektoren. Landbruks- og matdepartementet bidreg til å vidareutvikle ein kunnskapsbasert landbruks- og matsektor ved å stimulere næringane til å forske meir og ved å nytte forskinga til andre, både nasjonalt og internasjonalt. Departementet støttar opp under innovasjonsaktivitet i næringane gjennom tydelege prioriteringar og god dialog med både næringa og verkemiddelapparatet. Mange verksemder på landbruks- og matområdet har liten tradisjon for eiga forskning, mellom anna fordi det er ei næring som i stor grad består av mindre føretak. Offentleg finansiering av forskning er difor viktig for å ta ut potensialet for verdiskaping og for å halde oppe og styrkje konkurransevna i mellom anna skog- og næringsmiddelindustrien.

Brukarstyrt og innovasjonsorientert forskning har høg prioritet i departementet. Tematisk inn-

Boks 3.3 Kvardagsprodukt laga av økologisk spesialkorn

Smakskorn er eit innovasjonsprosjekt som er tildelt midlar av Noregs forskingsråds BIONÆR-program. Målet er å produsere ein serie nye økologiske kvardagsprodukt av korn frå tradisjonelle kornslag som svedjerug, spelt, nakenhavre og nakenbygg. Smakskorn vil vere eigna for rask tillaging og kunne brukast som alternativt tilbehør til middagsmat, i salatar og dessertar, og som ingrediens i til dømes bakevarer og frukostblandingar. Prosjektet har òg som mål å skape eit større mangfald og tilbod av helse-rette og økologiske produkt samstundes som ein oppnår verdiauke i heile verdikjeda. Prosjektet er eit samarbeid mellom Nofima, Økologisk Spezialkorn AS, Norsk Landbruksrådgiving og Markedspool Salg AS. Prosjektet er finansiert av BIONÆR-programmet i Noregs forskingsråd.

retta program som BIONÆR og ENERGIX er viktige verkemiddel for å mobilisere næringslivet til å investere meir i FoU. Ein gjennomgang av BIONÆR-programmet utført av Oxford Research AS viser at prosjekta fører til innovasjon, særleg blant industripartnerane. Fleire bedrifter oppgir at dei kjem styrkt ut av prosjekta gjennom betre konkurransevne, auka lønnsemd, nye marknader eller auka marknadssdelar. Vidare viser gjennomgangen at BIONÆR gir eit solid bidrag til å auke kompetansen i næringslivet og i forskingsmiljøa og har styrkt profilen til forskingsmiljøa nasjonalt og internasjonalt. Støtta frå BIONÆR har ført til at nye innovasjons- og kompetansmiljø blir bygd opp og eksisterande miljø blir styrkte. I tillegg til innovasjonsprosjekt i næringslivet (IPN) i BIONÆR og ENERGIX er forskingsmidlar over jordbruksavtalen og Fondet for forskingsavgift på landbruksprodukt viktige kjelder til finansiering av næringsretta forskning i landbruks- og matnæringa.

Bruken av ressursar på forskning i næringsmiddelindustrien har auka dei siste åra. Mange nye innovasjonsprosjekt er sette i gang, og mykje av forskings- og utviklingsinnsatsen går til å betre mattryggleiken gjennom auka kompetanse og

kunnskap, produktivetsauke gjennom betre lagring, kvalitetsheving og betre produkt gjennom prosessoptimalisering og hygieniske tiltak. Betre utnytting av råstoff og utnytting av restråstoff er òg tema som blir undersøkte. Næringsmiddelindustrien har blitt involvert i fleire av prosjekta på matområdet. Samarbeidet mellom næringsmiddelindustrien og forskingsmiljøa er såleis styrkt, og fleire bedrifter har innført ny teknologi basert på dei forskingsresultata som har komme fram av samarbeidet.

Forskningsprogramma BIONÆR og ENERGIX følger også opp departementets føringar for å levere kunnskap om skog- og trebasert næringsverksemd. Dei arbeider målretta med å etablere store, tverrfaglege prosjekt som analyserer kva rolle skogen har i klimasamanheng. Dette arbeidet dekkjer heile livsløpet, frå etablering til skjøtsel og avverking, og gjer livsløpsanalysar innanfor verdikjeda tremekanisk industri, papirindustri og bioenergi. Det er eit komplekst samspel mellom primærproduksjon, hausting og bruk av trebaserte produkt i samfunnet. Dette gjer tverrfaglege tilnærmingar og eit tett samarbeid mellom næringsliv, forskning og forvaltning heilt nødvendig. Ei utfordring for forskinga er å bidra med kunnskap til arbeidet med å balansere auka innsats for klimatiltak i skog, økonomisk avkastning i skogbruket og omsynet til miljø og biologisk mangfald.

Boks 3.4 Precision

Forskarprosjektet Precision skal utvikle eit rammeverk for presisjonsskogbruk. Målet er å redusere røte i norsk skog og på den måten forbetre ressursutnyttinga, minimere tap og auke den økonomiske berekrafta til norsk skogsektor. Prosjektet tek sikte på å utvikle eit system som kartlegg førekomsten av røte ved hogst. Deretter vil data om røte bli systematiserte og analyserte med tanke på å forbetre modelleringa av spreingsdynamikken til røte og gjere det lettare å føreseie røteføremst. Auka kunnskap på området vil mellom anna bli nytta i design av foryngingsstrategiar og optimalisering av hogstaldar med tanke på røte. Precision er eit samarbeidsprosjekt mellom NIBIO og NMBU i perioden 2018 til 2021, og er finansiert gjennom BIONÆR-programmet i Noregs forskingsråd.

Boks 3.5 Lavutslipp 2030

Lavutslipp 2030 er Forskringsrådets satsing på forskning og innovasjon som skal bidra til at Noreg når klimamåla for 2030 og 2050, først og fremst i ikkje-kvotepfiktige sektorar. Det blir lyst ut midlar innanfor Lavutslipp 2030 i fleire av Forskringsrådets program, mellom anna i BIO-NÆR. I 2018 blei det løyvd midlar til to prosjekt for å skaffe fram kunnskap som skal bidra til reduserte klimagassutslepp frå jordbrukssektoren. Det eine prosjektet, Solution towards sustainable Zero Emission Cowshed economically beneficial for the farmer (ZEC), er leidd av SINTEF og vil undersøkje korleis ein kan forbrenne metan i norske fjøs og samstundes utnytte varmen frå forbrenningsprosessen. Det andre er LIVESTOCK – Sustainable Livestock Production, som blir leidd av NMBU. Dette prosjektet vil gi viktig kunnskap om berekraftig fôr, inkludert fôrtilsetjing. Ringverknadene er mellom anna at Noreg vil vere mindre avhengig av importert fôr.

Boks 3.6 Reduksjon av metanproduksjon hos kyr

Eit nytt forskingsprosjekt skal undersøkje korleis metanproduksjonen hos kyr kan reduserast ved å optimalisere rundballeproduksjonen. Forskarar ved NMBU skal ta utgangspunkt i ein databank for surfôr som allereie er etablert av Tine. Kvalitet på surfôret vil vere svært variert, og forskarane skal undersøkje kva for eigenskapar i fôret som har størst verknad på metanproduksjonen hos kyr. Resultata skal brukast til å lage planar for korleis grasprodusentar kan lage eit mest mogleg miljøtilpassa grovfôr. Forskarane på Ås skal samarbeide med forskarar i Sverige, Danmark og Canada.

Berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar

Regjeringa vil stimulere til auka matproduksjon mellom anna av omsyn til norske forbrukarar og beredskap. Samstundes er omsynet til miljø og klima viktig. For å nå dette målet er det avgjerande at dei ressursane vi rår over, blir utnytta på best mogleg måte. Ein viktig del av dette er satsingar på bioøkonomi dei siste åra. I tråd med bioøkonomistrategien til regjeringa skal satsinga bidra til reduserte klimagassutslepp og betre ressursutnytting.

For å leggje til rette for eit berekraftig landbruk med lågare utslepp vil det mellom anna vere viktig med avlsarbeid for størst mogleg produksjon av friske og sunne dyr og sortsutvikling som sikrar eit plantemateriale som er tilpassa klimaforholda. Midlar frå Landbruks- og matdepartementet finansierer fleire prosjekt på dette området, og mange av prosjekta har brei medverknad frå brukarar. Kunnskap som sikrar berekraftig og klimatilpassa produksjon av mat, som kunnskap om betre agronomi, vil få endå større plass i tida framover.

Vidare vil produksjon og bruk av fornybar energi vere ein viktig del av bidraget frå landbruket til å redusere utslepp av klimagassar. Hovudsatsinga på energiforskning skjer gjennom programmet ENERGIX, som er Noregs forskingsråds store program innanfor miljøvennleg energi. Prosjekta er i hovudsak retta mot utvikling av nye og meir effektive konverteringsprosessar frå råstoff til energi, medrekna både varme og elektrisk straum. Innanfor bioenergiforskinga har områda miljø og klima, hausting av skog til produksjon av varme og drivstoff, og biogass frå husdyrgjødsel og matavfall vore sentralt for departementet.

3.7 Vareta norske interesser og sikre framgang i internasjonale prosessar

På landbruksområdet har Noreg slutta seg til ei rekkje internasjonale avtalar som dekkjer mellom anna handel, plante- og dyrehelse, skog og klima. Mange avtalar og regelverk blir fornya med jamne mellomrom. Noreg kan ha særreigne nasjonale interesser som må inkludrast i avtaleverket. Dette kan vere løysingar som er tilpassa naturgitte forhold (plante- og dyrehelse) eller kostnadsnivået (importvernet), og som trengst for å kunne oppfylle måla for landbrukspolitikken.

Handelsavtalar

Dei sentrale avtalane for handel med landbruksvarer er WTO-avtalen, EØS-avtalen og EFTAs frihandelsavtalar. I samsvar med artikkel 19 i EØS-avtalen skal Noreg og EU gjennomgå vilkåra for handelen med basisjordbruksvarer med sikte på ei gradvis liberalisering. Avtalen skal likevel vere til fordel for begge partar og innanfor rammene av landbrukspolitikken til dei enkelte partane. Artikkel 19 har ført til auka gjensidig marknadstilgang for landbruksvarer, der ost og kjøtt er særleg viktige. Noreg og EU har inngått tre slike avtalar. Den siste artikkel 19-avtalen tok til å gjelde 1. oktober 2018 og inneber større kvotar for EU inn til den norske marknaden av mellom anna ost, kjøtt og blomstrande plantar. For Noreg inneheld avtalen større eksportkvotar for kjøttvarer, mjølkeprodukt og blomstrar.

EFTA forhandlar med ei rekkje land om å inngå handelsavtalar, mellom andre India og Vietnam. I august 2019 blei EFTA og Mercosur, som er ein økonomisk fellesskap mellom Argentina, Brasil, Paraguay og Uruguay, samde om ein frihandelsavtale. Noreg forhandlar òg bilateralt om ein handelsavtale med Kina. Forhandlingane omfattar handel med både uforedla og foredla landbruksvarer.

Meld. St. 29 (2014–2015) *Globalisering og handel* slår fast at Noregs primære handelspolitiske interesse er å bevare og styrkje det multilaterale handelssystemet. Dei siste åra har det vore lite framgang i WTO-forhandlingane. Ministerkonferansen i Buenos Aires i desember 2017 gav ikkje resultat på landbruksområdet.

I sum utgjer dei internasjonale avtalane for handel eit omfattande sett av forpliktingar som Noreg må overhalde når det gjeld importvern, omfang og innretting av landbruksstøtte og omfanget av eksportstøtte. Verkemiddelbruken i landbrukspolitikken må tilpassast slik at Noreg held seg innanfor gjeldande avgrensingar for bruk av støtte. Forpliktingane inneber òg ei omfattande årleg rapportering til WTO. Noreg legg stor vekt på å ha eit ope handelssystem som synleggjer oppfølginga av handelsforpliktingane. Landbruk var òg eit sentralt tema under den handelspolitiske gjennomgangen av Noreg i WTO i juni 2018. Før neste WTO-ministerkonferanse i Kasakhstan sommaren 2020 vil det bli arbeidd med forslag om endringar av forpliktingane som medlemslanda i WTO har, til dømes bruken av nasjonal landbruksstøtte.

Matsikkerheit

Ein omfattande handel med innsatsvarer, plantar, dyr og mat over landegrensene krev eit sterkt internasjonalt samarbeid om regelverk og tilsyn. Dette er nødvendig for å sikre trygg mat som oppfyller krava forbrukarane stiller, og for å kunne fremje god plante- og dyrehelse. Aktiv deltaking i internasjonalt arbeid er nødvendig for å påverke utviklinga av standardar og regelverk for å vareta norske synspunkt og for å bidra til utveksling og utvikling av kunnskap.

Krava på matområdet blir i stor grad utforma i samsvar med internasjonal utvikling. Hovuddelen av det norske regelverket på matområdet er EØS-basert. Matområdet er ifølgje NOU 2012: 2 *Utenfor og innenfor* det kvantitativt største området under EØS-avtalen, med om lag 40 pst. av rettsaktene. Regjeringa legg vekt på ein aktiv Europa-politikk. Som del av oppfølginga utarbeider Nærings- og fiskeridepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet, som alle har fagansvar på matområdet, sams prioriteringar for arbeidet retta mot EU.

Noreg tek aktivt del i internasjonalt arbeid mellom anna i Codex Alimentarius Commission (organisasjon for matvarestandardar som ligg under FN's organisasjon for mat og landbruk (FAO) og Verds-helseorganisasjonen (WHO)), Verdsdyrehelseorganisasjonen (OIE) og Verdsplante-helseorganisasjonen (IPPC). Desse organisasjonane utviklar standardar som blir lagde til grunn i WTO/SPS-avtalen for handel, og som legg premisser for regelverket i EU.

Matsikkerheit står sentralt på 2030-agendaen som eit av dei 17 berekraftsmåla FN vedtok i 2015. Berekraftsagendaen set ambisiøse mål for arbeidet med økonomisk, sosial og miljømessig utvikling dei neste 15 åra. Dei nye måla, og tiltaka som følgjer av desse måla, vil gjelde alle land. Innsatsen for å nå måla er ei krevjande oppgåve nasjonalt og internasjonalt.

Folketalet i verda kan ventast å auke til 9 milliardar menneske i 2050. Matproduksjonen bør difor aukast med 60 pst. innan same tid. Dette er ei stor utfordring mellom anna fordi vilkåra for jordbruksproduksjon blir endra som følgje av klimaendringar og manglande tilgang på jord og vatn i mange område. FAO arbeider med matvareutfordringane verda står overfor. Mandatet til organisasjonen er breitt og omfattar mellom anna matsikkerheit, reduksjon av fattigdom, og berekraftig bruk og forvaltning av naturressursar, inkludert land, vatn, luft og genetiske ressursar.

Noreg er ein aktiv medlem i FNs komité for matsikkerheit (CFS) og legg vekt på arbeidet med globale retningslinjer og rammeverket for matsikkerheit.

Innsatsen for bevaring, berekraftig bruk og rettferdig deling av genetiske ressursar er viktig for departementet. Dette er følgt opp i FAOs kommisjon for genetiske ressursar og i den internasjonale plantetraktaten for mat og landbruk. Noreg vil framleis vere ein aktiv medlem i desse organa, med spesielt trykk på blant anna rettane til bønder.

Regjeringa la i juni 2019 fram ein handlingsplan for berekraftige matsystem. Regjeringa vil i sterkare grad prioritere arbeid med matsikkerheit innan utviklingspolitikken med bakgrunn i dei store utfordringane innanfor global matforsyning framover.

Internasjonalt samarbeid

Landa i Europa samarbeider framleis i FOREST EUROPE og vil utvikle dette samarbeidet vidare. Frå 2015 til 2020 er det Slovakia som leier prosessen.

FNs skogforum, UNFF, er ein viktig aktør i arbeidet med å fremje forståinga av berekraftig skogforvaltning globalt. I 2017 og 2018 er det arbeid med å implementere den strategiske planen for arbeidet med skog i FN som blei vedteken i 2017. Den strategiske planen er eit viktig steg i arbeidet med å sikre ei heilskapleg tilnærming til skogforvaltning i FN. Det regionale skogsamarbeidet i FN-regi skjer gjennom FNs økonomiske kommisjon for Europa (UNECE) og FAOs europeiske skogkommisjon. Noreg deltek også her.

Forutan arbeidet med matsikkerheit er FAO ein viktig aktør for å fremje berekraftig skogforvaltning og har ei særleg viktig rolle i samarbeidet med land om ressursoversikter og kartlegging av utviklinga i forvaltning av skogressursane. FAO fremjar kunnskap om den rolla skogen

spelar innanfor matsikkerheit. FAO leier og koordinerer samarbeidet mellom dei ulike organa i FN og andre institusjonar som er engasjerte i skogspørsmål, det såkalla Collaborative Partnership on Forests (CPF).

Noreg støttar opp om arbeidet i European Forest Institute (EFI), som er eit forskingsnettverk basert på ein mellomstatleg konvensjon der Noreg er part. Instituttet forskar mellom anna på utviklinga av skognæringa i Europa og gjer eit omfattande arbeid knytt til rammevilkår for sektoren. EFI produserer eit viktig kunnskapsgrunnlag for europeiske styresmakter innanfor økonomi, klima, andre rammevilkår og internasjonal konkurranse i skognæringa.

Noreg er òg medlem i to andre regionale skogsamarbeid, skognettverket Barents Forest Sector Network innanfor Barents-samarbeidet med Finland, Russland og Sverige, og eit sirkumborealt samarbeid der også Canada og USA deltek. Noreg vil ha formannskapet i Barents Forest Sector Network frå oktober 2019 til oktober 2021.

Ministerrådet for fiskeri, jordbruk, næringsmiddel og skogbruk (MR-FJLS) har heilt sidan Nidaros-deklarasjonen blei vedteken på ministermøtet i Trondheim i 2012, arbeid for å følgje opp måla om samarbeid for berekraftig og konkurransedyktig produksjon innan sektorane. På ministermøtet i Haparanda i Sverige sommaren 2018 vedtok dei nordiske landa ein bioøkonomistrategi som skal vere retningsgivande for det nordiske ministersamarbeidet på dette området. I dette samarbeidet er både skogbruk og jordbruk sentrale element for å sikre utviklinga mot det grøne skiftet. Ministerrådet vedtok òg at det nordiske samarbeidet må finne gode løysingar for å sikre det nordiske genressursarbeidet gjennom Nord-Gen. Samarbeidsministrane (MR-SAM) har nyleg starta arbeidet med revisjon av dei overordna måla for samarbeidet og har så langt peika på strategiske prioriteringar for eit grønt, konkurransedyktig og inkluderande Norden.

Del IV
Særlege tema

4 Ein sektorovergripande klima- og miljøpolitikk

Klima- og miljøpolitikken til regjeringa byggjer på at alle samfunnssektorane har eit sjølvstendig ansvar for å leggje miljøomsyn til grunn for aktivitetane sine og for å bidra til at dei nasjonale klima- og miljømåla blir nådd. For ein omtale av regjeringas samla klima- og miljørelevante saker, sjå fagproposisjonen frå Klima- og miljødepartementet.

Mangfaldige skogar

I skogbruket står mellom anna arbeidet med skogbruksplanlegging, prosjektet Miljøregistrering i skog (MiS-prosjektet) og Landsskogtakseringa, i tillegg til FoU knytt til skogbruk og biologisk mangfald, sentralt. Død ved er viktig for det biologiske mangfaldet, og årleg aukar mengda død ved med om lag 3 mill. kubikkmeter i dei norske skogane, mellom anna som følgje av at hogsten berre er rundt halvparten av tilveksten. Areal med gammal skog i Noreg har vore aukande i lang tid.

Samarbeid med miljøstyresmaktene om frivillig vern og vidareutvikling av miljøstandardar i skogbruket er to viktige tilnærmingar for å ta vare på naturmangfaldet i skogen.

Landbruks- og matdepartementet gav òg i 2018 støtte til vidare arbeid med MiS-prosjektet, som er eit standardisert og godt dokumentert opplegg for registrering av areal som er spesielt viktige for biologisk mangfald i skog. Det blei løyvd 4,550 mill. kroner til dette arbeidet for 2018. Registreringane gir grunnlag for miljøomsyn i skogbruket og blir i hovudsak utførte saman med andre ressursregistreringar som høyrer med i skogbruksplanane for skogeigedommane. Det er til no sett til side livsmiljø med eit samla areal på omkring ein mill. dekar. Registreringane gir grunnlag for miljøomsyn i skogbruket, for miljøsertifiseringa i skogbruket, og blir nytta av skogeigarane for å finne område som kan vere aktuelle for frivillig vern.

Stortinget har vedteke at det er typesystemet Natur i Norge (NiN) i Artsdatabanken som skal brukast ved offentleg kartlegging av natur. NiN er eit verktøy for å beskrive variasjon i naturen, og sikrar mellom anna eit sams omgrepsapparat og

eit objektivt og etterprøvbart kunnskapsgrunnlag til bruk i vurderingar av bruk og vern. Landbruksdirektoratet lanserte i 2017 ei rettleiing for MiS-kartlegging med bruk av omgrepsapparatet i NiN. Alle prosjekt med oppstart etter juni 2017 skal bruke den reviderte MiS-metodikken.

Verdifulle kulturminne og kulturlandskap

Attgroing, deling og nedbygging av kulturlandskapet er eit trugsmål mot naturmangfaldet, særleg i artsrike naturtypar som slåttemyr, slåttemark og beitelandskap. Kulturlandskap og verdifulle naturverdiar i landbruksområde skal sikrast gjennom eit aktivt landbruk, og det skal leggjast til rette for at verkemidla i naturmangfaldlova kan verke saman med verkemidla i landbruks- og matpolitikken. Miljøsatsinga i jordbruket er organisert under Nasjonalt miljøprogram, med nasjonale, regionale og lokale tiltakspakker. Nasjonalt miljøprogram for perioden 2019–2022 blei ferdigstilt hausten 2018. I 2018 blei det gjennomført tiltak hos 20 260 føretak for 490 mill. kroner innanfor dei regionale miljøprogramma (RMP) for å redusere erosjon og avrenning av næringsstoff, hindre attgroing eller ta vare på verdifulle kulturlandskap og naturtypar. Om lag 59 pst. av dei lokale midlane til Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) blei løyvde til tiltak for å fremje verdiar i kulturlandskap, kulturmiljø, naturmangfald og friluftsliv, mens 39 pst. av midlane gjekk til tiltak for å redusere forureininga av vatn.

Samarbeidet mellom Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet med ordninga Utvalde kulturlandskap i jordbruket er vidareført. I jordbruksavtalen 2019 auka midlane til Utvalde kulturlandskap i jordbruket med 4,5 mill. kroner på bakgrunn av at tal utvalde kulturlandskap skal auke, mens midla til verdsarvområda Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap blir heldt uendra, slik at det i alt er avsett 23,0 mill. kroner for 2020.

Frå og med 2020 får relevante kommunar ansvar for forvaltning av ordninga med tilskott til verdsarvområda Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap og Utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Beiting i utmark er viktig for å ta vare på kulturlandskapet og for mange plante-, sopp- og dyrearter. Ein større del av tilskotta er dei seinaste åra blitt retta inn mot beiting. Dei ulike dyreslaga har ulik innverknad på naturmangfaldet, og det er difor behov for at både storfe, geit og sau beitar. Det var registrert om lag 2,4 mill. beitedyr i utmark i 2016. Talet på sau på utmarksbeite har variert mellom 1,9 og 2,1 mill. i perioden 2000–2016. Talet på storfe på utmarksbeite har auka frå 230 000 i 2000 til 250 000 i 2016. Prinsippet om differensiert forvaltning i rovdyrforliket frå 2011 vil påverke utmarksbeite for sau i prioriterte rovdyr-område.

Kulturlandskapet i jordbruket inneheld eit stort mangfald av kulturminne og kulturmiljø, frå gravhaugar og rydningsrøyser til bygningar, vegfar og steingjerde. Landbruket er ein viktig kulturberar gjennom vidareføring av kunnskap om tradisjonell byggjeskikk, materialbruk og tradisjonell handverkskompetanse, mattradisjonar og andre kulturhistoriske verdiar. Delar av jordbruksdrifta, som til dømes pløying, grøfting og nydyrking, kan utgjere eit trugsmål mot kulturminne. Det gjeld spesielt automatisk freda kulturminne, både over og under bakkenivå.

Eit godt samarbeid mellom kulturminnesektoren og landbrukssektoren er avgjerande for å bevare kulturminne i jordbruket. Varetaking av kulturminne er ei prioritering for SMIL- og RMP-midlane, og i tillegg bidreg midlar til Utvalde kulturlandskap i jordbruket til bevaring og bruk av kulturminne.

Genetiske ressursar

Genetiske ressursar er ein vesentleg del av det biologiske grunnlaget for matsikkerheita i verda. Landbruks- og matdepartementet bidreg til bevaring og berekraftig bruk av dei genetiske ressursane i landbruket gjennom internasjonalt og nordisk samarbeid, kontakt med næringsaktørar og tiltak for å stimulere næring, bønder og frivillige aktørar til å ta i bruk dette mangfaldet. For å sikre funksjonelle husdyr til klimasoner og produksjonsformer som ein har i dag, og som ein kan få i framtida, er det viktig å ta vare på ein stor variasjon innanfor og mellom husdyrrasar. Norsk genressursenter har vurdert dei gamle husdyrrasane i Noreg. Av dei 39 husdyrrasane som er rekna som nasjonale i Noreg, er 17 i kategorien «kritisk truga» i 2018. To av storferasane og tre hesterasar er mellom desse. Ytterlegare 11 rasar blir rekna som «truga». Det er sett i verk tiltak som skal sikre dei truga og kritisk truga rasane

for framtida. Den samla summen av bevaringsverdige kyr aukar jamt for kvart år og i 2018 var det ei positiv utvikling for alle seks bevaringsverdige storferasar.

Svalbard globale frøhvelv er etablert av den norske regjeringa for sikker lagring av sikkerheitskopiar av frøa i verdas genbankar. I 2018 blei 92 638 nye sikkerheitskopiar av frø frå 30 depositørar sikra i frøkvelvet. Ved utgangen av 2018 hadde 76 internasjonale, nasjonale og lokale institusjonar frå heile verda, lagra i alt 1 075 954 sikkerheitskopiar i frøkvelvet. Sidan 2015 har The International Centre for Agricultural Research in Dry Areas (ICARDA) i Aleppo i Syria fått sendt tilbake 92 430 av sine eigne frø frå frøkvelvet. Etter at dei formeira frøa blei 42 729 ferske frø sendt tilbake til frøkvelvet for sikkerhetslagring. I 2018 blei 10 års drift for frøkvelvet markert med ei stor deponering av 77 671 sikkerheitskopiar av frø, med deltaking frå 23 genbanker frå mange land. Etter 2018 er omlag halvparten av alt mangfaldet av matplantar som ifølgje FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO) ligg lagra i frøsamlingar verda over, sikra i Svalbard globale frøhvelv.

Jordvern

Stortinget handsama jordvernstrategien til regjeringa den 8.12.2015, jf. Innst. 56 S (2015–2016). I oppmodingsvedtak nr. 140, 8. desember 2015, som blei vedteke i samband med handsaminga, fastsette Stortinget det årlege målet for omdisponeringa av dyrka mark til under 4 000 dekar, og bad regjeringa sørgje for at målet blir nådd gradvis innan 2020. Regjeringa oppdaterte jordvernstrategien i 2018, jf. Prop. 1 S (2018–2019), i tråd med oppmodingsvedtak 444, 6. februar 2018. Målet for omdisponeringa blei vidareført. For 2018 viser KOSTRA-tala frå Statistisk sentralbyrå (SSB) at det blei omdisponert 3 561 dekar dyrka jord til andre formål enn landbruk.

Talet på dekar godkjent nydyrka mark auka frå 22 702 dekar i 2017 til 24 855 dekar i 2018. I alt blei 964 søknader handsama i 2018. Frå og med 2007 har i gjennomsnitt 17 650 dekar blitt godkjent nydyrka årleg.

Berre 3 pst. av arealet i Noreg er jordbruksareal. I perioden 1999–2018 er det estimert ein reduksjon på vel 5 pst. Denne nedgangen kjem i stor grad av at eit nytt kartgrunnlag gir eit meir oppdatert og nøyaktig areal enn tidlegare, men òg av at areal har gått ut av drift i den aktuelle perioden. Etter 2013 har arealnedgangen blitt redusert frå om lag 60 000 dekar per år til om lag 10 000 dekar per år. Godkjent nydyrka areal har sidan

2010 vore meir enn dobbelt så stort som den varige omdisponeringa av dyrka jord, noko som bidreg til å redusere denne nedgangen i totalarealet.

Sjå òg omtale i del III.

Aktivt friluftsliv

Landbruksareala utgjer ein stor del av arealet i landet vårt og har store verdiar knytte til natur og kulturarv. Skogen, utmarksareala, vegane og stiane i kulturlandskapet er viktige for ferdsel, friluftsliv og grønt reiseliv. Regjeringa la i 2017 fram ein strategi for reiseliv basert på ressursane i landbruket og reindrifta, *Opplevingar for ein kvar smak*. Dette er eit bidrag frå landbruket til oppfølginga av reiselivsstrategien til regjeringa, *Destinasjon Noreg*. Statskog SF har ei viktig rolle i å leggje til rette for friluftsliv på statsgrunn.

Plantevernmidde

Kjemiske plantevernmidde kan ha uønskte verknader på helse og miljø. Handlingsplanen for berekraftig bruk av plantevernmidde gjeld i perioden 2016–2020. Planen fastset mål og tiltak for å redusere risiko for helse og miljø ved bruk av plantevernmidde og for å redusere bruken av slike midde. Handlingsplanen legg mellom anna vekt på auka kunnskap om rett bruk av plantevernmidde og alternativ til kjemiske plantevernmidde.

Forureining

Avrenning av næringsstoff frå jordbruksareala er framleis ei utfordring for vasskvaliteten i utsette vassdrag og kystområde. Mildare vintrar med kortare frostperiodar har bidrege til å auke utfordringa med avrenning.

Reduksjon av vassforureining frå mellom anna avrenning av jord, næringsstoff og plantevernmidde er ein viktig del av miljøarbeidet i landbruket. Den samla gjennomføringa av ulike jordarbeidingstiltak, grasdekte areal m.m. i kornområda, har redusert erosjonsrisikoen på dei dyrka areala, men verknaden på vassdraga er ikkje så stor som venta. Undersøkingar frå NIBIO viser at meir nedbør og ustabile vintrar har ført til meir avrenning, som skjuler verknaden av tiltaka.

I tråd med målet i vassforskrifta om god økologisk tilstand, arbeider landbruksforvaltninga på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå med å følgje opp sektoransvaret, mellom anna ved å setje i verk nødvendige tiltak i landbruket. Gjeldande vassforvaltningsplanar med tilhøyrande tiltaksprogram-

mar for åra 2016–2021 skal no oppdaterast for planperioden 2022–2027, i samsvar med ny kunnskap, endra føresetnader, krava i vassforskrifta og nasjonale føringar. Det er behov for forsterka innsats mot avrenning frå jordbruket, særleg i utsette vassdrag med mykje nærliggjande jordbruksareal. Dette blir følgt opp med forsterka innsats med bruk av miljøverkemidde over jordbruksavtalen.

Noreg har eigne utslepp av luftforureining, og mottek også utslepp frå andre land. Gjennom samarbeid innanfor Gøteborgprotokollen og direktivet om nasjonale utsleppstak (NEC-direktivet) arbeider Noreg for å avgrense slike utslepp. Vi har framleis store utslepp av nitrogenoksid, og mykje svovelsambindingar frå andre land. Desse kjeldene har likevel minka i løpet av dei siste tiåra. Hovudinnsatsen innanfor det nasjonale arbeidet med langtransportert luftforureining går no ut på å redusere utsleppa av ammoniakk (NH₃) i tråd med forpliktingane i Gøteborgprotokollen og NEC-direktivet. I 2017 var desse utsleppa 45 pst. over nivået på 23 000 tonn som Noreg har forplakta seg til ikkje å overskride. Dei høge utsleppstala har ikkje vore kjende lenge, men har komme til syne etter metodeendringar der utsleppstala har blitt oppjusterte.

Om lag 90 pst. av ammoniakkutsleppa i Noreg skjer ved lagring og bruk av gjødsel i landbruket. Det er sett i gang ein gjennomgang av gjødselregelverket. Eit av formåla med gjennomgangen er å redusere utslepp til luft.

Over jordbruksoppgjeret finst støtteordningar for å ta betre vare på gjødsela under lagring og spreining. I jordbruksoppgjeret 2019 blei tilskott til miljøvennleg spreining over regionale miljøprogram styrkte. Gjennom investeringsordninga SMIL er det opna for støtte til å installere dekke på opne gjødselkummar.

Økologisk mat

Forbrukarane etterspør i aukande grad økologiske produkt. Økologisk jordbruk har påverka praksisen i den konvensjonelle jordbruksdrifta på ulike område. Rettleiing og kompetanseutvikling i heile verdikjeda er viktig for å styrkje økologisk produksjon.

Nasjonal strategi for økologisk jordbruk blei lagt fram av regjeringa og handsama av Stortinget i 2018. Det blir lagt til grunn at økologisk produksjon og forbruk må skje med utgangspunkt i marknaden og etterspørselen etter økologiske produkt. Målet er å stimulere til økologisk pro-

duksjon som er etterspurd i marknaden. Strategien blir no følgt opp.

I 2018 utgjorde arealet i økologisk drift om lag 4,2 pst. av det samla jordbruksarealet i Noreg 4,7 pst. medrekna karensarealet. Omsetnaden av økologiske matvarer i norsk daglegvarehandel auka med om lag 8 pst. frå 2017 til 2018. I alt blei det omsett for om lag 2,8 mrd. kroner i 2017 tilsvarende 2 pst. av totalmarknaden.

Klimautfordringa

Regjeringa vil nå klimamåla for landbrukssektoren, både jordbruks- og skogsektoren, gjennom iverksetjing av tiltak som følgjer av regjeringsplattforma og klimaforliket. Det er behov for meir kunnskap om korleis jordbruket kan redusere klimagassutsleppa, om potensialet til lagring av karbon i jord, og korleis ein kan tilpasse seg eit klima i endring. Det er difor viktig i det vidare arbeidet å leggje vekt på at produksjon av mat skal skje med lågast mogleg klimagassutslepp per produsert eining. I juni 2019 underteikna regjeringa og jordbrukets organisasjonar ei klimaavtale. Jordbruket er ei av dei første næringane i Noreg som inngår ein slik avtale med regjeringa. Det er sett eit mål om at utslippene skal reduserast med 5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar for perioden 2021–2030. Klimaavtalen vil liggje til grunn for klimaarbeidet i sektoren framover.

Eit teknisk berekningsutvalg for klimagassutslipp frå jordbruket avslutta sitt arbeid 1.7.2019. Utvalet har vurdert moglege forbetringar i utsleppsrekneskapen.

Skogen og andre areal står for eit høgt netto opptak av CO₂ tilsvarende 25,2 mill. tonn i 2017. Det er ein auke på 17,5 mill. tonn frå 1990. Klimagassutsleppa frå jordbruket er først og fremst metan og lystgass frå husdyrhald, gjødsling og jordarbeiding. Utsleppa frå norsk jordbruk utgjorde om lag 8,4 pst. av dei samla nasjonale klimagassutsleppa i 2016 (4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar av i alt 53,3 mill. tonn). Sidan 1990 er utsleppa frå jordbruket reduserte med om lag 5,4 pst. Hovudårsaka til nedgangen er redusert bruk av gjødsel og færre storfe. Optimal utnytting av husdyrgjødsel bidreg til reduserte klimagassutslepp, redusert behov for mineralgjødsel og betre vassmiljø. Endra jordarbeiding er eit sentralt tiltak innanfor RMP som både reduserer klimagassutsleppa og betrar vassmiljøet. Oppslutninga om miljøvennleg spreiding av husdyrgjødsel som er spesielt innretta mot å redusere utslepp til luft, har auka vesentleg dei seinaste åra.

I dag er det nokre få gardsbaserte biogassanlegg i drift i Noreg. Desse svarer til bruk av om lag 1 pst. av gjødsla. Gjennom Klima- og miljøprogrammet, programma BIONÆR og ENERGIX til Norges forskningsråd, Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi i landbruket og pilotordninga for biogass, som blir forvalta av Innovasjon Noreg, blir det arbeidd aktivt med å utvikle løysingar for å auke biogassproduksjonen og dermed redusere klimagassutsleppa frå norsk jordbruk.

Meir nedbør som følgje av klimaendringar vil kunne vere til skade for avlingar og føre til auka erosjon. Med eit varmare og våtare klima vil dessutan nye sjukdommar og skadegjerarar kunne etablere seg i Noreg og gjere stor skade i plantedyrkinga og påverke skog, kulturlandskap og naturmangfald. Eit aukande problem med sjukdom og skadegjerarar kan føre til auka bruk av plantevernmiddele som har negative verknader på helse og miljø. Generelt ligg Noreg likevel i den delen av Europa der klimaendringane også vil kunne gi nokre gevinstar for landbruket. Tilpassing av landbruket til klimaendringane er avgjerande for å førebyggje og avgrense skadane frå både ekstremvær og gradvise endringar, og samstundes oppnå ein mogleg auke i produksjonen som følgje av høgare temperatur og lengre vekstsesong. Ein føresetnad for dette er at det blir teke i bruk plantar og sortar som kan utnytte ei lengre veksttid. Høgare temperatur og lengre veksttid kan òg gi grunnlag for nye og meir varmekrevjande produksjonar, som til dømes meir haustsådd korn og matkornproduksjon i område der kort veksttid hindrar dette i dag. Lengda på dagen vil likevel vere ein avgrensande faktor, sjølv om ein temperaturauke opnar for lengre vekstsesong. Dette vil slå sterkast ut i Nord-Noreg. I område der redusert sommarnedbør ikkje gir underskott på markvatn, vil ein lengre vekstsesong i kombinasjon med auka CO₂-innhald i lufta gi grunnlag for auka tilvekst av skog.

Skog og klima

Netto CO₂-opptak i norske skogar har lege på mellom 26 og 36 mill. tonn CO₂-ekvivalentar årleg dei siste åra. Det høge talet har samanheng med at avverkinga i norske skogar har lege på eit lågare nivå enn tilveksten, som stadig har auka. Dei siste åra har avverkinga vore på under halvparten av tilveksten. Framskrivingar viser at hogsten kjem til å auke i åra framover som følge av at ny meir skog blir hogstmogen i område egna for skogsdrift. Skogen er den viktigaste råstoffkjelda til bioenergi som kan erstatte fossile utslepp. Eit lønns-

amt skogbruk og satsing på bioenergi er avhengig av god infrastruktur tilpassa moderne driftsutstyr.

Regjeringa gjer framlegg om å halde fram med tilskott til dei tre tiltaka for auka karbonopptak i skog, respektive tettare planting, gjødsling og planteforedling i 2020. Klimatiltak i skog vil først ha ein verknad på lang sikt når det gjeld auka nettoopptak av CO₂, med unntak av gjødsling, der ein vil sjå resultat allereie etter ti år. Det er difor vanleg å sjå på den potensielle verknaden i løpet av eit skogomløp, som normalt er på 70–100 år. Frå tiltaket er gjennomført, vil verknaden komme gradvis utover i omløpet. Kor stor verknaden vil vere i form av auka CO₂-opptak, vil vere avhengig av kor lenge tiltaka varer og graden av opptrapping. Dei tre tiltaka er estimerte til potensielt å kunne medverke til eit årleg auka opptak på 3,7 mill. tonn CO₂ i eit langsiktig perspektiv.

Miljø- og samfunnsansvar i offentlege anskaffingar

Landbruks- og matdepartementet har i samsvar med handlingsplanen for miljø- og samfunns-

ansvar i offentlege anskaffingar, innført eit miljøleiingssystem i departementet. Departementet blei EMAS-registrert i mars 2016. EMAS (Eco Management and Audit Scheme) er EUs frivillige fellesskapsordning for miljøstyring og miljørevisjon. Ordninga starta i 1993 og er eit tilbod til føretak og til statlege, fylkeskommunale og kommunale etatar som ønskjer å programfeste mål for å ta vare på miljøet i produksjon og tenesteyting. Gjennom EØS-avtalen kan òg norske verksemdar delta.

I denne samanhengen er departementet særleg oppteke av miljøaspekta knytte til anskaffingar av varer og tenester, transport og forbruk av energi og papir. Til hjelp i dette arbeidet er det utarbeidd ei miljøhandbok og ein mål- og handlingsplan. Tiltaka i handlingsplanen er implementerte. Det blei gjennomført ekstern revisjon av systemet hausten 2017 utan særlege merknader.

5 Nasjonal oppfølging av berekraftsmål 2

Landbruks- og matdepartementet har ansvaret for å koordinere den nasjonale oppfølginga av berekraftsmål 2 om å «utrydde svolt, oppnå matsikkerheit og betre ernæring, og fremje berekraftig landbruk». Landbruk omfattar i denne samanhen- gen all matproduksjon, inkludert fiskeri og hav- bruk. Regjeringa sitt mål og bruk av verkemiddel i den nasjonale landbruks- og matpolitikken, helse- og sosialpolitikken og fiskeripolitikken oppfyller i stor grad berekraftsmål 2.

Status for nasjonal matsikkerheit er god og er basert på:

1. berekraftig forvaltning av naturressursar for matproduksjon
2. kontinuerleg produksjon av mat frå land og hav
3. eit velfungerande og rettvisst handelssystem

Den nasjonale politikken for å oppnå matsikkerheit og Noregs veg mot å oppnå berekraftsmål 2, er tufta på ein kombinasjon av nasjonale politiske mål og internasjonalt samarbeid og forpliktingar for å sikre nok, trygg og sunn mat gjennom handel med internasjonale partnerar.

Ernæringsstatusen til innbyggjarane i Noreg er i all hovudsak god. Det er utfordringar på dette området, primært knytt til usunt kosthald og mangel på fysisk aktivitet. Til grunn for arbeidet med ernæring ligg Nasjonal handlingsplan for betre kosthald (2017–2021). Indikatorane for å måle framgang på ernæring under berekraftsmål 2 viser kva nokre av utfordringane består i. Indikator 2.2.1 om veksthemming og underernæring hos born finst det ikkje data på for Noreg. For indikator 2.2.2, overvekt hos vaksne og born, viser tala at mellom 15 og 20 pst. av born, 75 pst. av vaksne menn og 60 pst. av vaksne kvinner i Noreg har overvekt eller fedme.

Miljø- og klimautfordringar står sentralt i innsatsen for matsikkerheit i eit berekraftsperspektiv. Evna til å tilpasse seg klimaendringane i åra som kjem, vil vere avgjerande viktig for landbrukssektoren for å nå delmål 2.4 om berekraftige matproduksjonssystem. Regjeringa har vedteke at Noreg skal redusere utsleppet av klimagassar med 40 pst. innan 2030 samanlikna med 1990. Fjoråret var eit utfordrande år for norske bønder på grunn av

alvorleg og langvarig tørke. Det viste i kor stor grad matproduksjon blir påverka av og må tilpasse seg klimaendringane.

All matproduksjon startar med fotosyntesen. I utgangspunktet er difor alt jordbruk basert på opptak av CO₂. Jordbruksaktivitetar, særleg husdyrhald, er òg opphav til utslepp av klimagassar, hovudsakleg i form av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Klimagassutsleppa frå jordbruket i Noreg utgjorde 8,5 pst. av dei samla norske utsleppa i 2017. Jordbrukspolitikken skal leggast om i ei meir miljø- og klimavennleg retning. I jordbruksoppgjeret 2019 blei miljø- og klimainnsatsen styrkt ved å prioritere ordningar som skal bidra til å redusere utsleppa per produsert eining og tilpasse produksjonen til eit klima i endring. Lågare utslepp per produsert eining vil bidra til å redusere klimaavtrykket frå den norske matproduksjonen. Det er likevel stor uvisse når det gjeld berekningane av utsleppa frå jordbruket. Eit teknisk berekningsutval for klimagassutslepp frå jordbruket avslutta sitt arbeid 1.7.2019. Utvalet har vurdert moglege forbetringar i utsleppsrekneskapa. Klimaavtalen mellom regjeringa og organisasjonane i jordbruket vil ligge til grunn for klimaarbeidet i sektoren framover.

Betre ressursutnytting i heile verdikjeda, også reduksjon av matsvinn, er eit viktig mål for regjeringa. Matsvinn blir følgt opp under berekraftsmål 12. Frå 2010 til 2016 blei matsvinnet redusert med 14 pst. per innbyggjar i Noreg. Bransjeavtalen mellom regjeringa og representantar for alle ledd i matverdikjeda om redusert matsvinn er eit viktig nasjonalt tiltak for å redusere matsvinnet og inneber ei sams forplikting om å redusere matsvinnet med 50 pst. innan 2030. Avtalen er viktig for oppfølging både av berekraftsmål 2 og delmål 12.3. Avtalen skal følgjast opp med eit detaljert system for rapportering for heile verdikjeda for mat, slik at ein og får betre tal og statistikk for utviklinga.

Forvaltning og bruk av genetiske ressursar og anna biologisk mangfald er viktig for matsikkerheit og berekraftsmål 2. Dette krev kontinuerleg og langsiktig innsats. Det er ingen større endring i indikatorane for utviklinga på dette området. Genetiske ressursar frå kulturplantar er bevart

dels gjennom eit nordisk samarbeid i NordGen og dels nasjonalt i egne samlingar.

Noreg gir årleg eit bidrag tilsvarende 0,1 pst. av omsetnaden av såvarer i Noreg til Fondet for fordelssdeling under Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressursar for mat og landbruk, og bidreg òg til å ta vare på ville slektningar av kulturplantar. Noreg er part i konvensjonen om biologisk mangfald og Nagoya-protokollen, som òg er ein del av den internasjonale ramma for arbeidet med genressursar. Noreg har òg ansvar for Svalbard globale frøhvelv som er eit viktig bidrag til global forvaltning av plantegenetisk mangfald. Noreg vil føre vidare ein aktiv politikk for bevaring og berekraftig bruk av genressursar innanfor vekstar, husdyr og skogtre og samordne arbeidet for å ta vare på ville kulturplantar, gjennom oppfølging av ein strategi for genetiske ressursar.

Internasjonal oppfølging

Internasjonalt blir berekraftsmål 2 følgt opp mellom anna gjennom samarbeidet med FN-organisa-

sjonar som FAO, WFP, IFAD og WHO om matsikkerheit, mattryggleik, ernæring og helse. Noreg bidreg til utrydding av svolt og utvikling av landbruk, fiskeri og havbruk i utviklingsland. Over bistandsbudsjettet støttar Noreg moglegheitene for fattige i låginntektsland til auka inntekter og betre ernæring gjennom verdiskaping i jordbruk, skogbruk og fiskeri. Nyleg la regjeringa fram ein handlingsplan (2019–2023) for å styrkje innsatsen for auka berekraftig matproduksjon, god ernæring, jobb- og verdiskaping, kapasitetsbygging og godt styresett. I oppfølginga av planen vil regjeringa særleg arbeide for å nå småskala bønder- og fiskarar, spesielt i dei minst utvikla landa og i Afrika sør for Sahara. Ressursane for matproduksjon må takast vare på. Retten til mat som ein menneskerett, og vektlegging av likestilling er grunnleggjande for norsk bistandspolitikk. Noreg arbeider gjennom WTO for meir rettferdige globale handelssystem for matvarer. Noreg leiar også ei global arbeidsgruppe for berekraftig mat frå hav og innlandsvatn for matsikkerheit og ernæring under FNs ernæringstiår som har som mål å bidra til å nå berekraftsmål 2.

6 Fornye, forenkla og forbetre

Regjeringa har eit mål om mest mogleg effektiv bruk av ressursane til fellesskapen og vil arbeide for ein enklare kvardag for folk og verksemder. Dei seinare åra er det difor lagt vekt på å utvikle stønadsordningar, reguleringar og organisering av forvaltninga som er enklare, meir målretta og som gir betre gjennomføringskraft i politikken for landbruks- og matsektoren. I jordbruksoppgjera er det mellom anna gjennomført fleire forenklingstiltak. Desse forenklingane består av endringar av regelverk og stønadsordningar, og fjerning av avgrensingar som har hindra ei effektiv utnytting av kapasiteten i næringa. For å forenkla eigeomslovgivinga i landbruket er priskontrollen for reine skogeigedommar fjerna, og arealgrensa for konsesjonsplikt, lovbestemt buplikt og odlingsjord er heva. Med denne endringa må færre søkje konsesjon og færre får buplikt. Endringane fører til forenklingar i regelverket og ei styrking av den private eigeomsretten. Dette inneber mindre ressursbruk for forvaltninga og dei næringsdrivande.

I den politiske plattformen for den utvida regjeringa frå januar 2019 går det fram at regjeringa vil jobbe for ytterlegare forenklingar på politikkområdet landbruk og mat. Regjeringa vil mellom anna gjennomføre fleire forenklingar som reduserer byråkratiet og gjere kvardagen enklare for bonden, i tillegg til å gi bonden større næringsfridom. Vidare vil regjeringa forenkla regelverket for foredling på eigen gard.

Landbruks- og matdepartementet følgjer opp regjeringserklæringa, både gjennom dei årlege jordbruksoppgjera og andre prosessar rundt lover, forskrifter og andre tiltak. Målet er ytterlegare forenkling, forbetring og fornying i tråd med det som er vedteken politikk for landbruks- og matsektoren.

Forenklingar og forbetringar i underliggjande verksemder

Landbruksdirektoratet

Landbruksdirektoratet arbeider kontinuerleg med å fornye, forenkla og forbetre regelverk, prosessar og system på alle nivå i forvaltninga og særleg ordningane og løysingane mot brukarane.

I 2017 starta Landbruksdirektoratet et større arbeid med forbetring for å effektivisere forvaltninga av fond, prosjekttilskott og direktetilskott i landbruket. Mykje av arbeidet har blitt realisert i 2018 og blir slutført i 2019.

Direktoratet planlegg vidare å utvikle ei digital sjølvbeteningsløysing for reisetilskott til veterinærar. Målet er å forenkla og effektivisere forvaltninga hos fylkesmannen, sørge for at berekning og vedtak om tilskott blir korrekt, og å gjere det enklare for veterinærane å søkje om og få tilsegn om tilskott.

I 2020 vil direktoratet halde fram arbeidet med å vidareutvikle systema, mellom anna innanfor skogbruk, reindrift, kvoteordninga for mjølk, importvern og råvarepriskompensasjon (RÅK), og ordningar under Landbrukets utviklingsfond.

Norsk institutt for bioøkonomi

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) arbeider kontinuerleg med å forbetre tenestene instituttet leverer. Instituttet sin kart- og statistikkproduksjon har eit breitt nedslagsfelt, og leverer kritisk informasjon til mange viktige prosessar i forvaltninga. NIBIO si satsing på digitalisering har medført at landbruksforvaltninga på alle nivå, har effektiv tilgang til informasjon om arealressursar. Gjennom gårdskart på internett får den næringsdrivande tilgang til same informasjon som forvaltninga og kan dermed betene seg sjølv.

Vidare arbeider NIBIO med å digitalisere karta i Myrarkivet. Dette vil gje eit godt nasjonalt grunnlag for fremtidige utgreingar og vurderingar rundt lokalisering av myrreal, informasjon om myrdjupn og myrkvalitet. NIBIOs teneste Skogressurskartet, vil etter at det er oppdatert med den nye nasjonale høgdemodellen, bidra til vesentleg rasjonalisering for næring og forvaltning når det gjeld å gode ressursoversikter på mindre geografiske einingar.

NIBIO har også starta arbeidet med å oppgradere IKT-løysinga for Budsjettnemda for jordbruket. Formålet er å strukturere, kvalitetssikre og effektivisere dei komplekse prosessane som inngår i dette arbeidet.

Veterinærinstituttet

Veterinærinstituttet (VI) undersøker prøver frå dyr, fôr og mat. Alle prøvene blir registrerte i instituttet sitt prøvejournalssystemet (PJS), som inkluderer journalføring, analysar, resultat, rapportering og fakturering. Elektronisk prøvesvar og inn-sendingsskjema (EPI) er ei webløysing som gjer det mogleg for eksterne brukarar å registrere og følge prøver, ta i mot varslingar og lese prøvesvar. Prøvejournalssystemet er under kontinuerleg utvikling og forbetring og instituttet har organisert dette arbeidet i eget prosjekt, som en del programmet «Nye VI».

VI er også i gong med eit prosjekt for å digitalisere overvaking av fiskehelsa. Prosjektet omhandlar å digitalisere avlesing og kontroll av prøve frå oppdrettsfisk, framfor manuell bruk av mikroskop. Gjennom prosjektet vil Veterinærinstituttet forenkle bestilling av analysar, gi kundane moglegheit til å følge bestillingane og tilpasse formidling og forvaltning av analyseresultat og data. Moderniseringa inneber vidare at prøvesvar vil bli formidla raskare til forvaltninga og næringa, som då kan sette i verk tiltak mot sjukdom. Det er estimert at næringa kan spare større beløp på det nye systemet. Moderniseringsprosjektet opnar for ei fagleg nyorientering generelt innan hispatologi, som inneber å nytte digitale prosessar i framtida.

Mattilsynet

Mattilsynet har sett i verk fleire viktige utviklingsprosjekt knytte til arbeidsmetodane sine. Digitalisering skal forbetre måten Mattilsynet løyser samfunnsoppdraget sitt på. Målet for Mattilsynet er å bruke teknologien til dei oppgåvene den løyser best, og bruke menneskelege ressursar og skjønn til komplekse problem og til rettleiing.

Mattilsynet er godt i gong med eit prosjekt for ein meir framtidretta kjøttkontroll, som gjer kontrollen meir effektiv og målretta, samstundes som slakteria sitt arbeid blir enklare. Digital systemstøtte skal sørge for betre informasjonsflyt og utnytting av dataa frå husdyrnæring, slakteri og

Mattilsynet sine egne data. Dette gir betre moglegheit til å prioritere prøveuttak og kjøttkontroll der det gir best verksemd, og dessutan betre moglegheit til å fange opp dårleg dyrevelferd.

Vidare har Mattilsynet sett i verk fleire tiltak for å effektivisere tilsyna, slik at ressursane kan nyttast der dei har størst verksemd, og for å kunne bruke meir ressursar på rettleiing og dialog. Mattilsynet arbeider med å utarbeide eit system for risikoklassifisering av verksemdar på kategorinivå, og deretter den enkelte verksemd. Standardiserte registreringer og avslutning av rapportering frå tilsyna på staden er andre døme på pågåande utvikling i Mattilsynet sin metodikk for tilsyn. Mattilsynet arbeider også med å utvikle dataverktøy for å kunne nytte «ferdig på staden-tilsyn» på andre område enn serveringsstader.

Miljødirektoratet (haustbare viltressursar)

Landbruks- og matdepartementet overtok i 2018 ansvaret for forvaltning av haustbare viltressursar frå Klima- og miljødepartementet, jf. Prop. 48 S (2017–2018). Departementet har mellom anna ansvar for etatsstyring av Miljødirektoratet på dette området, og for regelverk om utøving av jakt- og fangst. Det er om lag 500 000 personar som er registrerte i Jegerregisteret. Alle som skal drive med jakt, lisensfelling eller fangst må betale jegeravgift. Midlane går inn i Viltfondet, og blir brukte til å styrkje den lokale viltforvaltninga. Fram til no har dette vore ein prosess der dei rundt 300 000 aktive jegerane som står i Jegerregisteret får brev og giro for innbetaling av avgift på papir. Frå og med 2019 er jegeravgifta digitalisert, og jegerane kan no få jegeravgiftskortet på telefonen. Avgifta kan betalast elektronisk. Frå 2020 vil alle jegerar få all kommunikasjon via Altinn og «Min jegerside». Med dette er systemet for betaling av jegeravgift og dokumentasjon av dette forenkla vesentleg. Målet er å digitalisere all dokumentasjon som jegeren treng under jakt, lisensfelling og fangst. Neste steg blir å digitalisere dokumentasjon av bestått skyteprøve, som er eit krav for å jakte storvilt.

7 Likestilling

Det er eit uttrykt mål i landbrukspolitikken at kvinner og menn skal ha dei same moglegheitene til å drive næringsverksemd innanfor landbruk og landbruksbaserte næringar. Haldningsskapande arbeid, økonomiske verkemiddel og gode, funksjonelle velferdsordningar er viktige for å bidra til likestilling og rekruttering til landbruket over heile landet.

Statistikk frå søknad om produksjonstilskott viser at det i 2018 var 37 700 enkeltpersonsforetak (verksemd med personleg brukar) i jordbruket. Av desse var 16,1 pst. kvinner. I 2017 var talet på jordbruksforetak drevne av kvinner 15,7 pst., mens det var på 12,9 pst. i 1999. Denne statistikken gir likevel ikkje eit fullstendig bilete av kvinnene si samla deltaking i drifta av norske jordbruksforetak. Dette sidan det berre er éin person som kan stå oppført som søkjar per enkeltpersonsforetak. Det er også mange kvinner som deltek i drifta på gardsbruk som ikkje er drevne som enkeltpersonsforetak, og for slike verksemdar som til dømes ansvarleg selskap, har ein ikkje informasjon om det er menn eller kvinner som deltek i drifta.

Dei siste åra har talet på kvinnelege eigarar av landbrukseigedommar auka noko. I følgje Budsjettnemdas tal frå SSB, var det ved utgangen av 2017 om lag 162 300 landbrukseigedommar med minst 5 dekar eigd jordbruksareal. På 69 pst. av eigedommane er det mannleg eigar, mens kvinner eigde 25 pst. av eigedommane. For dei resterande eigedommane er eigaren til dømes eit aksjeselskap, anna selskap, ein utanlandsk eigar eller at eigaren ikkje er oppgitt. Gjennomsnittsalderen for kvinnelege eigarar er høgare enn for menn. Derimot er kvinner som driv jordbruksbedrifter gjennomgåande litt yngre enn menn. Gjennomsnittsalderen for aktive kvinnelege brukarar er i 2017 på 48,6 år, noko som er 3,5 år lågare enn for menn. Kvinnelege brukarar er i gjennomsnitt 12 år yngre enn alle kvinnelege eigarar. Det kan over tid sjå ut til at kvinner i mindre grad tek over jordbruksbedrifter for å drive jordbruk sjølv. Det er i mange samanhengar òg peika på at gardsoverdragingar til kvinner ofte gjeld enker som eig garden i ein overgangperiode. Det er vanlegare med høgare utdanning for nye eigarar blant kvinner enn blant

menn, og i aldersgruppa under 39 år har 58,9 pst. av kvinnene og 20,9 pst. av mennene utdanning på universitets- og høgskolenivå.

Innanfor det tradisjonelle jordbruket er kvinnedelen høgast blant bønder med hestar og/eller geiter og innanfor saueproduksjon. Kvinnedelen er lågast blant produsentar som driv med storfe. Kvinner driv generelt jordbruksbedrifter med mindre areal enn menn.

Dei siste 10–20 åra har utviklinga av andre landbruksbaserte næringar innanfor lokalmat, reiseliv, velferdstenester med garden som arena til skole, omsorg og arbeid (Inn på tunet) og serviceyting generelt vore god. Utvikling av entreprenørskapsverksemd på desse områda krev ofte ein annan kompetanse enn den tradisjonelle landbruksfaglege kompetansen. Kvinner er særleg aktive innan desse næringane.

Kvinner har i fleire år blitt prioriterte ved tildeiling av midlar over jordbruksavtalen til investering og bedriftsutvikling (IBU-midlar) i landbruket. Kvinneretta tiltak er definert som tiltak som primært har kvinner som målgruppe, gir sysselsetjing hovudsakeleg for kvinner eller har kvinnelege søkjarar. Prosentdelen kvinnelege mottakarar av investerings- og bedriftsutviklingstilskott er framleis høg, særskild innanfor landbruksbasert næringsutvikling utanom tradisjonelt jord- og skogbruk. Prosentdelen av tilsegna til kvinner innan bygdenæringar blei redusert frå 79 pst. i 2017 til 75 pst. i 2018. Prosentdelen løyvingar til kvinneretta tiltak innan tradisjonelt jord- og hagebruk var i 2018 på 46 pst., ein nedgong frå 48 pst. i 2017.

Innovasjon Noreg peikar i årsrapporten sin for 2018 på at årsaka til ein relativt stor prosentdel kvinneretta tilsegner innanfor landbruksbaserte næringar kan vere eit resultat av ei medviten satsing på kvinnetiltak, med handlingsplanar, eit godt fungerande nettverk og informasjons- og mobiliseringsarbeid.

Landbruks- og matdepartementet har bedt Innovasjon Noreg om å arbeide vidare for å auke kvinnerepresentasjonen i styre og i leiinga for verksemdar som tek imot støtte, og å synleggjere statistikk knytt over utviklinga innanfor aktuelle program og tenester. Det blir rapportert på resul-

tatmål og resultatindikatorar som vedkjem kvinner og kvinneretta tiltak.

Dei fylkesvise midlane til rekruttering og kompetansebyggjande tiltak er retta inn mot næringsutøvarar med mål om å bidra til auka verdiskaping i landbruket. Midlane skal òg nyttast til likestillingstiltak i næringa. For 2018 rapporterte fleire fylkeskommunar at midlane mellom anna blei nytta til kvinneretta tiltak som til dømes eigne ammekukurs, og til ulike kvinneprosjekt som «Jenter i landbruket» og organisert kvinnenettverk.

Styrking av velferdsordningane i jordbruket

Gode velferdsordningar i landbruket er viktig for å bidra til rekruttering og landbruk over heile landet. Tilskott til avløyning ved ferie og fritid bidreg til finansiering av leigd arbeidshjelp og på den måten til at husdyrprodusentane kan ta ferie og få ordna fritid. Satsane for avløysartilskott ved ferie og fritid blei auka med nær 6 pst., som utgjer ei auka løyving på 66,4 mill. kroner. Med dette blei maksimalt avløysartilskott per jordbruksføretak heva med 4 700 kroner til 83 400 kroner per år.

Ved jordbruksoppgjeret 2019 var avtalepartane samde om å endre regelverket for tilskott til avløyning ved sjukdom og fødsel, for å gi fedre auka høve til å motta tilskottet når dei tek ut foreldrepermisjon for å ta seg av barnet det første leveåret. Dette gir ein auke i løyvinga til tilskottet på 1,5 mill. kroner i 2020.

Tilgang på kompetente landbruksvikarar er viktig for at jordbruksføretak kan få tilfredsstillande arbeidshjelp i situasjonar med alvorleg sjukdom og skade. Løyvinga til tilskott til landbruksvikarverksemd blei difor auka med 2,3 mill. kroner. Dette for å auke talet på landbruksvikarar og for å heve satsen per årsverk med landbruksvikarbistand frå avløysarlaga. I fjorårets jordbruksavtale for 2019 blei partane samde om ein monaleg auke på 80 mill. kroner i tilskott til avløyning ved ferie og fritid, og ved sjukdom, svangerskap og fødsel mv.

Likestilling i reindrifta

Arbeidet med likestilling i reindrifta i Noreg krev ein samla innsats frå fleire aktørar, både frå det offentlege, frå næringa sjølv og frå organisasjonar. I 2017 var 75 kvinner innehavar av sin eigen siidaandel, noko som utgjer 14 pst. av i alt 541 siidaandelar. Hovuddelen av desse er mellom 31 og 50 år gamle. I alt blir 147 årsverk utførte av kvinner i rein-

drifta. Dette er en reduksjon på 2 årsverk samanlikna med det førre driftsåret. Av meldingar om reindrift går det fram at kvinner eig 24 pst. av det samla reintalet i Noreg. Avtalepartane er samde om å nytte dei ulike verkemidla som finst for å fremje likestilling i reindrifta. Arbeidet har som mål å oppnå likestilling i eit langsiktig perspektiv, og det er viktig at ein arbeider kontinuerleg med målretta tiltak. Gjennom reindriftsavtalen har reindriftskvinner høve til å søkje om midlar til kvinneretta tiltak. Likeeins kan Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) søkje om midlar til utviklingsprosjekt. Det er viktig at NRL legg til rette for fleire kvinner i eigen organisasjon. Det gjeld både i NRL sitt styre og i lokallaga. Krav om at prinsippa i likestillingslova om kjønnsrepresentasjon ved oppnemning og val skal gjelde som grunnlag for tildeling av støtte til organisasjonen, er førte vidare i Reindriftsavtalen 2019/2020. I samheng med forhandlingane om Reindriftsavtalen 2019/2020 blei avtalepartane samde om å innføre eit eige tilskott til kvinner med eigen siidaandel.

Likestilling og mangfald i Landbruks- og matdepartementet¹

Departementet har over lang tid hatt merksemd på kjønnsbalanse på leiarnivå i departementet og i dei ulike stillingskategoriane på leiarnivå og i dei ulike stillingskategoriane i departementet. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn er liten i departementet. I stillingsgruppene rådgivar og avdelingsdirektør har kvinnene høgare løn enn mennene. Fleksible arbeidstidsordningar og ordningar for arbeid heimanfrå skal leggje til rette for fleksibilitet i ulike livsfasar for tilsette av begge kjønn ved behov. Kvinnene utgjer 57 pst. av arbeidsstokken i departementet. Kvinnene utgjer eit fleirtal av dei tilsette både i sakshandsamargruppa og i mellomleiargruppa. I tråd med regjeringa si målsetjing om å få flest mogleg i arbeid, òg dei med høl i CV-en, nedsett funksjonevne og andre som har vanskeleg for å komme inn på den ordinære arbeidsmarknaden, har departementet engasjert ein person i overgangsarbeid gjennom Fontenehuset. Sjukefråværsstatistikken og foreldrepermisjon viser tal frå heile året, dei andre tala er per 1.1.2019. For omtale av likestilling i dei underliggjande verksemdene, sjå dei respektive årsrapportane. Det er ikkje avdekt barrierar mot likestilling i verksemdene.

¹ Lærlingen og personen i overgangsarbeid er ikkje med i oversikta.

Tabell 7.1 Registreringsskjema for tilstandsrapportering (kjønn) – del 1

	Kjønnsbalanse						Løn		Kvinner % av menn si løn
	Tal menn	Menn %	Tal kvinner	Kvinner %	Total (N)	Menn (kr)	Kvinner (kr)		
Totalt i verksemda	I år (2018)	60	43	80	57	140	728 532	662 570	91
	I fjor (2017)	58	42	81	58	139	704 324	641 499	91
Toppleiing (departementsråd, kommunikasjonsjef og ekspedisjonssjefar)	I år	4	67	2	33	6	1 248 750	1 207 500	97
	I fjor	4	67	2	33	6	1 210 285	1 172 500	97
Mellomleiing (avdelingsdirektørar)	I år	9	47	10	53	19	854 689	876 215	103
	I fjor	8	44	10	56	18	824 825	842 105	102
Kategori 1 (spesialrådgivarar, fagdirektørar, underdirektørar og arkivleiar)	I år	11	65	6	35	17	772 095	735 533	95
	I fjor	10	67	5	33	15	748 340	720 512	96
Kategori 2 (seniorrådgivarar)	I år	31	40	46	60	77	644 461	628 698	98
	I fjor	30	38	48	62	78	628 869	611 440	97
Kategori 3 (rådgivarar)	I år	5	28	13	72	18	510 680	540 123	106
	I fjor	6	32	13	68	19	510 260	525 000	103
Kategori 4 (konsulentar)	I år	-	-	3	100	3	-	491 167	-
	I fjor	-	-	3	100	3	-	472 900	-

Tabell 7.2 Registrerings skjema for tilstandsrapportering (kjønn) – del 2

	Deltid		Mellombels tilsetjing		Foreldrepermisjon		Sjukefråvær ¹	
	Menn %	Kvinner %	Menn %	Kvinner %	Menn %	Kvinner %	Menn %	Kvinner %
2018	5,2	15,0	8,8	1,3	0	3,9	3,3	6,8
2017	4,9	14,3	8,2	6	0	2,4	1,3	5,1

¹ Tala frå 2017 viser berre legemeldt fråvær. Tala frå 2018 er samla sjukefråvær fordelt på kjønn.

8 Oversikt over lønnsvilkåra o.a. til leiarar i heileigde statlege verksemdar

Statskog SF		Staur gård AS	
Utgifter 2018	Kroner	Utgifter 2018	Kroner
Lønn, adm.dir.	1 766 000	Lønn, dagleg leiar	916 373
Pensjonsutgifter	132 000	Pensjonsutgifter	148 000
Anna godtgjersle	9 000	Anna godtgjersle	25 186

9 Standardiserte nøkkeltal for forvaltningsorgan med særskilte fullmakter

Frå og med statsbudsjettet for 2010 har departementet presentert standardiserte nøkkeltal for forvaltningsorgan med særskilte fullmakter (nettobudsjetterte verksemdar) som departementet har ansvaret for. Dette gjeld følgjande verksemdar:

- Norsk institutt for bioøkonomi
- Veterinærinstituttet

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) blei oppretta 1.7.2015 ved ei samanslåing av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og Norsk institutt for skog og landskap.

Formålet med nøkkeltala er i første rekkje å forbetre kontroll og innsyn frå Stortinget og regjeringa ved å presentere same type informasjon som blir gitt for dei bruttobudsjetterte verksemdene i dei ordinære oppstillingane i statsbudsjettet og statsrekneskapen. Framstillinga er basert på kontantprinsippet for gjeldande budsjettår og rekneskapstala for dei tre siste åra. Nærare omtale av status for den enkelte verksemd går fram av kap. 1112 og 1136.

Kort gjennomgang av tabellmaterialet

Den første tabellen for kvar enkel verksemd gir ei oversikt over utgifter og inntekter etter art. Formålet med tabellen er å vise brutto utgifter og inntekter for verksemda basert på kontantprinsippet og artsinndelt etter same prinsipp som gjeld for dei bruttobudsjetterte verksemdene.

Den andre tabellen for kvar enkel verksemd gir ei oversikt over inntekter etter inntektskjelde. Dei fleste nettobudsjetterte verksemdar har fleire inntektskjelder og formålet med tabellen er å gi ei oversikt over dei ulike inntektskjeldene.

Den tredje tabellen for kvar enkel verksemd gir ei oversikt over kontantbeholdninga til verksemda per 31. desember med spesifisering av dei formål kontantbeholdningane skal nyttast til. Formålet med tabellane er å vise dei samla overføringane til neste budsjettår og samansetjinga av overføringane.

Tabell 9.1 Utgifter og inntekter fordelt etter art – Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)

Utgifter/inntekter	(i 1000 kroner)			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	Budsjett 2019
<i>1. Utgifter</i>				
<i>Driftsutgifter</i>				
Lønnsutgifter	340 384	341 390	374 624	370 000
Varer og tenester	407 752	414 429	402 116	390 000
<i>Sum driftsutgifter</i>	<i>748 137</i>	<i>755 818</i>	<i>776 739</i>	<i>760 000</i>
<i>Investeringsutgifter</i>				
Investeringar, større utstyrskjøp og vedlikehald	19 501	37 188	41 830	35 000
<i>Sum investeringsutgifter</i>	<i>19 501</i>	<i>37 188</i>	<i>41 830</i>	<i>35 000</i>
<i>Overføringar frå verksemda</i>				
Utbetalingar til andre statlege rekneskap	0	0	0	0
Andre utbetalingar	56 606	56 475	0	0

Tabell 9.1 Utgifter og inntekter fordelt etter art – Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)

Utgifter/inntekter	(i 1000 kroner)			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	Budsjett 2019
<i>Sum overføringsutgifter</i>	56 606	56 475	0	0
<i>Finansielle aktivitetar</i>				
Kjøp av aksjar og eigardelar	0	0	0	0
Andre finansielle utgifter	0	0	0	0
<i>Sum finansielle utgifter</i>	0	0	0	0
<i>Sum utgifter</i>	824 244	849 481	818 570	795 000
2. Inntekter				
<i>Driftsinntekter</i>				
Inntekter frå sal av varer og tenester	9 593	9 658	10 512	12 000
Inntekter frå avgifter, gebyr og lisensar	0	0	0	0
Refusjonar	0	0	0	0
Andre driftsinntekter	59 055	70 469	15 323	28 000
<i>Sum driftsinntekter</i>	68 648	80 128	25 835	40 000
<i>Investeringsinntekter</i>				
Sal av varige driftsmiddel	0	0	0	0
<i>Sum investeringsinntekter</i>	0	0	0	0
<i>Overføringar til verksemda</i>				
Inntekter frå statlege løyvingar	424 885	400 422	418 637	415 000
Andre innbetalingar	395 736	402 360	325 461	340 000
<i>Sum overføringsinntekter</i>	820 620	802 782	744 098	755 000
<i>Finansielle aktivitetar</i>				
Innbetalingar ved sal av aksjar og eigardelar	0	0	0	0
Andre finansielle inntekter	0	0	0	0
<i>Sum finansielle inntekter</i>	0	0	0	0
<i>Sum inntekter</i>	889 269	882 909	769 933	795 000
3. Netto endring i kontantbeholdninga (2–1)	65 024	33 428	-48 637	0

Tabell 9.2 Inntekter etter inntektskjelde – Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)

Inntektskjelde	Rekneskap (i 1 000 kroner)			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	Budsjett 2019
<i>Løyvingar til finansiering av statsoppdraget</i>				
Løyvingar frå fagdepartement	275 673	241 431	265 972	277 322
Løyvingar frå andre departement	0	0	0	0
Løyvingar frå andre statlege forvaltningsorgan	0	0	0	0
Tildelingar frå Noregs forskingsråd	149 212	158 991	152 665	150 349
<i>Sum løyvingar</i>	<i>424 885</i>	<i>400 422</i>	<i>418 637</i>	<i>427 671</i>
<i>Offentlege og private bidrag</i>				
Bidrag frå kommunar og fylkeskommunar	17 461	24 353	19 813	20 000
Bidrag frå private	75 777	63 005	59 362	59 000
Tildelingar frå internasjonale organisasjonar	7 934	37 576	12 723	13 000
<i>Sum bidrag</i>	<i>101 171</i>	<i>124 934</i>	<i>91 898</i>	<i>92 000</i>
<i>Oppdragsinntekter mv.</i>				
Oppdrag frå statlege verksemder	22 379	27 320	32 421	32 000
Oppdrag frå kommunale og fylkeskommunale verksemder	8 837	8 398	8 792	9 000
Oppdrag frå private	46 345	53 311	55 591	56 000
Andre inntekter	285 653	268 524	162 594	178 329
<i>Sum oppdragsinntekter mv.</i>	<i>363 213</i>	<i>357 553</i>	<i>259 398</i>	<i>275 329</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>889 269</i>	<i>882 909</i>	<i>769 933</i>	<i>795 000</i>

Tabell 9.3 Forholdet mellom kontantbeholdning, oppsamla kostnader og avsetjingar i perioden 2016–2018 – Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)

Rekneskapspost	Endring			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	2017 til 2018
<i>Kontantbeholdning</i>				
Behaldning på oppgjørskonto i Noregs Bank	231 486	261 860	219 082	-42 779
Behaldning på andre bankkonti	7 553	10 605	4 730	-5 875
Andre kontantbeholdningar	8	10	26	16
<i>Sum kontantar og kontantekvivalentar</i>	<i>239 046</i>	<i>272 475</i>	<i>223 838</i>	<i>-48 637</i>
<i>Avsetjingar til dekning av oppsamla kostnader som har forfall i neste budsjettår</i>				
Feriepengar mv.	39 343	42 512	43 702	1 190
Skattetrekk og offentlege avgifter	38 164	43 439	43 334	-105

Tabell 9.3 Forholdet mellom kontantbeholdning, oppsamla kostnader og avsetjingar i perioden 2016–2018 – Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)

Rekneskapspost	Endring			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	2017 til 2018
Gjeld til leverandørar	28 478	39 055	8 482	-30 573
Gjeld til oppdragsgjeverar	-107 309	-70 140	-70 358	-218
Anna netto gjeld/fordring som har forfall i neste budsjettår	61 593	52 778	50 918	-1 860
<i>Sum til dekning av oppsamla kostnader som har forfall i neste budsjettår</i>	<i>60 270</i>	<i>107 644</i>	<i>76 079</i>	<i>-31 565</i>
<i>Avsetjingar til dekning av planlagde tiltak der kostnadene heilt eller delvis vil bli dekte i framtidige budsjettår</i>				
Prosjekt finansiert av Noregs forskingsråd	24 268	31 313	17 810	-13 502
Større påbyrja, fleirårige investeringsprosjekt av grunnløyvinga frå fagdepartement	106 350	87 584	96 268	8 684
Konkrete påbyrja, ikkje fullførte prosjekt finansiert av grunnløyvinga frå fagdepartementet	0	0	0	0
Andre avsetjingar til vedtekne formål, som ikkje er sett i gang	0	0	0	0
Konkrete påbyrja, ikkje fullførte prosjekt finansiert av løyvingar frå andre departement	0	0	0	0
<i>Sum avsetjingar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår</i>	<i>130 618</i>	<i>118 897</i>	<i>114 078</i>	<i>-4 818</i>
<i>Andre avsetjingar</i>				
Avsetjingar til andre formål/ikkje spesifiserte formål	38 879	39 002	25 502	-13 500
Fri verksemdskapital	9 054	6 864	8 149	1 285
<i>Sum andre avsetjingar</i>	<i>47 932</i>	<i>45 867</i>	<i>33 652</i>	<i>-12 215</i>
<i>Langsiktig gjeld (netto)</i>				
Langsiktig forplikting knytt til anleggsmidlar	0	0	0	0
Anna langsiktig gjeld	226	67	29	-38
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	<i>226</i>	<i>67</i>	<i>29</i>	<i>-38</i>
<i>Sum nettogjeld og forpliktingar</i>	<i>239 046</i>	<i>272 475</i>	<i>223 838</i>	<i>-48 637</i>

Tabell 9.4 Utgifter og inntekter fordelt etter art – Veterinærinstituttet (VI)

Utgifter/inntekter	(i 1000 kroner)			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	Budsjett 2019
<i>1. Utgifter</i>				
<i>Driftsutgifter</i>				
Lønnsutgifter	232 862	237 107	250 031	256 530
Varer og tenester	125 986	114 226	151 983	164 746
<i>Sum driftsutgifter</i>	<i>358 848</i>	<i>351 333</i>	<i>402 013</i>	<i>421 276</i>
<i>Investeringsutgifter</i>				
Investeringar, større utstyrskjøp og vedlikehald	8 927	8 452	12 138	7 500
<i>Sum investeringsutgifter</i>	<i>8 927</i>	<i>8 452</i>	<i>12 138</i>	<i>7 500</i>
<i>Overføringer frå verksemda</i>				
Utbetalningar til andre statlege rekneskap	0	0	0	0
Andre utbetalningar	0	0	0	0
<i>Sum overføringsutgifter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Finansielle aktivitetar</i>				
Kjøp av aksjar og eigardelar	0	0	0	0
Andre finansielle utgifter	0	0	0	0
<i>Sum finansielle utgifter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum utgifter</i>	<i>367 775</i>	<i>359 785</i>	<i>414 151</i>	<i>428 776</i>
<i>2. Inntekter</i>				
<i>Driftsinntekter</i>				
Inntekter frå sal av varer og tenester	161 380	188 292	176 824	210 995
Inntekter frå avgifter, gebyr og lisensar	0	0	0	0
Refusjonar	0	0	0	0
Andre driftsinntekter	35 154	51 704	11 009	22 000
<i>Sum driftsinntekter</i>	<i>196 534</i>	<i>239 996</i>	<i>187 834</i>	<i>232 995</i>
<i>Investeringsinntekter</i>				
Sal av varige driftsmiddel	0	0	0	0
<i>Sum investeringsinntekter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Overføringer til verksemda</i>				
Inntekter frå statlege løyvingar	166 577	167 417	208 676	195 781
Andre innbetalningar	0	0	0	0
<i>Sum overføringsinntekter</i>	<i>166 577</i>	<i>167 417</i>	<i>208 676</i>	<i>195 781</i>

Tabell 9.4 Utgifter og inntekter fordelt etter art – Veterinærinstituttet (VI)

Utgifter/inntekter	(i 1000 kroner)			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	Budsjett 2019
<i>Finansielle aktivitetar</i>				
Innbetalingar ved sal av aksjar og eigardelar	0	0	0	0
Andre finansielle inntekter	580	-562	12	0
<i>Sum finansielle inntekter</i>	<i>580</i>	<i>-562</i>	<i>12</i>	<i>0</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>363 691</i>	<i>406 851</i>	<i>396 522</i>	<i>428 776</i>
<i>3. Netto endring i kontantbeholdninga (2-1)</i>	<i>-4 083</i>	<i>47 066</i>	<i>-17 629</i>	<i>0</i>

Tabell 9.5 Inntekter etter inntektskjelde – Veterinærinstituttet (VI)

Inntektskjelde	Rekneskap (i 1 000 kroner)			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	Budsjett 2019
<i>Løyvingar til finansiering av statsoppdraget</i>				
Løyvingar frå fagdepartement	83 063	89 108	109 712	106 160
Løyvingar frå andre departement	55 372	53 135	67 528	63 805
Løyvingar frå andre statlege forvaltningsorgan	0	0	0	0
Tildelingar frå Noregs forskingsråd	22 645	25 168	31 435	25 816
<i>Sum løyvingar</i>	<i>161 080</i>	<i>167 411</i>	<i>208 676</i>	<i>195 781</i>
<i>Offentlege og private bidrag</i>				
Bidrag frå kommunar og fylkeskommunar	75 279	102 688	60 159	78 686
Bidrag frå private				
Tildelingar frå internasjonale organisasjonar	2 317	3 194	-714	20 750
<i>Sum bidrag</i>	<i>77 596</i>	<i>105 883</i>	<i>59 445</i>	<i>99 436</i>
<i>Oppdragsinntekter mv.</i>				
Oppdrag frå statlege verksemder	85 905	105 863	102 427	111 059
Oppdrag frå kommunale og fylkeskommunale verksemder	0	0	0	0
Oppdrag frå private	0	0	0	0
Andre inntekter	39 110	27 694	25 974	22 500
<i>Sum oppdragsinntekter mv.</i>	<i>125 015</i>	<i>133 557</i>	<i>128 401</i>	<i>133 559</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>363 691</i>	<i>406 851</i>	<i>396 522</i>	<i>428 776</i>

Tabell 9.6 Forholdet mellom kontantbeholdning, oppsamla kostnader og avsetjingar i perioden 2016–2018 – Veterinærinstituttet (VI)

Rekneskapspost				Endring
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	2017 til 2018
<i>Kontantbeholdning</i>				
Behaldning på oppgjørskonto i Noregs Bank	43 441	90 428	72 881	-17 547
Behaldning på andre bankkonti				
Andre kontantbeholdningar	4	83	0	-83
<i>Sum kontantar og kontantekvivalentar</i>	<i>43 445</i>	<i>90 511</i>	<i>72 881</i>	<i>-17 629</i>
<i>Avsetjingar til dekning av oppsamla kostnader som har forfall i neste budsjettår</i>				
Feriepengar mv.	20 152	20 517	21 603	1 086
Skattetrekk og offentlege avgifter	20 631	21 245	27 189	5 945
Gjeld til leverandørar	-7 893	-3 521	-26 746	-23 224
Gjeld til oppdragsgjeverar	-6 508	3 635	5 286	1 651
Anna netto gjeld/fordring som har forfall i neste budsjettår	3 479	13 845	22 290	8 445
<i>Sum til dekning av oppsamla kostnader som har forfall i neste budsjettår</i>	<i>29 861</i>	<i>55 721</i>	<i>49 622</i>	<i>-6 098</i>
<i>Avsetjingar til dekning av planlagde tiltak der kostnadene heilt eller delvis vil bli dekte i framtidige budsjettår</i>				
Prosjekt finansiert av Noregs forskingsråd	-3 493	9 095	19 669	10 574
Større påbyrja, fleirårige investeringsprosjekt av grunnløyvinga frå fagdepartement	0	0	0	0
Konkrete påbyrja, ikkje fullførte prosjekt finansiert av grunnløyvinga frå fagdepartementet	0	0	0	0
Andre avsetjingar til vedtekne formål, som ikkje er sett i gang	0	0	0	0
Konkrete påbyrja, ikkje fullførte prosjekt finansiert av løyvingar frå andre departement	0	0	0	0
<i>Sum avsetjingar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår</i>	<i>-3 493</i>	<i>9 095</i>	<i>19 669</i>	<i>10 574</i>
<i>Andre avsetjingar</i>				
Avsetjingar til andre formål/ikkje spesifiserte formål	11 491	23 695	0	-23 695
Fri verksemdskapital	1 406	2 050	3 640	1 590
<i>Sum andre avsetjingar</i>	<i>12 897</i>	<i>25 745</i>	<i>3 640</i>	<i>-22 105</i>

Tabell 9.6 Forholdet mellom kontantbeholdning, oppsamla kostnader og avsetjingar i perioden 2016–2018 – Veterinærinstituttet (VI)

Rekneskapspost	Endring			
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	2017 til 2018
<i>Langsiktig gjeld (netto)</i>				
Langsiktig forplikting knytt til anleggsmidler	0	0	0	0
Anna langsiktig gjeld	4 180	-50	-50	0
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	<i>4 180</i>	<i>-50</i>	<i>-50</i>	<i>0</i>
<i>Sum nettogjeld og forpliktingar</i>	<i>43 445</i>	<i>90 511</i>	<i>72 881</i>	<i>-17 629</i>

Landbruks- og matdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2019–2020) om statsbudsjettet for år 2020 blir dei forslag til vedtak førde opp som er nemnde i eit framlagt forslag.

Forslag

Under Landbruks- og matdepartementet blir i Prop. 1 S (2019–2020) statsbudsjettet for budsjettåret 2020 dei forslaga til vedtak som følgjer førde opp:

Kapittel 1100–1161, 4100–4150, 5576, 5652

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Administrasjon m.m.			
1100	Landbruks- og matdepartementet:		
	01 Driftsutgifter	163 404 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	15 738 000	
	45 Større utstyrskjøp og vedlikehald – ordinære forvaltningsorgan, <i>kan overførast, kan nyttast under post 50</i>	2 720 000	
	50 Større utstyrskjøp og vedlikehald – forvaltningsorgan med særskilde fullmakter	288 000	182 150 000
	Sum Administrasjon m.m.		182 150 000
Matpolitikk			
1112	Kunnskapsutvikling og beredskap m.m. på matområdet:		
	50 Kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og beredskap, Veterinærinstituttet	120 606 000	120 606 000
1115	Mattilsynet:		
	01 Driftsutgifter	1 369 024 000	
	22 Reguleringspremie til kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser	13 331 000	
	71 Tilskott til erstatningar, <i>overslagsløyving</i>	4 200 000	1 386 555 000
	Sum Matpolitikk		1 507 161 000
Forsking, innovasjon og kunnskapsutvikling			
1136	Kunnskapsutvikling m.m.:		
	50 Kunnskapsutvikling, formidling og beredskap, Norsk institutt for bioøkonomi	233 816 000	233 816 000
1137	Forsking og innovasjon:		
	50 Forskingsaktivitet, Noregs forskingsråd	241 761 000	
	51 Basisløyvingar m.m., Noregs forskingsråd	187 815 000	
	54 Næringsretta matforsking m.m.	170 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	70	Innovasjonsaktivitet m.m., <i>kan overførast</i>	1 000 000
	71	Bioøkonomiordninga, <i>kan overførast</i>	2 908 000
		Sum Forsking, innovasjon og kunnskapsutvikling	837 300 000
		Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak	
1138		Støtte til organisasjonar m.m.:	
	70	Støtte til organisasjonar	39 302 000
	71	Internasjonalt skogpolitisk samarbeid – organisasjonar og prosessar, <i>kan overførast</i>	1 298 000
	72	Stiftinga Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK)	7 927 000
			48 527 000
1139		Genressursar, miljø- og ressursregistreringar:	
	71	Tilskott til genressursforvaltning og miljøtiltak, <i>kan overførast</i>	30 205 000
			30 205 000
1140		Haustbare viltressursar – forvaltning og tilskott til viltformål (Viltfondet) m.m.:	
	01	Driftsutgifter	16 000 000
	21	Spesielle driftsutgifter	22 000 000
	71	Tilskott til viltformål, <i>kan overførast</i>	41 278 000
			79 278 000
1141		Haustbare viltressursar – jegerprøve, tilskott til organisasjonar m.m.:	
	23	Jegerprøve m.m., <i>kan overførast</i>	4 500 000
	75	Organisasjonar – haustbare viltressursar	6 889 000
			11 389 000
1142		Landbruksdirektoratet:	
	01	Driftsutgifter	241 733 000
	45	Større utstyrskjøp og vedlikehald, <i>kan overførast</i>	12 051 000
	50	Arealressurskart	7 676 000
	60	Tilskott til veterinærdekning	170 286 000
	70	Tilskott til fjellstover	816 000
	71	Omstillingstiltak i Indre Finnmark, <i>kan overførast</i>	4 513 000
	72	Erstatningar ved ekspropriasjon og leige av rett til reinbeite, <i>overslagsløyving</i>	452 000
	73	Tilskott til erstatningar m.m. etter offentlege pålegg i plante- og husdyrproduksjon, <i>overslagsløyving</i>	55 610 000
	74	Kompensasjon til dyreeigarar som blir pålagde beitenekt	1 000 000
	77	Tilskott til kompensasjon ved avvikling av pelsdyrhald, <i>kan overførast</i>	160 000 000
	78	Tilskott til omstilling ved avvikling av pelsdyrhald, <i>kan overførast</i>	20 000 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	80	Radioaktivitetstiltak, <i>kan overføres</i>	500 000	674 637 000
1148		Naturskade – erstatninger:		
	71	Naturskade – erstatninger, <i>overslagsløyving</i>	168 000 000	168 000 000
1149		Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket:		
	51	Tilskott til Utviklingsfondet for skogbruket	3 488 000	
	71	Tilskott til verdiskapningstiltak i skogbruket, <i>kan overføres</i>	79 774 000	
	73	Tilskott til skog-, klima- og energitiltak, <i>kan overføres</i>	38 944 000	122 206 000
1150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.:		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	14 533 000	
	50	Tilskott til Landbrukets utviklingsfond (LUF)	1 250 553 000	
	70	Marknadsregulering, <i>kan overføres</i>	303 747 000	
	71	Tilskott til erstatninger m.m., <i>overslagsløyving</i>	43 000 000	
	73	Pristilskott, <i>overslagsløyving</i>	3 800 600 000	
	74	Direkte tilskott, <i>kan overføres</i>	9 404 044 000	
	77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	281 980 000	
	78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 547 195 000	16 645 652 000
1151		Til gjennomføring av reindriftsavtalen:		
	51	Tilskott til Utviklings- og investeringsfondet	36 600 000	
	72	Tilskott til organisasjonsarbeid	7 300 000	
	75	Kostnadssenkende og direkte tilskott, <i>kan overføres</i>	88 200 000	
	79	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	4 000 000	136 100 000
1161		Myndighetsoppgåver og sektorpolitiske oppgåver på statsgrunn:		
	70	Tilskott til Statskog SFs myndighetsoppgåver og sektorpolitiske oppgåver	14 123 000	
	75	Tilskott til oppsyn i statsalmenninger	10 090 000	24 213 000
		Sum Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak		17 940 207 000
		Sum departementets utgifter		20 466 818 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Administrasjon m.m.			
4100	Landbruks- og matdepartementet:		
	01 Refusjonar m.m.	126 000	
	30 Husleige	972 000	1 098 000
	Sum Administrasjon m.m.		1 098 000
Matpolitikk			
4115	Mattilsynet:		
	01 Gebyr m.m.	199 828 000	
	02 Driftsinntekter og refusjonar m.m.	5 962 000	205 790 000
	Sum Matpolitikk		205 790 000
Forsking, innovasjon og kunnskapsutvikling			
4136	Kunnskapsutvikling m.m.:		
	30 Husleige, Norsk institutt for bioøkonomi	18 533 000	18 533 000
	Sum Forsking, innovasjon og kunnskapsutvikling		18 533 000
Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak			
4141	Hautbare viltressursar:		
	01 Jegerprøve, gebyr m.m.	4 500 000	4 500 000
4142	Landbruksdirektoratet:		
	01 Driftsinntekter, refusjonar m.m.	44 363 000	44 363 000
4150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.:		
	85 Marknadsordninga for korn	50 000	50 000
5576	Sektoravgifter under Landbruks- og matdepartementet:		
	70 Forskingsavgift på landbruksprodukt	170 000 000	
	72 Jeger- og fellingsavgifter	90 000 000	260 000 000
	Sum Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak		308 913 000
Forretningsdrift			
5652	Statskog SF – renter og utbytte:		
	85 Utbytte	33 750 000	33 750 000
	Sum Forretningsdrift		33 750 000
Sum departementets inntekter			568 084 000

Fullmakter til å overskride gitte løyvingar

II

Meirinntektsfullmakter

Stortinget samtykkjer i at Landbruks- og matdepartementet i 2020 kan:

1.

overskride løyvinga under	mot tilsvarende meirinntekter under
kap. 1115 post 01	kap. 4115 post 02
kap. 1137 post 54	kap. 5576 post 70
kap. 1141 post 23	kap. 4141 post 01
kap. 1142 post 01	kap. 4142 post 01

Meirinntekt som gir grunnlag for overskriding, skal òg dekkje meirverdiavgift knytt til overskridinga, og får difor òg verknad for kap. 1633, post 01 for dei statlege forvaltningsorgana som inngår i nettoordninga for meirverdiavgift.

Meirinntekter og eventuelle mindreinntekter blir tekne med i berekninga av overføring av ubrukt løyving til neste år.

2. overskride løyvinga under kap. 1100 Landbruks- og matdepartementet, post 45 Store utstyrskjøp og vedlikehald – ordinære forvaltningsorgan, med eit beløp som svarer til meirinntektene frå sal av eigedom, avgrensa oppover til 25 mill. kroner. Unytta meirinntekter frå sal av eigedom kan reknast med ved utrekning av overførbart beløp under løyvinga.

III

Forskottering av utgifter til tvangsflytting av rein

Stortinget samtykkjer i at Landbruks- og matdepartementet i 2020 kan overskride løyvinga under kap. 1142 Landbruksdirektoratet, post 01 Driftsutgifter, med inntil 0,5 mill. kroner i samband med forskottering av utgifter til tvangsflytting av rein.

Fullmakter til å pådra staten forpliktingar utover gitte løyvingar

IV

Tilsegnfullmakter

Stortinget samtykkjer i at Landbruks- og matdepartementet i 2020 kan gi tilsegn om tilskott ut over gitte løyvingar, men slik at samla ramme for nye tilsegner og gammalt ansvar ikkje overstig følgjande beløp:

Kap.	Post	Nemning	Samla ramme
1137		Forskning og innovasjon	
	71	Bioøkonomiordninga	6,6 mill. kroner
1148		Naturskade – erstatningar	
	71	Naturskade – erstatningar	90,5 mill. kroner
1149		Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket	
	71	Tilskott til verdiskapingstiltak i skogbruket	116,2 mill. kroner

Andre fullmakter

V

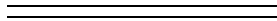
Sal av fast eiendom

Stortinget samtykkjer i at Landbruks- og matdepartementet i 2020 kan selje innkjøpt og opphavleg statseigedom for inntil 110 mill. kroner. Departementet kan trekkje utgifter ved salet frå salsinntektene før desse blir inntektsførte.

VI

Fullmakt til postering mot mellomværendet med statskassen

Stortinget samtykker i at Landbruk- og matdepartementet i 2020 kan gi Landbruksdirektoratet fullmakt til regnskapsføring av a konto forskot til slakteri og meieri, og til forskingsavgift, omsetnadsavgift og overproduksjonsavgift, mot mellomværendet med statskassen.

Bestilling av publikasjoner

Trygging- og serviceorganisasjonen til departementa

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonane er også tilgjengelege på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Media AS – 10/2019

